جغرافیای نظامی ایران
کرمان
تألیف
سرلشکر علی رزم‌آرا

جغـــــرافیای نظامی

کـرمان

تالیف : سرلشکر علی رزم آرا

۱۳۲۳

فهرست مطالب جغرافیای نظامی کرمان

مطالب	صفحه
مقدمه	۲ - ۱
فصل اول - قسمت تاریخی	۵ - ۳
مساحت حدود	۵
آب و هوا	۶
فصل دوم - نظر کلی از لحاظ طبیعی	۱۳ - ۷
رودخانهای کرمان	۱٤
فصل سوم - نظر کلی از لحاظ سیاسی و اقتصادی	۱۵
محصولات زراعتی و اشجار	۱٦ - ۱۵
حیوانات	۱٦
کانها	۱۷ - ۱٦
سکنه	۱۸ - ۱۷
وضعیت اداری	۱۸
صنایع کرمان	۱۹ - ۱۸
منابع محصولاتی	- ۲۳
فصل چهارم - نواحی مختلف کرمان	- ۲۳
بخش جیرفت (از شهرستان بم)	۳۲ - ۲۳
بخش رودبار (از شهرستان بم)	۳۹ - ۳۲
بخش حومه کرمان (از شهرستان کرمان)	۵۰ - ٤۰

مطالب			صفحه
بخش ماهان (از شهرستان کرمان)			۵۱ - ۵۶
« شهداد	«	«	۵۷ - ۶۳
« زرند	«	«	۶۴ - ۶۷
« راور	«	«	۶۸ - ۷۳
« رفسنجان	«	«	۷۴ - ۷۸
« سیرجان	«	«	۷۹ - ۸۴
« بافت	«	«	۸۵ - ۹۲
« حومه بم	«	بم	۹۳ - ۱۰۱
« بردسیر	«	«	۱۰۲ - ۱۰۷
« ساردوئیه	«	«	۱۰۸ - ۱۱۲
« حومه بندرعباس		بندر عباس	۱۱۳ - ۱۲۲
« میناب از شهرستان		«	۱۲۳ - ۱۳۲
« جاسک	«	«	۱۳۳ - ۱۴۲
« جزایر	«	«	۱۴۳
فصل پنجم - ایلات کرمان			۱۴۴ - ۱۵۳
فصل ششم - وضعیت کرانه های کرمان			۱۵۴ - ۱۷۱
فصل هفتم - راههای شوسه کرمان			۱۷۲
راه کرمان - سیرجان			۱۷۲ - ۱۷۸
راه سیرجان بندر عباس			۱۷۸ - ۱۸۷
راه کرمان - بم			۱۸۸ - ۱۹۰
راه کرمان - یزد			۱۹۱ - ۱۹۲
راه کرمان - بافت			۱۹۳ - ۱۹۸
راه کرمان - ساردوئیه			۱۹۹ - ۲۰۷
نتیجه و نظریه کلی			۲۰۸

کرمان

مقدمه

کرمان یا کارمانیا ایالت جنوبی ایران که واسطه بین بیابان سوزان مکران وصفحه با نزهت و مصفای فارس است منطقه ایست وسیع که دارای مناطق مختلف وهمه نوع آب وهوا است چه در این ایالت مخصوصاً نقاط بسیار گرمسیری چون میناب و نقاط بسیار خوش آب وهوای چون ماهان و جبل بارز بنظر میرسد شاید کمتر نواحی ایران دارای آب وهوای باین متغیری بوده و یا بدین قسم شامل مناطق بسیار مشخص ومعینی باشد .

کرمان چون درجنوب کویرهای بایر ایران قرار گرفته لذا شاهراه بزرگی بطرف هندوستان و خاور محسوب گردیده فاتحین مهم چون اسکندر مسیر خود را ازاین معبر قرار داده اند - موقعیت کرمان درروی محور شرق باعث بدبختی وفلاکت این سرزمین گردیده است بطوریکه یک نظر سریع به تاریخ این سرزمین تحولات بسیاری دائماً ارائه وبخوبی ثابت مینماید که چگونه این سرزمین در معرض تاخت وتازها قرار گرفته درنتیجه کلیه این جریانات تلفات بسیاری را متحمل شده که هنوز هم پس از قرنها نتوانسته است از زیر بار مذلت و بدبختی اردو کشی های گذشته قد علم نماید چه تلفات وارده و لطماتیکه ازلحاظ روحی وجسمی به این سرزمین وارد شده طاقت فرسا وخانمان برافکن بوده است

پس میتوان گفت موقعیت کرمان در عوض آنکه باعث ترقی و پیشرفت آن شود باعث بدبختی ونکبت این سرزمین گردیده . امروز هم مثل سوابق ایام باز موقعیت کرمان اهمیتی برای آن بوجود می‌آورد ولی میتوان امیدوار بود که شاید دیگر این موقعیت بنحو سابق باعث ادبار و بدبختی آن نگردد .

برای انکه بهتر بوضعیت این سرزمین آگهی حاصل شودمختصراً وضعیت تاریخی کرمان تشریح میشود .

بایستی فراموش نکرد که قسمتی از کرمان سکنه اش بکلی سیاه چرده و درست شبیه پنجاب بوده اراضی آن پست و کوتاه میباشد چون اراضی جیرفت و کویر برعکس قسمتی چون ارتفاعات بارز ولاله زار منطقه سردسیری محسوب و اراضی خوش آب وهوائی چون ساردوبه در منطقه سردسیری آن بنظر میرسد .

بیابانهای کرمان هم برای مسافرین بسیار ترس آور ووحشت زا است .

فصل اول

۱ - قسمت تاریخی کرمان

کرمان از بدو تاریخ تاکنون کم و بیش شامل ایالت کنونی ومساحتی تقریبا مساوی خاك فرانسه بوده اهمیت این سرزمین از ازمنه گذشته بواسطه اختلاف آب وهوا تفاوت محصولات ومغایرت عادات ورسوم اهالی بوده است .

بقول هرودت کرمانیها از قبایل دوازده گانه ایران وساتراب چهاردهم دارابوتیا (کرمان) بوده است .

در کتاب استرابو جغرافی دان پنت که در ۶۰ قبل از میلاد زندگانی می کرده است در کتاب خود این ایالت‌را بدین قسم تشریح مینماید ، کارمنیا قلمرو وسیعی است مابین کدروسیا وایران بواسطه اراضی حاصلخیز غایت اشتهار رادارد زیرا نه تنها هرگونه محصولی دراین سرزمین بدست میآید بلکه همه قسم درختی باستثنای درخت زیتون بامنتهای عظمت جثه در این نقطه دیده میشود واراضی آن از آب رود خانه مشروب میشود ، در جای دیگر مینویسد ، بنا بقول ایستکراتوس رودخانه ای در کارمانیا جاری است که خورده های زر در آن مشاهده ومعادن مس ونقره در آن پیدا میشود دورشته کوه در این محل وجود دارد که در یکی نمك ودر دیگری زرنیخ یافت میگردد . یك جاده بیابانی هم دارد که منتهی به پارتیا وپارا تیکان میشود و چون اسب دراین ناحیه کمیاب است الاغ زیاد مورد استعمال واقع میشود وسکنه محل حتی در مواقع جنگ از حیوان مزبور استفاده مینمایند وبرای الهه اریبل که تنها رب النوع آنها است همین حیوان را ذبح مینمایند جمعیت این منقطه مردمانی رشید و جنگجو میباشند ومردها تااینکه از خود رشادتی بروز نداده وسریکی از دشمنان را قطع وبپادشاه اهدا ننمایند تاهل اختیار نمیکنند وبنا بقول نیرکاس امیرالبحر

اسکندر مقدونی آداب و رسوم سکنه محل و زبان آنها شبیه باخلاق و بزبان ایرانیها ومانده‌است .

آنچه از تاریخ درک میشود اسکندر مقدونی این سرزمین را از مشرق به مغرب پیموده کراتیروس سردار او که باستونی از افغانستان حرکت میکرد در وادی هلیل رود به اردوی اسکندر ملحق گردید وامیرالبحر اسکندر گزارش مسافرت خود را به اسکندر در این سرزمین داده است .

در دوره حکمرانی خود پارتها نیز قدرتی در این سرزمین حاصل نمودند بعداً سلسله ساسانیان که توسط اردشیر نفوذ وقدرتی حاصل نموده بود در این سرزمین تازمان استیلای اعراب حکمرانی نمودند ودرزمان این سلسله کرمان ترقی زیاد نموده روبه آبادانی رفته وحتی شاهپور ذوالکتاف ۵ هزار خانوار عرب را از نجد باین سرزمین کوچ داد که هنوز بقایای آنها در این سرزمین باقی میباشند.

پس از شکست نهاوند اعراب در تمام ایران رسوخ نموده در کرمان نیز زمام امور را بدست گرفته - تاوقتی یعقوب لیث صفاری قیام ودر سال ۲۵۳هجری بکرمان رو آور شد.

در ۳۱۵ محمدبن الیاس معروف به ابوعلی از راهزنان مشهور از صحرای لوت به کرمان حمله و کرمان را تصاحب کرده ولی در همین موقع معزالدوله دیلمی از سلسله دیلمیان فارس به کرمان اردوکشی و کلیه این منطقه را قبضه نمود ولی بعداً مدتها این سرزمین بین دیلمیان فارس وهرمز مورد مشاجره ونزاع بوده دست بدست میگشت .

بعداً سلاجوقه بکرمان اردوکشی کرده ویکقرن ونیم در کرمان حکمرانی نمودند مدتی سلسله جدیدی باسم غزها در این سرزمین استقرار یافته در زمان استیلای مغول کرمان بواسطه دور افتادگی از نقاط ایران قدری مصون باقی ماند ولی معهذا اختلافات حاصله وزد وخوردهای پی در پی که بین

سرداران رخ داد وضعیت بسیار تاثر آوری برای ایالت کرمان تهیه کرد - در سال ۷۸۲ که تیمور لنگ در افق عالم پدیدار شد وفرمانفرمایان مظفری که در کرمان بودند بدواً مطیع اوامر تیمور شده بعداً در ۷۹۶ در نتیجه اردوکشی تیمور این خانواده بکلی مضمحل گردید .

در ۹۱۵ سلاطین صفوی در کرمان قدرتی بهم رسانیده وحکمرانانی از طرف آنها در این ایالت گمارده شده است .

در ۱۱۶۰ نادر شاه افشار بشهر کرمان وارد و حکومت محل را بواسطه چاقی و فربهی زیاد حکم اعدام و ۷۰۰ نفر از اهالی را هم حکم طناب میدهد بعداً بدبختی واقعی کرمان در زمان لطفعلی خان شروع شده زیرا باشجاعت و رشادت فوق العاده که این سلطان دارا بوده مورد تعقیب آقا محمد خان قرار گرفته وبالاخره پس از زد وخوردهای مطول در بم دستگیر وباطرز فجیعی کشته شد وبعدبواسطه کمکی که اهالی کرمان باین سردار شجاع نموده بودند بحکم آقا محمدخان ۷۰۰۰۰ چشم از اهالی کرمان در آوردند واًدرحقیقت می توان گفت از این تاریخ اهالی کرمان جز مشتی کور و بیچاره اشخاص دیگری نبوده وروز گار بد بختی این ایالت از این موقع شروع گردید که تا کنون هم بقایای آن باقی ودر نتیجه این بد بختی جز شهرهای خراب و ویران وجز مشتی مردمان بدبخت فلاکت زده چیزی باقی نمانده .

۲ - مساحت حدود

منطقه کرمان از طرف شمال محدود است به کویر ونواحی خراسان - از طرف باختر به نواحی یزد وفارس - از طرف جنوب بخلیج فارس ومکران واز طرف خاور به مکران .

مطول ترین اضلاع کرمان بین بافت وبندر عباس به ۵۰۰ کیلومتر وکوتاه ترین عرض آن بین سعید آباد و فهرج در حدود ۳۰ کیلو متر میباشد .

مساحت کلیه منطقه کرمان بالغ بر ۲۲۰۰۰۰ کیلو متر مربع میباشد .

۳ - آب وهوا

مقدار باران در منطقه کرمان بسیار متغیر وشاید بطور متوسط میتوان ۱۹/۲۵ را در نظر گرفت ولی در منطقه جیرفت بیش از سایر نقاط کرمان باران باریده واراضی مشروب میشود در اراضی مرتفع این ایالت فصل بهار لاینقطع باد وطوفان و گرد وغبار است که زیادتر از طریق جنوب غربی شروع میشود .

درسالهای بارانی برف وباران زیاد میبارد دراواسط تابستان هوای کرمان گرم ولی شبهای بسیار خوبی دارد . بعد از ظهرها اغلب باد میوزد ایام پائیز بسیار مطبوع ودلپسند است در فصل زمستان اکثراً هوا صاف و شفاف است ودر برخی سالهای خوب چندین برف میبارد که فوری آب شده و بطرف جلگه ها سرازیر میشود -- شب های کرمان از لحاظ صافی و رنگ شفاف آسمان در کلیه فصول بسیار مشهور ومعرف است . بادها وطوفان های کرمان خاصه بواسطه مجاورت بابیابانهای بسیار سخت وزننده ومزاحم است بطوریکه عبور و مرور را بکلی مشکل ودشوار میسازد .

فصل دوم

یك نظر کلی به وضعیت کرمان ازلحاظ طبیعی - ارتفاعات رودخانه - کرانه ها

۱ - ارتفاعات : اگر منطقه کرمان را دقیقاً بررسی کنیم وضعیت این منطقه طبق شرح زیر بنظر جلوه گر خواهد شد رشته کوهستانهای که عموماً دارای جهت شمال غربی جنوب شرقی است بطرف این ناحیه ممتد شده این رشته کوهستانهای موازی قسمتی در شمال وقسمتی در جنوب کرمان بهم گره خورده و سپس از همین رشته‌های مختلف دورشته یکی در شمال ودیگر درجنوب ازمحل اتصال این کوهستانهای متمرکز جدا وازخاك کرمان خارج میشوند .

در وسط هریك ازاین کوهستانها دره های حاصل خیز و مجاری بوجود آمده که هریك ازلحاظ کشاورزی و بهره برداری دارای محسنات و مشخصات معینی میباشد بعضی ازاین دره ها وسیع وبرخی کم عرض است .

برای آنکه بخوبی بوضعیت این ارتفاعات پی بریم یکایك این رشته ها و دره های آنرا بررسی خواهیم کرد .

دهلیز اول : ارتفاعات مرکزی فلات ایران که از جنوب جندق وبیابانك شروع میشود .

درزیرآب دورشته بطرف جنوب امتداد میدهد که یك شعبه آن بین روان وزرنده ودر شمال نه رود خاتمه میبابد این رشته کوهستان هر قدر بطرف جنوب امتداد میبابد ارتفاع آن زیاد تر میشود بطوریکه ارتفاع آن در مقابل کرمان در کوهستان کوهپایه ۱۰۸۰۰ پا ودرشمال ماهون (در کوه ناصر) به ارتفاع ۱۱۰۰۰ پا میرسد سپس ارتفاع ازهفت بند کم شده وبالاخره درشمال بم به ۴۰۰۰ پا رسیده وسپس خاتمه میبابد .

رشته دوم همین کوهستان از سمت مشرق یزد امتداد شمال غربی جنوب شرقی را طی ودرشمال باغین خاتمه میبابد ارتفاع آن ازرشته اولی خیلی کمتر است بطوریکه درمقابل بافك ۸۵۳۰ ودرشمال کرمان دربی‌بی حیات به ۶۵۰۰ پا رسیده ودر جلگه کرمان تقریباً خاتمه یافته سپس رشته جوبار امتداد آن را تا راوین مجدداً تعقیب مینماید . این رشته مثل رشته شمالی یك رشته کامل نبوده ودروسط مقابل انار بوسیله رودخانه شور قطع ودره‌ئی درآن تشکیل میشود این دورشته ارتفاع در ارتفاعات سیه جهان گره خورده ومتصل به یکدیگر میشوند ودر نتیجه یك دهلیز مطولی طبق مشخصات زیر بوسیله این دو رشته کوهستان تشکیل میگردد .

طول دهلیز درحدود ۳۶۰ کیلومتر ، عرض مختلف بین ۶۰ تا ۴۰ کیلومتر از شمال به جنوب .

این دهلیز کاملا صاف وبی عارضه نبوده بعضی ارتفاعات دروسط آن واقع شده است .

دراین دهلیز رودخانه ساربانا جاریست که شعب مختلف وقسمت جنوبی آن دهلیز رامشروب میسازد باین رودخانه و رودخانه شور که از دهلیز غربی منطقه‌میبابد وارد کویر نمك افك شده ودرزمین فرو میرود .

دراین دهلیز نقاط مهم عبارتست از :

بافك در ارتفاع ۳۳۴۰ پا . خوبانان در دامنه ارتفاعات شرقی . زرند درارتفاع ۵۱۰۲ پا .

بطور کلی قسمت شمالی این دهلیز بیابان وشورزار هرقدر بطرف جنوب امتداد میبابد آبادتر و مسکون ترمیگردد - بطوریکه جلگه زرند یکی از جلگه های حاصل خیز این منطقه محسوب میشود .

این دهلیز از لحاظ نظامی دارای اهمیت مهم و قابل توجهی نیست فقط

اهمیت آن بواسطه موقعیت ووضعیت ارتباطی است که دارا بوده ومنطقه کرمان را به خراسان از طریق بیابان و کویر متصل میسازد .

ارتفاعات جناحین این دهلیزجز قسمت جنوبی ارتفاعات شرقی بقیه‌عموماً درتمام طول خود قابل عبور میباشد .

دهلیز دوم — این دهلیز محدود است :

از طرف شمال بدریاچه‌حوض‌السلطان - ازطرف جنوب کوهستان لاله زار ازطرف‌مغرب‌ارتفاعات کاشان‌ویزدوچهار گنبد - ازطرف‌مشرق‌ارتفاعات‌غربی‌دهلیز اولی وامتداد آن .

رشته ارتفاعات کاشان که از جنوب دریاچه حوض السلطان شروع میشود به ۱۰۰۰۰ پا رسیده وبوسیله قلل مجزای امتداد یافته تا در جنوب غربی یزد باز مجدداً مرتفع ودر کوه باراف‌خانه بارتفاع ۱۳۱۸۰ پا رسیده وبوسیله یك قلل مشخص وبشرح زیر تالاله زار ادامه میبابد .

قله وار کوه ۱۱۱۸۵ پا درجنوب‌غربی انار . قله ماسایم ۱۱۳۹۰ پا درمغرب رفسنجان .

قله مام سار درشمال‌شرقی پاریز . قله میدکان ۱۳۰۰۰ پا درشمال بافت .

این رشته کوهستان از دو رشته ایکه دردهلیز اول ذکر شد بدرجات‌مرتفع وقابل توجه تر ودارای قلل مرتفع ومهمی است این دهلیز نسبت بدهلیز اولیه خیلی مطول تر است چه طول آن ۷۶۰ کیلو متر از جنوب دریاچه قم تا شهر کرمان عرض این دهلیز بین ۵۰ تا ۷۰ کیلو متر در وسط این دهلیز در برخی نقاط ارتفاعات جناحین تجاوز کرده وتاحدی دهلیز را فرا گرفته ودرنتیجه یك ارتفاعات کوچکی در وسط دهلیز بوجود آورده است .

از ارتفاعات غربی این دهلیز رشته رود خانه های جاریست که از طرف شمال غربی آن رود یزد واز طرف جنوب شرقی آن رود لاله زار وباغین تولید

شده سپس کلیه این مجاری در شمال بهم متصل شده از ارتفاعات شرقی دهلیز عبور ووارد دهلیز اولی شده بدریاچه نمك بافك داخل میشود .

دهلیز دوم — بمناسبت وجود مجاری زیادی که از کوهستانهای غربی جاری است خیلی آبادتر ومستعدتر برای کشاورزی است و بهمین مناسبت است که نقاط آباد بیشتر در این دهلیز بنظر میرسد واز لحاظ کشاورزی دارای اهمیت زیادتری خواهد بود . بطوریکه در بالا اشاره گردید این دهلیز بکلی مسطح و بدون موانعی بوده ومیتوان بدون زحمتی تاقم حرکت نمود در این دهلیز جادهٔ مهم کرمان یزد — کاشان — قم واقع است .

پس اهمیتی که میتوان برای این دهلیز قائل شد میتوان بشرح زیر خلاصه کرد

دهلیز یزد — انار — رفسنجان از لحاظ اقتصادی بمناسبت وجود مجاری میاه دارای اهمیت است .

— از لحاظ نظامی بمناسبت دست یابی بمرکز فلات قابل توجه است .

— از لحاظ ارتباط بمناسبت وجود خطوط موجوده بین کرمان وبم کاشان واصفهان قابل توجه است .

دهلیز سوم — رشته ارتفاعات غرب ایران از بختیاری وجنوب اصفهان آباده وده بید شمال نیریز و فورك وغیره عبور کرده ودرست بموازات رشته ارتفاعات کاشان و یزد چهار گنبد واقع میگردد این رشته ارتفاع نیز دارای قلل مرتفع و مشخصی است و با ارتفاع کاشان و یزد و رفسنجان تشکیل یك دهلیز دیگری را میدهد که از طرف شمال محدود بارتفاعات شمال عراق . ازطرف مغرب بارتفاعات جنوبی اصفهان — آباده . از طرف مشرق بارتفاعات یزد رفسنجان وچهار گنبد . از طرف جنوب ارتفاعات دشت آب — چشمه سفید و ارتفاعات ملوس است .

طول این دهلیز در حدود ۷۶۰ کیلو متر و عرض آن بین ۱۹۰ تا ۱۶۰ کیلو متر است .

سراسر وسط این دهلیز پوشیده از اراضی شن زار میباشد بطوریکه کلیه مجاری که از ارتفاعات مجاور وارد این دره میشو در شن زارها فرو رفته تلف میگردد .

در این دهلیز شهرهای مهم وقابل توجه از قبیل عراق — گلپایگان — اصفهان — ابرقو — سعید آباد واقع گردیده است . این دهلیز از لحاظ آبادانی و کشاورزی قابل توجه میباشد مخصوص قسمتی که مربوط بکرمان و منطقه سیرجان است .

۳ رشته ارتفاعات شمال یعنی رشته ارتفاعات زرند
رشته ارتفاعات ساربانان
رشته ارتفاعات کاشان ویزد
} که دهلیز ۱ و ۲ را تشکیل میدهند .

در جنوب غربی کرمان بهم کوه خورده ورشته ارتفاعات لاله زار وکوه هزار این سه رشته را بهم متصل مینماید واز جنوب ساردویه کلیه این سه رشته بوسیله رشته ارتفاعات بارز وشاه سواران بکوه بزمان ومنطقه مکران داخل میگردد رشته ارتفاعات جنوبی اصفهان — آباده سیرجان نیز بوسیله ارتفاعات ملوس چشمه سفید — ارتفاعات دشت آب به ارتفاعات هزار لاله زار متصل ودر حقیقت بسه رشته های شمالی ملحق شده سپس رشته این کوهستان در جهت جنوبی شرقی از جنوب خاوریشا کرد — کوهران کوه بطرف فانوج ولاشار امتداد مییابد این رشته کوهستان جنوبی خیلی بریده ومقطع است مخصوص قسمت جنوبی این ارتفاعات که به موازات ساحل واقع گردیده اند

در نتیجه وجود این دو رشته ارتفاعات است که : سه ناحیه مشخص ملاحظه میشود .

۱ — در شمال **رشته اول** ارتفاعات جلگه ریگان و نرماشیر بطرف کویر لوط ادامه مییابد .

۲ — دهلیز و **جلگه** وسیع هلیل رود و رود بمپور که در وسط آن جذر موریان واقع شد .

۳ ـ قسمت ساحلی

برای آنکه بهتر این قسمت مشهود شود راجع به هریك از ۳ قسمت بالا مختصراً شرحی درج میگردد .

منطقه نرماشیر وریگان : این منطقه گرچه قسمت عمده جزو مکران ودر آن قسمت بررسی خواهد شد ولی چون قسمت اخیر آن جزو کرمان است لذا مختصراً وضعیت این منطقه تشریح میشود .

اراضی بکلی خشك وزمین فوق‌العاده لغزنده آب خیلی کم دارای حرارت زیاد هر قدر بطرف بم نزدیکتر گردیم به اراضی مستعد حاضر بیشتر مصادف شده از لحاظ کشاورزی وبهره برداری نقاط بهتری را خواهیم دید کلیه این منطقه تا بم منطقه گرمسیری محسوب میشود .

دهلیز هلیل رود : در این دهلیز بمناسبت وجود رودخانه هلیل رود که مهمترین رودخانه های این منطقه است خیلی حاصل خیز ولی تعداد آبادی وقراء خیلی کم جمعیت آن محدود .

شهر های مهم این منطقه ـ خانو ـ بیژن آباد ـ این منطقه کلیه گرمسیر زراعت وحاصل این منطقه کلیه حاصل گرمسیری است .

قسمت جنوب ـ دراین قسمت رشته ارتفاعات شمالی یکرشته اصلی است که بمسافت ۳۰ تا ۲۰۰ کیلومتری ساحل امتداد مییابد در جنوب این رشته یك رشته فرعی دیگری وجوددارد که بواسطه رودخانه ومجاری متعددی که بطرف دریا سرازیر میشود بریده شده ودر نتیجه یك تعداد جلگه و دهلیزهای شمالی جنوبی در این منطقه بوجود آورده که قسمت عمده آنها جزو مکران و ضمن بررسی مکران ملاحظه خواهیم کرد .

درقسمت کرمان ـ از جاسك تا کوهستك جلگهٔ که بین ۵ تا ۸ کیلومتر است ملاحظه میشود که از کوهستك این جلگه وسیع شده و بمناسبت جریان رودخانهٔ جرقین یا میناب یك دره وسیعی در رشته کوهستان جنوبی تشکیل میگردد بطوریکه بدون مانعی میتوان ازاین جلگه ساحلی بطرف دهلیزهلیل رود

راه یافته از طرف دیگر تا محل اتصال کوهستان جنوب سردویه پیشرفت میتوان بررسی بالارا بطرززیر خلاصه کرد :

کرمان مرکب از	این ۵ قسمت بواسطه چهار رشته کوهستان شمالی ودورشته کوهستان جنوبی که بوسیله هزار لاله‌زار بهم گره‌خورده است تشکیل گردید
۳ دهلیز شمالی ۱ دهلیزجنوبی ۱ قسمت ساحلی است	

۳ دهلیز شمالی منطقه خوش آب وهوا وسردسیر کرمان محسوب شد . دهلیز جنوبی ومنطقه ساحلی قسمت گرمسیری کرمان بشمار میرود ارتفاعات هزار لاله زار حاکمیت کلیه دهلیز ها را دارا بوده و کلیه معابر این منطقه اجباراً بایستی از مجاورت این ارتفاعات عبور نماید .

۲ - رودخانه های کرمان

قسمتی از دهات وقراء کرمان که در دامنه وپایمان ارتفاعات قرار دارند از چشمه سارها وآب های گوارای آن استفاده کرده ولی نقاط دور دستی که در جلگه ها قرار دارند بی اندازه از لحاظ آب در مضیقه بوده وناگزیرند که از ارتفاعات بوسیله قنات برای کشت وذرع آب را بجلگه برسانند در بعضی نقاط عمق برخی چاهها تا ۱۳۰ متر میرسد وچون درهر چند متر مسافت بایستی یك چنین چاهی حفر کرد بخوبی درك میشود که چه کار بسیار مهم وطاقت فرسائی را اهالی از لحاظ رعیتی در این منطقه دارا میباشند. تازه با تهیه وحفر این چاه ها باز اهالی در معرض طوفانهای شدید میباشند که در نتیجه این طوفان ریك شن وماسه به چاهها سرازیر شده مانع جریان آب گردیده باز حفر مجدد چاه ها و لاروب نمودن آنها لازم میگردد.

در منطقه کرمان رودخانه مهمی نیست ویگانه رودخانه مهم آن رودخانه هلیل رود است که از جنوب کوههای سرحدی سرچشمه گرفته پس از مشروب کردن نواحی جیرفت به جزر مریان وارد میگردد. ودر نواحی جیرفت از آب این رودخانه باوسایل مختلف جهت زراعت وکشاورزی استفاده کامل میشود.

وضعیت رودخانه های کرمان بطور مشروح تر درجغرافیای هریك از مناطق تشریح خواهد شد.

فصل سوم

گرچه بواسطه اختلاف هوا بهتر است وضعیت طبیعی - اقتصادی - اداری و انسانی هرقسمت کرمان را ضمن بررسی همان منطقه مورد بررسی قرار دهم ولی از آنجائیکه لازم است یك نظر وفکر کلی نسبت بکلیه منطقه کرمان داد سعی مینمائیم در این فصل یك نظر کلی از لحاظ

١ - محصولات　　　　۲ - حیوانات

۳ - کانها　　　　٤ - وضعیت انسانی

٥ - وضعیت اداری　　　　٦ - صنایع

کرمان بدهیم تابعداً ضمن بررسی هریك از این مناطق این مطالب مشروح تر و مفصل تر مورد بررسی قرار گیرد.

١ - محصولات زراعتی واشجار

دراین منطقه جنگل های که پردرخت باشد بسیار نایاب وکم است.

اشجار کرمان در درجه اول چنار وسفیدار ودر درجه دوم بید - بید مجنون - سرو - صنوبر - سنجد - کاج - اقاقیا ونسترن - گل سرخ. بوته درمنه در کوهستانهای کرمان خیلی فراوان است که از آن کتیرا استخراج می شود انقوزه نیز از گیاههای این منطقه گرفته میشود. انواع گیاه های کوهستانی در ارتفاعات کرمان رشد ونمو مینماید.

زراعت عمومی منطقه - گندم - جو - تریاك - ارزن - وپنبه در اراضی مرتفع چغندر - نخود محصول پائیزه بحساب آمده و فورگشت میشود دراراضی گرمسیری وجلگه ها در تابستان برنج - ذرت - ماش - لوبیا حنا زراعت میشود هندوانه - انگور - باقلا - یونجه - کنجد - خیار - کلم - کاهو - پیاز - بادمجان - کدو - شلغم عدس - سیب زمینی از جمله محصولات این منطقه است.

از جمله میوه جات سیب - گلابی - زردآلو - توت - شلیل - به - آلوچه هلو - گیلاس - انجیر - انار - بادام - فندق - گردو را میتوان اسم برد پسته

کرمان بسیار معروف وممتاز میباشد ودر برخی سالها صادرات فقط آن از ... خروار تجاوز نموده است .

وبا اقداماتی که از چندی باینطرف برای پیوند زدن و استفاده از درخت های پسته جنگلی شده امید کامل میرود که از این مقدار هم بطور محسوسی تجاوز شده وچندین برابر صادرات آن شود .

دربین درختهای گرمسیری مرکبات وخرما ازحاصلهای بسیار خوب میباشد خاصه مرکبات جیرفت وبم وخرمای خبیص که معروفیت بسیار زیادی دارا هستند

در نواحی گرمسیری وخاصه درمیناب انبه وموز هم بدست آمده ومورد استفاده کامل است .

٢ - حیوانات

در کرمان تقریباً میتوان گفت همه گونه حیوانات وحشی واهلی کوهستان وجلگه را میتوان یافت .

در کوهستانها خرس و پلنگ بسیار زیاد است ولی کمتر خودرا ارائه میدهند که هدف تیر عابرین قرار گیرند

بز کوهی در کلیه کوهستانها بسیار زیاد ودر جلگه ها گله‌های آهو دید میشود خاصه در مجاورت کفه ها که شکار آنرا با اتومبیل بسیار تسهیل مینماید

گرگ - کفتار - روباه - شغال - گربه کوهی - گورخر - گوراسب - گورقاطر و گراز نیز دراکثر نقاط دید میشود از طیور کبک - کبوتر - مرغابی باقرقره - دراج وتیهو - وفاقته در نقاط مختلف بحد وفور یافت میشود بلدرچین - اردك و نوك دراز خیلی کمتر یافت میشود .

٣ - کانها

درمنطقه کرمان معادن زیادی در نواحی کوهستانی آن دیده شده که حتی برخی از این کانها ازازمنه قدیم مورد بهره برداری قرار گرفته است از جمله مس - پنبه کوهی سولفات دوزنك

ولی نکته بسیار مهمی که بایستی نسبت به کانهای کرمان خاطرنشان کرد موضوع معادن ساردو است . زیرا در این منطقه کوهستانی طبق بررسی های کاملی که توسط مهندسین ومطلعین معمول شده کان اکثر فلزات خاصه طلاو سایر فلزات قیمتی میباشد واین منطقه در صورت بهره برداری نسبت به انارك که فعلا مرکز کانهای ایران محسوب میشود از چندین نقطه نظر اهمیت ورجحان بیشتری دارا خواهد بود.

اولا - وجود کانهای ذغال سنك در مجاورت کانهای فلز که بواسطه بودن آن استخراج و بهره برداری بسیار سهل و ساده خواهد بود در صورتیکه در انارك بواسطه فقدان ذغال سنك ناگزیرند از مسافات بسیار دور حتی از طهران ذغال مورد احتیاج را حمل نمایند .

ثانیا - امکان تهیه و کشیدن جاده درودان ومیناب وحمل مواد فلزی ازاین راه بطرف کرانه جهت استخراج در کارخانجات کشور هائی که امروزه دارای وسائل لازم برای استخراج وبهره برداری میباشند .

بادر نظر گرفتن دو اصل مندرجه بالا خیلی امید میرود که ساردو در آتیه نزدیك اهمیت بسیار زیادی حاصل کرده یك اهمیت اقتصادی مهمی نیز برای کرمان وقسمت جنوبی آن حاصل شود .

٤ - سکنه

سکنه فعلی کرمان را بین ٧٠٠ الی ٧٥٠ هزار نفر تخمین میزنند که این سکنه بطور غیرمساوی در کلیه ناحیه تقسیم شده جمعیت نسبی کرمان درحدود ٣ نفر در کیلومتر مربع است ولی این نسبت در قسمتهای کوهستانی خیلی زیادتر ودر قسمت های گرمسیری وجلگه ها کمتر است .

از این سکنه ٣/٤ طوایف ودر نقاط مختلف منطقه زندگانی کرده ١/٤ باقی اهالی شهر نشین وبا اصول تمدن بیشتری زندگانی مینمایند . سکنه کرمان از نژاد های مختلفی تشکیل شده که میتوان بشرح زیر توضیح داد :

- سکنه اصلی منطقه که ایرانیان قدیم وزردشتیهای خود منطقه میباشد.

- اعراب طوایف مختلف دیگر که در ازمنه گذشته از کویت ونجد وسایر نقاط به این نواحی کوچ داده شده‌اند.

- بلوچ ها که بمرور زمان واردو کشی هـای مختلف در نواحی جنوبی رسوخ یافته اند.

- حبشی‌ها که بواسطه ارتباط تجارتی وبازرگانی بنقاط کرانه این منطقه نقل مکان نموده وباقی مانده اند بطور کلی بایستی گفت که سکنه دهات وشهرها سکنه اصلی این سرزمین را تشکیل وطوایف وایلات اکثراً مهاجمین میباشند که بمرور زمان به این منطقه وارد شده اند.

۵ — وضعیت اداری

کرمان استان هشتم کشور را طبق سازمان اخیر تشکیل داده. این استان بسه شهرستان وهریك از شهرستان ها ببخش های طبق شرح زیر تقسیم میشوند.

۱ - شهرستان کرمان شامل بخش های کرمان - شهداد - راور - زرند رفسنجان - سیرجان - ماهان - بافت

۲ - شهرستان بم شامل بخش های بم - سبزواران - سازدویه - کهنوج - مشیز

۳ - شهرستان بندر عباس شامل بخش های - بندر عباس - میناب - جاسك - قشم.

این مناطق مستلزم توضیح وتشریح کاملی است که در فصل پنجم وضعیت یکایك بخش‌ها مورد بررسی قرارخواهد گرفت

۶ - صنایع کرمان

کرمان یکی از مراکز صنایع یدی ایران بشمار میرود ومیتوان گفت مردمان وسکنه این سرزمین با فقر وفاقه بسیاری که دارا میباشند بابردباری و تحمل بسیاری این صنایع را حفظ و در پیشرفت آن دقت مینمایند.

قالی بافی میتوان گفت صنعت قالی بافی بالاترین صنعت این منطقه محسوب وقالی های کرمان قالی سایر نقاط را از لحاظ رنك وپشم تحت الشعاع خود قرار

میدهند قالی های کرمانی دارای همه نوع گرده بوده ولی نقوش زمینه آن بسیار جالب وبیش از هر نقشی مورد توجه است در شهر کرمان فقط شاید هزار دستگاه قالی‌بافی دائر باشد در سایر نقاط کرمان خاصه جوپار بسیار این صنعت شایع ورواج میباشند.

قالی‌های کرمانی چه برای فروش وچه برای پرده هرنوع آن قابل توجه ودر پای هردستگاه عده زیادی زن ومرد وبچه مشغول بافت میباشند.

شال کرمانی که با کرك یاپشم بافته میشود آنهم دارای اهمیت بسیاروبازار خیلی مهمی را در اروپا داشته وخریداران زیادی دارد.

پته - این کار هم که یك نوع کار دست دوزی است میتوان گفت مرکزو محل اصلی آن بایستی کرمان را محسوب داشت زیرا تحمل وبردباری عجیبی اهالی کرمان در تهیه این پته‌ها از خود ارائه میدهند. بطوریکه قطعات وپارچه هائی دیده میشود که یکنفر مدت ۲۰ تا ۱۸ سال در روی آن کار کرده.

- نمد - در سوابق ایام در کرمان تهیه میشده که امروز خیلی کم است.

- برنج سازی کرمان هم معروف است..

ضمن شرح مناطق صنایع هریك مشروحاً ذکر خواهد شد

۷ - منابع محصولاتی

الف - ناحیه کرمان :

۱ - حومه کرمان دارای غلات و تریاك ماهان معروف است .

۲ - دردهستانهای بم نقاط آن اغلب حاصل خیز و محصول آنها پنبه خرما-مرکبات-انگور وغلات میباشد اراضی آن ازرودخانه وقنات مشروب میشود

دهستان نرماشیر - هوای آن گرمتر از بم است محصولات آن گندم - جو - حنا - نیل شلتوك است .زراعت آن از رودخانه و قنوات مشروب میشود

اراضی زراعتی آن زیاد وبواسطه کسر جمعیت بایر افتاده محصولات طبیعی آن کتیرا وزیره دربعضی نقاط آن جنگل های کوچکی دیده میشود . در نرماشیر درختان زیاد وباغهای وسیع دیده میشود .

دهستان رودبار - دارای چشمه سارهای فراوان از آب رودخانه استفاده میکنند ییلاق ایلات مجاور است .

محصولات آن - غلات - برنج - ارزن - ذرت در قسمت جنوبی خرما ومرکبات زیاددارد .

مصنوعات مهم آن گلیم وجوال است .

دهستان بشاکرد - گرمسیر (ایلات مختلف در آن مسکن دارند) محصولات آن خرما - مرکبات وغلات وذرت است .

دهستان جیرفت-اراضی آن باتلاق وشوره زار (رود هلیل رود ورود خانه شور آنرا مشروب میکند) دربعضی نقاط آن جنگل محصولات آن تنباکو - پنبه - نیل - خرما غلات مصنوعات آن قالی وگلیم .

دهستان بارز - چون کوهستانی است واراضی مسطح کم دارد در نقاط مرتفع سرد و در نقاط پست گرم است محصولات آن شامل غلات - ارزن - خرما - گردو صنایع آن قالی و شالبافی است .

ساردوئیه - این ناحیه سردسیر از قنوات متعدد و چشمه ها و رودخانه هنزاء وساردوئیه مشروب میشود . محصولات آن گندم - جو - نخود - ارزن - عدس ودرختان میوه از قبیل گلابی - انار - انجیر - بادام - مصنوعات آن شال وقالی - چادراست- محصولات طبیعی آن انقوزه - کتیرا و زیره . مراتع وسیع دارد

اسفندقه - این ناحیه سردسیر - حاصل ارضی آن تنباکو و غلات -تریاك- بادام - پسته - انجیر - انار - گردو - مصنوعات آن قالی است .

مهنی - اراضی آن از شعب هلیل رود وچشمه ها مشروب میشود .

محصولات آن غلات - برنج - ارزن - حبوبات - تنباکو - تریاك و میوه جات سردسیری است . محصولات طبیعی آن کتیرا - انقوزه - زیره - محصولات حیوانی آن فراوان است .

اقطاع - هوای آن سرد و در زمستان برف دارد اراضی آن جلگه و از آب قنات مشروب میشود . محصولات آنها بیشتر از گله داری است-میوه جات گردو - گلابی - انار - انجیر - بادام بعمل میآید . اگرسدهای آب آن تعمیر وقابل استفاده شود از نقاط حاصلخیز کرمان است

ارزوئیه - هوای آن درزمستان معتدل ودرتابستان گرم وبادهای سختی داردمحصولات آن - برنج - ذرت خوشهٔ - جو-رنك - حنا - خرما-مرکبات است

سیرجان - دارای آب وهوای معتدل و خشك محصولاتش گندم - جو - ارزن - نخود - عدس - سیب زمینی - کنجد - کرچك - پنبه - کنف - انگور قیسی - پسته - بادام - گردو - کتیرا وبیشتر از همه جو وگندم است .

بازیر وبردسیر - هوای آن معتدل دارای محصولات سردسیری - گندم جو حبوبات وتریاك است

رفسنجان - دارای قنوات زیاد - محصولات آن - گندم - جو - ارزن - پنبه - ذرت - تریاك وروناس وپسته وانقوزه و کرچك است .

زرند - محصولات مهم آن - گندم - جو - ارزن - پنبه - ذرت - تریاك
وروناس و پسته است .

کوهپایه - شهداد - گوك - محصول آنها گندم - جو حبوبات - پنبه و
انگور و تریاك و کتیرا وانقوزه است مصنوعات آنها منسوجات پشمی و پنبه‌است

فصل چهارم

نواحی مختلف کرمان

بطوریکه در فصل اول ذکر شد منطقه کرمان از نواحی مختلفی تشکیل شده که از لحاظ آب وهوا - نوع زراعت وسکنه باهم اختلاف کامل دارامیباشند وچون شرح عمومی نمیتواند فکر کلی نسبت بکلیه اراضی این منطقه بدهد لذا در این فصل وضعیت جغرافیائی یکایك نقاط مهم منطقه کرمان را مورد بررسی قرار میدهیم و در فصل پنجم هم وضعیت یکایك بخش ها را تشریح خواهیم کرد

۱ - جیرفت	۲ - رودبار
۳ - میناب	٤ - جبال بارز
٥ - منطقه شهداد	٦ - منطقه زرند
۷ - منطقه بردسیر	۸ - منطقه بشاکرد
۹ - منطقه بیابان	۱۰ - ماهان
۱۱ - کرمان	۱۲ - بم

تا از مجموع این بررسی بهتر بتوان بوضعیت نواحی کرمان پی برده از وضع طبیعی - سیاسی واداری هر یك از مناطق استحضار حاصل کرد - در خاتمه این نکته را بایستی متذکر شد که این اطلاعات هم برای شناسائی کامل منطقه کافی نبوده همان قسمی که کراراً در جلد های جغرافیای نظامی تذکر داده شده برای شناسائی دقیق اطلاعات کاملتر ودقیق تری مورد لزوم میباشد

۱ - جغرافیای جیرفت

وضعیت طبیعی - مقدمه - جیرفت در سابق بنام کمادی وبعد از آمدن اعراب بجیرفت (جیرفت بمعنی کنار رودخانه است) موسوم گشته است . جلگه مستطیلی است که بین طول وعرض های زیرین میباشد .
مساحت بخش معادل با ٦۱۰۰ کیلو متر مربع

وعرض و طول جغرافیائی آن بین (۳۰-۵۷-۱۵-۵۸) طول شرقی (۵-۲۸-۲۹) عرض شمالی

آب و هوا - دهستان جیرفت در تابستان فوق العاده گرم ومرطوب و دارای باد های گرم موسوم بلوارو در زمستان دارای هوای بسیار معتدل وخوب منطقه کاملا مالاریائی است دهستان جبال بارز در تمام سال دارای آب وهوای معتدل ودرموقع تابستان ییلاق اهالی جیرفت میباشد .

حدود - از طرف شمال بکوه های مرغك کوه لری و کوه های دلفاردمان ونر آب .

از طرف خاور دامنه کوه های بم ونرماشیر .

از طرف باختر کوههای اسفندقه (گاو کش قلعه سلیمان قرغطو)

از طرف جنوب کوه کامرد ورودبار و کوهستان نمداد وگدار شاه .

ارتفاعات - ۱ سلسله‌جبال بارز که غربی جنوب شرقی وقلل مرتفع آن کوه شیر کوه کله قوچی کوه کلی ماران وسیه ماری کوه سط کوه گلرخی (سرچشمه رودخانه سندر)

گرزمند کوه گشار کوه درین کوه اسفچارومنه سیب کوه برطاقین گشکین بنه کان (که دارای آبشار مهمی است) بارتفاع هشتصد متر که کاملا میتواند مورد استفاده صنعتی قرار گیرد (در تابستان وبهار دارای آب زیاد) کوه انارك کوه درین ودرزمات کوه قلعه زنگیان که بگدار شاه در این محل اتصال میشود - ارتفاع قله مهم آن ٤۳٤۷ مترموسوم به گاو گان که مشرق دوساری واقع شده است .

۲ - کوه آب سه کوه و کوه دوساری وجیرفت که در جلگه دهستان جیرفت واقع شده است .

۳ - ارتفاعات غربی که در حدود نامبرده شده اند و مخصوصاً در قلعه سلیمان آثار تاریخی مشاهده میگردد که در قسمت جغرافیای سیاسی شرح داده خواهد شد .

٤ - ارتفاعات شمالی که جزء سلسلهٔ ساردوئیه وارتفاعات مهم آن کوه لری (سرچشمه رودخانه های گریگان و پا قلعه از شعبات رود خانه شور) (رودخانه هلیل از دامنه غربی این کوه بطرف جلگه جیرفت سرازیر میشود) .

معابر - در سلسله جبال بارز دهنه چشمه دزدی و گدار مفك (مرغك) از ده بکری بجاده بم بکرمان متصل میشود . دهنه درحمزه گدار بیدمفك بدهستان جبال بارز متصل میشود . دهنه سلیمان گدار حلق کش از بیدشك و گشار به بم متصل میشود . دهنه امجز گدار سرطاقین از گشار به بم متصل میشود .

معبر گاو گان از گدار شاه از طریق پا دامنه نرماشیر به بم میرود .

معابر شمالی - از دهنه دلفارد گدار سرخ به گدار سربیزن که دارای چمن زاری میباشد متصل و در این محل دو راه شده یکی بطرف ساردویه ودیگری بطرف راین و کرمان رفته وراه اخیر ازروی چمن های سربیزن گذشته قابل اتومبیل رانی است .

گدار بر که از بنه دلفارد گذشته براه بم متصل میشود . دهنه رفساق که که از گدار بحر اسمان به ساردوئیه متصل میشود . از دهنه دلفارد محل آبخورها و دهنه زورك از جلگه ها یکه برارین و جبال بارز میروند به راه بم متصل میشود .

از مغرب تنگ سر گز که از آب نقره وچشمه سر گز گذشته بدولت آباد وچماك متصل میشود .

گدار متاغ که بگنج آباد جیرفت میرود .

گدار سمك به کهن وبلوك متصل میشود و گدار لیچو .

در جنوب گدار های تنگری گل کسورك وزرچین سه چاه گدار سهران ومیش پدان که از کوه کامرد برودبار متصل میشود . تمام معابر نامبرده در بالا بآسانی مالرو وبعضی از آنها باندك کوشش میتوانند عرابه رو بشوند مثل گدار ده بکری که سابقه گذشتن توپخانه صحرائی را نیز دارد .

شکافها ـ در سلسله جبال بارز

در کوه گلی ماران وسیه ماری ـ شکاف گلی سیاه چوب .

در کوه و شط ـ دهنه سه کاران بند توت بند شط بند سبز کم بند قرانی

در کوه گل رخ ـ بند گردین بند گلچوی بند گرزمند (خرابه قلعه‌نارنج در این محل واقع شده‌است) بند گنومزد

در کوه گشار ـ بند شغل آباد بند جوزر گساه بند ملج

در کوه در رود ـ بند آب ملیك

در کوه درین ـ بند ندوه سنك انداز بند کمش بند درین که جنگل چنار نسبتاً مهمی دارد وبند تگرکان

در کوه اسفیچار ـ دهنه کمال الدینی بند سرسکر

کوه سرطاقین ـ دهنه بین طاقین ودهنه سی چناران سنك راحو ریش که دارای مرتعی میباشد

کوه بندگان ـ دهنه زریب دهنه دزدان دهنه کرور دهنه سوله بند باروه (افسانه‌تاریخی راجع بگم شدن کیخسرو و همراهانش در کوه بندگان است)

کوه ادبارك ـ دهنه کشم بند نیماك دهنه ویدر دهنه کمیلوئیه بند کشیك

کوه درین در زیارت بند غین بند میدان

کوه قلعه زنگیان ـ دهنه قلعه زنگیان دهنه پست ترین

شکافهای شمالی ـ در کوه رمان دارای آبشار مهمی است بنام گلم دختر کش که محل ییلاق خوبی است

بند مان ـ در کوه لری دهنه زورك دهنه‌بهرامی‌دهنه پشت قلعه دهنه کویر دهنه سرشصت دهنه بن شضت‌دهنه‌دومنه بند گریکان

تمام شکافهای نامبرده در بالا کم وبیش قابل عبور پیاده نظام وتوپخانه کوهستانی است .

بطور کلی در تمام کوههای نامبرده چشمه های زیادی یافت میشود در جبالبارز مهم ترین چشمه ها عبارتند از چشمه حنا چشمه زاخت چشمه و چشمه ملك آباد .

رودخانه ها ـ در جبال بارز رود خانه خانه‌از کوههای فاشکوه (کوه سیه ماری کوه‌شط و گرزمند) سرچشمه گرفته در دهنه‌مویه فاشکوه تشکیل رودخانه را داده که زیادی آب آن به بیدران بم میرود.

در جیرفت ـ ۱ ـ رودخانه شور از کوههای گل سرخ جبال بارز (رود سقدر) و کوههای گریگان و کوههای دلفارد ـ سرچشمه گرفته و با رودخانه‌های سقدر و گریگان و دلفارد و تل سیاه و سرگز در نزدیکی دهرود متصل وتشکیل رودخانه شور را میدهند و از محل دشت کوچ بپائین بمصرف آبیاری دهات شرقی جیرفت میرسد.

در تمام سال دارای آب مؤقع طغیان و زیادی آب آن از اسفند الی اواخر فروردین است در اینموقع بر عرض وسرعت آب افزوده‌میشودمحل اولین گدار در دشت کوچ و از آنجا بجنوب رود خانه پیدا کردن گدارآسان‌است محل ـ حسین آباد موقعیت خوبی برای بستن پل را دارد در محل بید خیری با رودخانه هلیل متصل میشود.

۲ ـ هلیل رود که از دو رود خانه نامبرده‌مهمتراست‌سرچشمه هلیل رود از کوههای شاه (عسگر جنوب غربی کوه شاه جندق قسمت شمالی وکوههای آب درو جواران) سرچشمه گرفته پس از گذشتن از اسفندقه و از قسمت غربی کوه نر آب بطرف جیرفت سرازیر میشود از محل سربوشان بپائین بمصرف زراعت قسمت غربی وکمی از قسمت شرقی جیرفت میرسد . در محل بید خیری با رودخانه شور متصل در تمام سال مگر در موقع خشک سالی دارای آب‌موقع طغیان آن از اواسط تا آخر اردیبهشت‌ودر اینموقع عرض رود خانه زیاد محل

گذاردرسبزواران وسرجاز محل بستن پل در ته ثبتی که تمام شعبات دراین محل متصل وعرض آن بیست متراست میگویند رود خانه هلیل سابقاً دارای پلی در محل چادی آباد و زنگ آباد بوده است که هنوز آثار پل در کنار رودخانه دیده میشود و همچنین در محل نر آب دارای سد مهمی بوده که کاملا تمام قسمتهای شرقی وغربی جیرفت وجبال بارز را مشروب میکرده محل سد در نر آب بین دو کوه قرار میگرفته عرض آن از پائین کوه بیست متر و از آنجا ببالا بر این عرض اضافه میشده و یك مخزن بزرگی از آب تا محل بادام آباد واقع در ۵۰ کیلو متری این سد تشکیل و کاملا برای آبیاری قابل استفاده بوده است زیادی آب هلیل رود از قسمت شرقی رودبار گذشته در جزموریان فرومیرود .

وضعیت سیاسی

تاریخچه - در یکی از کتب رومی در باره شهر قدیم جیرفت چنین نگاشته شده است .

شهر جیرفت سابقاً در دامنه تپه های کریم آباد و در اطراف غربی چیل بوده بعد از خرابی این شهر که علت آن معلوم نیست که بواسطه حادثه طبیعی یا بدست بشر انجام گرفته در بهجرد در زمان ساسانیان بنای شهر جدیدی شده است بعد از انقراض دولت ساسانی این شهر بدست اعراب افتاد و مدتی طوایف عرب کوفج و قفص بر حوالی جیرفت تا ساردو مستولی شده معزالدوله دیلمی بعد از فتح کرمان و گرفتن از علی ابن الیاث متوجه جیرفت گردید در دره دلفارد با دو طایفه نامبرده برخورد ودر نتیجه یك دست او در این جنگ مقطوع میگردد بعد ها عضدالدوله دیلمی با کوفج جنگ و آنها را از حدود جیرفت خارج و برای اطمینان از قتل و غارت وسر کشی آنها همه سال هشتاد نفر از این طوایف را بگروگان در شیراز پایتخت خود نگهداشته و در

آخر هر سال این عده را تعویض میکرد تا اواخر دولت عضدالدوله کاملا مطیع و در بشاگرد متواری شده اند تاخت وتاز آنها در حدود خراسان و افغانستان بوده که از حدود فرمانروائی عضدالدوله خارج بوده است ولی بعد از فوت عضدالدوله دو مرتبه طوایف نامبرده سر کشی وتا حدود ساردو را متصرف ومدتی قراء و قصبات جیرفت را غارت میمودند تا اینکه ملك قاورد سر سلسله سلاجقه کرمان در یك اردو کشی آنها را قتل عام نموده وجنوب کرمان را متصرف شد وشهر جیرفت در دوره سلاجقه کاملا آباد و پنج ماه سال را جیرفت محل قشلاق پادشاهان این سلسله بود بعد از سلاطین سلاجقه مدتی بدست ملوك غز که سر سلسله آنها ملك دینار بود افتاد واز همین زمان جیرفت رو بخرابی گذارد وتا آخر سلاطین قرختای هنوز حکمران مغول نداشت و اکثر اوقات جیرفت محل قشلاقی این سلاطین بود وبعد ها در زمان آل مظفر جیرفت قابل سکونت میشود. در زمان دو طایفه مغول معروف بجرمانی و اوغانی شهر جیرفت خراب و ویران میشود و از این زمان دو طایفه نامبرده در زمان امیر مبارزالدین سر سلسله آل مظفر سر کشی کرده ودر قلعه سلیمان جیرفت مسکن امیر مبارزالدین چهارماه آنها را محاصره ونتوانست با جنگ قلعه رامسخر نماید ناچارخود بطرف کرمان رفته واختیار صلح را به پسر وزیر خود محول نمود و آنها باهل قلعه صلح و طوایف مغول به میهن خود باز گشت نمودندچون جیرفت مدتی درتحت تسلط اعراب بوده است آثاری از خرابی مشاهده نمیشود و فقط بعضی از اسامی قراء جیرفت اسم عربی ازقبیل راونه علاءالدینی ابوحربیه باعنابویه سماعیلی وهمچنین دارای اسامی فارسی است مانند هوگرد بهجرد (که اززمان بهرام گرد ومنسوب به دوره ساسانی است و دهگرد خاتون آباد که منسوببه ترکان خاتون دختر براق صاحب است .

دهستان جیرفت شامل دهستان های جیرفت وجبال بارز وجمعیت آن مطابق آخرین آمار .

دهستان جیرفت	۲۱۲۴۴	که مجموع ۳۳۴۴۲ نفر میباشد
دهستان جبالبارز	۱۲۱۹۸	

وشاید ازاین‌تعداد ۲۰۰۰-/- نفر آمار نشده باشند. این سکنه از نژاد ایرانی عرب وترك میباشند طوایف مهم این بخش که مهمترین طوایف آن مهنی ـ تراکمه است این طوایف بواسطه نداشتن ارتباط با مراکز مهم بیشتر عاری از تمدن وتقریباً میتوان گفت دارای هیچ نوع اخلاق پسندیده نمیباشند وحتی بواسطه مخلوط شدن با اعراب خصایل ایرانیان قدیم نیز در آنها بیادگار نمانده است مرکز بخش در سبزواران جیرفت است دارای بخشداری وادارات دارای ثبت سیار پست وتلگراف وتلفن واداره آمار که مسئول آمار بخشهای ساردو ورودبار نیز میباشد ایام پست در تابستان هفته دو مرتبه ـ سه شنبه و جمعه بوسیله شتر از راه ده بکری تا دارزین واز آنجا باتومبیل میباشد. ولی در موقع زمستان بواسطه برف ومسدود بودن راه برنامه پستی منظم نیست فرهنگ دارای یك دبستان چهار کلاسه مختلط میباشد ونظر بعدم مرکزیت سبزواران در نظر است که مرکز بخش بعنبر آباد منتقل گردد قراء مهم دهستان جیرفت هوگرد عنبر آباد وساری کهنوج سعید آباد محمد آباد بلوك مرکز دهداری جبال بارز دوگراغان مسکون وقراء مهم آن نشکن گنار بنستان ملیجان زاخت حنا در مرکز جبال بارز فرهنگ دارای یك دبستان چهار کلاسه مختلط میباشد منازل وساختمان های دهستان جیرفت منحصر به کتوك که از برگهای گل ونخل ساخته میشود در جبال بارز که منطقه کوهستانی است ساختمانهای گلی وچوبی ساخته میشود.

وضعیت اقتصادی ـ اهالی بخش جیرفت بطور کلی فقیر و بی چیزو میتوان گفت که علت بدی اخلاق آنها بواسطه بیچیزی وفقر است و بطور کلی فاقد وسائل بهداشت (تلفات آبله در سال زیاد)

جلگه جیرفت برای همه نوع زراعت مناسب وبطور کلی بسیار حاصلخیز ودر مواقع زمستان تمام میوه جات سرد سیری بابهترین طرزی بعمل می آید

مخصوصاً استعداد آن برای مرکبات وخرما وپنبه وبرنج وکرچك وتنباکو بسیار خوب ولی بواسطه عدم توجه اهالی ومسئله فقرعمومی وعدم توجه مالکین در این بخش یك صدم استفاده بیشتر حاصل نمیشود بااستعدادعجیبی که دراین ناحیه برای میوه‌جات مشاهده میگردد معذالك در تمام سال هیچگونه میوه در این ناحیه دیده نمیشود فقط در هوگرد مرکبات بعمل میآید که در ردیف مرکبات درجه اول کشور میباشد واگر مختصر توجهی بزراعت این ناحیه بشود عایدات زیادی برای کشور ایجاد میکند

حیوانات اهالی از قبیل گوسفند الاغ بز گاو شتر در قسمت جیرفت و حیوانات وحشی از قبیل آهو وبز کوهی پلنك خرس وشغال وگرگ وروباه کفتار گراز شب گرد وانواع و اقسام طیور مرغ خانگی خروس و بمقدار زیاد کبك دراج طیهو کلاغ عقاب قوش مرغ آبی دیده میشود مخصوصاً جیرفت شکارگاه زمستانی بسیار خوبی برای آهو و بزکوهی وشکار پرندگان مختلف ازقبیل دراج وکبك وطیهو وکبوتر میباشد.

در جبال بارز جنگلهای بادام تلخ بنه کور کهکم و در جیرفت جنگل کهور وگز در ناحیه جنوب شرقی جیرفت زیاد بوده بمصرف ذغال میرسد.

بطور کلی جیرفت مرتع بسیار ممتازی برای اغنام واحشام تشکیل میدهد جلگه جیرفت ازاول اسفند کاملا سبز وخرم وبا طراوت ومورد استفاده همه نوع احشام ومحل چراگاه زمستانی ایلات سرد سیری است در اطراف عنبر آباد نیز چراگاه خوبی برای شتر یافت میشود

بواسطه بی اطلاعی از فن کشاورزی و عدم توجه صادرات این ناحیه فوق العاده کم و اگر مختصر توجهی بشود قسمت مهمی از صادرات کرمان را تأمین میکند و منحصر است از جبال بارز کرك وپشم روغن کتیرا زیره مغز بادام تلخ.

از جیرفت گندم جو حبوبات کنجد خرما ماش لوبیا ارزن

خطوط ارتباط مهم این بخش در قسمت معابر نامبرده شده راههای رسمی مهم این بخش عبارتند راه گدار منك و سقدر و گدار ده بکری که راه پستی بم بکرمان را تشکیل میدهد و ممکن است بسهولت عرابه رو بشود راه تنگ دلفا گدار سربیزن- سارد و در این راه تنگ سر گز باسفندقه‌راه ماشین‌روی جدیدی که تازگی برقرار شده که محتاج بتعمیر میباشد این راه که سابقاً مالرو بوده از بافت باسفندقه و تماك و شریف آباد تا هوگرد امتداد میباید.

درمحل گنج آباد شعبه‌دیگری ازاین راه از پوزه ده‌لران بطرف کهنو میرود راه ده‌بکری که‌مالرواست ازسبزواران- عنبر آباد و بهادر آبادبکهنو میرود.

تعداد موالید در این ناحیه زیاد و رویهمرفته افرادااین ناحیه برای راه پیمائی بسیار خوب ورزیده میباشندبرای قسمت جمازوپیاده‌نظام‌بسیار مناسب میباشند.

دفاع‌منطقه - برعلیه‌مهاجمی که ازبم بطرف جیرفت میرود باید گردنه‌های جیرفت مورد بررسی برای تشکیل نقط اتکاءموردااستفاده قرار گیردومخصوصاً گدار ده بکری برای دفاع جیرفت مهم‌است برعلیه مهاجمی که از اسفندقه‌متوجه جیرفت میشودبایستی حوالی‌ده نومورد مطالعه‌قرار گیرد بر علیه‌مهاجمی که از میناب رود بار متوجه جیرفت میشود بایدگردنه های کوه کامرد وارتفاعات پوزه آن‌باید مورد بررسی قرار گیرد.

ازلحاظ موقعیت‌نظامی اگرراه شوسه کاملا موردااستفاده قرار گرفته و به میناب متصل شود جیرفت مرکز خوبی برای تدارکات مخصوصاً تهیه غلات خواهد بود

۲- جغرافیای رودبار (جزوشهرستان بم)

وضعیت عمومی

مقدمه - خرابه های منوجان خرابه های تم خرگ در جنوب آب سرد و خرابه های قلعه گنج در کهن علی از آثار قدیم رودبار محسوب میشود ولی دارای هیچ نوع حفریات علمی نیست که قدمت تاریخی آنرا دقیقاً نشان دهد.

حدود - از شمال‌بجیرفت از خاوربه نرماشیراز باختر برود آن ازجنوب به بشاگرد.

مساحت آن

۶۵۰۰ کیلو متر مربع

عرض وطول جغرافیائی بین(۳۰-۵۷ - ۱۵ - ۵۸)طول‌شرقی(۱۵-۲۷-۲۸) عرض شمالی.

آب و هوا - نسبتاً آب و هوای آن خشک در تابستان دارای بادهای خیلی گرم وحرارت متوسط آن در سایه ۴۲ درجه میرسد در زمستان هوای آن معتدل درجه حرارت از ده پائین تر نبوده وحرارت متوسط زمستانی ۲۵ درجه است بنابراین در زمستان هوای آن بسیار مطبوع است.

ارتفاعات - ۱ - کوه کامرد که امتداد از پوزه‌ده‌لران با تپه‌های کوچکی شروع وبطرف مغرب مرتفع تر شده وتا گلاشگرد امتداد یافته وبرودخانه‌دره شور ختم میشود. قلل مرتفع آن بارتفاع ۱۹۹۷ متر میباشد.

۲ - سلسله بزرگ نمداد و کوه شاه که به کوههای جبال بارزمتصل میشود.

۳ - کوههای‌ده کهان که از جلگه کردی با امتداد شمال‌جنوبی‌بموازات جاده کهنو منوجان شروع وبکوههای جلگه رودان متصل میشود قلل مهم آن عبارتند از کوه کرك بارتفاع ۱۵۶۵ متر ودهکهان.

٤ – سلسله دیگری از قسمت جنوبی کهنو بنام کوه انگور و برگ ماهی بارتفاع متوسطی بموزات کوههای دهکهان بطرف جنوب و بکوههای دستگرد و کوه شهری متصل میشود.

قلل مهم آن کوه انگوری بارتفاع ۱۱۰۷ متر و گردنه برگه ماهی بارتفاع ۸۸٤ متر و خیمه کوه در دستگرد بارتفاع ۱٤۲۳ متر میباشد. مواد ساختمانی کوههای نامبرده از احجار رسوبی است.

معابر – از کوههای کامرد ۱ راه گدار تنگ آری که مالرو و صعب العبور نیست ۲ راه کل کشورك راه زرچین و تنگاری ۳ راه بوزه ده لران که اخیراً اتومبیل رو و در صورتیکه تعمیراتی بعمل آید قابل استفاده قرار میگیرد و از راه منوجان وجغین به میناب متصل میشود.

٤ – معابر برگه ماهی – گدار برگه ماهی که دهکهان را بجلگه رودبار متصل میسازد (پیاده رو)

٥ – راه بین کهن علی و بارگاه (پیاده رو)

٦ – گدار راه گینو که منوجان را به کهن علی و جلگه رودبار متصل میسازد (مالرو)

۷ – معابر نمداد – ۱ – راه دهنه عباس علی بدرماشیر (مالرو) ۲ – گدار زرماق بزحمت مالرو است.

رودخانه ها

رودخانه هلیل رود که پس از عبور از خاك رودبار بقیه آب آن بجازموریان میرسد؛

رودخانه جغین در قسمت جنوبی رودبار سرچشمه آن در شمال از بارگاه و از دامنه جنوبی کوههای دهکهان از مشرق بکوههای کهن علی و کوه شهری و از جنوب شرقی بدامنه کوههای بشاگرد – سرچشمه و در جنوبی منوجان تشکیل رودخانه جغین را داده که پس از مشروب نمودن اراضی جغین مازاد آب آن

در برنتی برودخانه رودان متصل و تشکیل رودخانه میناب را میدهد (از تجدانو) شش کیلو متری جنوب منوجان دارای آب و قسمت شمالی آن بدون آب میباشد

تعداد نفوس آن بخش ۲۹۰۰۰ نفر تقریباً – ۸۰۰۰ نفر آن هنوز آمار نشده اند از نژاد ایرانی که مخلوط با عرب و بلوچ میباشد طوایف مهم آن بقرار زیر است:

طایفه شنبوئی ۲۰۰ خانوار که شغل آنها مالداری و نسبت بطوایف رودبار ثروتمند تر و از لحاظ جسمانی نیز قوی تر و بلند قامت تر میباشند. طایفه دیناد بر ۱۵۰ خانه وار شغل مالداری طایفه تادوئی ۱۵۰ خانه وار مالدار.

طایفه آب شرد و ۲۰۰ خانه وار مالدار.

مذهب – مذهب طوایف نامبرده شیعه و اغلب بواسطه عدم اتصال و ارتباط بنقاط مرکزی دارای اخلاق بدوی و بطور کلی بسیار فقیر میباشند منازل آنها از برگ خرما و برگ گل ساخته میشود و ساختمانهای آجری و گلی کمیاب است.

تقسیمات – بخش رودبار به پنج دهستان تقسیم میشود:

۱ – دهستان رودبار که در شمال شرقی و مشرق رودبار در طول رودخانه هلیل واقع دارای ۱۱۰ قریه است که در زمستان دارای جمعیت و در تابستان بواسطه بی آبی بنقاط مختلف کهنو پراکنده میشوند زراعت عمده آنها جو، گندم بواسطه نداشتن آب هیچگونه باغات در آنجا وجود ندارد.

۲ – دهستان نمداد – در مشرق کهنو منطقه کوهستانی است که دارای ٤٥ قریه و قنوات وچشمه میباشد زراعت آن گندم وجو و ذرت و پنبه و ارزن و خرما است.

۳ – گلاشکرد – در مغرب کهنو دارای ۲۰ قریه بدون زراعت ولی دارای نخلستان بزرگ و مرکبات بوسیله قنات و چشمه مشروب میشود.

۴ - منوجان درجنوب غربی کهنو دارای ۳۰ قریه آب آنجا بوسیله قنوات وحفر چاههائی که با دلو کشیده شده بمصرف آبیاری میرسد زراعت جو گندم ذرت و نخل میباشد.

۵ - کهن علی در جنوب کهنو دارای ۲۰ قریه و نخلستان و آب بوسیله قنوات و چشمه تهیه میشود.

مرکز بخش در کهنو که دارای نخلستان زیاد و قلعه خرابه و برج های معروف بقلعه ضرغام دارای یك پادگان ادارات بخشداری پست بهداری و یك دبستان چهار کلاسه می باشد حرکت پست بوسیله شتر دو روز در هفته (۲ شنبه و جمعه) از راه سبز واران جیرفت با پست جیرفت از راه ده بکری حرکت مینماید و اخیراً اتصال خط تلگرافی جیرفت بکهنو در تحت اقدام است.

منظره کهنه قلعه خرابه سعید خان (در کهنوج)

وضعیت اقتصادی

وضعیت ثروت ودارائی - بطور کلی مردم فقیر و بی چیز تمول و ثروت در دست عده خیلی محدود و ابداً در جریان نیست بخش رودبار استعداد زیادی برای زراعت داشته مخصوصاً حنا رنگ پنبه اقسام حبوبات سیب زمینی اقسام

سبزیجات اقسام مرکبات موز انگور وانجیر گرچه تا کنون ابداً در فکر زراعت قسمتهای نامبرده نبوده فقط بزراعت گندم و جو ذرت خرما قناعت شده.

حیوانات اهلی - شتر گاو گوسفند الاغ.

حیوانات وحشی - خرس گراز پلنگ بز کوهی آهو کفتار گرگ شغال روباه یوز پلنگ.

طیور - مرغ خانگی وخروس.

طیور دراج کبوتر قمری و گنجشك بطور فراوان یافت میشود شکار گاه بسیار خوب زمستانی برای حیوانات مخصوصاً آهو بز کوهی گراز و طیور مختلف میباشد - مراتع - برای شتر و گوسفند بطور وفور در تمام قسمتهای بخش موجود میباشد.

جنگلها - جنگلها بطور کلی بزرگ و انبوه بوده بیشتر از درخت کهور تشکیل میشود.

انواع اشجار منطقه - خرما که گذشته از مصرف اهالی بمصرف صادرات میرسد - کهور که برای ساختن میز و صندلی بسیار مناسب ولی تا کنون هیچگونه استفاده صنعتی از آن بعمل نیامده است کنار دکرت که چوب آنها بمصرف کشتی سازی میرسد و اهالی فقط از تخم آن برای رسانیدن پوست جهت ساختن دلو بکار میبرند. اخیراً از طرف کشاورزی اقداماتی نیز برای زیاد کردن این درخت بعمل آمده است ولی از طرف اهالی تا کنون جدیتی نشده است.

درخت لور که در محل گلاشگرد زیاد و برای ساختن کائوچو خوب است و درخت استبرق که آنهم مورد استعمال صنعتی دارد. در فصل زمستان از مهر ماه تا اردیبهشت در این منطقه هر نوع زراعت ممکن است و کاملا در اواسط زمستان میتوان میوه جات وزراعت سردسیری را بعمل آورد بطوریکه حاصل گندم در این بخش اول فروردین بدست میآید.

صنعت در این ناحیه ابداً وجود ندارد و حتی حصیر مورد احتیاج خود را از خارج تهیه مینمایند.

صادرات ـ صادرات این بخش بطور کم پشم و روغن است .

خطوط ارتباط ـ از شمال راههای تنکاری کل کسورك و زرچین که در قسمت‌معابر نیزنامبردشده راه پوزه ده‌لران که از گنجی آباد جیرفت (که محل دوراهی است) بطرف پوزه‌ده‌لران و کهنو ـ منوجان ـ جغین ـ رودان ـ گردنه سرخ به‌میناب‌متصل میشود واین راه بزحمت قابل اتومبیل رانی است که‌اخیراً ازطرف لشگر کرمان امر بساختمان آن شده است و اگر اداره راه رسماً برای تعمیر این راه‌تصمیم بگیرد ممکن است با یك مخارج کم تعمیر وقابل استفاده‌شود .

راه کهنو به کلاشگرد که عاری از عارضه و با مختصری تعمیر ارابه رو میشود . راه کهنو به رودان که پس از گذشتن از کردی کندر برودان متصل شده و این راه مالرو است . راه کهنو به کهن علی که از برج قلعه گذشته به کهن علی‌متصل میشود این راه مالرو ودارای عوارض زیاد نبوده وبا اصلاحات جزئی قابل ارابه رانی است .

راه کهنو به نرماشیر (مالرو) که از شاه آباد کوهستان و تمداد عبور و به نرماشیر متصل میشود ـ بطوریکه دیده شده تمام خطوط ارتباط این بخش (مالرو) ارتباط دهستان‌ها بوسیله پیك های محلی صورت گرفته وفقط جاده‌ئی که از پوزه ده لران میگذرد از گنجی آبادجیرفت باسفندقه ـ بافت و کرمان‌متصل میشود بازحمت زیاد قابل اتومبیل رانی است .

موالید و ورزیدگی اهالی ـ تعداد زوجات هر مرد به دوالی سه زن و تعداد موالیدزیاد ولی بواسطه بیماریهای مختلف وعدم‌هیچگونه وسائل بهداشت تلفات سالیانه بسیار نفرات‌این بخش رو بهم رفته ورزیده و برای خدمت واحد های‌جماز و پیاده بسیارخوب است .

طرز دفاع ـ مهاجم خارجی پس از رسیدن بکرانه های جنوبی (میناب)

ممکن است واحد های سبك آن از راههای پیاده رو گردنه آسیا ـ برنطین رودان ـ رودخانه کهنو وراه مالرو کوگزراوناك رسربی و جغین و منوجان کهنو وواحدهای عرابه‌رو آن از راه شهسوار ـ گوربند ـ شمیل ـ گدارسرخ رودان به برنطین جغین برای رسوخ استفاده نمایند .

نقاط حساس برای تشکیل‌نقاط‌اتکا، عبارتنداز گردنه بارگاه تنگ‌تجدانو (منوجان) جغین برنطین راهی که از رودخانه دزدی بطرف ده کهان متوجه میگردد بر علیه مهاجمی که از کرمان بافت اسفندقه ـ جیرفت برودبارمتوجه میشود .

راههای کوه کلمرد وارتفاعات ده لران نیز قابل بررسی خواهد بود .

علیه مهاجمی که از راه بم ـ جیرفت متوجه رودبارشود ارتفاعات ده‌لران دهنه عباسعلی جاده ده بکری قابل بررسی است .

منظره یکی از نخلستان های کهورك در کهنوج جنوب کرمان

٣ - بخش کرمان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش حومه کرمان از شمال محدود است به بخش شهداد از مشرق به بخش ماهان از جنوب به بردسیر از مغرب به بخش زرند و رفسنجان طول جغرافیائی از ٥٦ ٤٥ الی ٥٧/٤٥ و عرض آن از ٣٠ ١٠ الی ٣٠ ٤٥ مساحت منطقه بطور تقریب ٢٤٠٠ کیلو متر مربع هوای این بخش معتدل در تیر ماه درجه حرارت از ٣٨ نگذشته و در زمستان از ٥ درجه زیر صفر تجاوز نمینماید در تابستان عموما بعد از ظهرها باد میوزد شبهای آن بسیار خوب است - فصل پائیز بسیار مطبوع در زمستانهائیکه بارندگی بشود برف برودی آب شده هوا صاف و شفاف است ولی در بهار و زمستان های خشکسالی طوفان باد توأم با شن و گرد و خاك بسیار زننده و سخت است مخصوصا در جلگه این بخش که شنزار است و باد نیز عموماً از همان جهت جریان دارد در نتیجه در مدت چندساعت تمام خیابانها و کوچه های شهر و قراء واقعه در جلگه پر از شن میشود که پس از توقف باد مستلزم جمع کردن است و آخرین دیوارهای جنوب و جنوب غربی شهر و قراء جلگه را در زیر شن پنهان میکند قنوات نیز از این حیث آسیب می بیند عبور و مرور مشکل و گاهی غیر ممکن میشود ولی قراء واقعه در دامنه کوهستان این بخش از این قسمت خسارتی متوجهشان نمیشود مقدار بارندگی خیلی کم بطور متوسط میتوان از ١٢ الی ٢٠ سانتیمتر درسال برآورد نمود مرطوب ترین مواقع سال در آوایل زمستان است

آب مشروبی وزراعتی این بخش بطور کلی از قنوات و چشمه سارها است طویل ترین قنوات شهرستان کرمان میتوان گفت در همین بخش است طول اغلب از قنوات حومه شهر به ٣٠ کیلومتر میرسد و عمق چاه های اولیه از ١٢٠ متر متجاوز است.

ارتفاعات: در این بخش سه رشته ارتفاعات تقریباً موازی شرقی و غربی زیر مشاهده میشود.

١ - ارتفاعات شمالی - سلسله جبالیکه از حدود بخش زرند به شهرستان بم امتداد دارد از شمال و مشرق این بخش میگذرد شهر کرمان و قراء حومه در دامنه جنوب غربی این سلسله قرار گرفته قلل مرتفع این سلسله تقریباً در این بخش واقع شده است که درهای مهم قلل در تمام سال دارای برف است اسامی قلل مهم از شمال غرب بجنوب شرق عبارتند از قله کوه سرخ در کوهپایه بارتفاع ٣٤٠٠ متر کافر کوه و کوه مهر بارتفاع ٣٧٠٠ متر قله کوه کسری کوه نصر و کوه فرهاد و کوه سیرج بارتفاع ٣٣٠٠ - ٣٣٢٠ متر و قله مهم پروار بارتفاع ٣٧٧٥ متر در آخرین حد این بخش عموماً قلل و خط الراس این کوهستانها پرتگاه بوده وشکافهای آن عبارت است از شمال غرب بجنوب شرق ١ دهنه هزیمی بین کرمان و کوهپایه ٢ دهنه گرگر بین کوه سعیدی و کوه ملاعلی شکاف و معبر کیشو بین کرمان و درختنگان گردنه کوه جفتان بین چهار فرسخ شهداد و کرمان گردنه ٩ سرو گردنه سیرج بین کرمان و شهداد معابر در قسمت راه های این بخش ذکر خواهد شد.

٢ - ارتفاعات جنوبی - از کوه جوپار یك رشته ارتفاعات کوتاهی بطرف مغرب امتداد داشته از قسمت شمالی نگار و بردسیر گذشته و بکوهستان بارچی و شهر بابك متصل میگردد در بخش کرمان این ارتفاعات بنام کوه نگار و در قسمت بردسیر به کوه کله گاو نامیده میشوند دو شکاف و دو گردنه در این قسمت مشاهده میشود شکاف اولی بنام دهنه بهرامجرد و شکاف دومی به دهنه کمال آباد معروف است گردنه اولی بنام گردنه خون بین بافت و کرمان گردنه دومی بنام گردنه دختر بین کرمان و بردسیر میباشد ارتفاع کوه نگار ٢٣١٠ متر و گردنه خون در ارتفاع ٢٢١٠ متر واقع و گردنه دختر در ارتفاع ٢٢٦٦ متر و کوه کله گاو بارتفاع ٢٥٩٠ متر است.

٣ - ارتفاعات غربی - سلسله جبال دره در و داوران و بادامان که از مشرق بافق شروع میشود در ٢٠ کیلومتری غربی شهر کرمان تمام میشود فقط دماغه

شرقی این رشته در بخش حومه کرمان واقع موسوم بـه یوزه بنبه پران است شرح قلل ومعابر آن را درقسمت زرند ور فسنجان خواهیم دید

رودخانها رودخانه قابل ذکر این بخش عبارتند از ۱ رودخانه چاری که سرچشمه آن از کوه شاه بوده پس‌ازعبور از شیرنك و ده تازیان بهرامجرد از دهنه بهرامجرد خارج اراضی چاری واقع درمشرق باغین را مشروب مینمایداین رودخانه در تمام خط سیرخود دارای آب نیست بلکه در بعضی نقاط از سطح رودخانه بطور چشمه تراوش نمودو در برخی نقاط محو میشود ولی در دهنه بهرامجرد مورد استفاده واقع میگردد سیلاب آن در موقع بارندگی و فصل زمستان از ۳ کیلومتری‌جنوب باغین عبرر و به دق کبوترخان منتهی میشود .

۲ ـ رودخانه لاله زار که سرچشمه آن نیز کوه شاه است پس ازعبور از لاله‌زار وقلعه عسکر و بردسیر ومشروب نمودن اراضی کمال‌آباد مازاد آب آن بوسیله جوب مخصوصی اراضی کبوترخان را مشروب مینماید مشخصات این رودخانه نیز مطابق رودخانه چاری است سیلاب آن از ٦ کیلومتری جنوب غربی کبوترخان گذشته بدشت رفسنجان سرازیر میشود .

۳ ـ رودخانه سعیدی کـه از دره کـوه سعیدی سرچشمه گـرفته از یك کیلومتری شمال غربی شهر بطرف کویر سرازیر میشود قسمت عمده آب این رود نیز بوسیله جوب مخصوص در موازات مسیر آن قریه سعیدی مجاور شهر کرمان را مشروب مینماید

٤ ـ رودخانه کوهپایه که ازچندین رشته کوچك تشکیل‌شده‌پس از عبور از درختنکان به‌رودخانه دره سختی متصل به شهداد میرود سایر رودخانه عموماً مسیر رود حساب میشوند وفقط درمواقع بارندگی‌آب آن زیاد و محل جریان سیل‌است و بهمین مناسبت اسمی از آنان برده میشود مهمترین آنها عبارتند از مسیررودخانه ماهان که ازجنوب شهر کرمان ازوسط‌شنزار بطرف دق کبوترخان ممتد است مسیر رود بندر بعلی‌آباد از کوه مهر و کافر کوه سرچشمه گرفته از

قسمت شرقی باغ‌سرآسیاب عبور درشنزار بمسیرماهانی متصل میشود در موقع طغیان هر دورود شهررا تهدید مینمایند سابقه خرابی آن نیز موجوداست مسیر رود دهنه حسین آباد که آن نیز به مسیررود ماهان متصل میشوند .

جنگل : گرچه کوهستانهای این بخش‌دارای اشجار کوهی بوده ولی‌نظر به‌نزدیکی شهر وعدم توجه متصدیان‌تمام بمصرف‌ذغال رسیده‌وتنها در کوهستان های دوردست هنوز قسمتهائی باقی است از قبیل کوهستان کوهپایه ودره کوه مهر ودره سختی ـ اشجار کوهی آن عبارت است ازبادام کوهی و ارچن و پسته کوهی ـ وغیره که در صورت پیوند ممکن بود استفاده مهمی از آنها بشود بته معروف به درمن که تنها سوخت اهالی شهراست ازاین کوهستانها میآورند .

قسمت سیاسی

بخش حومه کرمان به سه دهستان ۱ ـ دهستان باغین ۲ ـ دهستان درختنکان ۳ دهستان خرجند تقسیم شده است .

مرکز دهستان باغین قصبه‌باغین تعداد قراء ۳۲ قریه قراء مهم آن‌عبارتند ازاختیار آبارد ۱۰٦۷ زنگی‌آباد ۱۸۲۵ رباط ۱۹۲۰ کبوترخان ۹۵۵ نفر

مرکز دهستان درختنکان قریه درختنکان تعداد قراء مهم آن عبارتند از فوساك ۱۹٦ نفر ده‌بالا ۳۸۳ نفر دارسینوئیه ۲٤٤ سیمگ ۲۹۲

مرکز دهستان خرجند قصبه خرجند تعداد قراء ۹۸ قریه قراء مهم آن عبارتند از هـروز ۱۹٦ نفر معز آباد ۱٦۸ کهنوج ۳۱۸ شهر در ٤۸۲ تنگدره ده زیار ۳۲۷ .

شناسائی شهر کرمان

شهر کرمان مرکز استان هشتم ومرکز فرماهی لشکر و ناحیه‌امنیه‌وبخش حومه میباشد .

شهر کرمان در ۵۷/۵ ۵۷ طول شرقی و در ۳۰٫۱۷ عرض شمالی بارتفاع ۱۷۹۱ متر از سطح آقیانوس درمحل اتصال سه دره معروف ماهان ـ زرند ـ رفسنجان

در ٦ کیلومتری جنوب‌غربی ارتفاعات شمالی واقع گردیده قلل کوه‌های مهر و کافر کوه و کوه سعیدی از یکطرف و کوه مهم و مرتفع جوبار از طرف دیگر یك دورنمای قشنگی بدین شهر داده است - دماغه کوهستان شمالی بنام کوه مسجد صاحب‌الزمان بارتفاع ٥٥٠ متر نسبت بشهر در پانصد متری مغرب شهر و تپه‌های عمود به دماغه آن تا وسط شهر ممتد است - قلعه قدیمی کرمان بنام قلعه‌دختر (بمعنی قلعه ایکه دست‌خارجی بدان نرسیده) درروی تپهٔ بارتفاع ١٤٥ متر نسبت بشهر واقع و قلعه اردشیر بارتفاع ٧٠ متر در آخرین تپه آن واقع شده - در روی این تپه‌ها آثار و علائم ساختمانهای عمده از قبیل قصر و اماکن عمومی و دیوار های ضخیم قلعه دیده میشود تصور مینمایند که ممکن است از حفریات آن نتایج خوبی حاصل شود قلعه دختر کاملا مسلط بشهر و از روی آن تمام خانه و محل های شهر را میتوان مشاهده نمود شهر دارای شکل نامرتبی است که قطر آن از شمال بجنوب ٣/٣٠٠ متر و از مشرق به مغرب ٥٣٠٠ متر است با آنکه کرمان مرکز منطقه بوده در ورود بآن انتظار ملاحظه شهر مهمی میرود متاسفانه جز خرابهای زیاد و دیوارهای نیمه خراب و جز تعدادی بادگیر مناظر دیگری بنظر نمیرسد - کلیه شهر کرمان به پنج محله اصلی و سه محله فرعی تقسیم میشود ١ - محله شهر ٢ - محله خواجه خضر ٣ - محله قطب اولیا ٤ - میدان قلعه ٥ - شاه عادل و سه محله فرعی محله زردشتیان کوچه ماهان و سر جوی معیدی محله باغهای زیر سیف و باغهای نشاط و چوپان محله که سابقاً خارج شهر ولی فعلا متصل بشهر میباشند از باصفاترین محل های شهر محسوب میشوند (طبق نقشه شهر کرمان پیوست)

در شهر کرمان ساختمانهای قدیمی زیادی وجود دارد که قدیمترین آنها مسجد ملك در زمان توران شاه ٤٧٧ هجری و قبه سبز درزمان شاه‌خاتون ٦٦٤ هجری و مسجد پامنار درزمان شاه شجاع ٧٦٥ هجری میباشد مسجد جامع و کاروانسرای گنجعلی خان و ساختمانهای وکیل رعایا و مسجد ابراهیم‌خان نیز درزمان صفویه و بعد آن ساخته شده است - از سال ١٣١٢ شروع به ایجاد خیابان

شده باخراب کردن چند کوچه و پر کردن چند خندق فعلاشش خیابان در طول و عرض شهر احداث شده ولی بمناسبت فقر اهالی هنوز طرفین بعضی از خیابانها ساختمان نشده قبرستان قدیمی شهر مقابل مسجد جامع بمیدان و باغ تبدیل که پنج خیابان بآن متصل است .

از معایب شهر میتوان نداشتن آب جاری را ذکر کرد درزمان قدیم چندین قنات مخصوص شهر بنام شهر آباد و غیره وجود داشته (وجود چندین درخت چنار قدیمی و آسیاب آبی مجاور اصطبل شهرداری فعلی همچنین قنات خرابه شهر آباد گواه این مطلب است) گمان میرود در موقع محاصره شهر از طرف آقامحمدخان قاجار قناتها پر شده باشد فعلا خیابانهای شهر آب دائمی نداشته گاهی اوقات از آب قنات زرسیف و تکریت آباد درخیابانها جاری است بهمین مناسبت خیابان شاهپور که طویلترین و قدیمترین خیابان شهر است هنوز مشجر نشده در قسمت آبهای زیرزمینی شهر کرمان از تمام شهر های توابع خود غنی‌تر است زیرا اولا بیش از ده قنات متعلق به قراء مجاور شهر با عمق ٤ الی ده متر از زیر زمین جاری است ثانیا هر نقطه از شهر را ده الی ١٢ متر بکنند بآب شیرین بر میخورد خاصه آنکه بوسیله تلمبه یا گاو گرد مرتباً از این چاه ها آب کشیده شده دراینصورت از نظر بهداشت بهترین آبهاست از آبهای قنات جز در قسمت های اولیه آب تمیز بدست نمیآید آب قنات مسطوره از سایر آبها گوارا تر است آب انبارهای قدیمی مهمی نیز در کرمان وجود دارد از قبیل آب انبار مسجد حاجی آقاعلی آب انبار پامنار وغیره .

سکنه شهر کرمان ٥٠/٠٠٠ نفر تخمین زده میشود که اقلام مهم آن از سنن زیر تشکیل میشود :

شیعه ٣٠/٠٠٠ نفر شیخی ٦٠٠٠ نفر زردشتی ٥٠٠٠ نفر بهائی ١٥٠٠ نفر صوفی ١٢٠٠ نفر یهودی ١٢٠٠ در شهر کرمان مرکز پیروان شیخی قرار گرفته که رئیس آنها به فضیلت و نیکی طبع معروف است .

زردشتیان کرمان بیشتر تاجر وملاك واجاره کار و بزاز هستند کلیمیان به دوشابه فروشی وخرازی مشغولند .

صنعت بیشتر اهالی شیعه کرمان قالی بافی است بیش از هزاران دستگاه قالی بافی در این شهر وجوددارد شال بافی وپته دوزی نیزمعمول است ـ بااینکه بیش از سی هزار نفر ازاهالی شهر در کارخانه قالی بافی و شال بافی زن و مرد مشغول کار هستند ولی کمتر ممکن است که کارگر قالی‌باف بتواند یکدست لباس نو برای خود تهیه نماید اهالی شهر کرمان را با اطمینان کامل میتوان فقیرترین اهالی شهرهای ایران نامید از سالهای پیش مزد کار را طوری تعیین کرده اند که فقط هزینه روزانه بطور مختصر اداره شود در صورتیکه استفاده کلی آنرا شرکتهای داخلی وخارجی واستادان درجه ۱ و دلالان قالی میبرند یك کارخانه پشم ریسی و دو کارخانه پشم شوئی و یك کارخانه برق نیزدرشهر کرمان وجود دارد .

شهر کرمان دارای دانشسرای پسران ویك دانشسرای دختران و۶ دبیرستان و۱۲ دبستان پسران و دختران است

ستاد لشگر در شهر کرمان وسربازخانه های آن در ۹ کیلومتری مشرق شهر درقسمت اولیای قریه باغ سرآسیاب واقع است

تلگراف بی‌سیم استان هشتم در ٤ کیلومتری مغرب شهر دراراضی جلال آباد واقع شده است .

خطوط تلگراف تلفنی که از کرمان باطراف خارج میشود عبارتند از:

۱ ـ خط تلگراف کرمان یزد طهران ازطریق باغین کبوترخان رفسنجان

۲ ـ خط تلگراف کرمان بندر عباس از طریق نگار قلعه عسکر بافت

۳ ـ خط تلگراف کرمان زاهدان ازطریق ماهان بم

٤ ـ خط تلفن کرمان یزد از طریق کبوترخان رفسنجان

قسمت اقتصادی

بطور کلی اهالی شهرستان کرمان درقسمت اقتصادی از سایر شهرستانهای کشور عقب میباشد .

۰/۵۰ ازاهالی این منطقه فقیر ومزدورهستند ۰/۴۰ را نیز مردان متوسط کاسب وخورده مالك تشکیل داده فقط ۰/۰۵ را میتوان ثروتمند نامید رویهم رفته اندوخته اهالی در نتیجه قناعت و صرفه جوئی وبردباری وغذای ساده است ثروتمندان را ازطبقه مالکین وتجار و دارندگان کارخانهای مهم قالی بافی میتوان تعیین نمود .

تجارت منطقه در درجه اول صادرات قالی وشال وپته میباشد ضمناً صادرات لوازمات زندگی بشهرستانهای کرمان از قبیل بم جیرفت رودبار ساردوئیه بافت سیرجان زرند راور شهداد منحصراً از شهر کرمان بوده ازاین لحاظ دارای اهمیت است همچنین مازاد محصولات طبیعی و مصنوعی شهرستانهای مذکور واردات کرمان را تشکیل میدهد مخصوصاً پشم وکرك برای تهیه قالی و روغن و کشك وخرما وتجارت عمده شهر کرمان بدست زرتشتیان میباشد . صنایع مهم این بخش دردرجه اول قالی‌بافی است که درنوع خود ممتاز وبالاترین صناعت این بخش محسوب میشود قریهٔ وجود ندارد که در آن دستگاه قالی‌بافی نباشد بطور کلی هشتاد درصد اهالی ازاین فن اطلاع دارند قالی های کرمان درخارجه مخصوصاً امریکا خریدار خوبی دارد چند کمپانی بطور نماینده در کرمان هستند که بادادن نقشه قالی را بطور سلف و با اقساط به قیمت مناسب از استادان بی بضاعت خریداری و بخارجه حمل مینمایند .

دیگر از صنایع کرمان شالبافی است همچنین پته دوزی (پرده ورومیزی وبقچه) که محل تهیه آن شهر کرمان تهیه آن خیلی مشکل و بردباری و وقت زیادی لازم دارد .

چراغ وقهوه جوش برنجی کرمان نیز جالب توجه است .

استعداد منطقه - اراضی این منطقه برای تهیه هرگونه غلات و میوه‌جات
سردسیری مستعد است جنس زمین و تابش آفتاب و هوای صاف برای پرورش نباتات
بسیار مساعد ولی کمی آب مانع وفور اغلب از آنهاست .

زراعت عمومی گندم جو ارزن تریاك و پنبه است در اراضی کوهستانی
حبوبات بعمل میآید خربزه و هندوانه و خیار وغیره و سبزیجات بدست میآید
از میوه‌جات سردرختی همه نوع مخصوصا پسته در حدود کویرات ثمر خوب
میدهد خربزه کویر بسیار مرغوب و نظیر خربزه اصفهان است .

حیوانات اهلی منطقه گاو گوسفند الاغ و طیور خانگی حیوانات وحشی
گرگ کفتار روباه و شکار کوهی و درقسمت کوهستانهای صعب‌العبور پلنگ در
جلگه ها دسته های آهو مشاهده میشود طیور وحشی باقرقره درجلگه و کبك
بطور فراوان در کوهستانها ، دیده میشود .

معادن - در کوهستانهای این بخش بطور حتم معادن مختلفی وجود دارد
چون هنوز اکتشاف نشده نمیتوان صریحاً تعیین نمود فقط دردره کوه بادامان
واقع در ۲۵ کیلومتری غربی شهر کانهای ذغال سنك و مس درجوار یکدیگر واقع
اهالی محل و بعضی از ادارات ازذغال آن استفاده مینمایند کانهای سنگ آهك
وگچ و گچ شوره بحد وفور در تمام بخش بدست میآید

راههای بخش حومه کرمان

راه شوسه کرمان یزد از طریق باغین رفسنجان
راه شوسه کرمان بندرعباس از طریق باغین سیرجان
راه شوسه کرمان زاهدان ازطریق ماهان بم
راه نیمه شوسه کرمان زرند از طریق اختیارآباد و گاوخانه
راه نیمه شوسه کرمان چترود از طریق سرآسیاب شش
راه نیمه شوسه کرمان درختنگان ازطریق گرگز
راه کاروان‌رو مهم کرمان شهداد از طریق بلبلوو سیرچ
راه کاروان‌رو مهم کرمان بافت از طریق نگار و قلعه عسکر

راه کاروان رو کرمان بی بی حیات از طریق بادامان و چشمه گز
راههای مالرو بین تمام قراء موجود در قسمت جلگه ممکن است باهزینه
خیلی کم تبدیل به شوسه شود .

قسمت نظامی

جهت مطالعه روحیات اهالی این بخش از نقطه نظر نظامی بایستی قسمت
شهرنشین آنرا جداگانه مطالعه نموده . قسمت شهر نشین این بخش باستثناء عده
قلیلی جوانان باسواد وتحصیل کرده بقیه فاقد همه گونه صفات نظامی میباشند
اولا در نتیجه شغل قالی بافی و شال بافی که از ۷ سالگی مشغول این کار
میشوند عموما رنجور واستعداد جسمانی ندارند ثانیاً بیشتر جوانان و مردان
شهر مبتلا به تریاك هستند بی‌سوادی نیز مزید برعلت است فقط جوانان تحصیل
کرده و کسبه برای کارهای اداری و صنف توپخانه و مهندسی نسبتاً خوب از بقیه بجز
انضباط ظاهری وسیاهی لشگر کار دیگری ساخته نیست برعکس ازجوانان قراء
حومه و کوهستان میتوان بهترین سربازان ورزیده و باانضباط مخصوص صنف پیاده
نظام ومیتوان تربیت نمود این مردمان درراه پیمائی‌ها و عملیات صحرائی کاملا
خوب با غذای ساده و مختصر و عملیات سخت روحیه خود را ازدست نمیدهند
نسبت به روسا و فرماندهان خود کاملا صمیمی خواهند بود .

تعداد زوجات عموما یکی اشخاص دارای دوزن خیلی کم تعداد مواليد
رضایت بخش است .

دفاع بخش حومه کرمان از طرف مشرق درصورت تعرض مهاجم از طرف
بم موضع مهم روی محور بم کرمان در گردنه سینه جهان است که درقسمت بخش
ماهان ذکر خواهد شد .

از طرف جنوب ارتفاعات جنوبی بخش در درجه آخر واقع موضع دفاعی
اصلی را در شکافها و معابر کوهستان شاه باید مورد بررسی قرار داد که آنهم در
قسمت بخش بردسیر شرح داده خواهد شد

ازطرف مغرب موضع دفاعی دهلیزهای زرند و رفسنجان است که بواسطه

عریض بودن دهلیز دفاع نهایت مشکل مواضع اصلی دفاع در دهلیز رفسنجان قسمت اول حدود کبوترخان است که جناحین قوای مدافع متکی بارتفاعات خنامان وارتفاعات کمال آباد میباشد درقسمت دوم پوزه پنبه پران درامتداد راه شوسه باغین و گردنه دختر ولی رویهمرفته درهردو مواضع مستلزم بکاربردن عده زیاد و قابل تحرك است در دهلیز زرند خط اصلی دفاع حدود یزدان آباد که عرض دهلیز نسبتاً کم وتپه های مرتفع ومتعددی نیز در مدخل دهلیزوجود دارد میباشد در قسمت دوم حدود گاوخانه و بالاخره موضع سوم ارتفاعات پوزه لب شتر و کوه گبری و کوه دخمه است در این دهلیز نیز دفاع مشکل ونظیر دهلیز رفسنجان میباشد درصورت احتمال تعرض مهاجم ازطرف یزدموضع دفاع را باید درحدود غربی انار مورد بررسی قرارداد که در قسمت رفسنجان شرح آن خواهد گذشت

خط دفاع اصلی مهم بخش کرمان و همچنین بخش ماهان بخش زرند از شمال معابر وشکافهای ارتفاعات شمال‌شرقی است گرچه تعرض مهاجم ازطرف لوت بعید بنظر میرسد ولی بررسی ما درصورت احتمال عبور مهاجم از لوت و یا قسمتی از عمده قوای بم به منظور تهدید کرمان ازجناح راست است .

با این فرض مناسبترین موضع دفاعی همانا مستحکم نمودن شکافها و معابر مذکور درجغرافیای طبیعی این بخش است که خود بهترین موضع طبیعی این بخش است و باعده قلیلی میتوان شکافها و معابر را مسدود و عبور قوای مهمی را مانع گردید

---

٤ - بخش ماهان (ازشهرستان کرمان)

قسمت طبیعی :

بخش ماهان از شمال محدود است به بخش حومه کرمان از مشرق به گردنه سینه جهان وگردنه گل شوراز جنوب به کوه مهم جوبار از مغرب به بخش حومه کرمان

طول جغرافیای آن از ۷°۵۰ الی ۳۰′ ۷°۵۰ وعرض جغرافیائی از ۵۰ ۲۹ الی ۱۰ ۳۰ مساحت بخش بطور تقریب ۱۶۰۰ کیلومتر مربع بخش ماهان ازخوش آب هوا ترین بخش های کرمان است کلیه قراء پر از باغ وبوستان این بخش در دره ها ودامنه های کوهستان واقع وآب مشروبی وزراعتی آن ازقناتها وچشمه سارهااست آب های قنات وچشمه‌ها فراوان و گوارا است .

ارتفاعات : کوه جوپار در جنوب وسلسله کوهستان شمال شرقی کرمان درشمال این بخش واقع این دورشته در منتهاالیه حدود شرقی منطقه بیکدیگر نزدیك و گره خورده مجدداً امتدادخودرا پیروی مینمایند ارتفاع قله کوه جوپار ۳۹۶۵ متر وقلل ارتفاعات شمالی ازمغرب بمشرق ۱- قلعه کوه پرواز بارتفاع ۳۷۷۵ متر ۲- کوه قبله ۳۵۵۰ متر ۳- کوه آدوری ۳۴۰۰ متراست معابر وشکاف های کوهستان جنوبی از دهنه بهرامجرد (که شرح آن دربخش حومه کرمان گذشت) بطرف مشرق منحصر است به گردنه گودر بین ماهان و گودر معبر کوهستان شمالی گردنه منحصر و صعب العبور گوك بین ماهان و دهستان گوك در ارتفاع ۲۷۰۰ مترمیباشد گردنه جهان در ارتفاع ۲۶۵۰ متر و گردنه کلشور در ارتفاع ۲۵۵۰ متر واقع در مشرق بخش بین ماهان وبم .

رودخانها : رودخانه دائمی در این بخش وجود ندارد تنها مسیررودخانه است که در موقع بارندگی و طغیان قراء دامنه را تهدید مینمایند و عبارتند

از ۱ مسیر رودخانه دهنه که سرچشمه آن از گردنه سینه جهان و دره های عرب آباد و گردنه گوك میباشد که از وسط قصبه ماهان گذشته در جنوب شهر کرمان به رودخانه ماهانی معروف است.

۲ - مسیر رودخانه هنگا که سرچشمه آن گردنه گل شور و دارستان است که در ۱۲ کیلومتری مشرق ماهان جنب تپه های دودران به مسیر رودخانه دهنه متصل میشود.

۳ - مسیر رودخانه مهچال که سرچشمه آن از دره‌های شرقی کوه جوپار و گردنه گودراست که در ۷ کیلومتری مشرق قصبه ماهان به رود دهنه متصل میشود و چند مسیر کوتاه دیگر از دره های کوه جوپار بطرف جلگه در قسمت غربی قصبه ماهان جاری است گرچه طول مسیرهای مذکور کوتاه است ولی نظر باهمیت سرچشمه آنها درصورت طغیان خطرناك کند.

قسمت سیاسی :

بخش ماهان از ۶۱ قریه تشکیل و مجموع نفوس آن ۱۸۳۵۳ نفر است مهم ترین قراء آن عبارت است از قصبه‌ماهان مرکز بخش‌وقصبه جوپاروقراءلنگر قنات غستان - شاه آباد - اسمعیل آباد - وعرب آباد -

ماهان ومقبره شاه نعمت‌الله

در موقع حرکت از بم بطرف کرمان در ۲۹ کیلومتری شهر کرمان پس از پائین آمدن از ارتفاعات سینه جهان به قصبه‌مصفائی مصادف میشویم که‌ازقراء ودهات عرض راه بزرگتر وازهرلحاظ جالب توجه تراست خاصه چیزیکه بیشتر نظر عابرین را بخود جلب مینماید گنبد ومناره های فیروزه رنگ است که‌در این آبادی بیش از هرچیز جلب توجه مینماید. درموقع ورود به این‌ساختمان کاشی کاری که از روی کمال سلیقه تهیه شده درخت های سرو کهن وفواره‌های بزرگ وپرآب آن بی‌نهایت جالب توجه است این جا مقبره شاه نعمت‌الله ولی است که با وجود آنکه سالهای بسیاری از فوت او میگذرد پیروان بسیاری دارد

بوده واز تمام نقاط کشور وحتی قسمت عمده از هندوستان و افغانستان برای زیارت مرقد اوباین سامان آمده وازروح با عطوفت این مرحوم تقاضاهای بسیار وتوقعات بیشماری دارند.

شاه نعمت‌الله لقب سیدنورالدین یزدی است که از فرزندان امام‌محمدباقر محسوب میشود که در ۷۳۰ هجری درحلب متولد شده بعداً در کسب علوم‌جدیت فراوانی مبذول وحتی برای ریاضت به قلل کوه دماوند والوند در فصل‌زمستان رفته بعداً مدتها در کربلا وسایر نقاط متبرکه بسر برده سپس مسافرتهائی به افغانستان کرده که بی‌نهایت مورد تجلیل اهالی وحتی تیمورشاه واقع شده بقدری معروفیت این سید زیاد وجهانی شد که سلاطین دکن هدایای بسیار قیمتی برای او تقدیم داشته اند. شاه نعمت‌الله دارای طبع شعر بوده و اشعار ابداری از خود باقی گذارده که تاکنون کرارا طبع ومنتشرشده است سلاطین وقت خاصه محمد شاه قاجار املاك زیادی را وقف شاه نعمت‌الله نموده گرچه کاملا بمصرف معیشه‌خودنمیرسید ولی درهرحال توجه عمومی از سلاطین تا کمترین رعایا درزمان حیات وبعداً پس از فوت این‌سید جلیل‌القدرجلب نموده شاه نعمت‌الله در ۸۳٤ هجری فوت ودر قریه ماهان مدفون گردیده است. شاه نعمت‌الله ۲۵ سال آخر عمر خودرا درماهان گذرانده و گذشته از دیوان اشعارخود پانصد رساله درمراحل مختلف تصوف‌تالیف کرده است. به شاه نعمت‌الله کرامات زیادی نسبت میدهند.

امروز مقبره شاه نعمت‌الله آرامگاهی دربین بیابانهای سوزان برای مسافرین گردیده در صحن اولیه اطاقهای بسیاری که بشکل حجره ساخته‌است ملاحظه میگردد که در موقع ورود زوارهریك حجرهٔ را گرفته ودرآن‌استراحت مینمایند در خود صحن مقبره گرچه ساختمان وآثار گرانبهائی درنتیجه‌حرص وطمع متصدیان باقی نمانده ولی اشعار بسیار ماثر شاه نعمت‌الله که به درهای منبت محکوك شده بهترین هدایا برای هر واردی محسوب میشود.

قصبه ماهان درارتفاع ۱۸۴۰ متر در دامنه کوه جوپار ۲۹ کیلومتری جنوب شهر کرمان واقع است.

چهار قنات مهم فرمیتن و وکیل آبـاد و مهچالیر و کوشك باغستانهای مهم آنرا در قسمتهای اولیای قصبه و اراضی زراعتی آنرا در قسمت سفلی مشروب مینماید تعداد نفوس ۷۲۵۶ نفر و یك دبستان نیز دراین قصبه وجوددارد.

قسمت اقتصادی :

نظر بوجود آب واراضی مرغوب و باغستانهای بسیار وتربیت اشجار وحمل میوه جات بشهر کرمان میتوان گفت وضع اقتصادی این بخش از بعضی بخشها رضایت بخش تر است بطور کلی هشتاد درصد میوه مصرف اهالی شهر ازاین بخش تامین میشود.

صنایع مهم این بخش قالی بافی است که در تمام قراء و قصبات آن برای شرکتهای فرش شهر وار بابان محلی بافته میشود بطور عموم زنان و دختران و پسران از این صنعت اطلاع دارند.

تجارت دراین بخش منحصر است به صدور قالی ومیوه جات واردات آن لوازمات زندگی ازشهر.

استعداد منطقه برای تربیت اشجار سردسیری بسیار مناسب زراعت گندم جو ارزن پنبه وتریاك بعمل میآیدتریاك ماهان معروف است میوجات آن عبارت است از انگور هلو شلیل انار آلبالو سیب گلابی و غیره حیوانات اهلی گاو گوسفند الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ کفتار روباه شغال در کوهستانها شکار کوهی و پلنگ نیز دیده میشود. از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نمیتوان اظهار نظر نمود

راه های این بخش

۱ راه شوسه کرمان به بم که از قصبه ماهان عبور مینماید.

۲ - راه نیمه شوسه کرمان به راین که در ۱۴ کیلومتری مشرق ماهان از راه شوسه بم منشعب از دره منکا و گردنه کل شور عبور مینماید.

۳ - راه نیمه شوسه ماهان به شاه آباد که از لنگر - قنات غستان - کوثر ریز - جوپار عبور مینماید.

بین کلیه قراء این بخش راه مالرو وجوددارد.

خط تلگراف کرمان زاهدان نیز از ماهان میگذرد ولی خود قصبه ارتباط تلگراف وتلفنی باخارج ندارد

قسمت نظامی :

از نقطه نظر قوای روحی وجسمی وتعداد مواليد اهالی بخش ماهان نظیر مردمان بخش کوهستانی حومه کرمان است که شرح آن داده شده.

دفـاع منطقه ازشمال - تنها معبر رسوخ قوای متعرض گردنه گوك است که با عده قلیل میتوان این راه را مسدود نمود. از طرف مغرب جلگه کرمان و بکلی مسطح است.

ازجنوب کوه مرتفع ومهم جوپار است که بجز از گردنه گودر بهیچوجه اجازه عبور قوائی حتی پیاده نظام را نخواهد داد و گردنه گودر را نیز با حد اقل نیرو میتوان مسدود نمود.

از مشرق - در صورت تعرض مهاجم از طرف بم و راین موضع اصلی در گردنه سینه جهان و گردنه کل شور واقع در شش کیلومتری جناح راست گردنه اولی است بین دو گردنه کره کم ارتفاعی بنام کوه سرخ و تل سیاه واقع است که عمل دیده بانی و تنظیم تیر را نسبت بهر دو محور تا مسافت ۳۰ کیلومتری تامین مینماید.

برای نگاهداری این موضع حیاتی منتهای جدیت و فداکاری رابابد بکاربرد چون موقعیت دفاعی آن نه تنها از نقطه نظر دفاع بخش ماهان است بلکه بخش های کرمان - زرند - رفسنجان حتی یزد نیز بدان نیازمند است برای اینکه موضع مناسبی باهمیت این نقطه در این بخش ها وجود ندارد موضع دوم

١٠ کیلومتری شرق ماهان مجاور تپه های دودران است گر چه جناح چپ آن متکی به کوهستان قبله است ولی پوشش جناح راست آن خالی از اشکال نخواهد بود و بهمرفته بعد از موضع اولی مناسبترین محل دفاع این بخش محسوب میشود .

---

٥ - بخش شهداد (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش شهداد واقع است در ٣٠°/٢٥ عرض شمالی و ٥٧°/٤٤ طول شرقی از نصف‌النهار مبداء (گرینویچ)

محدود است از مشرق و شمال بکویر لوت خراسان از مغرب به کوه‌های سعیدی و کرمان از جنوب به بم و نرماشیر .

مساحت بخش تقریباً ١٤٩٠٤ کیلومتر مربع است .

آب وهوا - خاك شهداد بواسطه پست بلندیهای شگفت آوری که دارد از حیث آب وهوا به سه منطقه تقسیم میشود منطقه گرمسیر - منطقه سردسیر - منطقه معتدل .

منطقه گرمسیری که قسمت اعظم این ناحیه را تشکیل میدهد واقع است درسمت مشرق وشمال شهداد وعلت اختلاف این است که قسمت جنوب و مغرب بیش از ٢٠٠٠ متر از قسمت مزبور مرتفعتر است ودرقسمت شهداد و تکاب (شمال ومشرق) هوا درتابستان بسیار گرم وحرارت به ٤٤ درجه در سایه میرسد و بهمین جهت نخیلات و مرکبات فراوان بعمل میآید .

منطقه سردسیری عبارت از نقاط مرتفع است که دره جوشان ودره سیرج باشد تقریبا ٢٠٠٠ متر از سطح نقاط گرمسیری مرتفع تراست و بقدری این ارتفاع محسوس است که در فاصله ٦٦ کیلومتری قصبه شهداد قصبه سیرج واقع است وحال آنکه شهداد گرمسیر کامل وقصبه سیرج سردسیر کاملی است

منطقه معتدله واقع است در قسمت جنوب غربی شهداد که قصبه هشتادان وجوشان و کوك باشد .

کوه ها ـ فقط یك رشته کوه از شمال غربی شروع شده وازطرف جنوب به (بم) میرود ودر امتداد این رشته کوه نقاط معتدله و بالاخره نقاط سردسیری را تا آنجائیکه درخاك شهداد میباشد تشکیل میدهد.

این کوه در امتداد خود نامهای چندی دارد درېدو امتداد از شمال‌غرب مشهور بکوه درانی قریب ۳۰ کیلومتری که جلو میآید بنام طبق سر نامیده میشود و تقریبا ۱۲ کیلومتر که امتداد پیدا میکنند کوه شکر و کوه جفتان نامیده میشود وتقریبا ۱۸ کیلومتر دیگر امتداد یافته بنام کوه پار گیری ودره بر آفتاب معروف است و از آنجا تقریباً ۶۰ کیلومتر فاصله گدار ۹ سر تشکیل یافته وتقریباً ۶۰ کیلومترممتدشده کوه فرهادی‌را ایجاد مینماید وگدارسیرچ که راه کرمان باشد آنجا تشکیل میشود و رشته دیگری از آنجا امتداد یافته بطرف جوشان میرود که قله آن کوه پرواراست که قریب ۳۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد وبزرگترین قلل این رشته است . و این رشته از گوك عبور نموده بطرف خاك بم میرود.

ونیز کوه دیگری درفیمابین سیرچ وجوشان‌واقع است که معروف است به کوه آبگرم که قله آن کوه تقریباً ۶۰۰ متر ازجلگه شهداد ارتفاع دارد و این کوه دارای چشمه آب گرمی است که فوق‌العاده گرم ودر حین زمستان به زحمت میتوان داخل آب شد در این کوه در حدود ۶ خانوار مسکن دارند که امور زراعتی را عهده دارند وبمناسبت آبگرم آن کوه و بودن قبر یکنفر پیری که‌معروف است به‌قبر سلطان حسن‌شاه دائماً از اطراف برای زیارت به‌این کوه مسافرت میشود.

مواد ساختمانی این کوه ها سنگ است و چون اکتشافاتی نشده معلوم نیست چه نوع معادنی در آنها است.

معابری که دراین کوه ها وجوددارد یکی دهنه ایست که در ابتدای کوهستان ومشهور است به دهنه غار ودیگری دهنه پیچ که تقریباً ۲۴ کیلومتر از دهنه غار بطرف جنوب میآید وبا مختصر مخارجی اتومبیل رو خواهد شد

تقریباً ۱۸ کیلومتر جلو آمده گدار مشهور خرشکن را تشکیل میدهد. تقریباً ۶ کیلومتر بعد از آن تنگی است که آب شهداد از آن عبور میکند ـ تقریباً بفاصله ۶ کیلومتری راه گدار شهداد تشکیل‌میشود ـ بعداز ۶ کیلومتر دیگر کوه جفتان‌پیدا میشود ـ تقریباً ۱۸ کیلومتر بعد از آن راه گدار ۹ سر تشکیل یافته ـ ۶ کیلو متر دیگر که کوه امتداد یافته راه گدار سیرج تشکیل میشود که قدری از آن را اداره راه شوسه نموده است ـ و تقریبا ۶۰ کیلومتر بعد از آن راه گدار گوك میباشد.

شکافهای مهم این کوه عبارت از همان راه هائی است که ذکر شد

جویبارها ـ عبارت از ـ آب دهنه غار که از خود دهنه سرچشمه گرفته پس از طی ۲۵ کیلومتر دومزرعه (بیشه وپوزه کوه) را مشروب مینماید داخل آب شهداد رشته اول که از درخت انگون سرچشمه گرفته پس ازطی ۷۰ کیلومتر داخل‌شهدادمیشود. آب کوه جفتان که ازخود این کوه‌سرچشمه گرفته پس از طی ۲۰ کیلومتر اراضی چهار فرسخ را مشروب مینماید.

آب دره سیرچ ـ که از کوه فرهادی سرچشمه گرفته پس از طی تقریباً ۲۵ کیلومتر به سیرچ آمده اراضی و باغات را مشروب نموده وبقیه آن پس از طی ۳۰ کیلومتر دیگر به آندوهجرد میرود.

آب جوشان که از کوه پروار سرچشمه گرفته پس از طی ۲۰ کیلومتر به جوشان آمده اراضی‌زباغات را مشروب‌نموده وگاهی بقیه آن تقریباً پس از ۵۷ کیلومتر دیگر به اندوهجرد میرود.

وازچشمه سارهای باباگلو پیرغیب که تقریبا در ۶ کیلومتری‌اندوهجرد واقع‌است آبی بیرون آمده تقریبا پس از طی ۲۰ کیلومتر مسافت دومزرعه رودخانه ومختار آباد را مشروب مینماید.

آب کوه آبگرم ـ که از خود کوه سر چشمه گرفته پس از مشروب نمودن اراضی پائین کوه در همانجا داخل آب جوشان شده که بالاخره فاضل آب آنهم تقریبا بعداز طی ۲۵ کیلومتر به اندوهجرد میرود.

آب کشیت که پس از طی ٦ کیلو اراضی کشیت را مشروب مینمایدولی
این آب فوق‌العاده بدطعم وچرب میباشد بهمین واسطه‌دیده‌شده اشخاص‌غیرمحلی
که از این آب استعمال میکنند دچار تب شده توضیح آنکه بطور عموم این
جویبارها از کوهستان غربی شهداد بطرف جلگه جریان دارند

آب گوک ـ که ازخود گوک سرچشمه گرفته تقریبا پس ازطی‌سی کیلومتر
به نسك که از نقاط گرمسیر میباشد رفته و اراضی آنجا رامشروب میکند
در اراضی گوك دواستخر طبیعی‌دایره مانند است که محیط‌هریك تقریباً ٥٠متر
ودر هفته دو روزآب آن بکلی محو وشن روی‌آ نها را میگیردبطوریکه‌عبور
میتوان نمود بعداً طوری آب تکان میدهد که بکلی شن‌ها رفته وتمام روی آن
درباچه را آب فرا میگیرد . وازاین دواستخر یك‌قسمتی از باغات‌و اراضی گوك
مشروب میشود . رودخانه در این ناحیه نیست ومنحصر است به همان جویبار
هائی که در بالا ذکر شد.

قسمت سیاسی

نفوس ـ تعداد نفوس کلیه این ناحیه طبق آخرین آمار در حدود ٢٠٠٠٠
نفر است . طوایفیکه تشکیل سکنه خاك شهداد را میدهند عبارت از طایفه
کمالی ـ میرزاخونه ـ میرزا اسمعیلی ـ افغانی ـ میر خراسانی ـ و یك قسمت
از طوایف بلوچ که معروفند ـ محمد رضاخانی ـ محمد رضائی ـ آب دوغی ـ
کوزه نی ـ نخعی میباشند و این طوایف از خاك شهداد خارج نشده و تنها در
خود خاك شهداد ییلاق وقشلاق مینمایند ـ اهالی شهداد عموماً از نژاد ایرانی
های قدیم میباشند

آداب و اخلاق ـ چون اهالی این منطقه اغلب‌زارع میباشندوضعیت‌اخلاق
وآداب انها رعیتی است باین معنی که یك مرد وزن تشکیل خانواده را داده
ومرد آن خانواده بکارزراعت وآب یاری مشغول وزن درخانه بامور کرباس
بافی و خانه داری وگاهی هم در امور زراعت بشوهر خود کمك میکنند و آداب

مخصوصی ندارند و بطور کلی این طبقه خیلی خونسرد و تنبل در کار میباشند

درجه تمدن ـ چون تا کنون راه شهداد بکرمان‌شوسه نشده وآمدورفت
زیادی نمیشود اغلب سکنه این قسمت بوضعیت ترقیات دنیای کنونی‌آشنا نشده
فقط در سنوات اخیر که اقدامات دولت از قبیل افتتاح کلاسهای اکابرومواعظی
که مامورین دولت بآنها نموده اند قدری بهتر بوضعیت کنونی آشناتر شده‌اند

مراکز مهم شهداد مرکز بخش شهداد تعداد نفوس ٣٤٨٦ نفرمهمترین‌قراء
گرمسیری آن عبارتند از اندوهجرد ١٢٣٥ نفر کشیت ٣٧٤ نفر نسك ٢٣٠
گودیز ٢٩٥ نفر و قراء سردسیر آن قصبه سیرچ ١٥٤١ جوشان ٨٦٧ گوك
٤٩٧٦ نفر .

قسمت اقتصادی

ثروت ودارائی چون اهالی این قسمت اکثر زارع و مزدورند خود
دارائی چندانی ندارند واملاك بطور جزو متعلق به مالکین کرمانی و یزدی
است ازاین جهت متمول ومالك بزرك در این قسمت نیست

استعداد زراعتی این محل خوب است زیرا که محصولات گرمسیری و
وسردسیر هردو بعمل میآید منتهی زارعین‌این قسمت زراعت خودرا مطابق‌معمول
قدیم اجرا مینمایند وچون‌توانائی آبادی‌راندارند بوضعیت فعلی قائل میباشند .

حیوانات وحشی ـ گرك ـ پلنگ ـ کفتار ـ روباه ـ شغال آهو ـ
بز کوهی ـ بحد وفور یافت میشود .

طیور اهلی ـ مرغ‌خانگی ـ کبوتر ـ طیور وحشی ـ کبك ـ تیهو ـ کبوتر
فاخته ـ بلبل بحد وفور یافت میشوند

خرما مرکبات در قسمت گرمسیر و در مناطق سردسیر و معتدله انواع
میوه جات فراوان است

صنایع ـ این بخش قالی بافی شال بافی ـ برك بافی مشهور به برك
احمدی ـ حصیر بافی ـ جاروب بافی ـ بادبزن بافی ـ ریسمان بافی ـ کرباس

بافی گیوه چینی - پشم ریسی - پنبه ریسی - بوسیله چرخ دستی قدیم

تجارت - این حدود منحصر به کسبه جزء است که اجناس طرف احتیاج را از کرمان خریداری نموده و به شهداد یا نقاط دیگر آورده بمصرف فروش میرسانند. فقط درموقع زمستان قوافلی از خراسان و بیرجند و سیستان بعضی اجناس متفرقه بشهداد آورده درعوض خرما خریداری کرده باخودمیبرند.

محصولات و نوع زراعت درخاك شهداد در نقاط گرمسیر گندم - جو - حنا رنگ - کنجد - ذرت - پنبه - خرما باقسام مختلف.

میوجات نقاط گرمسیر - مرکبات - نارنج - نارنگی پرتقال

در نقاط معتدله تنباکو - گندم - جو - پنبه - شلتوك.

نوع زراعت - درنقاط سردسیر - گندم - جو - ارزن - جو ترش - ذرت ماش - لوبیا - نخود - عدس - گردو و سنگك - یونجه - چغندر - تنباکو - سیاه دانه - کنجد -

میوه جات - درنقاط سردسیر - توت - انگور - خیار - هندوانه - خربزه زردآلو - سیب - به - گیلاس - گلابی - آلبالو - پسته - بادام - گردو

خطوط اتومبیل رو ندارد. وخطوط کاروانرو همان است که قبلا ذکر شد

معادن - چون تا کنون اکتشافاتی نشده معلوم نیست ولی معادنی که حدسا بین مردم گفتگو میشود عبارت از معدن گوگرد در گوك ومعدن سرب در کوه های سیرچ میباشد.

وضعیت نظامی

سکنه این حدود اغلب ورزیده هستند اما ورزیدگی نظامی ندارند مگر جوانانیکه دوره نظام وظیفه را بپایان رسانیده ومراجعت کرده‌اند. بطور متوسط هر زن وشوهری دارای ۴ اولاد و اکثر اهالی دارای زن وبچه ومردان این خاك تا سه زن هم اختیار مینمایند

طرز دفاع منطقه

بطور کلی چون حد شمالی وشرقی وقسمتی از حد جنوبی این منطقه محدود بکویر لوت است ودر دوره های سابق محل تحدید بلوچها وافغانها بوده زیرا که بهیچوجه مانعی درراه های آنها از قبیل کوه یاسد های دیگری نیست فقط آب کم است آنهم چون بلوچها باشتر یا پیاده این محل را تحدید میکرده و هر یك مشك آبی با خود داشته اند ودر قسمت غربی شهداد بغیر از شکافهائی که قبلا ذکر شده دیگر راهی نیست وچون شکافهای مذکور صعب العبور و با مختصر قوائی در هرشکاف ممکن است دفاع نمود.

نسبت بوضعیت سوق قواء - شهداد جلگه پرمحصولی است - جو - گندم کاه - یونجه - خرما - گوسفند چنانچه قبلا مامور تهیه آذوقه اعزام گردد ممکن است آذوقه یك لشگر را تامین نماید

٦ - بخش زرند (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش زرند از شمال محدود است به بخش راور از مشرق و جنوب به بخش حومه کرمان از مغرب به بخش رفسنجان طول جغرافیائی آن از ٢٠ ٣٠ الی ٣١ مساحت بخش بطور تقریب ٣٠٠٠ کیلومتر مربع آب و هوای این بخش در قسمت جلگه زمستان سرد و تابستان گرم و قسمت کوهستانی آن دارای آب و هوای مصفا و فرح بخش است .

ارتفاعات - سلسله جبال شرقی امتداد کوهستان کوه بنان و کوه طخراجه است که بکوهستان شمال شرقی کرمان پیوسته و تا بم امتداد می یابد و قلل مرتفع آن از شمال غرب عبارتند از قلعه کوه سرخ و قلعه کوه دو شاخ و کوه مزار .

معابر آن نیز از شمال غرب بجنوب شرق عبارتند از دهنه سربنان بین زرند و راور و گردنه حتکن و گردنه صعب العبور مزار ارتفاعات غربی بین بخش زرند و رفسنجان واقع که ابتدای آن از جلگه بافق و انتهای آن ٢٠ کیلومتری مغرب شهر کرمان است .

قلل مهم این رشته عبارت است از قله دره در بارتفاع ٢٨٤٥ متر و قله کوه مخروطی مزار ٢٥٦٠ متر معابر آن عبارت است از گردنه سیریز بین نوق و سیریز و گردنه داوران بین رفسنجان زرند و معبر خاکی بین بی بی حیات و ختنامان و معبر آب نرش بین احمدآباد و بساغین

رودخانه - رودخانه مهمی در این بخش وجود نداشته تنها مسیر سیلابهائی است که در موقع بارندگی سیلاب آنها به مسیر جلگه متصل میشوند مسیر جلگه که ابتدای آن حدود کویر بوده از جنوب قصبه زرند عبور در یزدان آباد عریض تر شده در حدود سیریز دارای آب شور بوده به باتلاق بافق منتهی میشود .

آبهای کوهستان شرقی و کوهستان غربی نیز بدین مسیر متصل میشوند جویبار های چندی نیز از کوهستان شرقی جریان دارد که بعضی از قراء دامنه را مشروب مینمایند .

قسمت سیاسی

تعداد نفوس این بخش مجموعاً ٣٠/٠٠٠ نفر مرکز بخش قصبه مخروبه زرند است که آب مخصوص نداشته از قناتهای قراء مجاور که از زیر زمینهای آن عبور مینماید استفاده مینمایند .

اهمیت آن بواسطه وجود چند دکان پیله وری است که احتیاجات قراء مجاور را تامین مینماید تعداد نفوس قصبه مزبور ١٨٥٠ نفر دارای یک دبستان است .

سکنه این بخش از طوایف مختلفه سیستانی و منصور بیگی است

اخلاق و آداب دارای اخلاق آداب ملایم قابل همه گونه تربیت مذهب اهالی شیعه و آداب و رسوم اسلام را مجرا میدارند .

اکثراً دارای تمدن و قلیلی از آنها چوپان میباشند

این بخش از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل شده .

١ - دهستان حومه ٤٣ قریه مرکز دهستان قصبه زرند، ١٨٥٠ نفر قراء معتبر آن محمد آباد حومه ٤٤٩ احمد آباد دیلمقانی ٨٩٨ فردوس ٣٠٠ تاج آباد ٧٣٠ فتح آباد ٣٧١ ریحان ٢٧٨ نفر

٢ - دهستان یزدان آباد ١٩ قریه مرکز دهستان قریه یزدان آباد ٥٥٨ نفر قراء معتبر آن عبارت است از خالق آباد ٤٣٠ فتح آباد ٢٦٣ تلخ آب ١٥٧ نفر

٣ - دهستان کوه شرقی ١٧١ قریه مرکز دهستان قریه خانوک ٨٦٧ نفر قراء معتبر آن عبارت است از حتکن ٦٩٦ باب تنگل ٤٥٩ طخراجه ٩٧٣ شبچره ٧١٣ گیک ٦١٧ نفر .

٤ - دهستان کوه غربی ١٢٨ قریه مرکز دهستان قریه جرجارك ٨٦٥ نفر

قراء معتبر آن عبارت است از بها آباد ۶۵۷ جاکین ۳۲۳ ده یعقوب ۳۰۳ سبلوئیه ۲۷۹

خطوط تلگراف تلفن وجود ندارد .

قسمت اقتصادی

عده قلیلی بطور متوسط ثروتمند بقیه فاقد دارائی بوده بطور خرده مالك و مزدوری امرار معاش مینمایند صنایع مهم بخش قالی بافی است که برای شرکتهای داخلی و خارجی شهر کرمان تهیه و اغلب را بطور سلف میفروشند در درجه دوم کرباس بافی است که از مصرف خود زیاد داشته به بخش های دیگر صادر مینمایند .

تجارت بخش منحصر به صدور قالی و کرباس و محصولات طبیعی بشهر کرمان و واردات آن لوازمات زندگی از شهر میباشد .

استعداد منطقه - قسمت جلگه این بخش از حیث آب و هوا و زمین نظیر رفسنجان بوده پسته ثمر خوب میدهد بدین لحاظ اخیرا باغهای زیادی در قراء جلگه احداث شده که ممکن است در آتیه درآمد خوبی برای صاحبان آنها داشته باشد .

زراعت عمومی آن گندم جو ارزن پنبه و تریاك در کوهستانهای شرقی و غربی آن تریاك خوب بدست میاید گله داری در کوهستانهای آن معمول مراتع در دامنه کوهستانهای شرقی و غربی برای گوسفند موجود و همچنین برای چراگاه شتر درقسمت شمال غربی دهستان یزدان آباد وحدود سیریز مراتع خوبی وجود دارد که مورد استفاده واقع میشود .

اشجار - در بعضی نقاط کوهستانهای این بخش اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی و پسته کوهی و انجیر و غیره موجود است ولی استفاده از آن جز برای تهیه ذغال نیست .

معادن ذغال سنگ در کوهستان سربنان موجود و معدن مس هم در بعضی

از نقاط کوهستانی دیده شده که نمونه استخراج آنرا نشان میدهد معادن زاج سیاه گچ و گچ شوره در اغلب نقاط بخش موجود بطوریکه شنیده میشود معدن سرب هم ممکن است باشد .

حیوانات اهلی آن گاو گوسفند شتر الاغ از حیوانات وحشی گرك روباه و شغال در دامنه و جلگه آهو بسیار در کوهستانها شکار کوهی و پلنك نیز وجود دارد .

راهها - راه نیمه شوسه زرند کرمان از طریق علی آباد گاوخانه و اختیار آباد راه نیمه شوسه زرند کوه بنان راور از طریق فتح آباد کوه بنان (عبور از این راه خیلی کم گاهی اوقات روسای شرکتهای فرش و ملاکین عبور مینمایند تعمیر لازم دارد .)

در کلیه قراء قصبات بخش راه مالرو وجود دارد که بآسانی ممکن است نیمه شوسه شود

قسمت نظامی

ازلحاظ قوای جسمانی و روحی نسبتا خوب سربازان با انضباط و بردباری میتوان تربیت نمود تعداد زوجات تقریبا یکی موالید رضایت بخش اکثرا دارای سه الی ۵ اولاد هستند .

دفاع بخش ازمشرق وجود معابر صعب العبور در کوهستان شرقی بهترین مواضع دفاع از طرف مشرق بوده با توجه مخصوص ممکن است کاملا دفاع نمود .

از جنوب دهلیز عریضی بین کوهستان شرقی و کوه غربی است که پوشش آن مشکل است ازمغرب معابر کوهستان غربی نظیر قسمت کوهستان شرقی میباشد .

از شمال مخصوصاً شمال غرب امتداد دهلیز زرند به بافق است که پوشش آن مستلزم قوای زیادی میباشد وجود تپه های منفرد متعدد در داخل دهلیز کمك خوبی برای دفاع محسوب میشود

۷ - بخش راورو کوه بنان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی:

بخش راورو کوه بنان محدود است از شمال بدشت لوت مرکزی از مغرب به بخش بافق از جنوب به بخش زرند ودهستان کوهپایه از مشرق بدشت لوت کرمان طول جغرافیائی آن از ٥٦٫٦٠ الی ٥٧٫١٥ وعرض آن از ٣١٫٣ الی ٣١٫٤٠ مساحت منطقه بطور تقریب ٦٠٠٠ کیلومتر مربع .

این بخش از شمال و مشرق منتهی به لوت شده در نتیجه هوای آن نسبت به سایر قسمت‌های مرتفع وحدود لوت خشک و گرم است آب مشروبی وزراعتی از قنوات و چشمه سار میباشد .

ارتفاعات - سلسله جبال مرکزی که ازشمال غرب بجنوب شرق ممتد است از مرکز این بخش میگذرد از قلل مهم این کوهستان کوه طخراجه بارتفاع ۲۶۰۰ متر است که دهستان راور درمشرق ودهستان کوه بنان دردامنه غربی آن واقع است سرچشمه قناتهای هر دودهستان از همین کوه است ازکوه‌های مهم دیگر این بخش کوه دربند واقع درشمال شرقی قصبه راور بارتفاع ۲٤٤۰ متر وقلل دیگر آن کوه شاه مارو کوه تخت لطیف و کوه گنجینه درشمال وکوه سیاه درجنوب شرقی است معابر و شکافهای مهم آن از جنوب معبر حوض پنج بین راور وهروز و کوه پایه‌ازمغرب معبرسر بنان بین راوروزرند ومعبر دشت خاك بین راور دشت خاك و گردنه کوه بنان بین راور و کوه بنان در شمال معبر نجف آباد بین راور و کجور ومعبر چاه کوره وگردنه دربند در ارتفاع ۱۱٦۰ متر بین راورنسای بند درمشرق شکاف رود سرگزان امتداد رودخانه شور

رودخانه - رودخانهای این بخش نظیر سایر بخشهای کرمان در تمام سال و در طول خود آب دائم ندارد فقط در بعضی نقطه از سطح رود بطور

چشمه تراوش نموده ودرنقطه دیگر محو میشوند وعبارتند از ۱ مسیر رودحوض پنج که سرچشمه آن از کوهستان شرقی زرند وکوهپایه بوده پس از عبور از حوض پنج وحوض سه در ٥ کیلو متری جنوب شرقی قصبه از جهت خود که از جنوب به شمال است تغییر جهت داده بطرف مشرق منحرف بشکاف سرگزان وارد میگردد از ابتدای دهنه دارای آب بوده پس از مشروب نمودن چندین قریه مجاور رود از کوهستان خارج مسیر آن پس از طی ٦۰ کیلومتر به مسیر رودشور که از کوهستان دربند جاری است متصل با پیوستن برودشیرین کوهپایه به نمك زار شهداد میریزد ۲ مسیر رود سرگردان که از کوه طخراجه سرچشمه گرفته ازشمال قصبه راور عبور مینماید این مسیر در موقع بارندگی وسیلاب برای راور خطرناك است چنانچه درسال ۱۳۲۰ نصف قصبه راور وبعضی از قراء مجاور آنرا از بین برد ۳ مسیر کوتاه دیگر از کوه شاه ماران و کوه تخت لطیف وکوه دربند به مسیر رود سرگردان پیوسته با یك قوس برود اولیه متصل میشود ٤ مسیر رود فیروز آباد از کوه طخراجه سرچشمه گرفته پس از عبور از جلگه کوه بنان به کویر بافق میریزد .

قسمت سیاسی

بخش راورراز دو دهستان راورو کوه بنان تشکیل میشود ۱ دهستان راور شامل ٤۹ قریه مهمترین آن عبارت است از قصبه راور مرکز بخش و دهستان قراء ده‌علی - شمس آباد - رق آباد - شهرآباد - تعداد مجموع نفوس این دهستان ۹۰۰۰ نفر است ۲ - دهستان کوه بنان شامل ٤۲ قریه مهمترین قراء آن نرکوش مرکز دهستان وقراء معتبر آن فیروز آباد اسمعیل آباد اله آباد جو دره و کجور درشمال بخش منطقه مربنان که خود دارای چندین قریه معتبر یست درمغرب بخش مرکز بخش قصبه راور است که در ۱۲۰ کیلومتری شمال کرمان واقع سابقاً اهمیت بیشتری داشته که درقسمت جغرافیای اقتصادی شرح آن داده خواهد شد تعداد نفوس ۳۰۰۰ نفر دارای یك دبستان پسرانه و یك دبستان دخترانه است .

قسمت اقتصادی

بخش راور و کوه بنان از بخش های دور افتاده کرمان است که در سر راه واقع نشده جز مکاریهای پیلو ران ونماینده شرکتهای فرش و مامورین دولتی کسی بآن حدود رفت آمد نمینمایند در نتیجه از سایر بخش ها عقب میباشد .

سابقا این بخش اهمیت فراوانی داشته بارانداز مهم زوار مشهد محسوب میشده است از نواحی جنوب وشرقی فارس وتمام بخشهای کرمان مخصوصاً بندر عباس میناب جیرفت - رودبار وایلات پس از ورود بکرمان ازراه دهنه هیزمی و هروز وحوض پنج به راور ورود پس از رفع خستگی و تهیه آذوقه بطور دسته جمعی از راور حرکت درقسمت شرقی لوت به قصبه نای بند که آن نیز قرینه راور در استان خراسان است وفعلا اهمیت خودرا ازدست داده واردمیشدند بعداً از طریق دیهك فردوس تربت حیدری به مشهد میرفتند عبور زوار درسال بیش از پنجاه هزار نفر بوده ورونقی به راور بخشیده کسبه راور به نسبت بیش از زارع بوده پس از روی کار آمدن ماشین با اینکه شوسه و یا نیمه شوسه نمودن این راه بمراتب آسانتر وطول آن کمتر از راه یزد طبس مشهد بوده ولی در نتیجه بیحالی متنفذین مخصوصا تجار وصاحبان ماشین کرمان و دوراندیشی و زرنگی اهالی یزد راه یزد طبس از طریق رباط خان گشوده شده درنتیجه زوار جنوب حتی اهالی بخشهای کرمان را بسوی خود جلب نمودند تعداد ماشین هائیکه دراین خط کارمیکنند مخصوصاً اوایل پائیز از ماشینهای یزد اصفهان بیشتراست فقط یکنفر از ملاکین راور بنام نخعی این پیش بینی را قبلا کرده بوسیله اهالی راه را تقریباً صاف وبرای اولین مرتبه باماشین سواری خود تا فردوس رفته بود اما در نتیجه فوت ناگهانی این شخص وعدم توجه تجار و صاحبان ماشین نقشه مشارالیه عملی نمیگردد . اهمیت این راه را در جغرافیای نظامی شرح خواهیم داد .

صنایع مهم این بخش قالی بافی است که برای شرکتهای فرش کرمان و اربابان محلی بافته میشود .

تجارت آن منحصر به صدور قالی وخشکبار ولبنیات .

استعداد منطقه برای زراعت کاملا خوب ولی آب آن از سایر بخشها کمتر است زراعت عمده آن گندم، جو ارزن پنبه و در قسمتهای کوهستانی حبوبات میباشد انار وانجیررا ورد روغن و پنیرو مخصوصا کشکهای خلال وتلف گل سرخی کوه بنان معروف وخریدار خوبی درشهر کرمان دارد .

گرچه از نقطه نظر کانها اکتشافات بعمل نیامده ولی وجود بعضی معادن دراین بخش مسلم است معدن پنبه نسوز در کوه بنان واقع حتی اهالی به فتیله نمودن سنك آن بطور ساده از خواص آن برای هر تازه وارد بیان مینمایند .

راههای این بخش عبارتاست از ۱ راه مالرو راور کرمان ازطریق حوض پنج هروز چترود که با هزینه کمی میتوان به نیمه شوسه تبدیل نمود .

۲ - راه مالرو راور فردوس از طریق گردنه دربند چهل پایه ونای بند که باهزینه مختصری میتوان به نیمه شوسه تبدیل نمود .

۳ — راه مالرو راور وزرند ازطریق دشت خاك

۴ - راه مالرو راور وزرند از طریق سربنان

۵ - راه مالرو راور کوه بناه از طریق گردنه کوه بنان

۶ - راه نیمه شوسه راور کوه بنان زرند کرمان که مالکین وصاحبان کارخانهای قالی بافی بندرت از آن عبور ومرور مینمایند .

خطوط تلگراف وتلفن در این بخش وجود ندارد مکاتبات پستی ومحمولات آن بوسیله پیاك سواره انجام میگیرد

قسمت نظامی :

از نقطه نظر قوای جسمی وروحی وتعداد زوجات و موالید اهالی بخش

نظیر مردمان کوهستانی کرمان ورزنده میباشد میتوان سربازان با انضباط و شجاع مخصوصاً در صنف پیاده نظام تربیت نمود .

دفاع منطقه از قسمتهای جنوب ومغرب نظر بوجود کوهستان مذکوردر قسمت طبیعی ومعابر محدود سهل وازمشرق وشمال نیز منتهی بدشت لوت کرمان ومرکزی است که احتمال تعرض مهاجم بعید بنظر میآید .

فقط ازقسمت شمال شرقی معبر راور وناي بند و فردوس است که باید مورد بررسی قرار گیرد . بفرض اشغال اراضی جنوب خراسان از طرف مهاجم و رسیدن به بیرجند وفردوس تصمیم تعرض بطرف کرمان و بندر عباس بمنظور ۱ قطع روابط استان جنوب خاوری کشور از مرکز ۲ - بدست آوردن محور شوسه کرمان بندر عباس و کرمان اصفهان و کرمان نیریز بعملیات سوق الجیشی زیر مبادرت خواهد نمود .

۱ - با دور زدن لوت کرمان از جنوب (این عمل مستلزم وقت زیاد و هزینه هنگفت وعبور از موانع طبیعی که بالاخره منظور اصلی بآسانی تامین نخواهد گردید ۲ - دور زدن دشت لوت مرکزی از شمال که معایب آن بیش از اولی است . ۳ - عبور از لوت در این صورت تنها راه عبور از دشت لوت باقوای موتوری وبنه جنگی راه نایبند به راور است سلسله کوه در بند کوه چهل پایه وناي بند بمنزله پلی است بین لوت کرمان ولوت مرکزی باتعمیر مختصر در تمام سال مورد استفاده واقع خواهد گردید درصورتیکه راه طبس یزد این محسنات را نداشته با جزئی بارندگی (درقسمت های کویر رباط خان و رباط پشت بادام) و شنزار غیر قابل عبورخواهد بود ضمناً اقصر ترین راهیست بین کرمان و خراسان .

مواضع دفاع در این محور موضع ۱ ارتفاعات چهل پایه ۲ - موضع مهم

اصلی گردنه ومعبر دربنداست که جناحین قوای مدافع متکی به ارتفاعات خواهد بود ۳ - موضع سوم دهنه کوه لطیف یـ دماغه کوه شاه ماراست .

لازم است اولا این راه را از نقطه نظر تقویت جنبه اقتصادی کرمان بوسیله وزارت راه شوسه یا اقلاً نیمه شوسه شود ثانیا از نقطه نظر نظامی راه ومعابر آنرا دقیقا مورد بررسی قرار داد .

---

۸ - بخش رفسنجان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی :

بخش رفسنجان در ۱۳۳ کیلومتری مغرب شهر کرمان در محور کرمان یزد واقع و محدود است از شمال به بخش زرند از مشرق به بخش حومه کرمان از جنوب به بخش سیرجان از مغرب به بخش یزد .

طول جغرافیائی آن از ۵۵°۱۰′ الی ۵۶°۳۰′ عرض جغرافیائی آن از ۳۰°۲۰′ الی ۳۱°۱۰′ مساحت بخش بطور تقریب ۶۵۰۰ کیلومتر مربع ارتفاع متوسط محل ۱۵۰۰ متر از سطح اقیانوس .

هوای این بخش نظیر جلگه حومه کرمان وزرند بوده تابستان آن قدری گرمتر است آب مشروبی وزراعتی آن منحصر به قنوات است آب کلیه قنوات جلگهٔ آن بجز دو یا سه قنات بقیه قدری شور میباشد آب قنات و چشمه سار کوهستان آن گوارا و دارای هوای بسیار مطبوع است .

جلگه رفسنجان بین دو رشته کوه شمال و جنوبی واقع باد دائمی آن از جنوب غربی به شمال شرقی است در نتیجه دامنه جنوبی بخش دشت و قسمت شمالی جلگه و دامنه شمالی آن مخصوصاً حدود دهستان نوق شن زار میباشد راه شوسه کرمان یزد در دامنه جنوبی آن کشیده شده است .

ارتفاعات - دو رشته کوهستان در این بخش دیده میشود کوهستان شمالی به نام کوهستان داوران بین جلگه رفسنجان وزرند مرتفع ترین قله آن معروف بکوه دره در بارتفاع ۲۷۴۵ متر است کوهستان جنوبی قسمتی از سلسله جبالیست که از شیرکوه یزد به کوه جوپار متصل میشود در حدود جنوبی رفسنجان بنام کوهستان شهر بابك بارتفاع ۳۴۷۳ متر و کوه پا قلعه و کوه مهار کش و بدبخت کوه و کوهستان پاریز بارتفاع ۳۳۰۰ متر میباشد که جلگه رفسنجان را از جلگه

سیرجان جدا مینماید معابر کوهستان شمالی از مغرب بمشرق عبارتند از گردنه سیریز بین نوق و سیریز گردنه داوران بین رفسنجان وزرند گردنه و معبر خاکی بین دهستان خامان وزرند و معبر آب ترش بین ساعین و بی بی حیات معابر کوهستان جنوبی از مغرب به مشرق دهنه انار و گردنه شهر بابك گردنه راویز بین رفسنجان و دهشتران گردنه سوراخ بین رفسنجان و پاریز دهنه عباسعلی بین رفسنجان و مردسیر دهنه کمال آباد بین کبوتر خان و کمال آباد که شرح آن گذشت .

رودخانها - در کوهستان جنوبی چندین رشته رودخانه از قلل کوهستان بطرف جلگه سرازیر میشود که در قسمت اول دارای آب ولی آب آنها بجلگه نمیرسد عبارتند از رود انار در دهنه شهر بابك رودخانه دهنه راویز و رودخانه شور که سرچشمه آن از گردنه سوراخ و بدبخت کوه بوده و مسیر آن از دهنه عشق آباد بجلگه میریزد رودخانه دهنه عباسعلی بنام رودخانه گیوه دری که سرچشمه آن کوهستان پاریز و بارچی بوده پس از مشروب نمودن قراء مجاور رودخانه و علی آباد را که مسیر آن در حدود ناصریه بجلگه میریزد در موقع بارندگی زیاد سیلاب آن برای کلیه قراء رفسنجان خطرناك است از پست ترین نقاط جلگه که قسمت شمالی آبادیها است رودخانهٔ بنام شیشتو عبور مینماید سرچشمه این رودخانه رودخانه ماهان و رودخانه لاله زار است کلیه مسیر رودخانهای شمالی و جنوبی بدان متصل از رفسنجان عبور در دهستان نوق بنام رودخانه شور معروف و به کویر یافق منتهی میشود در سالهای بارانی و عبور سیلاب در مسیر آن ایلات و اهالی رفسنجان هندوانه کشت نموده استفاده خوبی میبرند رودخانهای کوهستان شمالی چندان طویل نبوده در دامنه محو میگردند فقط رودخانه دره در نسبتاً مهم و در قسمت اولیا دارای آب است .

اشجار کوهی کوهستان شمالی خیلی کم و بمرور زمان بمصرف ذغال رسیده در کوهستان جنوبی هنوز مقداری اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی و بنه وارچن دیده میشود .

قسمت سیاسی

مرکز بخش رفسنجان شهر بهرام آباد است که از سه آبادی متصل بهم بنام بهرام آباد وقطب آباد و علی آباد تشکیل شده دارای دو خیابان شمالی جنوبی وشرقی غربی است مرکز گروهان امنیه وتلگرافخانه وتلفن پستخانه دارای یك دبیرستان وسه دبستان است .

بخش رفسنجان از ٥ دهستان بشرح زیر تشکیل میشود .

١ – دهستان حومه ١٦ قریه مرکز دهستان بهرام آباد ١٢٠٠٠ نفر قراء معتبر آن قاسم آباد ٨٥٥ نفر مهدی آباد واحه ٤٧٢ نفر کریم آباد خفاجه ٤٧١ هرمز آباد ٣٦٤ نفر .

٢ – دهستان کشکوئیه ٥٠ قریه مرکز دهستان کشکوئیه ٧٤٨ نفر قراء معتبر آن عبارتند از شریف آباد ٦٠٠ نفر شاهم آباد ٦٠٠ نفر بیاض ٥٦٠ صالح آباد ٤٠٨ نفر

٣ – دهستان انار ٤٣ قریه مرکز دهستان قصبه انار ٢٧٠٠ نفر قراء معتبر آن عبارتند از هرمز آباد ١٥٠٠ نفر بهادران ٥٤٨ نفر کریم آباد ٢٠١ حسین آباد ٢٠٠ نفر .

٤ – دهستان نوق ٥٥ قریه مرکز دهستان مهدی آباد ٢٩٧ نفر قراء معتبر آن عبارتند از اسمعیل آباد ٤٣٥ نفر بهرمان ٤٠٢ جلال آباد ٣٩٦ نفر دولت آباد ٣١٢ نفر

٥ – دهستان خنامان ٦٠ قریه مرکز دهستان خنامان ٢٤٥ نفر قراء معتبر آن عبارتند از داوران ١٠١٨ نفر دره در ١٠٠٠ گلوسالار ٦٢٢ نفر ارجاس ٣٣٧ نفر .

خطوط تلگراف وتلفن این بخش عبارتند از خط تلگراف رفسنجان به کرمان وخط تلگراف رفسنجان یزد خط تلفن کرمان و خط تلفن رفسنجان سیرجان که از طریق اوراف گود احمر - پاریز - زیدآباد - به سعید آباد سیرجان متصل میشود .

قسمت اقتصادی

ثرومندترین ملاکین شهرستان کرمان را میتوان گفت دراین بخش میباشند تا چند سال قبل رفسنجان نیز نظیر سایر بخشهای کرمان بود ولی در اثر ترقی پسته وصدور آن بخارجه تغییرات قابل ملاحظة بجنبه اقتصادی رفسنجان بخشید ملاکین شروع بایجاد باغستانهای پسته نموده در نتیجه تعداد درخت پسته به ٥٠ برابر ده سال قبل رسید محصول آن زیاد شده به ثروت ملاکین و تجار افزود وجود پسته در رفسنجان بواسطه اراضی مستعد و آب شور و هوای صاف است گرچه درجلگه زرند وسیرجان نیز به ثمر میرسد ولی هیچیك برفسنجان نمیرسد

زراعت آن عبارت است از گندم جو ارزن پنبه در قسمت کوهستانی تریاك و حبوبات است از هرقبیل میوه جات سردسیری دراین بخش بعمل میآید

راهها - ١ راه شوسه رفسنجان کرمان از طریق ناصریه کبوترخان

٢ - راه شوسه رفسنجان یزد از طریق بیاض وانار

٣ - راه نیمه شوسه رفسنجان سیرجان از طریق دهنه عشق آباد گردنه سوراخ زید آباد این راه تعمیر لازم دارد .

٤ – راه مالرو رفسنجان زرند از طریق داوران

٥ – راه مالرو رفسنجان بافق از طریق نوقات

٦ راه مالرو رفسنجان شهر بابك از طریق راویز

بین کلیه قراء بخش راه مالرو وجود دارد در قسمت جلگه به قراء مهم با ماشین میتوان رفت .

حیوانات اهلی این بخش گاو گوسفند الاغ وشتر طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ روبه شغال درجلگه وشترزار ها آهو دیده میشود در کوهستان آن شکار کوهی و کبك فراوان است .

کانها در کوهستانهای این بخش موجود ولی چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است .

قسمت نظامی

اهالی شهر نشین وقراء آن بنیه سالمی داشته معتاد بتریاك نیستند سربازان

با انضباط ودارای روحیه قوی مخصوصا پیاده نظام میتوان از آنان تربیت نمود تعداد زوجات یکی تعداد موالید رضایت بخش است .

دفاع منطقه از شمال - معابر کوهستان شمالی عموماً صعب العبور میتوان با عده قلیلی از راه های اجباری دفاع نمود .

از مشرق جلگه کرمان است که موقعیت خوبی برای دفاع ندارد .

ازمغرب دهلیز وسیع تر بوده وپوشش آن قوای زیادی را لازم خواهد داشت

از جنوب — مواضع دفاعی کوهستان جنوبی آن باید کاملا مورد بررسی قرار گیرد چه این کوهستان بین سیرجان ورفسنجان واقع احتمال تعرض از سیرجان درصورتیکه بخش نامبرده ازطرف مهاجم اشغال شده باشد حتمی است اولا بمنظورقطع روابط مرکز از کرمان ثانیاً تهدید کرمان از طرف رفسنجان که در فاصله آن موضع دفاعی خوبی مشاهده نمیشود بنا براین مواضع اصلی دفاع در این کوهستان معابر و گردنهای نامبرده در قسمت طبیعی این بخش است که باید مورد بررسی دقیق قرار گرفته بصورت سد غیر قابل نفوذی در آید

۹ - بخش سیرجان (ازشهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش سیرجان از بخشهای معتبر فعلی شهرستان کرمان از قدیم نیز قابل توجه بوده است - محدود است از شمال ببخش شهر بابك ورفسنجان از مغرب به قسمت غربی کویر سیرجان ودامنه کوهستان قترو از جنوب بگردنه چاه چفوك وشتر از میدان گل از شمال شرق ببخش بردسیر و از جنوب شرق ببخش بافت - طول جغرافیائی آن از ۱۰ ۵۵°/ الی ۱۰ ۵۶°ر و عرض آن از ۵۰ ۲۸° الی ۳۰°/ مساحت بخش بطور تقریب ۱۱٫۰۰۰ کیلومتر مربع هوای این بخش نسبت بموقعیت محل متغیر است قسمت کوهستانی آن هوای بسیار مطبوع داشته قسمت جلگه در تابستان گرمتر است آب مشروبی ومزروعی قراء جلگه آن عموماً از قنات درقسمت کوهستانی رودخانه وقنوات وچشمه سار است تعداد قنوات سیرجان از کلیه بخشهای شهرستان کرمان بیشتر درقدیم بیش ازاین بوده مسیر جریان کلیه قنوات جلگه و کوهستان آن از مشرق به مغرب وطول بعضی از آنها در جلگه از ۳۰ کیلومتر متجاوز است قراء این بخش در سه خط شمال و جنوبی موازی با کویر سیرجان بشرح زیر .

۱ - قراء کوهستان از بارز الی بیدخواب و تنگوئیه در سینه کوهستان شرقی ۲ - قهستان بین کوهستان وجلگه قراء آن از کران الی سعادت آباد و کهن شهر ۳ قراء جلگه درموازات کویر ازیزد آباد الی سعید آباد ودارستان اصول تقسیم ردیف های نامبرده سرچشمه قنوات وحفظ حریم هریك میباشد

ارتفاعات - سلسله جبالیکه ازجنوب بخش رفسنجان وجنوب غربی بردسیر گذشته به کوهستان شاه متصل میشود از شمال ومشرق این بخش عبور اسامی قلل و کوه های مهم آن عبارتند از شمال به جنوب کوه پاریز بارتفاع ۳۳۰۰ متر کوه پنج بارتفاع ۳۳۲۰ متر کوه چاه چوران بارتفاع ۲۹۵۰ متر کوه بندهان

(کوه‌خرسی) و کوه تمبور (دو کوه اخیرالذکر از شعبات کوهستان اولی است که در موازات کوهستان نزدیکتر بجایگاه واقع شده اند) درمغرب بخش و کویر سیرجان کوهستان قترو واقع قلل مهم آن بارتفاع ۲۹۸۶ متر و کوه عین البقر بارتفاع ۲۹۸۶ متر و کوه باغ جلال بطرف مشرق ممتد به کوه سفید و کوه خبر متصل‌میشود معبر معروف‌چاه چفوك بین سیرجان و بندرعباس و گردنه‌سفید بین سیرجان و دشت بردر این قسمت واقع شده از مشرق ارتفاعات و چین خوردگی‌حشون‌وقلعه کردعلی و گزینجان‌است که در فاصله کوه‌خرسی و کوه‌خبر واقع‌شده و چندان‌ارتفاع و قلل‌مشخص ندارند.

معابر کوهستانها از شمال غرب به جنوب عبارتند از ۱ گردنه پاریز بین سیرجان و رفسنجان ۲ گردنه ومعبر خانه سرخ بین بردسیر و سیرجان ۳ گردنه گدار سه بین دهستان تنگوئیه وبردسیر گردنه سیاه بین بلورد و چهار گنبد گردنه حشون بین سیرجان و بافت درجنوب گردنه صعب العبور خبر بین سیرجان وخبر گردنه سفید بین سیرجان دشت بر گردنه چاه چفوك در محور شوسه سیرجان بندرعباس در قسمت غربی بخش گردنه حسن‌آباد بین سیرجان نیریز گردنه عین‌البقر بین سیرجان وتل حلال

رودخانها ـ رودخانهای‌این بخش در کوهستان شرقی از شمال‌غرب بجنوب شرق عبارتند از ۱ رودخانه پاریز که سرچشمه آن کوه سرگاو پاریز بوده و در قسمت اولیه دارای آب و مسیرآن از پاریز گذشته در دامنه محو میشود ۲ ـ رودخانه‌پسوجان‌سرچشمه آن کوهستان پاریز پس از عبور از پسوجان و کران دردامنه محو میشود ۳ ـ رودخانه بید خراب سرچشمه آن گردنه خانه سرخ و کوه پنج سیلاب آن سعادت‌آباد و حسین آباد را تهدید مینماید ٤ ـ رودخانه مهم سیل اعظم سرچشمه آن کوهستان چهار گنبد وچاه چوران پس از مشروب نمودن قراء مجاور رودخانه ازقبیل‌رضوان تنگوئیه‌سنك‌آتش فیروزآباد وامیر آباد وغیره مسیر آن قراء مجاور قلعه سنك را تهدید بکویر سیرجان منتهی میشود مسیر رودخانه شله حیدری سرچشمه آن کوهستان حشون وکوه

خبر بوده در حدود نوکند بکویر سیرجان میریزد ٦ ـ مسیر رودخانه‌باغ‌جلال درجنوب بخش که بنمك زار سیرجان میریزد چند مسیر رودخانه دیگر از از کوهستان قترو به کویر نمك منتهی میشود.

جنگل ـ کوهستان شمال وشرقی این بخش دارای اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی وبنه (پسته کوهی) وارچن وغیره میباشد قسمتی از آن بوسیله ایلات پیوند شده است.

قسمت سیاسی

بخش سیرجان ٤٠٠ پارچه آبادی است که مجموعا ٦٧٠٠٠ نفرجمعیت دارد که ۲۰،۰۰۰ نفر آن ایلات میباشند مرکز بخش سعید آباددارای ۷۲۲٤ نفر جمعیت ودوایر دولتی‌پادگان یك هنك پیاده دارای دو دبیرستان‌وچهار دبستان تلگراف وتلفن خنه از ۷ دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ ـ دهستان حومه ٥۰ قریه مرکز دهستان‌سعید آباد ۷۲۲٤نفر قراءمعتبر آن عبارتند از مکی آباد ۱۳۲۳ نفر آباده ۷۸۲ نفر ده یادگار ٤۷۳ حسنی ۲٥۰ نفر.

۲ ـ دهستان زید آباد ٥۹ قریه مرکز دهستان قصبه زیدا باد ۳٦۰٥ نفر قراء معتبر آن عبارتنداز محمود آباد ۱٦۳٦ نصرت آباد ۱۱۱٦ عماد آباد ۳۸٥ حافظیه ۳٤۱

۳ ـ دهستان پاریز ۸۰ قریه مرکز دهستان قصبه پاریز ۲۳۷٥ نفر قراء معتبر آن عبارتند از معزئیه ۲۳۹ شهاب‌الدین۳۱۰ اسمعیل‌آباد ۱٥۰ نفر

٤ ـ دهستان‌سعادت‌آباد ٦۰قریه مرکزدهستان‌سعادت‌آباد۱٥۹۹ نفرقراءمعتبر آن عبارتند از کران ۹۷۷ پسوجان٥٦٤ فریدون ٥۳٦ بیدخواب ٤۰۰

٥ ـ دهستان ـ تنگوئیه ٦۰ قریه مرکز دهستان تنگوئیه ۷۰۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند ازتکیه ۳٥۸ سرخ گینوئیه ۱۸۸ رضوان ۱۲۳ احمدی۱۲۹نفر

٦ ـ دهستان بلورد ۷۰ قریه مرکز دهستان بلورد ۷٥۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند از چشمه نعمت ٤٥۰ کهن سیاه ٤٤٤ گلناباد ۲۲٤ اسطور ٤٥۰

۷ – دهستان ملک‌آباد ۶۱ قریه مرکز دهستان ملک آباد ۶۰۴۵ نفر قراء معتبر آن عبارتند از نجف آباد ۶۰۰ عزت آباد ۵۷۳ ابراهیم آباد ۲۸۲ دارستان ۴۶۱ .

بخش سیرجان بوسیله خط تلگراف با بافت کرمان و بندر عباس بوسیله تلفن با رفسنجان ارتباط دارد .

قسمت اقتصادی

نظر بوجود ایلات مهم در کوهستان سیرجان که محصولات و صنایع خود را در سعید آباد با اجناس ضروری مبادله مینمایند دائماً وجود باغستانهای پسته در شمال بخش نسبتاً تجارت خوبی داشته صادرات آن عبارت است از قالیهای ایلاتی روغن و کشک و کتیرا و پسته و خشکبار .

کارخانه پنبه پاک کنی و یک کارخانه تراش فلزات و دو گاراژ در سعید آباد وجود دارد .

استعداد منطقه برای زراعت کاملا مساعد زراعت عمومی در جلگه گندم جو ارزن پنبه وتربیت درختان میوه از قبیل پسته انگور هلو و غیره در کوهستان گندم جو ارزن حبوبات وتریاک و بادام تریاک بلورد و حبوبات چهار گنبد معروف است .

صنایع دستی آن قالی های ایلاتی است قالیهای بلورد و چهار گنبد شول و آل‌سعیدی بادوام و خوش رنگ و خوش نقش میباشد .حیوانات اهلی گاو گوسفند شتر الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ روباه شغال پلنگ آهو در جلگه کبک و شکار کوهی بطور فراوان در کوهستان دیده میشود

در چهار گنبد و گوسلطانی چمن زار و مراتع خوبی وجود دارد که برای نگاهداری اسب بسیار مناسب است پرورش اسب در دهستان گوغر و بلورد معمول است

خطوط مواصلات – راه شوسه سیرجان کرمان از طریق گردنه خانه سرخ و بردسیر .

راه شوسه سیرجان بندر عباس از طریق گردنه چاه چقوک و علی آباد

راه نیمه شوسه سعید آباد بافت از طریق بلورد وحشون .

راه نیمه شوسه سعید آباد پاریز از طریق زید آباد .

راه نیمه شوسه سعید آباد نیریز از طریق خیر آباد و گردنه حسن آباد

راه نیمه شوسه سعید آباد رفسنجان از طریق زید آباد گردنه سوراخ (عبور از این راه خیلی کم باید تعمیر شود)

راه مالرو بین کلیه قراء موجود است .

از نقطه نظر کانها اکتشافاتی بعمل نیامده استخراج نمک بطور قدیمی از نمک زار آن معمول است .

قسمت نظامی

از نقطه نظر تعداد زوجات و موالید نظیر سایر بخشهای کرمان عموماً دارای یکزن تعداد موالید رضایت بخش از امراض مسری تراخم را درجلگه میتوان نامبرد

ازنقطه نظر قوای روحی و استعداد جسمانی قسمت جلگه آن ضعیف تر از کوهستانی بوده از جوانان کوهستان مخصوصا ایلات سربازان رشید و بردبار مخصوصاً صنف سوار نظام میتوان تربیت نمود فعلا نیز قسمتی از سربازان سوار نظام پادگان کرمان ازافراد کوهستان این بخش است

از نقطه نظر دفاع بخش درصورت تعرض مهاجم از جنوب موقعیت حساس داشته وازنقطه نظر استفاده از منابع محلی درصورت دفاع و تعرض قابل توجه است

دفاع بخش از جنوب موضع دفاعی اصلی مهم گردنه چاه چقوک در روی محور سیرجان عباسی است که درقسمت (شناسائی محور سیرجان بندرعباس) بطور کامل ذکر شده است .

از شمال بررسی معابر کوهستانی پاریز شهر بابك است که در بخش رفسنجان بدان اشاره شده

از مغرب روی محور سیرجان نیریز موضع اصلی گرد به حسن آباد و ارتفاعات غربی ثانیاً کویر و نمك زار بخش که خود موانع طبیعی قابل توجهی میباشد که باید مورد بررسی واقع شود .

از مشرق معابر کوهستان شرقی است که در قسمت طبیعی ذکر شده مواضع طبیعی بسیار مناسبی را دارا با عده قلیلی میتوان از عبور قوای متعرض جلوگیری نمود .

ضمناً در صورت وقوع تعرض مهاجم میتوان از وجود افراد ایلات رشید و جنگجوی این منطقه استفاده شایانی برد . شناسائی ایلات این بخش ییلاق وقشلاق آنان در فصل بعد شرح داده خواهد شد .

---

۱۰ - بخش اقطاع بافت (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش بافت از مهمترین و وسیعترین بخشهای کرمان محسوب نظر بوجود کوهستان مرتفعی کوه شاه (یا لاله زار) و شعبات آن در این بخش و وجود رودخانهای دارای آب و چشمه سار مراتع و مزارع نظیر قسمتهای آباد مغرب کشور میباشد و محدود است از شمال به بخش بردسیر از مشرق ببخش ساردوئیه از جنوب بکوهستان احمدی و فارغان از مغرب به بخش سیرجان و سعادت آباد طارم

طول جغرافیائی آن از ۵٦° الی ۵۷° و عرض آن از ۲۸° الی ۲۵ '۲۹° مساحت بخش بطور تقریب ۱۵۰۰۰ کیلومتر مربع

هوای قسمتهای شمال و مشرق و مرکز بخش سردسیر (زمستانها سرد و تابستان معتدل) در قسمت جنوب دهستانهای ارزوئیه و صوغان گرمسیر کامل دارای اشجار گرمسیری و دهستانهای دشت آب و خبروده سرد با هوای معتدل (تابستان گرم و زمستان معتدل)

آب - آب مشروبی و مزروعی این بخش از رودخانها و قنوات و چشمه سار است عموماً دارای آب گوارا طول قنوات کوتاه و پرآب میباشد

ارتفاعات - در قسمت شمال و شمال شرقی این بخش سلسله کوهستان پر برکت شاه یا (لاله زار) بارتفاع ٤۳۸٦ متر واقع است که بکوهستان ساردوئیه و جبال بارز متصل میشود.

در قسمت جنوب شرقی بخش کوهستان کوشك و سیاه کوه است که در جنوب بخش بکوهستان احمدی متصل میشود .

در قسمت مغرب کوهستان خبر بارتفاع ۳۷٦۰ متر است که بکوهستان فارغان متصل میشود .

درقسمت جنوب کوهستان شرقی غربی فارغان واحمدی است بین شهرستان کرمان و شهرستان بندر عباس .

درقسمتهای مرکزی بخش کوهستان مرتفعی نبوده ولی از شعبات کوهستان های نامبرده دیده میشود از قبیل ارتفاعات ده سرد ودشت آب .

بطور کلی دهستانها و قراء این بخش در دره ها و چین خوردگی های کوهستانهای نامبرده واقع شده جلگه وسیع دراین بخش خیلی کم منحصر است به جلگه های کم وسعت ارزوئیه دشت آب وبافت

رودخانها - رودخانهای بخش ازشمال بجنوب عبارتند از ۱ رودخانه خرا سرچشمه آن ازکوه بیدخون و دره گوغر که پس از عبور از گوغر و مشروب نمودن بعضی ازقراء دهستان فتح آباد وجمیل آباد ودشت آب درمشرق دره بهن به رودخانه رابر متصل بنام هلیل رود بجلگه جیرفت سرازیر میشود (این رود دارای آب بوده ودرتابستان خیلی کم میشود)

۲ - رودخانه کیکان سرچشمه آن کوه شاه وگردنه کفنو است که پس از مشروب نمودن بعضی از قراء دهستان گیسگان قصبه بافت را مشروب ومسیر آن دردهستان دشت آب برودخانه خرا ملحق میشود .

٤ - رودخانه رابر که سرچشمه آن نیز درههای عمیق جنوبی کوه شاه است با اتصال چندین رشته دیگر از قبیل رودخانه هنزا و رودخانه جواهران پس ازمشروب نمودن بعضی از قراء مجاور رود درمشرق دره بهن برودخانه هلیل متصل میشود (دارای آب دائم بوده فقط درتابستان کم آب است)

٥ - رودخانه دشت ارزوئیه که ازتجمع چندین رشته از قبیل رودخانه خبر رودخانه کوشك رودخانه صوغان ورودخانه ده سرد از دولت آبادارزوئیه بطرف مغرب ممتد ازشکاف کوههای عباد وگهکوم عبور درجنوب حاجی آباد (درمحور شوسه سیرجان بندر عباس) به رودخانه حاجی آباد متصل میشود

معابر مهم کوهستانهای این بخش از شمال بجنوب عبارتند از ۱ گردنه

کفنو بین بافت و کرمان گردنه های صعب العبور سنگ عشق و کج مکج وخمرودی بین رابر و کرمان گردنه هنزا بین رابر ساردوئیه

۲ - شکاف دره رودخانه هلیل وگردنه دره بهن وگردنه کوشك بین رابر کوشك واسفندقه

۳ - تنگ مورددان بین رودبار وارزوئیه وگردنه احمدی بین ارزوئیه و احمدی درجنوب بخش .

٤ - شکاف رودخانه اورزوئیه ومعبرحاجی آباد ومعبر دشتبر بین دشتبر وعلی آباد درجنوب غربی بخش

معابر قلعه گزینجان وقلعه کردعلی و حشون بین بافت و سیرجان در مغرب بخش

جنگل - کوهستانهای این بخش ازسایر کوهستانهای شهرستان کرمان پردرخت تر بوده دردرهها جنگل های تنگی را تشکیل میدهد اشجارآن عبارتند از بادام کوهی پسته کوهی ارچن پده و غیره بوته گون بطور وفوردیده میشود که کتیرا از آن میگیرند .

قسمت سیاسی

مرکز بخش اقطاع قصبه بافت واقع دردامنه ارتفاعات کیکان بارتفاع ۲۲۸۷ متر از سطح دریا جمعیت آن ۲۵۳۲ نفر مرکز بخشداری وتلگراف خانه و مرکز گروهان امنیه دارای دودبستان است خانهای مسکونی و دوایر دولتی و بازار مختصرآن درطرفین جوی آب که از رودخانه کیسگان گرفته شده واقع باغستانهای آن درقسمت سفلی قصبه دارای هرگونه درختان میوجات سردسیری است هوای آن مطبوع وآب گوارائی دارد

بخش بافت از ۱۵ دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ - دهستان حومه بافت - عبارت از ۱٦ قریه مرکز دهستان قصبه بافت از قراء معتبر آن حسن آباد ٥۳۰ نفر گریقان ۱۹٤ نفر

۲ ـ دهستان کوغر ـ دهستان کوغر در شمال غربی بخش بافت مشتمل از ۵۰ قریه بزرگ و کوچك که اغلب آنها بوسیله ایلات جدیداً بنا شده مرکز دهستان قصبه کوغر ۱۳۹٤ نفر از قراء معتبر آن کوسلطانی ۸۰۹ نفر بندر ۳٤۸ نفر جفریز ۳٤۳ نفر

۳ ـ دهستان کیکان ـ دهستان کیکان در ۱۸ کیلومتری شمالی قصبه بافت در دامنه جنوبی کوه شاه واقع مشتمل از ۲۳ قریه است ایل لك در این دهستان ساکن مرکز دهستان قریه جدید مشکان است که دارای ۱۱۳۳ نفر نفوس میباشد از قراء معتبر آن مغوئیه ۲۹۳ جهانجان ۱۵۸ گنوئیه ۱۵٤ نفر

٤ ـ دهستان بزنجان ـ دهستان بزنجان در مشرق دهستان کیکان واقع ییلاق ایل جبالبارزی در این دهستان است مرکز دهستان قصبه بزنجان دارای ۲۱۰۲ نفر نفوس از ۲۸ قریه تشکیل شده قراء معتبر آن عبارتند از آبخرك ۸٦۵ نفر آهوئیه ٦٤٦ نفر هنگان ٤۱۹ نفر

۵ دهستان رابر ـ دهستان رابر در مشرق دهستان بزنجان در های جنوبی کوه شاه واقع دارای آب هوای بسیار مطبوع و باغستانهای مهم ییلاق ایلات سلیمانی ولری مشتمل از ۷۳ قریه کوچك و بزرگ مرکز دهستان قصبه رابر دارای ۲۹۱٦ نفر نفوس ازقراء معتبر آن جواهران ٦۰۰ نفر اسکر ۵۵۹ نفر قرج ۵۲٤ نفر کوهستان آن پر از اشجار کوهی از قبیل بادام و پسته کوهی که شروع به پیوند آنها شده اشجار سرو و کاج نیز دیده میشود

٦ ـ دهستان حشون ـ این دهستان درمغرب بافت سر راه نیمه شوسه سیرجان واقع ییلاق ایل تفرقه افشار محسوب مرکز دهستان قریه حشون (دارای قلعه خرابه قدیمی است) دارای ۲۰۰ نفر نفوس از قراء معتبر آن بیاض ۲۳۵ نفر علی کوسه ۸٤ نفر مجموع قراء آن ۱۰ قریه است

۷ ـ دهستان فتح آباد ـ این دهستان در جنوب دهستان کوغر در طرفین رودخانه خرا واقع از ۳۰ قریه کوچك بزرگ تشکیل شده مرکز دهستان فتح آباد

دارای ٦۲٦ نفر جمعیت از قراء معتبر آن قریه بید کردی ۲٤۹ نفر زردشت ۲۲۰ نفر طاحونه قاضی ۲٤۷ نفر قسمتی از ایل افشار در این دهستان سکنی دارند

۸ ـ دهستان جمیل آباد ـ دهستان جمیل آباد در جنوب دهستان فتح آباد واقع ییلاق ایل افشار محسوب از ۲۱ قریه کوچك بزرگ تشکیل شده مرکز دهستان قریه جمیل آباد دارای ۳۹۸ نفر نفوس قراء معتبر آن عبارتند از دغان ۳۱۳ نفر شاه آباد ۱٤۱ نفر پلنگ آباد ۱۳٦ نفر

۹ ـ دهستان کوشك ـ این دهستان در جنوب بافت واقع دارای هوای معتدل و از ۲۵ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه کوشك بالا میباشد که دارای ۳۱۸ نفر جمعیت و قراء معتبر آن عبارتند از طرنك ٤۱٦ نفر کوشك پائین ۱۱۲ نفر گلیان ۱۳۹ نفر

۱۰ ـ دهستان سیاه کوه ـ این دهستان درباختر اسفندقه واقع کوهستانی دارای هوای معتدل در کوهستان آن جنگل انبوه سرو کاج دیده میشود از ۹ قریه تشکیل مرکز دهستان قریه سیاه کوه ۲۱۵ نفر قراء معتبر آن بندآبدان ۳۲۸ نفر باغ برج ۳۳۱ نفر استخروئیه ۳۷۱ نفر

۱۱ دهستان دشتاب ـ این دهستان در ۳۰ کیلومتری جنوب قصبه بافت واقع از ۲۷ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه زیارت داری ۸۹ نفر نفوس قراء معتبر آن سلطانی ۳۸۰ نفر شاه آباد ۳۱۷ نفر بره کش ۲۱۵ نفر میباشد

۱۲ ـ دهستان ده سرد ـ این دهستان در جنوب دهستان دشتاب سر راه کاروانرو بافت بندر عباس واقع از ۹ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه ده سرد دارای ۳۹۷ نفوس قراء معتبر آن کیجوئیه ۱۱۲ نفر نسرار ۸۸ نفر گلستان ۷۳ نفر میباشد

۱۳ دهستان خبر ـ این دهستان در باختر دهستان دشتاب دارای هوای معتدل در کوهستان خبر جنگل انبوه ارچن و رز جنگلی بحد وفور دیده میشود قوچ و بز کوهی و پلنك فراوان دارد از ۱۳ قریه کوهستانی تشکیل

مرکز دهستان قریه خبر بالا دارای ۸۱۴ نفر نفوس از قراء معتبر آن دهوئیه ۳۴۲ نفر گرگین ۲۵۰ نفر آب باد ۲۲۶ نفر میباشد

۱۴ - دهستان ارزوئیه در جنوب بخش بافت واقع هوای آن گرم دارای اشجار گرمسیری قشلاق ایل مهم افشار در این دهستان واقع دشت گودی است محصور بکوهستانهای مرتفع که رودخانه ارزوئیه از مرکز دشت عبور حوالی رود جنگلهای گز و کهور و کنار دیده میشود هوای آن ناسالم تابستان آن گرم از ۲۳ قریه کوچک بزرگ تشکیل شده مرکز دهستان دولت آباد دارای ۵۲۰ نفر نفوس قراء معتبر آن عبارتند از سلطان آباد ۹۱۱ نفر شاهماران ۳۵۱ نفر نفر و دشتبر ۳۹۱ نفر

۱۵ - دهستان صوغان - این دهستان نیز گرمسیر در خاور دهستان ارزوئیه واقع کوهستانی بوده دارای اشجار کوهی قابل ذکر است از ۷ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه صوغان دارای ۵۶۳ نفر جمعیت قراء معتبر آن عبارتند از آشین ۴۱۵ سقنک ۲۹۴ نفر علی آباد ۲۲۷ نفر

خطوط ارتباط - خط تلگراف بافت به کرمان از طریق کیسکان وقلعه‌عسگر
خط تلگراف بافت به بندر عباس از طریق دشت آب دهسرد دولت آباد احمدی
خط تلگراف بافت سیرجان از طریق حشون بلورد

قسمت اقتصادی

ایلات مهم شهرستان کرمان دراین بخش است که در فصل بعد بطور مشروح ذکر خواهد شد صادرات عمده آن قالیهای ایلاتی ولبنیات خشکبار حبوبات و کتیرا است .

استعداد منطقه درقسمت های دامنه رحلگه برای زراعت ودر کوهستان برای گله داری مناسب زراعت عمومی گندم جو ارزن پنبه تریاک حبوبات و درقسمت گرمسیری خرما و حنا .

حیوانات اهلی آن گاو گوسفند اسب شتر الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ پلنگ یوز روباه و شغال شکار کوهی و کبک گرچه اکتشافات

کانها بعمل نیامده ولی وجود کان در کوهستان این بخش حتمی است .

راه ها - راه نیمه شوسه بافت سیرجان از طریق جمیل آباد حشون بلورد .

راه نیمه‌شوسه بافت کرمان از طریق بزنجان کیسکان گردنه کفنو قلعه‌عسگر
راه نیمه شوسه بافت رود بار از طریق دشت آب دره بهن‌اسفندقه (این راه باید تعمیر شود)

راه شوسه بافت گوغر از طریق شاه آباد فتح آباد .
راه کاروانرو بافت ارزوئیه از طریق دشت آب دهسرد
راه کاروانرو بافت رابر از طریق بزنجان
بین دهستانها و قراء بخش راههای مالرو وجود دارد .

قسمت نظامی

اهالی این بخش از نقطه نظر قوای روحی و استعداد جسمانی و ورزیدگی از سایر بخشهای کرمان بهتر تعداد زوجات تقریباً یکی اشخاص دارای دو زن کم منحصر به ملاکین و سران ایلات است تعداد موالید رضایت بخش استعمال تریاک در برخی ایلات معمول است .

بیشتر اهالی این بخش را ایلات تشکیل میدهند برای صنف سوار نظام و جماز بهترین سربازان شجاع و بردبار را میتوان تربیت نمود باید دانست اهالی قسمتهای گرمسیر آن درموقع احضار بخدمت حتماً باید در پادگانهای گرمسیری انجام وظیفه نمایند در غیر این صورت جز تلفات و تحلیل قوای جسمانی آنان کاری از آنها ساخته نیست همینطور اهالی سردسیری در پادگانهای گرمسیری .

دفاع بخش - چون این بخش کوهستانی محصور بکوه های مرتفع وصعب العبور است تنها معابر آن عبارت از معابر و گردنه های مذکوره در قسمت طبیعی‌است بنا بر این دفاع این بخش در مقابل مهاجم نسبتاً سهل فقط در

قسمت باختر بخش از کوهستان حشون الی خبر موضع طبیعی مهمی را نداشته برای پوشش آن قوای مکفی لازم است این معبر باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد در قسمت جنوب وجنوب باختری رسوح مهاجم ازاحمدی وحاجی آباد خیلی مشکل با قوای مدافع قلیلی میتوان کاملا دفاع نمود

مواضع طبیعی دفاع گردنه های احمدی و پور وصوغان وشکاف رودخانه ارزوئیه موضع دوم حدود ده سرد کسه جناحین قوای مدافع متکی بارتفاعات مهمی است .

از خاور ـ معابر و گردنه های واقع در کوهستان شاه در صورت استحکام و توجه غیر قابل سقوط است .

---

۱۱ ـ بخش حومه بم (از شهرستان بم)

شهرستان بم از ٥ بخش بشرح زیر تشکیل شده

۱ ـ بخش حومه بم ـ ۲ ـ بخش سرد سیر ـ ۳ بخش ساردوئیه ـ ٤ بخش جیرفت و جبالبارز ـ ٥ بخش رودبار .

بخشهای جیرفت و رود بار در اول این فصل شرح داده شده اینك بقیه بخشهای شهرستان نامبرده را مورد بررسی قرار میدهیم

قسمت طبیعی بخش حومه بم

بخش بم از نقاط گرمسیری استان هشتم در آخرین حد جنوبی دشت لوت کرمان در ارتفاع متوسط ۱۰۰۰ متر از سطح دریا واقع محدود است از شمال بدشت لوت کرمان و بخش شهداد ـ از خاور بلوت شورگز ـ از جنوب بکوهستان شهسواران و نمداد ـ از باختر بکوهستان جبالبارز طول جغرافیائی آن ۵۸° الی ۵۹°/۱۰ و عرض آن ۲۸°۳۰ الی ۲۹°/۲۰ مساحت بخش بطور تقریب ٦٦٠٠ کیلو متر مربع .

هوای این بخش گرچه گرمسیری است لاکن در نتیجه وزش بادهای مختلفه دائما متغیر است .

باد شمال در زمستان در ظرف ۱۰ الی ۱٥ ساعت ایجاب بستن یخ رامینماید ودر تابستان باد مزبور در بدو وزش بعلت اینکه از روی سنگلاخ و کوههای بی آب و علف می آید خیلی گرم به باد لوار نامیده میشود و به تدریج در ظرف ۲٤ ساعت اگر بطور اتصال بوزد داغی آن برطرف وهوا خنك میشود اگر علاوه از ۲٤ ساعت اتصالا بوزد هوا خیلی خوب در صورتیکه سه شبانه روز بوزد هوا خیلی سرد میشود

باد جنوب موسوم به باد گرم این باد گذشته از اینکه در تابستان
فوق العاده هوا را گرم میکند هر گاه در چله زمستان که قطر یخ ۵ سانتیمتر
باشد در ظرف چند ساعت یخ ها را آب و در چهل و هشت ساعت هوا را مثل
هوای فروردین مینماید باد مزبور در موقعیکه محصول گندم و جو بخوشه رفته
بوزد فوق العاده به حاصل ضرر میرساند بدین معنی که محصول یکمرتبه میل
باب میکند و رساندن آب یکمرتبه به تمام مزارع غیر مقدور و در نتیجه
مزارعی که آب بآنها نرسد محصول آن دانه نگرفته رو بخشکی میگذارد و
بالعکس باد شمالی محصول را زیاد مینماید.

باد شمال باختری - موسوم به بادشب که اکثر شبهای تابستان از ساعت ۹
الی ۵ ساعت میوزد این باد هوا را خنک نموده اهالی استفاده و استفاضه
روحی وجسمی میبرند - باد شمال خاوری موسوم به باد روز که برودت آن چند
برابر باد شمال است.

خلاصه آنکه در نتیجه وزش بادهای نامبرده بخش بم هوای مختلفی
داشته ممکن است در زمستان صبح هوا معتدل عصر همانروز بی نهایت سرد و یا
بالعکس در تابستان ممکن استروز هوا خیلی گرم و شب خنک بشود -

رویهمرفته هوای دهستان ریگان گرمتر از دهستان نرماشیر و دهستان
نرماشیر گرمتر از دهستان حومه است -

آب مشروبی و مزروعی این بخش بجز چهار پنج قریه که از دره های
جالبارز جاری است عموما از قنات میباشد.

سرچشمه قنوات عموما از طرف کوهستان ساردوئیه - جالبارز - ونمداد
است.

ارتفاعات - بخش حومه بم از سه جهت محصور بکوهستان و در طرف
شمال و خاور آن لوت شور گز واقع است.

سلسله کوهستان شمالی بنام کوه کبود ۱۲۲۰ متر دنباله کوهستان خاوری
کرمان است که در شمال قلعه بم با زمین یکسان میشود.

کوهستان باختری سلسله کوهستان جالبارز است که از شمال باختر بجنوب
خاور ممتد جلگه بم را از جلگه جیرفت جدا مینماید.

کوهستان جنوبی کوهستان شهسواران و کوهستان نمداد و کوه سرخ
است که به جالبارز متصل جلگه بم را از جلگه رود بار جدا میمناید.

معابر - معابر گردنه های کوهستانهای نامبرده از شمال بجنوب عبارتند
از:

۱ - معبر مهم بم کرمان بین کوه کبود وجالبارز
۲ - گردنه ده بکری بین بم و جیرفت
۳ - گردنه های مهم زرناق و عباسعلی و گران ریگ بین بم و رودبار
وچندین گردنه های جزء دیگر.

رودخانها - رودخانه پرآبی در این بخش وجود نداشته فقط مسیر رودخانه
هائیست که در زمستان و موقع بارندگی دارای آبند مهمترین آنها عبارتند از

۱ رودخانه تهرود سرچشمه آن از کوه هزار و کوهستان ساردوئیه از شمال
باختری وارد این بخش شده از وسط شهر بم ومجاور قلعه فهرج عبور بلوت شور گز
منتهی میشود مسیر رودخانهای فرعی کوچکی از قبیل رود دارستان و رود ده
بکری باین مسیر ملحق میشوند.

۲ - رودخانه شور رود سرچشمه آن از کوهستان جنوبی است مسیر آن
از خاور دهستان ریگان عبور در سه کیلو متری خاوری پاسگاه امنیه شور گز
از جاده بم زاهدان گذشته بلوت شور گز منتهی میشود مسیر رودهای دیگری نیز
از سرخ کوه و کوه زندان بدان ملحق میشوند از سیلاب رود خانهای نامبرده
زارعین برای مشروب نمودن نخلستان استفاده مینمایند.

جنگل - از اواخر دهستان نرماشیر الی انتهای دهستان ریگان جنگل تنکی از اشجار موسوم به گز و کهور بارتفاع ۲ الی ٤ متر دیده میشود که بمصرف سوخت و ساختمان میرسد در مشرق ریگان درختان گز شیره مشاهده میشود که اهالی در سال متجاوز از پانصد کیلو شیره خشك از آنها گرفته و بمصرف فروش میرسانند .

در کوهستان جنوبی چشمه بنام آب گرم وجود دارد که از زیر کوه در آمده و در گودی جمع شده تشکیل حوضچه بعمق ۱/۵ متر و محیط ٦ متر داده مانند آبهای معدنی برای رفع امراض جلدی مفید میباشد .

قسمت سیاسی

شهر بم مرکز بخش - این شهر در ارتفاع ۱۰٦۷ متر از سطح دریا قرار گرفته جمعیت آن ۱۰۰۰۰ نفر است هوای آن گرمسیری ولی قراء کوهستان جبالبارز بمسافت کمی در مغرب شهر قرار گرفته بهترین ییلاق این شهر را تشکیل میدهد .

برعکس شهر کرمان خانهای بم دارای باغ و بوستان مصفا میباشد . دارای یك خیابان شمال‌جنوبی و چند فلکه و خیابان خاوری و باختری آن مسیر رودخانه است عمر شهر فعلی خیلی زیاد نیست شهر اصلی بم قلعه قدیمی است که آثار آن کاملا باقی در سمت شمال شهر روی تپهٔ قرار گرفته این قلعه که شامل چندین قلعه‌درهم است قابل بررسی میباشد قلعه اصلی که محل حکومت و توپخانه و سربازان و مستحفظین شهر بوده در ارتفاع مرکزی این قلعه قرار دارای میدان دید وسیعی است در اطراف این قلعه مرکزی خانه و مسکن اهالی قرار گرفته که هنوز کلیه آثار خانه و کوچه و بازار آن بنظر میرسد تصور میرود تا زمان لطفعلی خان زند این قلعه محل سکونت اهالی بوده است بعدا در نتیجه قتل و غارت و پیش آمدهائی مجبور بترك این قلعه شده اند .

قلعه و بازارهای ویرانه شهر قدیم بم - شهر جدید و باغات آن در عقب دیده میشود

دورادور بم از نخلستانهای زیبائی پوشیده شده که طبق سوابق تاریخی در قدیم بسیار زیاد بوده امروزه جز قسمت کمی از آن باقی نیست در شهر بم چندین باغ وجود دارد که مخصوصاً یکی از آنها موسوم بباغ جعفری متعلق بمرحوم سردار مجلل بوده بهترین و با صفا ترین باغهای این منطقه و مجموعه کاملی از انواع میوجات و اشجار این ناحیه است .

برای کسانیکه از طرف بلوچستان بطرف کرمان میروند این شهر یکی از با صفا و قشنگترین مراکز محسوب و از لحاظ تهیه راحتی و وجود وسایل زندگی شاید مرکز خوب و قابل توجهی محسوب شود .

تقسیمات اداری - بخش بم از سهٔ دهستان که مجموع قراء آن ۱۷۹ قریه و مجموع نفوس آن ۳۵۸۶۲ نفر میباشد تشکیل شده

۱ دهستان حومه - مجموع قراء این دهستان ۱۵ قریه مرکز دهستان شهر بم تعداد نفوس دهستان ۲۲۰۰۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند از بروات ۲۴۰۸ نفر خواجه عسکر ۶۳۳ نفر - دارزین که دارای هوای معتدلی است واقع در محور شوسه بم کرمان ۳۷۳ نفر - باغ چمك ۲۷۲ نفر - پشت رود ۴۱۹ نفر - دارستان که از نقاط خوش آب و هوا واقع در دامنه خاوری کوهستان ساردوئیه (شمال خاوری شهر بم) ۴۵۸ نفر

۲ دهستان نرماشیر - مجموع قراء این دهستان ۱۰۸ قریه واقع درجنوب دهستان حومه دارای قراء آباد و مزارع بسیار و آب قنوات فراوان مرکز دهستان قصبه کروك ۱۸۰۵ نفر از قراء معتبر آن بعد آباد ۷۸۸ نفر - وکیل آباد ۵۷۴ نفر - برج اکرم ۳۸۳ - عزیز آباد ۴۸۳ نفر - فهرج واقع درمحور شوسه بم زاهدان ۴۹۳ نفر چهل تخم ۳۹۷ - مجموع نفوس این دهستان ۱۹۷۳۹ نفر است

۳ دهستان ریگان - مجموع قراء این دهستان ۵۶ قریه واقع در جنوب خاوری دهستان نرماشیر هوای این دهستان از دهستانهای حومه و نرماشیر گرمتر و اراضی آن دارای اشجار جنگلی قسمت های شمالی و خاوری آن شنزار قنوات آن

دارای آب فراوان مرکز این دهستان رحمت آباد دارای ۶۳۸ نفر نفوس از قراء معتبر آن چاه دکال ۲۳۳ نفر مظفر آباد ۳۲۶ نفر علی آباد پشت ریك ۳۷۰ نفر جهان آباد ۲۵۵ نفر - ناصر آباد چاه گواری ۲۱۹ نفر مجموع نفوس این دهستان ۸۲۰۷ نفر است .

خطوط مواصلات

۱ خط تلگراف بم کرمان به مرکز

۲ خط تلگراف بم زاهدان به بلوچستان و هندوستان .

۳ خط تلگراف بم جیرفت - رودبار (این خط در سالهای اخیر کشیده شده)

قسمت اقتصادی

اراضی این بخش بسیار حاصلخیز در وسط منطقه پرثروتی قرار گرفته و آب آن از سایر بخشها بمراتب بیشتر لاکن زارع خوب و متخصصی ندار نداستعداد منطقه برای پرورش هر گونه اشجار گرمسیری مساعد محصولات عمده آن عبارتند از حناو رناك - خرما - گندم - جو - ذرت - ماش - لوبیا - سابقاً کشت برنج نیز معمول بوده ولی طبق دستور دولت فعلا راکد است .

صادرات عمده بم عبارتند از حنا - رناك - خرما - حبوبات - پشم - کرك پوست .

محصولات طبیعی بخشهای جیرفت و جبالبارز رود بار به شهر بم وارد در عوض لوازمات زندگی خارج میشود بهمین جهت تجارت آن نسبتاً خوب است حیوانات اهلی بخش عبارتند از گاو - گوسفند - شتر - الاغ و طیور خانگی .

حیوانات وحشی - گراز گرك - روباه - شغال از طیور وحشی آن بره آهو - دراج - تیهو را میتوان نامبرد .

از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است .

در دو کیلومتری شمال شهر بم تپهٔ وجود دارد بنام تپه در بارتفاع تقریباً
ده متر درنتیجه کاوش دانههائی درخشان شبیه به‌در خارج میگردد از حیث هیکل
از یك گندم تا یك نخود و بعضی از آنها شیشه را خط میندازد .

راههای این بخش

۱ - راه شوسه بم بکرمان از طریق خواجه‌عسکر - دارزین - تهرود .
۲- راه‌شوسه بم‌زاهدان از طریق‌فهرج - کهورك - نصرت آباد .
۳ - راه نیمه شوسه بم خاش از طریق وکیل آبـاد - ریگان - چاه ملك
(عبور از این راه خیلی کم باید تعمیر شود)

راه بم زاهدان که از لوت شور گزمیگذرد سابقاً نظر بنداشتن جاده عبور
از آن بی نهایت مشکل اغلب ماشینها بشن فرورفته و صدمه میدیدند ولی در سال
۱۳۲۱ کاملا تعمیر و قسمتهای کویر و شنزار آن سنك فرش ضخیم شده و برای
عبور وسایل موتوری آماده گردیده است .

درجلگه‌بین‌قراء وقصبات مهم راه مالرو که بآسانی میتوان بـه نیمه شوسه
تبدیل نمود موجود است .

قسمت نظامی

اهالی این بخش دارای استعداد جسمانی برای خدمت درصنف جماز سوار
سربازان بردباری میتوان تربیت نمود ولی باید در پادگانهای گرمسیری انجام
وظیفه نمایند .

تعداد زوجات اغلب دارای دوزن و موالید خوب اکثراً دارای چهار الی
پنج اولادمیباشند .

از امراض مسری در این بخش تراخم را باید ذکر نمود که باید درعلاج
آن از طرف مقامات مسئول اقدامات جدی بعمل آید

از نقطه نظر تدارکات و تهیه آذوقه نیز رضایت بخش است .

دفاع بخش - از شمال - معبر مهم کرمان است که بین کوهستان جالبارز
ساردوئیه و کره کبودی واقع مواضع دفاعی آن در درجه اول گردنه سینه‌جهان
(که در بخش ماهان شرح آن گذشت) و در درجه دوم ارتفاعات ابـارق و
تهرود است که باید مورد بررسی واقع گردد .

از باختر و جنوب نظر بوجود کوهستان صعب العبور جالبارز و کـوه
شهسواران و تعداد و معابـر اجباری محدود دفاع بخش نسبتاً سهل با توجه
در مسدود نمودن گردنه و معابر نامبرده در قسمت طبیعی عبور مهاجم مشکل
خواهد بود .

از خاور - وجود دشت لوت و اشکال عبوردادن نیروی موتوری ازشنزار
و کویر لوت خود یك مانع طبیعی بسیار مناسبی است گرچه پوشش آن نیز
بوسیله قوای مدافع مشکل بنظر میآید ولی نقاط مهم دفاعی درمحور بم زاهدان
و بم خاش از قبیل گردنه های نصرت آباد و چاه ملك وجود دارد که باید مورد
بررسی کامل واقع گردد .

۱۲ ـ بخش بردسیر (از شهرستان بم)

با اینکه این بخش نظر بنزدیکی آن بشهر کرمان همیشه جزو بخشهای کرمان بوده ولی در تقسیمات جدید کشور جزو بخشهای شهرستان بم معین شده از نقطه نظر آب و هوا بم گرمسیر و بردسیر سردسیر کامل میباشد رفتن یك زارع بردسیری برای انجام کارهای اداری و قضائی بمرکز فرمانداری خاصه در فصل تابستان بقیمت جان او تمام خواهد شد. گذشته از اختلاف آب و هوا مسافت بردسیر به بم ۲۲۳ کیلومتر و به شهر کرمان ۷۰ کیلومتر است خط سیر حرکت نیز از شهر کرمان میباشد

قسمت طبیعی

بخش بردسیر محدود است از شمال به بخش حومه کرمان از خاور به بخش ماهان از جنوب خاوری به بخش ساردوئیه ازجنوب به بخش بافت از باختر به بخش سیرجان طول جغرافیائی آن از ۱۰°۵۶ الی ۵۷° و عرض آن از ۳۰-۲۹° الی ۳۰° مساحت بخش بطور تقریب ۳۸۰۰ کیلومتر مربع هوای این بخش نظر بارتفاع محل (ارتفاع متوسط ۲۲۰۰ متر) و کوهستانهای مهم از کلیه بخشهای کرمان سردسیر تر بوده و هوای زمستان آن سرد و تابستان معتدل قلل کوه های مرتفع آن از اواخر پائیز الی انتهای بهار مستور از برف و یخ میباشد. آب مشروبی و زراعتی این بخش قسمتی از رودخانه بقیه از قنوات و چشمه سار ها است آب های کوهستان آن گوارا و هوای آن در تابستان بسیار مطبوع است

ارتفاعات . سلسله کوهستانیکه از شمال شرقی بخشهای سیرجان ـ بافت میگذرد در قسمت مغرب و جنوب این بخش واقع اسامی قلل مهم و ارتفاعات آن

از شمال باختر به جنوب خاوری عبارتند از ـ قله کوه پنج بارتفاع ۳۰۰۰ متر و کوه مخروطی چهل تن بارتفاع ۲۶۶۵ متر ـ کوه پر برکت بید خون بارتفاع ۳۹۶۵ متر ـ قله مهم کوه شاه (یا لاله زار) بارتفاع ۴۳۷۶ متر ـ قله کوه هزار بارتفاع ۴۴۲۶ متر (کوه اخیر مرتفعترین کوههای کرمان است) یك رشته ارتفاعاتی بنام کوه کله گاو از شمال این بخش عبور مینماید که جلگه بردسیر را از جلگه کرمان جدا مینماید.

اسامی قلل آن از باختر به خاور عبارت است از کوه بیدو بین بردسیر و کبوترخان کوه کله گاو بین قلعه مشیز و باغین و کوه نگار بین قصبه نگار و حومه شهر کرمان.

معابر . معابر و شکافهای کوهستان جنوبی از شمال باختر به جنوب عبارتند از :

۱ گردنه و معبر خانه سرخ واقع درسینه کوه پنج و محور کرمان بندرعباس از مرتفعترین گردنه های این محور محسوب قبل از شوسه نمودن این گردنه در سال ۱ الی دو ماه مسدود میگردید.

۲ ـ گردنه صعب العبور کدار سه بین دهستان تنکوئیه سیرجان و بردسیر

۳ ـ گردنه طویل چمن و گردنه خاکی بین دهستان بلورد و بردسیر.

۴ ـ گردنه و معبر کفنو بین دهستان قلعه عسکر و بافت.

۵ ـ گردنه های صعب العبور سنك عشق ـ کج مکج ـ و خمرودی بین بردسیر و رابر.

۶ ـ معابر صاحب آباد و گودر بین بردسیر و دهستان راین.

معابر ارتفاعات شمالی ـ شکاف کمال آباد (مسیر رودخانه لاله زار) بین بردسیر و کبوترخان

۲ ـ شکاف بهرا مجرد (مسیر رودخانه جاری بین دهستان قریته العرب و حومه کرمان

۳ - گردنه دختر واقع در مسیر راه شوسه بردسیر و کرمان .

۱ - گردنه خون بین قصبه نگار و شهر کرمان .

رودخانه - رودخانهای این بخش عبارتند از :

۱ رودخانه لاله‌زار (آب بخشا) سرچشمه آن کوه شاه و گردنه کفنو شعبات فرعی آن عبارتند از رودخانه بید خون - رودخانه دیشکان و رود خانه آبخرك این رودخانه در تمام طول خودداری کم و بیش آب بوده پس ازمشروب نمودن قراء مجاوررودخانه از قبیل لاازار باغابر-خرمنده قلعه‌عسکر- سرآسیاب بیدخون - صفرك در محلی موسوم به آب‌بخشا از کوهستان خارج آب‌موجودی آن بوسیله جویها به قراء - نارپ - دشتکار ترشاب برده میشود و مسیر آن از جلگه بردسیر عبور در شمال قلعه مشیز مجددا از سطح رود خانه بطور چشمه تراوش نموده بتدریج زیادتر شده قریه کمال آباد را مشروب و مازاد آب آن قریه کبوتر خان واقع در بخش کرمان و قریه ناصریه را در بخش رفسنجان مشروب مینماید سیلاب آن متوجه رفسنجان در موقع طغیان باعث خرابیهای عمده در آن بخش میگردد .

۲ - رودخانه چاری سرچشمه آن کوه هزار و کوهستان شاه مسیر آن از قصبه‌ده تازیان‌وبهر امجردعبور مازادآب آن در محلی‌بنام سفته از رودخانه خارج اراضی چاری را در حدود باغین مشروب سیلاب آن متوجه جلگه باغین بوده به دق کبوترخان منتهی میشود .

۳- رودخانه ماهانی سرچشمه آن گردنه خانه سرخ و کوه چاه جوران و کوه چهل تن و دره حاجی کاکا است که شعبات فرعی در شمال ده کوسه بهم ملحق در دهنه کمال آباد به رودخانه لاله زار متصل میشود

جنگل - کوهستان شمال و جنوبی آن دارای اشجار کوهی بوده که بمرور زمان بمصرف زغال‌رسیده مختصری در قسمت‌دره و سینه کوه شاه‌موجود است بوته معروف به گون در تمام کوهستان آن دیده میشود که کتیرای آن از صادرات عمده بخش است .

قسمت سیاسی

مرکز بخش بردسیر قلعه قدیمی قلعه مشیز است (بردژ) که در مرکز بخش روی محور کرمان سیرجان در ارتفاع ۲۰۲۸ متر واقع دارای ۵۰۰ نفر نفوس و ادارات بخشداری - دارائی - فرهنگ ودسته امنیه بوده مجموع نفوس این بخش ۳۰/۰۰۰ نفراست .

بخش بردسیر از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ دهستان قلعه مشیز - مجموع قراء این دهستان ۶۲ قریه مرکز دهستان قلعه مشیز قراء معتبر آن عبارت است از قریه بهجرد ۶۰۰ نفر دررو نوئیه ۳۰۰ نفر - کمال آباد ۲۰۰ نفر

۲ - دهستان کوه پنج - مجموع قراء آن ۱۴۱ مرکز دهستان رکن آباد قلعه سنگ دارای ۱۰۰۳ نفر جمعیت قراء مهم آن عبارتند از حاجی کاکا ۱۴۲ نفر دستجرد ۱۱۹ نفر - مقصودك ۱۳۲ نفر

۳ - دهستان ده تازیان - مجموع قراء آن ۳۹ قریه مرکز دهستان قصبه ده تازیان (قریته‌العرب) دارای ۱۵۰۰ نفر جمعیت قراء معتبر آن عبارتند از قصبه نگار ۱۰۴۵ نفر - بهر امجرد ۲۶۸ نفر شیرینك ۱۴۰ نفر

دهستان قلعه عسکر - مجموع قراء آن ۴۶ قریه مرکز دهستان قریه قلعه عسکر دارای ۸۵۰ نفر جمعیت قراء مهم آن عبارتند از قصبه لاله زار ۱۰۰۰ نفر - قصبه بیدخون ۱۳۰۰ نفر - هراران ۴۰۰ نفر -

خطوط مواصلات - خط تلگراف کرمان بندرعباس در این بخش از قریه نگار و قلعه عسکر عبور دارای دستگاه امتحان سیم میباشد .

قسمت اقتصادی

در قسمت ثروت جز چند نفر محدود ازمالکین بقیه فاقد ثروت و دارائی میباشند.

استعداد منطقه در قسمت جلگه برای زراعت محصول سردسیری مخصوصاً سیب زمینی مناسب و در کوهستان آن تربیت اشجار گردو بادام و گله داری خوب است زراعت عمومی عبارت است از گندم ـ جو ـ ارزن ـ پنبه ـ تریاک در قسمت کوهستانی حبوبات بهتر بعمل میآید.

گندم جلگه این بخش دارای دانه های تلخی است موسوم به خور این گیاه با گندم روئیده و بآن مخلوط در نتیجه نان بردسیر تلخ و خوردن آن برای اشخاص غیر بومی باعث دوار سر میگردد.

چندتیره ایلات در این بخش ساکنند که در فصل بعد شرح آن خواهد گذشت.

صنایع در این بخش عبارت است از قالی بافی و گلیم بافی بین ایلات کرباس بافی و تخت کشی و بافتن گیوه در محل.

تجارت. آن صدور قالی های ایلاتی ـ پشم ـ کرك ـ لبنیات ـ و مازاد غله و حبوبات مخصوصا سیب زمینی و جو به بندر عباس حمل میشود حیوانات اهلی آن گاو گوسفند ـ شتر ـ الاغ و طیور خانگی ـ حیوانات وحشی گرگ ـ روباه ـ شغال ـ آهو در جلگه و شکار کوهی و طیور وحشی از قبیل تیهو و کبك بحد وفور در کوهستانهای آن دیده میشود. شکار گاه های حکومت های قدیم کرمان در کوهستان شاه و کوه نارپ معروف است.

از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است.

راههای این بخش ۱ راه شوسه کرمان بندر عباس از گردنه دختر وارد بخش و در گردنه خانه سرخ از بخش خارج میشود.

۲ راه نیمه شوسه بردسیر بافت از طریق ترشاب گردنه طیاد قلعه عسگر و گردنه کفنو.

۳ راه نیمه شوسه بردسیر ده تازیان از طریق ترشاب ـ نارپ ـ کهنك

٤ راه نیمه شوسه بردسیر بهرامجرد این راه در جنوب کهنك از راه سوم منشعب از طریق نگار ـ بهرامجرد به کرمان متصل میشود.

راه های کاروانرو بین کلیه قراء موجود است.

قسمت نظامی

استعداد جسمانی رعایا و ایلات ساکن این بخش کاملاخوب تعداد زوجات عموماً یکی موالید آن رضایت بخش اکثراً دارای سه و چهار اولاد میباشند سربازان دارای روحیه قوی و بردبار میتوان از آنان تربیت نمود.

دفاع منطقه ـ دفاع این بخش در فصل هفتم در قسمت بررسی راه از هر جهت تشریح شده است

۱۳ بخش ساردوئیه (از شهرستان بم)

قسمت طبیعی

بخش ساردوئیه از بخشهای سردسیری و کوهستانی شهرستان بم بواسطه وجود کانهای مس و طلا دارای اهمیت و آتیه مهمتری را در باره این بخش پیش بینی مینمایند .

محدود است از شمال به بخش ماهان از شمال باختر به بخش بردسیر از باختر به بخش بافت از جنوب به بخش جیرفت از جنوب خاوری به بخش حومه بم از خاور به بخش شهداد . طول جغرافیائی آن از ۵۷° الی ۵۸° عرض آن از ۲۸°/۳۰ الی ۲۹°۴۵ مساحت بخش بطور تقریب ۷۸۰۰ کیلومتر مربع .

هوای ساردوئیه سردسیر زمستانهای آن سرد و تابستان آن معتدل قلل مرتفع کوهستان آن از اواخر پائیز الی بهار پر برف میباشد هوای دهستان اسفندقه زمستان معتدل و تابستان گرم دارد آب مشروبی و مزروعی این بخش از رودخانه و قنوات و چشمه سار است وبهمرفته دارای آب و هوای بسیار خوبی است .

ارتفاعات ــ بخش ساردوئیه فلاتی است مرتفع و محصور بکوهستانهای مهم قلل آن عبارتند از ـ در قسمت شمال کوه هزار بارتفاع ۴۴۲۶ متر (بلندترین کوه های استان هشتم) در باختر اسفندقه کوهستان کوشك و سیاه کوه در خاور همان دهستان کوه ماران و کوه حیدری بارتفاع ۱۷۶۴ متر در جنوب ساردوئیه کوهستان بحر آسمان و دلفارد و در شمال خاوری کوهستان قبله بین بخش ساردوئیه و بخش شهداد .

معابر کوهستانی این بخش در شمال معبر سینه جهان و گردنه گل شور است بین کوهستان قبله و کوه جوپار معبر گودر بین کوه جوپار و ارتفاعات چهل بیکند و معبر صاحب آباد بین ارتفاعات چهل بیکند و کوه هزار .

در باختر معبر چهار طاق بین کوه هزار و کوه سبز پوشان و معبر هنزا بین کوه سبز پوشان و کوهستان بحر آسمان .

در جنوب گردنه سروستان (سرویزن) بین جلگه ساردوئیه و جیرفت در خاور شکاف و معبر مهم تهرود بین کوهستان ساردوئیه و کوه کبود و گردنه آدوری بین راین و گوك .

معابر دهستان اسفندقه ــ دهستان اسفندقه خود نیز محصور بکوهستان های مشروحه بالا بوده معابر آن در شمال شکاف رودخانه هلیل بین کوهستان بحر آسمان و کوهستان شمالی اسفندقه .

در باختر معبر دره بهن و گردنه باغ برج و در جنوب گردنه توت بین اسفندقه و رودبار و در خاور معبر سرگز بین جیرفت و اسفندقه .

رودخانها ــ ۱ ـ رودخانه هنزا سرچشمه آن کوهستان بحر آسمان و دلفارد و کوه سبز پوشان است پس از مشروب نمودن قراء مجاور رود و بعضی از قراء جلگه ساردوئیه در حسین آباد دهنه از کوهستان خارج تغییر جهت بطرف خاور داده در جنوب تهررد برودخانه تهرود متصل میشود .

۲ ـ رودخانه تهرود سرچشمه آن دامنه شمال و مشرق کوه هزار و دامنه جنوبی کوه جوپار است پس از عبور از جلگه راین و مشروب نمودن قراء تهرود به رودخانه هنزا متصل مسیر آن از مغرب قراء ابارق ـ دارزین گذشته بطرف شهر بم سرازیر میشود .

۳ ـ رودخانه هلیل ـ سرچشمه این رود از بخش بافت در این بخش بین دهستان ساردوئیه و اسفندقه واقع به جلگه جیرفت سرازیر میشود مسیر رودخانهای ارتفاعات بحر آسمان و دامنه جنوبی کوهستان ساردوئیه باین رودخانه ملحق میشود

جنگل - کوهستان این بخش پر از اشجار کوهی از قبیل بادام پسته کوهی ارچن و زارج و غیره میباشد که تقریباً جنگل تنگی را تشکیل میدهد مخصوصاً دامنه جنوبی کوهستان ساردوئیه واسفندقه در اواخر اسفندماه پر از گل اشجار نامبرده است منظره بسیار زیبائی باین کوهستان میبخشد بوته گون بحد وفور یافت میشود کتیرا از این بوته ها گرفته شده صادرات مهمی را تشکیل میدهد .

قسمت سیاسی

بخش ساردوئیه از چهار دهستان که مجموع قراء آن ۱٤۱ قریه کوچك وبزرك ومجموع نفوس آن ۲۳۲٤۰ نفر است تشکیل شده

۱ - دهستان راین واقع در شمال بخش مجموع قراءاین دهستان ٥٦قریه مرکز دهستان قصبه راین ۲۹۱۹ نفر قراء معتبر آن عبارت است از قریه ابـارق ۸٦۱ - تهرود ۱۷۲ نفر - خانه خاتون ٤۲٤ نفر - ده میرزا - ۲٦٥ نفر - گـرك ۳٦۷ نفر .

۲ - دهستان دلفار و ساردوئیه - مرکز بخش مجموع قراء این دهستان ٤٦قریه مرکزدهستان قریه باب مزار ۳٦۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند ازهنزا ۸۰۰ نفر - گروه ۱۱۰۲ نفر - دلفارد و توابع ۱۰٥٦ نفر - سید مرتضی ٥۰۰ نفر - حربیزن ٥۷۸ نفر

۳ - دهستان بحر آسمان - واقع در جنوب بخش مجموع قـراء این دهستان زمین حسین ۲٦۷ نفر و قراء معتبر آن عبارتند از دولت آباد ٥٤۲ نفر سرآب ۳۰ نفر کان مهم مس در این دهستان واقع است .

٤ - دهستان اسفندقه واقع در جنوب باختری بخش مجموع قراء این دهستان ۳۱ قریه مرکز دهستان قریه دولت آباد است که تعداد نفوس آن ۳٥۰ نفر بوده قراء معتبر آن عبارتند از چمك ۳٥۰ نفر - زهمکان ۲۰۰ نفر - گاو کش ۱۰۰ نفر باغ برج ۱۰۰ نفر

خطوط مواصلات - خط تلگراف و تلفن در ایـن بخش وجـود نـداشته مکاتبات و محمولات پستی آن بوسیله قاصد انجام میگرد خط تلگراف کرمان بم از آخرین حد خاوری این بخش از قریه تهرود میگذرد کـه دارای دستگـاه امتحان سیم است

قسمت اقتصادی

در بخش ساردوئیه ایلات مهمی وجود دارد که در فصل بعد شرح داده خواهد شد .

اهالی بخش چه زارعین و چه گله دارها بی بضاعت بوده فاقد ثـروت میباشند فقط چند نفر از مالکین ثروتمند هستند ولی مزدور نیز نبوده اغـلب خورده مالك میباشند که با مختصر زراعت و گله داری امورات خودرا میگذرانند

صنایع در این بخش عبارت است از بافتن قالی و گلیم و چادر شب بین ایلات و کرباس بافی و گیوه چینی بین اهالی بومی آهنگری و ساختن چاقو در قصبه راین معمول و معروف است .

محصولات این بخش عبارت است از گندم - جو - ارزن - پنبه - تـریاك وحبوبات محصولات طبیعی آن کتیرا و انقوزه و زیره است تجارب آن صدور قالی لبنیات و حبوبات و محصولات طبیعی بکرمان و بم .

از نقطه نظر کانها این بخش از کلیه بخشهای کرمان غنی تر بوده وجود کانهای مس - طلا - و ذغال سنك در دهستان بحرآسمان و کانهای مختلفه دیگر در نواحی بخش که در صورت شروع باستخراج قسمت اقتصادی این بخش بهتر خواهد شد .

در صورت پیوند اشجار کوهستانی ممکن است از این طریق نیز استفاده قابل توجهی نصیب صاحبان آنها بشود .

مراتع آن برای نگاهداری گوسفند بسیار مناسب است .

راههای این بخش - راه شوسه کرمان بم که در خاور این بخش از قراء تهرود - ابارق میگذرد

۲ - راه نیمه شوسه سار دوئیه و کرمان از طریق راین - گردنه کلشور دهنه حنکا - در ذیل آباد به راه شوسه بم متصل میشود .

۳ - راه نیمه شوسه سار دوئیه و راین از طریق دهنه هنزا (باید تعمیر شود)

۴ - راه کاروانرو مهم سار دوئیه به جیرفت و رودبار از طریق گردنه سربیزن و دلفارد .

۵ - راه نیمه شوسه بافت رودبار که از دهستان اسفندقه میگذرد (تعمیر لازم دارد)

راه مالرو بین کلیه قراء این بخش موجود است .

قسمت نظامی

اهالی این بخش عموما ورزیده و بردبار دارای اخلاق ساده در راه پیمائی زرنك در امور زندگی صرفجو میباشند .

تعداد زوجات یکی موالید در نهایت بخش اکثر دارای سه الی پنج اولاد هستند از امراض مسری آن در دهستان راین مختصر آتراخم را میتوان ذکر نمود

سربازان شجاع و ورزیده با انضباطی میتوان از آنان تربیت نمود .

دفاع بخش - وجود خط الراس کوهستانهای جنوبی و معابر صعب العبور ومحدود در مقابل تعرض مهاجم از جنوب (جیرفت رودبار) موضع طبیعی بسیار خوبی بوده که باعده قلیلی میتوان کاملا دفاع نمود .

از طرف باختر نیز نظیر قسمت جنوبی است .

از شمال معابر گودر و صاحب آباد است که موقعیت جنوبی را دارا نبوده ولی باقوای بیشتری دفاع ممکن خواهد بود

در قسمت جنوب خاوری دهنه و معبر تهرود است که نه تنها از نقطه نظر دفاع دهستان راین بلکه دفاع شهر کرمان قابل اهمیت است لهذا این موضع دقیقاً باید مورد بررسی قرار گیرد .

۱۴ - بخش حومه بندر عباس (از شهرستان بندر عباس)

شهرستان بندر عباس از چهار بخش بشرح زیر تشکیل شده

۱ - بخش حومه بندر عباس ۲ بخش میناب ۳ بخش جاسك ۴ بخش جزایر

قسمت طبیعی بخش حومه بندر عباس

محدود است از شمال به بخش سیرجان از خاور به بخش میناب از جنوب به دماغه هرمز از باختر به بخش لار .

طول جغرافیائی آن ۵۵°۴۵' الی ۵۶°۴۵' و عرض آن از ۲۷° الی ۲۸°۱۰'

مساحت بخش بطور تقریب ۱۲۵۰۰ کیلومتر مربع هوای این بخش گرم و مرطوب (بحری) زمستانهای کوتاه (فقط بهمن ماه) تابستان طولانی از فروردین تا آبان ماه درجه حرارت تابستان بندر عباس در سایه به ۵۲ درجه میرسد اختلاف درجه حرارت کاملا محسوس است .

بطور کلی هوای گرم و مرطوب آن مخصوصاً در تابستان طاقت فرسا تنفس مشکل بادهائیکه از ساحل خاوری و باختری میوزد گرم و بادیکه از طرف دریا میوزد دارای بوی زننده و عفن میباشد .

علت بدی آب و هوای قسمت های جنوبی این بخش وجود ارتفاعات مهم کوهستان شمیل بارتفاع ۲۱۲۰ متر و کوه گینو بارتفاع ۱۳۷۳ متر که تقریباً مانع بزرگی برای جریان هوا از شمال بطرف دریا بوده و در جنوب وجود دشت سوزان عمانات است که رطوبت هوا را جذب و مانع بارندگی است - بارندگی در این بخش بسیار کم و اغلب سالها بارندگی نمیشود هوای دهستانهای شمالی بمراتب بهتر از قسمت جنوبی بوده هرچه بطرف شمال نزدیك تر شویم هوای آن معتدل و رطوبت آن کمتر است .

در قسمت سواحل نظر بشور زار بودن اراضی آب اغلب ازچاه‌ها و رودخانهای آن قابل استفاده نبوده ولی در دهستانهای شمالی دارای قنوات آب شیرین ورودخانهای متعددی است .

ارتفاعات ـ کوهستانهای واقعه در این بخش عموماً خاوری بباختری در موازات ساحل کشیده شده بوسیله مسیر رودخانهای مهم شکافهائی در آنها ایجاد شده قلل کوهستان این بخش از جنوب بشمال عبارتند از کوه گینو بارتفاع ۲۳۷۳ متر بین شکاف رودخانه شور و رودخانه کل کوه نمکی و کوه نیان بارتفاع ۲۱۲۰ متر بین رودخانه شور و رودخانه نیان کوه گوره در شمال سرزه و کوهستان فارغان در چهل کیلومتری شمال کوهستان نیان بارتفاع ۳۲۶۶ متر و کوه هرمز بارتفاع ۲۸۰۶ متر در باختر شکاف رودخانه کل کوهستان احمدی در شمال خاوری بخش بارتفاع ۲۷۵۰ متر بین دشت ارزوئیه و احمدی

معابر ـ مسیر رودخانهائیکه از شمال بخش سرچشمه گرفته در حدود بندر عباس بدریا میریزد معابر شکافهائی تشکیل میدهند که عموماً عمود بساحل بوده مهمترین معابر از خاور به باختر عبارتند از تنگ نیان واقع در شمال دهستان شیمل بین کوه نیان و کوهستان فاریاب (راه کاروان رو بندر عباس بکرمان قبل از شوسه شدن راه سیرجان و خط تلگراف بندر عباس کرمان در این معبر واقع است) .

۲ معبر رودخانه شور بین کوه گینو و کوه نمکی که محور شوسه بندر عباس کرمان در آن واقع است .

۳ معبر رودخانه کل بین کوه گینو و کوه هرمز که تابلوك سیعه امتداد دارد.

رودخانه ـ رودخانهای این بخش از خاور به باختر

۱ ـ رودخانه شمیل سرچشمه آن کوهستان احمدی است در تنگ نیان جاری پس از خارج شدن از تنگ قراء نیان و شمیل و سحر نگی را مشروب مسیر آن از باختر حسن لنگی و گز ریز گذشته در باختر کولقان بدریا میریزد در ساحل بنام رودخانه حسن لنگی معروف است .

۲ ـ رودخانه جلابی سرچشمه آن دره های واقع بین کوه نیان و کوه نمکی است در شمال قریه تخت از کوهستان خارج پس از مشروب نمودن قراء تخت ـ سردره ـ زیارت ـ گودی جلابی در ۵ کیلومتری دریاپخش شده سیلاب آن از چندین مسیر بدریا میریزد در موقع طغیان راه میناب بندر عباس را از طریق کولقان مسدود و به باطلاق تبدیل مینماید .

۳ رودخانه شور سرچشمه آن از کوهستان فارغان مسیر آن پس از عبور از آب شیرین و سرزه از کوهستان خارج در ۲۰ کیلومتری خاوری بندرعباس بدریا میریزد در قسمت اول آب نداشته در جنوب سرزه آب شوری از سطح آن تراوش مینماید که قابل استفاده نبوده بدریا منتهی میشود .

٤ ـ رودخانه شیرین سرچشمه آن از کوهستان داراب و ارتفاعات حدود گردنه چاه چغوك و رودخانه دشت ارزوئیه است که پس از مشروب نمودن قراء جلگه طارم داخل تنگ شده در ۲۵ کیلومتری خاوری قصبه خمیر از کوهستان خارج و بدریا میریزد در موقع بارندگی آب زیادی دارد

جنگل ـ منحصر است به جنگلهای تنك گزی در دامنه کوهستانها و در تمام دره های آن اشجار گرمسیری از قبیل گز ـ کهور ـ کنار ـ کرت وغیره دیده میشود که بمصرف سوخت میرسد .

قسمت سیاسی

بخش حومه بندر عباس از ۸ دهستان تشکیل شده مرکز بخش وشهرستان شهر و بندر عباس است .

تاریخچه مختصر در باره بندر عباس ـ تاریخ این بندر از سال ۱۶۲۳ میلادی است که پس از سقوط هرمز و خرابی آن بدست ایرانیان مرکز تجارت خلیج از آن به بندر عباس منتقل گردید اهمیت تجارتی فراوانی بدست آورد .

شاه عباس پس از فتح هرمز در صدد افتاد که بندرگاه بزرگی درساحل

کشور خود احداث نماید برای این مقصود قریه کوچك گمنام کامرون را که سابقاً اقامتگاه جماعتی از صیادان بود انتخاب کرده آنرا بمناسبت اسم خود به بندر عباس موسوم گردانید.

شهر نامبرده بعد ها در تاریخ خلیج فارس شهرت و اهمیت بسیار پیدا کرد تجارت و جمعیت شهر هرمز متدرجاً به بندر جدیدالحداث انتقال یافت و به کمپانی هند شرقی نیز اجازه داده شد که در آنجا دو عمارت مسکونی داشته باشد ولی اجازه ساختن خانه برای خود نداشتند که مبادا روزی آنرا مبدل بقلعه نمایند.

بندر جدید برای تجارت انگلیسها به مراتب مناسبتر از بندر جاسك بود زیرا راه بسیار خوبی آنجا را به پایتخت کشور متصل میساخت و انگلیسها آسانتر از سابق میتوانستند امتعه خود را بداخله ایران حمل نماید بهمین جهت تا مدت یکقرن نیم بندر عباس مهمترین مرکز تجارتی کمپانی هند شرقی در سواحل خلیج بوده است.

بندر عباس از نظر تجارتی و موقعیت مهمی که داراست اول بندر خلیج بوده و امروزه بعلت افتتاح بندر شاهپور و راه آهن سرتاسری ایران را اهمیت آن کاسته شده در ردیف دوم قرار گرفته است.

این بندر در سر راه کاروانرو سیرجان کرمان و بافت کرمان قرار گرفته و محل صادرات ابریشم و کالای داخلی کشور بوده چنانچه تاریخ نشان میدهد هر موقع که خارجیان در صدد تسلط بر خلیج فارس و تجارت این دریا بر آمده اند اول دفعه متوجه جزیره و این بندر میشدند و امروزه که راه کاروانرو سیرجان کرمان شوسه شده است میتوان امیدوار بود که با مختصر توجهی این بندر ممکن است یکی از بنادر مهم تجارتی ایران گردد.

وضعیت شهر بندر عباس

تا کنون اقدامات اساسی جهت عمران این شهر بعمل نیامده فقط در ۷ سال قبل یك خیابان خاوری باختری کشیده شده و این خیابان را بوسیله دو خیابان دیگر باسکله متصل نموده اند در صورتیکه سابقاً راه اسکله از کوچها عبور مینموده بعلاوه قنات نایبند را که در قدیم چاهی بیش نبوده بشهر آورده اند.

وضعیت بهداشت شهر فوق العاده بد اغلب به امراض تراخم - مالاریا و پیوك دچار میباشند.

علت خرابی بندر عباس را بی آبی و زمین شورزار آن میدانند

آب مشروبی بندر - اشخاصیکه استطاعت دارند از آب نایبند (سه کیلو متری خاور بندر) که بوسیله کوزه حمل مینمایند استفاده بقیه اهالی از آب برکه های واقع در شمال شهر استفاده مینمایند (برکه حوضهای سر پوشیده بزرگی است که با آب باران پر میشود)

هوای بندر از سایر نقاط بخش بدتر بوده تابستان آن برای اهالی غیر بومی طاقت فرسا است تجار و اعیان و اغلب از اهالی غیر بومی در فصل تابستان بکوه گینو واقع در ۳۰ کیلومتری شمال بندر عباس میروند در سینه شمالی این کوه محلی بنام کهنوج دارای چشمه های آب شیرین و باغستان و هوای معتدل است اختلاف ارتفاع آن محل نسبت به بندر عباس ۱۸۰۰ متر تنها معایب آن راه بسیار مشکل آن میباشد.

بندر عباس دارای دوایر دولتی - فرمانداری - گمرك - فرهنگ - شهرداری شهربانی - بانك ملی و پادگان نظامی است ساختمانهای پادگان در نای بند و ساختمان سفارت انگلیس و چند ساختمان مرغوب دیگر بین نایبند و بندر عباس دیده میشود دهستانهای بخش بندر عباس بشرح زیر میباشد.

۱ - دهستان حومه - دهستان حومه ۱۲ قریه مرکز دهستان قریـه ایسین قراء معتبر آن عبارتند از کلاتو - سرخون - نخل ناخدا و سورو -

۲ - دهستان شمیل - دهستان شمیل در خاور بندر عباس واقع دارای ۳۰ قریه بزرك و کوچك است مرکز دهستان قریه شمیل قراء معتبر آن عبارتند از قلعه قاضی - سردره - تخت - جلابی - کشکو - نیان -

۳ دهستان احمدی - دهستان احمدی در شمال دهستان شمیل واقع دارای ۱۳ قریه مرکز دهستان قریه احمدی از قراء مهم آن پور و حیدر آباد است -

٤ دهستان فارغان - این دهستان در باختر دهستان احمدی واقع دارای ۲۱ قریه مرکز دهستان قریه فارغان ۲۰۰ نفر قراء معتبر آن سیروئیه ٤٥۰ نفر جائین ۵۰۰ نفر همای بالا ٤۰۰ نفر و سهك ۳۰۰ نفر زراعت برنج در این دهستان معمول مرکبات آن نیز معروف است

۵ - دهستان درآگاه - این دهستان در شمال باختری بخش واقع دارای ۲۲ قریه است مرکز دهستان درآگاه ۲٤۰ نفر جمعیت از قراء معتبر آن چاه گئوئیه ۹۵۰ نفر باینوج ۳۸۰ نفر تنکدهوئیه ٤۲۰ نفر علی آباد ۱۵۰ نفر علی آباد سر راه شوسه کرمان سیرجان واقع است

٦ دهستان طارم - دهستان طارم در جنوب خاوری دهستان در آگـاه واقع راه شوسه بندر عباس سیرجان از این دهستان عبور مینمـاید

از ۲۲ قریه تشکیل مرکز دهستان قریه سعادت آباد ۳٤۸ نفر از قراء معتبر آن حاجی آباد ۷۷٦ نفر گهکم ۵۲۰ نفر طاشکویه ۳۹٤ نفر تل قلعه ۵۸۵ نفر طارم ۲۹۰ نفر

۷ - دهستـان فین - این دهستان در جنوب دهستان طارم واقع از چهل و سه قریه تشکیل شده مرکز دهستان قصبه فین میباشد

۸ - دهستان خمیر - این دهستان در باختر بندر در ساحل دریا واقع از ۱۳ قریه تشکیل مرکز دهستان قصبه خمیر از قراء معتبر آن کشار ۵۵۰ نفر - بستانه ۲۵۰ نفر است

خطوط ارتباطی بخش - بندر عباس بوسیله کابل زیر دریائی به جزایـر قشم و هنگام مربوطه است (کابل زیر دریائی بصره و بمبئی از جزیره هنگـام میگذرد) بوسیله تلگراف با کرمان و داخله کشور و بوسیله تلفن بـا میناب ارتباط دارد

قسمت اقتصادی

بطوریکه ذکر شد بندر عباس در ردیف دومین بنادر جنوب محسوب دارای تجارتخانهای مهم از قبیل - دارایجی - گله داری و غیره است

صادرات و واردات آن نسبتاً دارای اهمیت میباشد .

استعداد محل برای پرورش همه قسم محصولات گرمسیری و سبزیجات بسیار مناسب ولی در قسمتهای ساحلی کم آبو اغلب زراعت قراء ساحلی بوسیله آب چاه است که با گاو ودست خارج مینمایند .

دامنه کوهستان گینو و کشکو برای احداث قنوات بسیار مناسب سهل انگاری اهالی و عدم متخصص فاقد قنوات است تنها قناتیکه جدیدا احداث شده و آب فراوانی دارد قنات سعید آباد متعلق به حاجی مشیر است در صورتیکه سایر ملاکین نیز اقدام نمایند سواحل آباد ونتیجه خوبی خواهند برد ضمناً در معبر و تنگ ها نقاط حساس و مناسبی برای ایجاد سد وجود دارد که درصورت سد بندی نه تنها ارزاق سواحل تامین شده بلکه صادرات مهمی به عمانات خواهد داشت در این خصوص در فصل سواحل توضیحاتی داده خواهد شد

محصولات این بخش عبارتند از خرما - گندم - جو - ارزن - زرت کـه در قسمت سواحل کفاف اهالی را نداده اغلب گندم - جو - از بندر بوشهر وداخله کشور و برنج از کراچی وارد میشود در دهستان فارغان برنج کاری معمول است

اغلب نخلستانهای این بخش بوسیله آب باران مشروب میشود .

حیوانات اهلی بخش الاغ – گاو – بز – شتر و طیور خانگی است وسیله بار بری بوسیله الاغ و شتر است الاغهای این بخش در سرعت حرکت معروف اند حیوانات وحشی آن گراز – گرگ – روباه – شغال – در دامنه آهو بحد وفور در کوهستانها بز کوهی دیده میشود از طیور وحشی آن دراج و بره اهواست

در کوهستان های آن کان وجود دارد چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است .

کوه نمك در دهستان خمیر واقع است که استخراج و صادر میشود .

کارخانجات آن عبارت است از کارخانه نخ ریسی در دو کیلومتری خاوری بندر عباس و کارخانه کنسرو سازی است که از اردیبهشت ۱۳۱۹ محصول آن صادر شده است .

وسایل نقلیه دریائی بندر عبارت است از دو قایق موتوری ۵ تنی و ۸ قایق باربری ۴۰ تنی و ۳۰ عدد قایق باربری کوچك

وسائل باربری در خشکی – ۵ ماشین سواری و ۷ کامیون بعلاوه کامیون های متعددی از داخله کشور همه روزه برای حمل بار باین بندر وارد میشوند .

طرق مواصلاتی .

۱ – راه شوسه بندر عباس کرمان از طریق دهستان طارم و سیرجان

۲ – راه نیمه شوسه بندر عباس لار از طریق ایسین و کشار

۳ – راه نیمه شوسه بندر عباس میناب از طریق باغو – جلابی – گاومرده حاجی اباد .

٤ – راه کاروانرو بندرعباس کرمان از طریق دهستان شمیل – دهستان احمدی و بافت بعلاوه بین کلیه دهستانهای بخش راه مالرو وجود دارد .

قسمت نظامی

اغلب اهالی دارای دو الی سه زن تعداد موالید رضایت بخش دارای سه الی چهار اولاد میباشند .

استعداد جسمانی اهالی دهستانها بمراتب بهتر از سواحل در قسمت هوش و ذکاوت نیز برتری دارند .

امراض تراخم – مالاریا – و پیوك در حدود بندر و سواحل بسیار در قسمتهای شمالی کمتر دیده میشود .

نظر به بدی آب و هوا و تابستان طاقت فرسا از وجود سربازان قسمت های سردسیری و داخلی کشور بهیچوجه نمیتوان استفاده نمود لازم است پادگان های سواحل را حتی المقدور تقویت نمود که حتی المکان در تکمیل کادر و سربازان بومی موفق شده و نیروی کافی در احتیاط داشته باشند در غیر این صورت از کادر و سربازان داخلی کشور خاصه در فصل گرما جز تلفات بی‌مورد نتیجهٔ حاصل نخواهد گردید .

سربازان نیروی بحری خوبی از افراد سواحل و صنف پیاده از افراد دهستانهای شمالی بخش میتوان تربیت نمود .

دفاع واهمیت بخش از نقطه نظر نظامی – اهمیت اولیه بندر عباس بواسطه مجاورت با باب هرمز میباشد زیرا بطوریکه از اسم آن مفهوم است درب خلیج فارس محسوب و قفل بست این درب جزایر اربعه است (قشم – هرمز – لارك هنگام) که هرگونه تهدیدی بـه باب هـرمز و جزایر نامبرده یك تهدید غیر مستقیمی برای بندر عباس و کلیه خلیج است .

جزایر که این بندر را حفظ مینماید مسلط بدریای عمان و هم به خلیج فارس میباشد .

بندر عباس پیش بندر خلیج و یا بعبارت دیگر بندر واسطه برای کشتی هائیکه از بمبئی بمقصد بصره میروند میباشد .

بندر عباس راه رسوخ بطرف داخله کشور و فلات ایران محسوب است

از بندر هرچه بطرف شمال (داخله کشور) پیش برویم زمین مرتفع تر گشته در ۳۰ کیلومتری ساحل به ارتفاعات گیمو برخورد مینماید این کوه ها بهترین موضعی است که میتواند از منظور رسوخ مهاجم بداخله کشور جلوگیری نمود شکافهائی که در کـوهستان موجود است اغلب عمود بساحل واقع شده برای پیشروی مهاجم دهلیزهائی تشکیل میدهد -

نتیجه - بندر عباس بطوریکه در بالا گفته شدچون مبدء اولین راه نفوذی بطرف فلات ایران است بایستی طرح دفاعی آن از زمان صلح پیش بینی شده و اهمیت مخصوص بدان داده شود -

از نظر منابع محلی و ارتزاق اهالی خود بندر محتاج بخوار باری بوده که از بوشهر حمل میشود در زمان جنك بـرای نگاهداری عده در این منطقه بایستی وسایل ارزاق آنها را از شیراز یا از کرمان پیش بینی نمود کـه از راه خشکی حمل شود .

بندر عباس برای عمران و آبادی خود و نگـاهداری عده ها در زمان جنگ مهتاج تهیه آب مشروب میباشد .

---

۱۵ - بخش میناب (از شهرستان بندر عباس)

قسمت طبیعی

بخش میناب محدود است از شمال به بخش رود بار و کـوهستان احمدی از خاور به دهستان منوجان و دهستان بشاکرد از باختر به بخش بندر عباس از جنوب به دهستان بیابان از بخش جاسك از جنوب باختری به خلیج فارس -

طول جغرافیائی آن از ۴۵° ۵۶ الی ۳۰-۳° ۵۷ وعرض آن از ۲۷° الی ۲۸° مساحت بخش بطور تقریب ۸۰۰۰ کیلومتر مربع -

آب و هوا - هوای این بخش نسبت بموقعیت طبیعی آن متغیر قسمت میناب و حومه آن گرم و مربوط حرارت متوسط سالیانه در تابستان ۴۰ درجه درزمستان ۲۰ الی ۲۵ درجه است وزش باد خاوری موسوم به باد لوار درتابستان خشك و گـرم در زمستان موسوم بـه نعشی سرد و خشك است وزش آن در زمستان باعث تراکم ابر وریزش باران میشود .

بواسطه وفور آب و کثرت نخلستان و باغات پشه ومگس فراوان مخصوصاً در ماه هـای فروردین و اردیبهشت زیاد جز با پشه بند و یا دود نمودن اسباب آسایش فراهم نمیشود . در داخل نخلستانها رطوبت زیاد تر و انواع امراض از قبیل مالاریا ، ذات الجنب و سستی اعصاب فراوان و خارج از نخلستان هوا نسبتاً بهتر و مبتلایان به امراض کمتر مشاهده میشوند . میزان باران سالیانه ۸ تقریباً ۱۳ سانتیمتر است .

نظر باختلات ارتفاع دهستان های رودان و رودخـانه دژ هوای آنان خشك و سالمتر از میناب میباشند .

آب مشروبی و مزروعی این بخش بطور کلی از رودخانه میناب است .

ارتفاعات ـ در این بخش چهار سلسله جبال دیده میشود .

۱ ـ سلسله کوه زندان امتداد آن شمال باختری و جنوب خاوری است که از کوهستان احمدی شروع دهستانهای رودخانه دژ و رودان در خاور وتنگ نیان وشمیلات در باختر سلسله نامبرده واقع از باختر میناب گذشته بارتفاعات بیابان متصل میشود .

قلل مهم این سلسله از شمال باختری عبارتند از قله کوه تیله بارتفاع ۱۷۰۰ متر و کوه سفید بارتفاع ۱٤۲۰ متر و قله کوه زندان بارتفاع ۱۰۱۱ متر معابر و شکافهای این سلسله از شمال باختری عبارتند از گردنه نیور گدار بین فاریاب و سرزه ـ گردنه سرخ بین رودان وشمیل ـ گردنه خاکی بین باغ سیسی و قراء شمالی میناب (شهزار) شکاف رودخانه میناب و گردنه پالائی بین راونك و سرنی .

۲ ـ از سلسله جبال اولیه در قسمت شمال گردنه نیور گدار رشته به طرف خاور ممتد بوسیله شکاف رودخانه دزدی از کوهستان ده کهان نو دز جدا می شود این کوهستان بین دهستان رودان ودهستان رودخانه واقع ارتفاع بلندترین قله آن در شمال رودان ۱۳۱۲ متر است معابر این کوهستان اولاً گردنه شوران در ارتفاع ۱۱۰۰ متر است بین رودان و رودخانه دژ از طریق رهدار .

ثانیاً معبر رودخانه دزدی است که بین رودان و کهنو واقع است .

۳ ـ ارتفاعات نودژ و ده کهان است که ابتدای آن از جلگه کردی کهنوج شروع شده در شمال قریه جغین تمام میشود دهستان منوجان از بخش کهنوج را از دهستان رودان جدا مینماید قلل آن از شمال بجنوب قله کوه گروم بارتفاع ۱۵٦۵ متر و آخرین قله آن در شمال جغین ۱۱۲۵ متر است معابر این کوهستان ۱ گردنه ده کهان بین رودان و رودبار ۲ گردنه نودژ بین رودان و منوجان .

٤ ـ از جنوب دهستان منوجان ارتفاعاتی بنام کوه تجدانو شروع شده بکوهستان بشاگرد متصل میشود قراء تجدانو ـ جغین ـ سرنی ـ کریان سندرك از بخش میناب در دامنه باختری این کوهستان واقع معابر قابل ذکری در این حدود نداشته تنها گردنه ده ریك است بین تجدانو و ده ریك .

رودخانه ـ رودخانه ایکه سه دهستان این بخش را مشروب مینماید رود میناب است که در هریك از دهستان ها بنامی مخصوص نامیده میشود سرچشمه این رودخانه کوه شاه احمدی و کوهستان اسفندقه است که صد ها مسیر از ارتفاعات نامبرده در جلگه رودخانه دژ بهم متصل و در همین دهستان از سطح مسیر ها آب تراوش نموده قراء دهستان نامبرده را مشروب مازاد آب آن داخل تنگ کلاتو شده بطرف رودان سرازیر میشود در کهنو بالا (از قراء شمالی رودان) از کوهستان خارج قراء دهستان رودان رامشروب دروسط جلگه مسیر آن سنگستانی راتشکیل میدهد مجدداً درجنوب دهستان نامبرده آب ازسطح آن تراوش و داخل تنگ میناب شده درنزدیکی قریه بریغطین بارودخانه جغین که سرچشمه آن از کوهستان کوه شهری ومنوجان است متصل رودخانه میناب را تشکیل در پانصد متری قلعه میناب از تنگ خارج بوسیله جویبار ها درداخل نخلستانهای مهم میناب پخش میشود مسیر آن از وسط نخلستانها عبور در حدود بندر کلاهی بدریا منتهی میشود .

جنگل ـ در تمام دره های کوهستان نامبرده اشجار گرمسیری از قبیل کهور ـ کنار ـ گز ـ کسرت ، غیره دیده میشود قسمت عمده جنگل در حدود

قسمت سیاسی

تاریخچه مختصر در باره میناب .

درازمنه قدیم میناب بنام هرمزویا هرمزد بوده اولین کسیکه از این بندر در تواریخ صحبت میکند دریاسالار اسکندر است که بمنظور شناسائی از سند تا خلیج فارس به امر اسکندر مقدونی آمده و او از زیبائی و طرز معاملات این شهر با افریقا و هندوستان سخن میراند و مینویسد مراکز دریائی شاه ایران در بندر سیراف و هرمزبوده است از نویسندگان قرون اسلامی یاقوت حموی است که مدتی در میناب به تجارت کتب اشتغال داشته است ودر کتاب معجم البلدان چنین مینگارد این شهر از زمان کیخسرو بدست امراء محلی اداره میشود فقط هرساله باجی به پادشاه ایران میپرداختندو او از عدالت و دادخواهی و کوشش آنان در آبادی تمجید مینماید و میگوید آب رودخانه و چشمه ها بوسیله سدهای مصنوعی بمصرف زراعت میرسد واهالی عایدات سالیانه سرشاری از زراعت دارند بعلاوه معاملات مروارید و اسب در این شهر خیلی رواج وتجارت این دوقسمت با هند وچین برقرار و حکومت خود نیز در این دوماده تجارتی بااهالی مشترك همیشه مقدار زیادی اسب در دست حکومت محلی پرورش میگردد

در سنه ٦٦٩ قمری لشگریان تاتار پس از تاخت و تاز در ایران از راه کرمان بمنظور غارت اهالی میناب که در این وقت بواسطه دوری ثروتی داشته اند به این قسمت حمله میکنند ولی حاکم آنزمان که امیر محمود نام داشته است متهورانه در مقابل تاتار با استفاده از گرما که تاتار از آن عاجز بودند عرض اندام و ناچار آنها تاب مقاومت نیاورده و فرار اختیار میکنند و امیر نامبرده که علت عمده فتح را شدت گرما میداند مغرور نشده و میداند که حریف تاتار در آتیه نخواهد شد از بندر هرمز بجزیره هرمز که در آن وقت زرون نام داشته است منتقل میشود و برای اینکه از شر تاتار محفوظ باشد هر

هرمز از این بندر زیاد تمجید نموده و میگویند این بندر دارای چهل هزار جمعیت و ابنیه و عمارات زیبا میباشد . ابن بطوطه که یکنفر از سیاحان و نویسندگان قرن هشتم اسلامی است در سفر نامه خود در سنه ۷۳۲ هجری در مسافرتی که با شاه هرمز بطرف بندر هرمز میکند از آن خرابه بیش نمی بیند در زمان شاه عباس کبیر امام قلی خان والی فارس که ماموز اخراج پرتغالی ها از جزیره هرمز بوده بدوا وارد میناب میشود و از آنجا به هرمز حمله مینماید

نادر شاه افشار که ماموریت تسخیر عمانات را داشته است بدوا وارد میناب (افسانه درخت نور خلعت پوشن) میشود و گویا اهالی این ناحیه سرپیچی میکنند لذا نادر شاه همه را سر کوبی و آنها فرار اختیار میکنند(اوله های توپ نادر شاه در میناب دیده میشود) وبرای آباد کردن این ناحیه جماعتی از بیابانی ورودانی و بشاگردی عده یزدی را برای زراعت و فلاحت و صناعت بمیناب کوچ میدهد .

در دوره قاجاریه که اعراب عمان مذهب وهابی را قبول نمودند به غارت کشتی های تجارتی واموال و کشتار مردمان پرداخته چون والی فارس حسنعلی میرزا از جلو گیری دزدان دریائی ناجز بود قسمتی از سواحل ایران (بندر عباس تاجاسك) راشصت سال هرساله مبلغ ٤٠٠٠ تومان ومقداری هدیه برای والی فارس به سلطان مسقط اجاره میدهد وقریب یك قرن اعراب مسقط در این نواحی حکومت داشته واز این تاریخ این ناحیه به میناب موسوم شده است خرابه های شهر هرمز قدیم در نزدیك گرکن یافت میشود و این شهراز حدود ۱۰ کیلومتری غربی جلرود هوونارنج فعلی تاخورچا خاو کرازوی فعلی امتداد داشته و خورچاخاهم در قسمت جنوب خرتیاب واقع شده است که به شهر هرمز قدیم متصل بوده است .

نژاد - سکنه کارگر و زارع اغلب از نژاد اسود هستند که در زمان امراء هرمز و تسلط اعراب مسقط از زنگبار بعنوان بردگی آورده اند و کمی عرب و لارستانی مخلوط میباشد و طبقات برجسته واشراف از نژاد ایرانی بلوچ میباشند .

از طبقات زارعین آنهائیکه ورودشان به این منطقه از قدیم بوده بواسطه آمیزش بـه رنك مخصوص در آمده ولی خواص عمومی نژاد اسود را کـه دارا بودن لبهای کلفت وبینی های پهن و ساق پای درشت و کف پای پر گوشت میباشند حفظ نموده اند .

اهالی اکثراً بـی سواد تمدن متوسط و کـم هوش اغلب در خانهای بدوی خود که از برك خرما تهیه میکنند زندگی مینمایند .

تقسیمات اداری - بخش میناب از سه دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ - دهستان حومه میناب - مرکز بخش و دهستان قصبه میناب واقع در مغرب تپه قلعه قدیمی دارای ادارات بخشداری - شعبه بانك ملی - فرهنك ثبت اسناد - پادگان نظامی - مرکز گروهان امنیه - پست و تلفن دو دبستان پسران و دختران تعداد مجموع نفوس این دهستان ۲٤۹۰۰ نفر .

قراء حومه بشعاع ۸ الی ۱۲ کیلومتر قصبه میناب واقع کلیه قراء ونخلستان ها بهم متصل است .

قراء معتبر آن عبارتند از شهوار ۱۰۰۰ نفر - اهمنی - ۵۰۰ نفر - حکمی ۵۰۰ نفر - مهرگان ۷۵۰ نفر - گورزانك ۳۰۰ نفر - شیخ آباد ۲۰۰ نفر - تنبك ۵۰۰ نفر - دهو - ۷۰۰ نفر - حاجی اباد ۳۰۰ نفر -

۲ - دهستان رودان - دهستان رودان در ۳۰ کیلومتری شمال قلعه میناب واقع مرکز دهستان قلعه ده برز قراء معتبر آن معزآباد - قلعه خراجی - بیکا و فاریاب است .

مجموع نفوس این دهستان ۹۷۰۸ نفر است .

۳ - دهستان رودخانه دز - در ٤۰ کیلومتری شمال دهستان رودان - مرکز دهستان قلعه مظفرآباد قراء معتبر آن نورآباد - عزیزآباد - راوران - و باغ نرگس است .

مجموع نفوس این دهستان ۶۰۷۸ .

قسمت اقتصادی

ثروت - دارائی این بخش در سال ۱۳۱۹ بالغ بر ۹۱۰۰۰۰۰ ریال بود که ۷۷۰۰۰۰ ریال آن متعلق به اوقاف بوده است .

ولی با وجود استعداد فوق العاده که در زراعت این بخش یافت میشود دارائی این بخش کم میباشد و اگر اقدامات لازمه برای کشاورزی این بخش بشود بمراتب به دارائی آن اضافه خواهد شد اهالی بطور کلی فقیر و بی چیز میباشند

تجارت - تجارت در این بخش بواسطه موقعیتی که داراست نسبتاً زیاد و دارای همه گونه تجارت داخلی و خارجی و معاملات مرزی است صادرات آن بشرح زیر است -

خرما - مرکبات - ظروف سفالین - چوب نخل کـه محل فروش آنها بندر عباس و جزایر واغلب بنادر ایران بوده و بعضی هم بعنوان معاملات مرزی بعمانات حمل میشود .

خارك (خرمای مخصوص) کـه هرسال مقدار ۲۵۰۰۰۰ کیلو در کیسه های ۸۵ کیلوئی و عوی ز بطور کم به هندوستان حمل میشود بالاخره میزان صادرات آن ۱۷۵۵ تن به ارزش ۳٤۲۲۰۰۰ ریال که مرکب از انواع خشکبار و حبوبات و الیاف نباتی و غلات به استثناء گندم میزان واردات آن به ۲۹۱ تن به ارزش ۲٤۲۲۰۰۰ ریال که مرکب از انواع پارچهای مجاز - برنج و اسباب خرازی - و ریسمان پنبهٔ میباشد بنام معاملات مرزی از هندوستان وارد میشود واردات پس از ورود به گمرك تیاب داخل بخش شده بمصرف احتیاجات

[illegible]

صنعت - از دیر زمانی کارهای دستی و بافندگی در این قسمت مخصوصاً میناب و حومه معمول بوده است صنایع این بخش بافندگی - چادر شب - لنگ و پارچه های نازك - ساختن اشیاء سفالین از قبیل کوزه آب لیوان قلیان و غیره و بافتن حصیر های فرش و پردهٔ ظریف میباشد که در روز های پنج شنبه در بازار میناب تجمع کرده و بمصرف فروش میرسانند .

زراعت - این منطقه برای همه گونه زراعت مستعد و اغلب محصولات مناطق حاره در این قسمت بعمل می‌آید زراعت با آب رودخانه و خیلی کم بطور دیمی عملی میشود برای پرورش اشجار - مرکبات و انبه هوا مساعد مخصوصاً درختهای کوچك و بزرگ - تنباکو و موز در این ناحیه بطور خوبی بعمل میآید زراعت بخش خرما - خارك - لیمو - گندم - جو - ارزن - ماش - لوبیا - کنجد و سبزیجات مختلفه است .

حیوانات اهلی آن گاو - شتر - الاغ - بز - و طیور خانگی است حیوانات وحشی آن گراز - گرگ - روباه - شغال - طیور وحشی آن آهو بره کبك دراج بط و تیهو است مرغ مینا که دست آموز است مانند طوطی تقلید میکند در این منطقه فراوان ولی کم عمر است .

کان - چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است

راهها -

۱ - راه نیمه شوسه میناب به بندر عباس از طریق گربند - جلابی - باغو (تعمیر لازم دارد)

۲ - راه نیمه شوسه میناب به کهنوج رود بر - از طریق گربند - گردنه سرخ - رودان - منوجان (این راه در سال ۱۳۲۰ به تشریق فرماندهی لشکر از طرف اهالی احداث شده ولی تعمیر لازم دارد .)

۳ - راه کاروانرو میناب - جاسك از طریق کوهستان (با هزینه مختصر نیمه شوسه میشود)

۴ - راه کاروانرو میناب - رودبار از طریق برینطین منوجان - ۳۰ کیلومتر اول این راه در داخل تنك رودخانه میناب است که چندین مرتبه از رود عبور مینماید در مواقع طغیان عبور مشکل گاهی غیر ممکن است .

۵ راه کاروانرو میناب رودخانه از طریق رودان و گردنه شوران .

بین کلیه قراء بخش راه مالرو موجود و اغلب از راههای جلگه رامیتوان با هزینه مختصری نیمه شوسه نمود .

بنادر - بنادر بخش در فصل ششم سواحل شرح داده خواهد شد .

قسمت نظامی

اهالی این بخش بطور عموم ورزیده و مخصوصاً برای راه پیمائی بسیار قابل و برای این کار میتوان گفت دارای اراده خیلی قوی میباشند هر مرد از دو تا پنج زن میگیرد و تعداد موالید زیاد ولی این قسمت ها بطور کلی دقیق آمار نشده است

بهداشت در این بخش میتوان گفت به صفر میرسد .

بطور عموم مردم مبتلا به تراخم و امراض مختلفه چشم میباشند تعداد کور زیاد و روی هم رفته مردم این بخش برای ملوانی - جماز و پیاده نظام بسیار خوب میباشد .

دفاع منطقه حساس این بخش (دهستان) قلعه میناب محسوب میشود که در دامنه جنوبی رشته کوههای ساحلی قرار گرفته است میناب از نظر نظامی دارای همان اهمیت میباشد که بندر عباس دارا است فقط فقد راه ورودی بداخله فلات است با در نظر گرفتن راه ارابه روی که اخیراً از شمیلات گدار سرخ رودان کهنو میگذرد اگر این راه شوسه بشود دارای همان اهمیت نظامی بندر

باب هرمز برای میناب هم همان اهمیت بندر عباس را دارد میناب بوسیله
جزایر قشم وهرمزولارك پوشیده میشود و بوسیله‌این جزایردفاع میناب میسر
میگردد از قلعه قدیمی میناب جزایر هرمز و قشم و لارك بخوبی
دیده میشود در دست داشتن هرمز برای دفاع میناب در درجه اول
اهمیت و در ثانی راه های ورودی بندر عباس - میناب و گدار سرخ باید مورد
بررسی برای تشکیل نقاط اتکاء قرار گیرد همچنین راه جاسك - میناب نیز باید
مورد بررسی قرار گیرد .

---

۱۶ - بخش جاسك (از شهرستان بندرعباس)

بخش جاسك محدود است از شمال به بخش میناب و رود بار از خاور
به بخش ایرانشهر از باختر به باب هرمز از جنوب به دریای عمان .

طول جغرافیائی آن از °۵۷ الی °۵۹ و عرض آن از ۳۰ ́ °۲۵ الی °۲۷ مساحت
بخش بطور تقریب ۲۶۰۰۰ کیلومتر مربع .

نظر باینکه بخش جاسك از سه دهستان مهم جاسك - بیابان - بشاکرد
تشکیل شده که از نقطه نظر طبیعی و سیاسی با هم اختلاف کلی دارند لذا قسمت
های نامبرده از هر جهت جداگانه مورد بررسی قرار میدهیم .

دهستان حومه جاسك

این دهستان در کرانه بحر عمان واقع هوای آن گرم نظیر هوای بخش
بندر عباس میباشد حرارت در هیچ موقع از ۳۰ درجه پائین نیامده در مواقع
گرما (تیرومرداد ماه) آب دریا ۳۵ درجه حرارت دارد .

آب مشروبی دهستان ازچاه است که در تمام نقاط بدست نیامده و بارندگی
خیلی کم و گاهی چندسال متوالی باران نباریده

ارتفاعات - دامنه جنوبی کوهستان بشاکرد در این منطقه در موازات
کرانه بفاصله از ۳ الی ۲۰ کیلومتری ساحل واقع ارتفاعات اولیه نسبتاً پست بتدریج
مرتفعتر شده در ۵۰ الی ۷۰ کیلومتری شمال ساحل بکوههای معروف کوه آهن
بارتفاع ۱۸۶۶ متر و کوه گرچون بارتفاع ۱۵۲٤ متر و گر کوه بارتفاع ۱۸۶۰
متر و کوه زنکیاك بارتفاع ۱۲۱۰ متر میرسد .

معابر – معابر کوهستانی آن از جاسك بطرف خاور عبارتند از ۱ معبر رودخانه جکی ۲ معبر رودخانه کابریك ۳ معبر رودخانه سدیج ٤ معبر رودخانه رابج که عموماً عمود بساحل بوده بین کرانه خاوری جاسك و بشاکرد واقع عبور از این معابر طویل نهایت سخت مخصوصاً در موقع طغیان رودخانها خیلی مشکل است بطور کلی جز کرانه کلیه راهها از گردنه های صعب العبور و دره های تنك عبور مینماید.

رودخانه – رودخانهای مهم این دهستان از خاور به باختر عبارتند از رودخانه رابج سرچشمه آن از کوهستان فنوج که پس از مشروب نمودن قراء بنت و قراء مجاور رودخانه در حدود کالك بدریا منتهی میشود.

۲ روخانه کابریك سرچشمه آن کوهستان مارز که پس از مشروب نمودن قراء مجاور رود در حدود گریشکین بدریا میریزد.

۳ رودخانه سدیج سرچشمه آن کوهستان جنوبی ریمشك بوده در حدود گوهرت بدریا میریزد.

٤ رودخانه جکی سرچشمه آن کوهستان انگهران است که در حدود راس الجکین بدریا میریزد.

رودخانهای نامبرده عموماً از کوهستان بشاکرد سرچشمه گرفته اغلب اوقات دارای آب در موقع بارندگی و طغیان عبور از آنها مشکل از سیلاب آن اهالی نخلستانهای کرانه را مشروب مینمایند.

مرکز بخش جاسك بندر جاسك است که در دماغه کوچکی بنام راس الجاسك واقع فعلا از طریق خشکی جاده شوسه بآن مربوط نمیشود عمق آب در ساحل آن نسبتاً زیاد کشتی های تجارتی در این بندر از بندرعباس نزدیکتر بساحل توقف مینمایند.

دارای فرودگاه هواپیمای پستی و مرکز بی سیم با موج ۲۱۰۰ میباشد.

این بندر نیز مانند بندر چاه بهار رو به آبادی است دارای ۱۶۵۰ نفر نفوس و ادارات گمرك – بخشداری – پادگان و گروهان ژاندارمری است خط تلفن بین جاسك و چاه بهار موجود راههای آن عموما مالرو میباشد.

محصول این منطقه خرما شغل عمده اهالی ماهی گیری است ارزاق مامورین و نفرات پادگان از بوشهر و بندر عباس تهیه میشود.

طایفه نوشیروانی که سابقاً اهمیت زیادتری داشتند در این دهستان ساکن عموماً سنی بزبان بلوچی تکلم مینمایند.

۲ – دهستان بیابان

دهستان بیابان محدود است از شمال به بخش میناب از خاور به دهستان بشاکرد از جنوب به دهستان حومه جاسك از باختر به باب هرمز عرض این دهستان از ٤۰ الی ٦۰ کیلومتر و طول آن در حدود ۲۰۰ کیلومتر است.

وضعیت کلی – شامل یك جلگه کرانه و یك رشته کوهستان موازی با کرانه که گاهی این رشته به کرانه نزدیك و گاهی دور شده در نتیجه جلگه کرانه را کم و بیش عریض مینماید.

هوای این دهستان نظیر هوای دهستان حومه جاسك آب مشروبی آن منحصر به چاههای محدود است که در وسط نخلستانها به عمق سه الی ۸ متر احداث و آب اغلب آنها شور بوده گوارترین آب مشروبی در این منطقه آب باران است که در نخلستانهای عمیق تا چند ماه بعد از بارندگی نگاهداری میشود

ارتفاعات – دامنه باختری کوهستان بشاکرد در این دهستان در موازات دریا بطور متوالی واقع و دارای دره های بسیار و ارتفاعات آن پرتگاهی

صعب العبور است مرتفعترین قلل کوههای آن عبارتند از کوه گواسمند بارتفاع ۶۰۰ متر و کوه کلات شیخان بارتفاع ۵۵۰ متر و کوه کاریا بارتفاع ۴۸۰ متر معابر کوهستانی منحصر دهستان بیابان معبر سرگز است که به بشاکرد منتهی میشود .

رودخانه ـ رودخانهای مهم این دهستان از شمال بجنوب .

۱ ـ رودخانه جوب محله سرچشمه آن کوهستان بشاکرد که پس از مشروب نمودن قراء سندرك و کریان در جوب محله از کوهستان خارج در حدود کرگان بدریا میرزد اغلب فصول در بعضی نقاط آن دارای آب شیرین فقط در تابستان بی آب است .

۲ ـ رودخانه گز سرچشمه آن کوهستان بشاکرد که پس از مشروب نمودن بعضی از قراء سرگز در حدود قریه گز از کوهستان خارج در جنوب بندر سیریك بدریا میریزد مشخصات آن نظیر رودخانه اولی است .

۳ ـ رودخانهای کوچك دیگر نیزدراین دهستان وجود دارد از قبیل رودخانه گرو و رود کنگان که طول آنها کم ولی در موقع بارندگی وطغیان قابل ملاحظه میباشد از لحاظ کشاورزی رودخانه‌های بالا قابل استفاده بود آب آنها بمصرف آبیاری نخلستانها و زراعت میرسد .

کلیه سکنه اهالی بیابان از ۱۵۰۰۰ نفر تجاوز نه مینماید سکنه آن قسمتی بومی و قسمت عمده بلوچ میباشند .

اکثر سکنه طایفه طاهر زائی است این طایفه مردمانی جنگجو بوده حفاظت دهستان بآنان برگزار شده رؤسای این طایفه فعلا ۳ نفر بنام علی جلال نیکخواه وحسن افسری و دوست محمد یزدان پناه است قسمت شمال دهستان بیابان از حدود جنوبی میناب الی کوهستك به دهداری علی جلال از کوهستك الی گرو و بندران بدهداری حسن افسری و قسمت جنوب از گرو الی کوه

مبارك بدهداری دوست محمد میباشد رؤسای نامبرده دارای نفوذ فوق العاده افراد ایل مطیع آنان هستند .

شغل عمده طایفه طاهر زائی گله داری و خرده‌مالکی دارای چند قایق بادی نیزهستند که با عمانات رابطة داشته لوازمات مورد احتیاج وارد مینمایند

اهالی بومی به زراعت و ماهیگیری مشغولند مذهب اهالی بومی شیعه و بزبان فارسی متکلم و طایفه طاهر زائی سنی و بزبان بلوچی تکلم مینمایند

زراعت منطقه ـ گندم ـ زرت ـ ارزن ـ زراعت گندم و جو اغلب بطور دیمی است در صورت آمدن باران محصول آنها کافی و در صورت خشك سالی بایستی از خارج تأمین نمایند نخلستانهای زیادی دارند که در صورت بارندگی ثمره آن خوب و کافی است .

وسایل باربری آنان شتر و الاغ است الاغهای بیابان از لحاظ سرعت و جثه معروف میباشند .

قراء معتبر بیابان از شمال به جنوب عبارتند از کنار اسمعیل دارای ۵۰۰ نفر جمعیت در ۱۰ کیلومتری دریا واقع شغل عمده اهالی گله داری است .

کوهستك ـ در ساحل دریا واقع دارای ۴۰۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی ماهیگیری است .

بمانی ـ و قراء مجاور دارای نخلستانهای خوب مرکز دهداری نیکخواه در سه کیلومتر خاوری کوهستك واقع شغل عمده اهالی گله‌داری و تربیت نخل است

گرو ـ در ۲۰ کیلومتری جنوبی کوهستك و یك کیلومتری دریا دارای ۶۰۰ نفر جمعیت مرکز دهداری حسن افسری شغل عمده اهالی ماهیگیری و زراعت و آب دستی و بافتن پارچهای نازك و چادر شب است .

بندر سیریك ـ بندر سیریك و قراء مجاور در مرکز بیابان در یك کیلو متری دریا واقع دارای نخلستان نسبتاً مهمی است مرکز بخشداری بیابان دارای ۱۳۹۶ نفر نفوس شغل عمده اهالی زراعت و صیادی است .

گز - در چهار کیلومتری خاوری بندر سیریك دارای ۵۰۰ نفر نفوس شغل عمده اهالی گله داری وزراعت است .

کرتان - در ۲۶ کیلومتری جنوب بندر سیریك سه کیلومتری دریا دارای ۱۵۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی زراعت است .

سیکوئی - ۲۰ کیلومتری دریا دارای ۲۵۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی تربیت نخل و زراعت است .

بنجی - در ۳۰ کیلومتری جنوب سیکوئی واقع دارای ۲۰۰ نفر جمعیت در دو کلومتری دریا شغل عمده اهالی گله داری است .

کوه مبارك - در ۱۱ کیلومتری جنوب بنجی واقع آخرین قریه بیابان محسوب دارای ۱۳۰ نفر جمعیت است .

۳ - دهستان بشاکرد

مقدمه - بشاکرد ناحیه ایست کوهستانی واقع در قسمت جنوب شرقی کرمان و محدود بحدود زیر

از سمت شمال - رودبار - جازموریان - نواحی ایرانشهر

از سمت خاور - بمکران - از سمت جنوب به بیابان و جاسك - ازسمت باختر به میناب - منوجان - رودبار

مساحت دهستان بطور تقریب ۱۹۰۰۰ کیلومترمربع

وضعیت کلی - منطقه بشاکرد بکلی کوهستانی و از ۳ رشته کوهستان موازی تشکیل گردیده این ارتفاعات دارای شیب بسیار تندی میباشند . در دامنه این ارتفاعات قلل فرعی هم ملاحظه و مشاهده میشود . در وسط این ۳ رشته دره بسیار تنك و فشرده دیده میشود . اراضی این ناحیه کلیه کوهستانی نا صاف و دره های آن پر از نخل های کوتاه و آب شیرین میباشد .

ارتفاعات - بطوریکه ذکر شد این منطقه کوهستانی و از یك سلسله ارتفاعاتی تشکیل شده که بطور کلی مقسم آبهای است که بطرف جاز موریان و دریای عمان سرازیر میشوند ارتفاعات مهم این ناحیه از شمال به جنوب به شرح زیر است .

کوهستان مارز در جنوب خاوری کوه شهری مرتفعترین قله آن ۲۰۴۷ متر

کوهستان ریمشك در خاور کوهستان مارز مرتفعترین قله آن ۱۹۳۵ متر

کوهستان دراب سر و انگهران در خاور بیابان مرتفعترین قله آن ۲۰۷۴ متر .

کلیه این منطقه سنگی و از جنس سنگهای دریائی است اکثر قسمت های کوهستانی با وجود سنگی بودن مشجر است در این کوهستان اشجار زیر دیده میشود - بادام جنگلی - کرت - مغیل بواسطه بارانهای دائمی در دامنه کوهستانها علف زار های بسیار خوب وجود دارد که بهترین مراتع محسوب میشود

در بین این ارتفاعات رشته دراب سر از رشته های دیگر مرتفعتر ولی قلل هر سه رشته غیر مشجر است .

رودخانه ها - در بشاکرد دو رودخانه تشکیل میشود رودخانه جکی که از دره های کوهستان انگهران تشکیل شده باسم رود جکی وارد دریا میشود - آب این رودخانه دائمی و شیرین و در موقع طغیان قابل عبور نیست کف آن پوشیده از سنك در فصل کم آبی در تمام نقاط قابل عبور است . آب دره های شمالی کوهستان مارز بطرف جاز موریان سرازیر میشود .

هوا - هوای این منطقه نسبت به مکران و بیابان بسیار معتدل تر و بهمین مناسبت خرمای آن معروف است .

برف در این منطقه میبارد ولی باقی نمانده فوری آب میشود ـ معهذا باید در نظر داشت که بشاکرد منطقه گرمسیری محسوب میشود و نقاط زیر در تابستان بسیار خنك و ییلاق منطقه است بیورج ـ پشتکوه ـ در آب سر ـ مارز ـ ولی اهالی احتیاجی به ییلاق ندارند چه فقط از ته دره ها به راس ارتفاعات معینی تغیر مکان مینمایند گرچه فقط از لحاظ تهیه آب قدری تولید اشکال میشود

باران این منطقه زیاد و برسات هندوستان در این منطقه تأثیر کامل داشته در تابستان بارانهای آن شروع میشود

بارانها عموماً سیلابی است . در زمستان دره ها گرمسیر بسیار خوبی است .

سکنه ـ سکنه این نواحی در سوابق ایام درحدود ۵۰۰۰۰ نفر بوده است که قسمتی از آنها به کرانه عمانات متواری شده و فعلا بیش از ۲۰۰۰۰ نفر سکنه این منطقه را نبایستی محسوب داشت

سکنه این منطقه قسمتی بومی و قسمتی بلوچ میباشند سکنه بشاکرد شاید قدیمی ترین سکنه بلوچستان باشند رنگ آنها تیره و سطح فکر آنها خیلی عقب است اکثراً قوی بلند قد خوش هیکل میباشند موالید این منطقه خیلی زیاد و امراض آن بسیار کم است اشخاص ۹۰ ساله در بین اهالی دیده میشود .

مذهب اهالی قسمتی شیعه اثنا عشری و قسمتی سنی میباشند ارتباط این دو باهم کم و هر یك از لحاظ مذهبی دارای مشایخ خاصی بوده علاقمند به اصول مذهبی خود میباشند

سن ازدواج دختر ها ۱۴ و یکی از عادات عجیبی که در بین طایفه ستوپیر که در نرك سکنی دارند تا چند سال قبل رواج داشت موضوع معاوضه زنها بود که با گرفتن سرانه تعویض مینمودند .

در سراسر بشاکرد لهجه های زیاد رواج دارد و حتی در قصبات نزدیك هم این اختلاف هویدا است مثلا چهار قصبچه بیزك ـ زنکیك ـ کامز بارسوند ـ زبانشان با سایر دهات اختلاف کلی دارد .

بشاکرد شامل ۴ ناحیه است که سکنه آنها تقریبا مساوی است .

۱ ـ سندرك در حدود ۱۵ قریه در مجاورت میناب که اهالی آن ییلاق و قشلاق نموده زیاد تر از سایر سکنه آن آمیزش مینمایند .

۲ ـ جکدان واقع در خاور بشاکرد که محل بایرو بسیار خشکی است دارای ۲۴ آبادی که برخی از آن در مجاورت جاسك قرار گرفته .

۳ ـ ناحیه انگهران مشتمل به ۱۴ قریه .

مارز شامل ۲۲ قریه مرکز آن ریشك که سایر قصبات متمدن تر محسوب میشوند .

وضعیت زندگانی اهالی ـ کلیه سکنه این منطقه در کپر (خانه چوبی) زندگانی مینمایند مرکز مهم بشاکرد انگهران میباشد که دارای ۲۰۰ خانوار سکنه میباشند .

زراعت ـ معیشت عمده اهالی قسمت زیادبا ارزن و ذرت و از حاصل احشام خود نیز کمکی به ارزاق آنها میشود .

مردم عموماً کمتر باهم مربوط بوده اشخاص بومی کاملا ساکت راحتی نا امنی ها قسمت عمده بوسیله بلوچ ها تهیه میشود طوایف مشهور ـ ایلات مشهور بشاکرد بشرح زیر است .

کوه شهری ـ پشتکوه سرهنك ـ پوم ـ دورك ـ سندرك ـ در میهن ـ داوری زنکیك ـ سروشت ـ انگهران ـ بیزك ـ بیورج ـ کامز ـ پارمند ـ دراب سر ـ مارز سرحدی ـ رمشك . ـ

زراعت و حشم داری ـ زراعت مقدار کمی گندم که تکافوی اهالی را نمی نماید ـ قسمت زیاد تر ذرت ـ ارزن .

بطور کلی چون زمین زراعتی این منطقه کم است لذا احتیاجات سکنه را بزحمت تامین مینماید .

خرمای منطقه خیلی خوب و زیاد است .

در این منطقه اهالی دارای مقدار زیادی بز و کمی گوسفند میباشند مراتع نشاکرد خیلی زیاد است ولی اهالی بواسطه فقر و بیچارگی دارای احشام کافی نیستند .

شتر وشتر جماز و الاغ وسیله حمل ونقل این منطقه را تشکیل میدهد .
حیوانات وحشی زیاد و شکار فراوان است .

کسب و کار اهالی - مردها عموماً کار فلاحتی و نگاهداری احشام را عهده دار ولی زنها کارهای ابریشم دوزی - حصیر بافی و کمك با مردها اهالی عموماً فقیر میباشند .

خطوط مواصلات - معابر این منطقه بواسطه کوهستانی بودن برای پیاده قابل استفاده ولی برای مالرو برخی از آنها قابل استفاده است

آثار قدیمه - در این منطقه دو قلعه انگهران و مارز است که تاریخ ساختمان آن از ۴۰۰ الی ۵۰۰ قبل تجاوز نمی نماید .

۱۷ - بخش جزایر (از شهرستان بندر عباس)

نسبت به جزایر خلیج که در کرانه‌های کرمان اهمیت بسیاری را دارا میباشند شرح مخصوصی درج نشده متمنی است برای شناسائی و بررسی این جزایر به جغرافیای مخصوص جزایر مراجعه فرمایند .

فصل پنجم

ایلات کرمان

ایلات و عشایر کرمان از نقطه نظر اقتصادی و نظامی دارای اهمیت است مخصوصا در قسمت اقتصادی کرمان رل مهمی را عهده دار میباشند محصول طبیعی آنان بمصرف صنایع اولیه کرمان میرسد (پشم گوسفند برای تهیه قالی و کرك بز بمصرف تهیه شال و پته دوزی)

محصولات لبنیات آن دست کمی از محصولات بالا نداشته همچنین محصولات مصنوعی آن قالی بافی و گلیم بافی ایلاتی است که علاوه از احتیاجات داخلی صادرات مهمی بداخله کشور دارد .

از نقطه نظر نظامی افراد ایلات بمراتب ورزیده تر و چابکتر از اهالی ده نشین و شهر نشین بوده عموما سرباران واحدهای سوار نظام لشگر کرمان از افراد ایلات است روح جنگجوئی و علاقه به محل نشو و نما بهترین وسیله تحریك آنان در دفاع از کرمان محسوب میشود .

اتحاد ایلاتی و تابعیت از دستورات روسای خود رضایت بخش آمیزش آنان با اهالی ده نشین و بومی کم نژاداً ایرانی و میتوان گفت کمتر از سایر ساکنین بخش دستخوش اختلاط واقع شده اند .

مهمان نوازی و دیانت و اطاعت امر از دولت از جمله محسنات ایلات کرمان است .

تعداد نفوس ایلات تقریبا ۵۰۰۰۰ نفر از چندین تیره دسته های مختلف تشکیل شده لهجه آنان اکثر فارسی فقط سه چهار تیره بزبان ترکی مخلوط بفارسی تکلم مینمایند .

ایلات کرمان تا سالهای اخیر بطور کوچ تابستان در نقاط سردسیری و زمستان در گرمسیرات با حشم و دارائی خود کوچ در پناه چادر های سیاه زندگی میکردند از سال ۱۳۱۳ به بعد برحسب دستور دولت تخت قاپو شده در محل ییلاقی خود طبق نقشه ساختمانی بخشداران متجاور از صد قریه جدید احداث و شروع به عمران آبادی نمودند ایلات مذکور در محل ییلاق تقریبا مجاور یکدیگر در دامنه و دره های کوهستان پاریز - کوه پنج - کوه چهل تن - کوه بیدخون - کوه شاه - کوه هزار کوهستان ساردوئیه که در بخشهای چهار گاه سیرجان - برد سیر - بافت و ساردوئیه واقع شده قشلاق آنان و بیشتر از ییلاق بوده برخی از ایلات تا حدود میناب تغییر مکان میدهند .

بمنظور شناسائی هریك از تیره های ایلات تعداد خانوار و محل ییلاق و قشلاق و مشخصات دیگر از کوهستان پاریز الی کوهستان ساردوئیه یکایك مورد بررسی قرار میدهیم .

نقشه پیوست با علائم مخصوص ییلاق و قشلاق نیز بمنظور راه نمائی میباشد .

۱ - آل سعیدی - ییلاق آل سعیدی در شمال قصبه پاریز در محل مرتفعی بنام سرگاو از سردسیرترین نقاط کوهستان پاریز واقع و قشلاق آنان در جلگه بین شهر بابك و پاریز سر چاههای مخصوص به ایل نامبرده است تعداد خانوار ۶۰ ، مذهب اسلام بزبان فارسی تکلم مینمایند .

شغل عمده گله داری و زراعت جزئی در املاك شخصی صنایع دستی قالی بافی است قالی های آل سعیدی خوش رنك و با دوام بوده خریدار خوبی دارد

۲ خراسانی - ایل خراسانی سابقاً ایل بزرگی بوده و بگرمسیرات کوچ مینموده ولی فعلا تغییر مکان عمده ننموده و بهملاکی و زارعی مشغول میباشند گله گوسفند

وشترمختصری نیزدارند مسکن آنان قراء شمالی سیرجان قشلاق در حدود کویر سیرجان‌زبان فارسی مذهب‌شیعه تعداد خانوار تقریباً ۲۰۰ صنایع دستی قالی و گلیم‌بافی‌است .

۳ لری کوه پنجی - ییلاق ایل لری کوه پنجی دردامنه جنوبی و غربی کوه پنج و خانه سرخ الی سعادت آباد شغل عمده گله داری وزراعت دراملاك خود میباشد از کارهای برجسته ایل نامبرده پیوند اشجار کوهستانی (ارچن و بادام کوهی) کوهستان پاریز و کوه پنج میباشد که پس از تحمل زحمات و محافظت املاك بعضی از قسمتهای کوهستان نامبرده تبدیل به باغستان بادام شده در نتیجه سایر ایلات به آنها تاسی جسته‌مشغول پیوند زنی اشجار کوهستانها شده اند همچنین در سینه کوه پنج در زمینه‌های مساعد درخت رز بطور دیمی بعمل آورده اند که اکنون مبدل به تاکستان شده و عایدی خوبی برای صاحبان آن دارد تعداد ایل ۵۰۰ خانوار مذهب شیعه‌زبان فارسی رئیس ایل برادران امانی .

قشلاق ایل نامبرده مغرب کویر سیرجان حدود خیر آباد و کوهستان قترو میباشد .

۴ - بارچی ییلاق ایل بارچی دامنه شمالی کوهستان پاریز شغل عمده زراعت و گله داری تعداد ایل ۵۰ خانوار اکثراً متوطن فقط چند نفری ازجوانان بدون زن و بچه گله های گوسفند خود را به گرمسیر برده اوایل فروردین مراجعت مینمایند بقیه بزراعت و تربیت باغستان مشغول میباشند زبان فارسی مذهب شیعه‌رؤسای ایل فتح اله و فیض اله قشلاق در جنوب شرقی اسفندقه دامنه غربی کوه حیدری میباشد .

۵ - قرائی - ییلاق حدود تنگوئیه و چاه چوران - خانه سرخ شغل عمده گله و شتر داری و زراعت جزئی دراملاك شخصی و پیله وری بوده و صنایع دستی قالی بافی است قالی های قرائی از کلیه قالی های ایلاتی کرمان پست و

ارزان ترمیباشد تعداد ایل ۷۰۰ خانوار بعد از ایل افشار بزرگترین ایل محسوب بضاعت چندانی ندارند رؤسای ایل کربلائی علی امیری و رضای امیری است. ایل نامبرده بیش از ده تیره بوده دو سه تیره بنام بیگلری و حیدری بزبان ترکی مخلوط بفارسی بقیه بفارسی تکلم مینمایند . قشلاق ایل جنوب گردنه‌چاه چغوك واقع در محور بندر عباس حوالی علی آباد ودر آگاه میباشد.

۶ - معصومی - ییلاق ایل در بخش بردسیر حدود چشمه سبز و چهل بید و شغل عمده گله داری و زراعت جزئی و پیله وری است تعداد ایل ۶۰ خانوار زبان فارسی مذهب شیعه رئیس ایل حسین شهاب الدین قشلاق در حدود اسفندقه میباشد .

۷ - شول - ییلاق ایل در بخش سیرجان حدود کهن شهر و ملك آباد. شغل عمده گله داری و زراعت جزئی صنایع دستی قالی بافی - قالی شول از حیث نقش و دوام از قالیهای معروف ایلاتی است تعداد ایل ۲۰۰ خانوار زبان ترکی و عموما بزبان فارسی نیز آشنا بوده مذهب شیعه قشلاق حدود شرقی گردنه چاه چموك

۸ بچاقچی - ایل بچاقچی از مهمترین ایلات کرمان افراد ایل زحمت کش و جنگجو بوده در صورت تعلیم و تربیت سربازان شجاع و بردبار مخصوصاً سوار نظام میتوان از آنان تشکیل داد . افراد سوار نظام واحدهای کرمان از ایل بچاقچی وایل افشار میباشد شغل عمده گله داری و زراعت کتیرا گیری یکی از کارهای عمده جوانان ایل محسوب اغلب مناطق کتیرا خیزرا از مالکین اجاره و محصول آنرا برداشت مینمایند زنان و دختران در بافتن قالی ایلاتی مهارت خوبی داشته قالیهای ایل بچاقچی از سایر قالیهای ایلاتی مرغوب تر و گرانتر است . ایل نامبرده بیش از ۱۰ تیره بنامهای مختلف بوده دو تیره از آنها بنام انکلو نوکی سوابق خوبی ندارند اغلب راه زنان و اشرار آن حدود.

که بنام بچاقچی شناخته شده اند از این دو تیره میباشند تعداد ایل ۵۰۰ خانوار زبان ترکی (فارسی را نیز خوب میدانند) مذهب شیعه روسای ایل مرادخان شکوه و حسین خان اسفندیاری (شجاع السلطان) ییلاق حدود بلورد و چهار گنبد است که از نقاط خوش آب و هوای بخش سیرجان محسوب شده قشلاق جنوب جلگه سیرجان و کوهستان عین البقر میباشد .

نگاهداری اسب بین خوانین ایل مرسوم ایلخی های مختصری در محل ییلاق چمن زارهای چهار گنبد و در قشلاق حدود کویر سیرجان مشاهده میشود

۹ غربا – ییلاق ایل در دامنه شمالی کوه چهل تن حدود قلعه سنگ واقع شغل عمده گله داری و زراعت در املاک خود صنایع گلیم بافی است . کرکهای ایل نامبرده بیشتر بز سفید بوده کرک آن خریدار خوبی دارد زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل تقریبا ۱۰۰ خانوار رئیس ایل کامران قشلاق حدود غربی کهنوج رودبار (از پوزه ده لران الی قوچ آباد) دامنه ارتفاعات کلوک میباشد .

۱۰ – بدوئی قلعه سنگی – ییلاق ایل حدود حاجی کاکا و قلعه سنگ در بخش بردسیر شغل عمده گله داری و زراعت جزئی در املاک خود صنایع گلیم بافی است ایل بدوئی از سه تیره بنام بدوئی عمونی بدوئی حاج کاکائی و بدوئی کوه پنجی است تعداد مجموع ایل تقریبا ۴۰۰ خانوار زبان فارسی مذهب شیعه قشلاق حدود شمالی رود آن و گدار شور میباشد .

۱۱ افشار – ایل تفرقه افشار از حیث تعداد از کلیه ایلات کرمان بیشتر است ولی در قسمت اتحاد ایلاتی و جنبه مالی خیلی عقب بیشتر خوانین و جوانان مبتلا باستعمال تریاک بوده و حاصل املاک خود را اغلب بطور سلف میفروشند در نتیجه اکثر بی بضاعت میباشند در صورتیکه بیست سال قبل دارای خوانین مهم از قبیل قنجعلی خان و غیره بوده اتحاد ایلاتی قوی داشته اند .

ایل تفرقه افشار بیش از ۲۰ تیره بنامهای مختلف بوده عموما ترک زبان (فارسی را نیز بخوبی میدانند) هستند تعداد ایل ۲۲۰۰ خانوار مذهب شیعه ییلاق در بخش بافت حدود دهستان گوغر – دهستان فتح آباد – وجمیل آباد و دهستان حشون قشلاق آنان دشت ارزوئیه است . صنایع قالی بافی ولی از حیث ارزش پست تقریبا نظیر قالی های قرائی است از رؤسای ایل میتوان پسران شکوه السلطان و ناصر جهانشاهی را نامبرد

۲۲ گودری – ییلاق ایل حدود قلعه عسگر لاله زار بخش بردسیر بوده شغل عمده گله داری و شتر داری است نسبتاً ثروتمند بوسیله شترهای خود بین شهرستان هائیکه راه شوسه ندارد بارکشی مینمایند صنایع گلیم بافی است زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل تقریبا ۲۰ خانوار رئیس ایل حسین گودری قشلاق آنان حدود جنوبی جیرفت میباشد .

۳۳ چپال بارزی – ییلاق ایل دهستان برنجان (بخش بافت) شغل عمده گله داری و شتر داری و زراعت جزئی در املاک خود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰ خانوار سرپرست محمد ناصری دهدار برنجان و رجائی است قشلاق آنان جلگه کردی واقع در مغرب کهنوج رود بار است .

۱٤ للك – ییلاق ایل حدود دهستان گیسکان بخش بافت شغل عمده گله داری و زراعت و مخصوصاً ذغال سوزی است ذغال مصرفی شهر کرمان بیشتر بوسیله آنان تهیه میگردد – زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰ خانوار سرپرست طایفه شکراله و حمداله قشلاق آنان در حدود ارزوئیه میباشد .

۱۵ – قطب ییلاق ایل دامنه کوه هزار حدود شیرنك و چهار طاق شغل عمده گله داری و زراعت در املاك خود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۲۵ خانوار رئیس ایل نعمت اله قشلاق آنان حدود آب سه کره جیرفت میباشد .

۱۶ - سلیمانی - ایل سلیمانی از مهمترین و با ثروت ترین ایلات کرمان محسوب اتحاد ایلاتی آنان نسبت برؤسای ایل و نسبت بهم قابل توجه شغل عمده آنها گله داری و زراعت در املاك شخصی است روغن و پشم گوسفند سلیمانی خوب و طالب زیادی دارد . ییلاق حدود دهستان را بر بخش بافت امتداد رودخانه هلیل زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰۰ خانوار رؤسای ایل گرامی کرامت وعطاالله قشلاق حوالی کهنوج رودبار و سرگریج گاهی نیز برای بهارچری به حدود جغین میروند .

۱۷ لری اسفندقه - از جمله مشخصات ایل لری اسفندقه سفید چهره و چشم های آبی است که با سایر ایلات مجاور کاملا مشخص افراد ایل با هوش واستعداد شغل عمده گله داری مهم و مرتب وزراعت در املاك شخصی واقع در اسفندقه صنایع چادر شب بافی است که در نوع خود ممتاز و پر قیمت است اتحاد ایلاتی کاملا خوب نسبت برئیس طایفه صمیمی زبان فارسی مذهب شیعه دیانت خوب تعداد ایل ۲۵۰ خانوار رئیس ایل قاسم شمس الدین قشلاق دشت آب بید واقع در جنوب اسفندقه .

۱۸ راینی - ییلاق حدود کوهستان چشمه نعمت شغل عمده گله داری صنایع قالی بافی قالی های راینی از حیث ظرافت و نقش از بهترین قالی های ایلاتی و خریدار خوبی دارد عموماً خرده مالك زراعت جزئی در املاك شخصی زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۳۰۰ خانوار رئیس ایل شیرعلی خان قشلاق آنان در حدود دهستان رودخانه دز بخش میناب است .

۱۹ قتلو - ییلاق حدود را براز بخش بافت شغل عمده گله داری وزراعت در املاك شخصی صنایع قالی بافی قالی های قتلو از حیث نقش و دوام از قالی های خوب بشمار میرود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۱۵۰ خانوار رئیس طایفه سلاجقه قشلاق آنان قسمت شمال اسفندقه امتداد رودخانه هلیل میباشد .

۲۰ ایلات ساردوئیه - در بخش ساردوئیه ایلات متعدد و کوچکی سکنی دارند محل ییلاق کوهستان ساردوئیه و بحراسمان شغل عمده گله داری و کرایه کشی بین کرمان و گرمسیر وزراعت در املاك شخصی صنایع چادر شب بافی است که در نوع خود ممتاز است زبان فارسی مذهب شیعه تعداد مجموع ایلات تقریبا ۶۰۰ خانوار قشلاق قسمت شمالی و مرکزی جلگه جیرفت میباشد .

۲۱ - طایفه طاهرزائی - از جمله طوایف بلوچستان که از زمان قدیم بناحیه بیابان جزو بخش جاسك (از کنار اسمعیل الی کوه مبارك) کوچانده شده بیش از هزار خانوار مسکن دائمی دهستان بیابان مشخصات این طایفه قد بلند سفید چهره که از اهالی سواحل جنوب کاملا تمیز داده میشود عموما جنگجو و سلحشور میباشند بین خود به سه گروه به سرپرستی سه نفر از خوانین تقسیم شده اند . قسمت اول منطقه شمالی بیابان از کنار اسمعیل الی زیارت به سرپرستی علی جلال ثانیاً از زیارت الی گرو و طاهروئیه به سرپرستی حسن یسار محمد افسری ثالثاً قسمت جنوب بیابان از سیریك الی کوه مبارك بسرپرستی دوست محمد یزدان پناه که هر سه نفر دارای نفوذ فوق العاده بوده دهداری بیابان وحفاظت منطقه نیز (باستثنای پاسگاههای امنیه و گمرك در سواحل) بدانها محول شده شغل عمده طایفه گله داری گاو داری و زراعت و تربیت نخل ضمنا بوسیله گرجی های بادی خود از امانات اجناس لازم وارد مینمایند (اغلب بطور قاچاق) ییلاق و قشلاق در داخل منطقه بدین نحو که در فصل بهار (از اسفند الی خرداد) گاو گوسفند های خودرا به دامنه و دره های کوهستان بشاگرد و مجاور منطقه خود حدود تلنك سندرك - کریان برده در پائیز زمستان به حدود کرانه بر میگردانند اغلب از آنان در محل دائمی خود سکنی دارند زبان بلوچی (فارسی نیز میدانند) مذهب سنت پوشاك مردان بلوچی وزنان با پیراهن عربی و برقه میباشند .

۲۲ طایفه نوشیروانی - این طایفه نیز بلوچ بوده از کوه مبارك الی جاسك و گیسکان جکین (۵۰ کیلومتری شرقی جاسك) ساحل دریای عمان موطن

میباشند سابقا اهمیت بیشتری داشته سرقبیله آنان برکت خان بیابانی بوده که بعد از گرفتاری و فوت او اغلب متواری شده و اهمیت خود را از دست داده‌اند بیشتر آنها به عمانات مهاجرت بقیه بزراعت و گله داری جزئی مشغول میباشند فعلا نیز بین طوایف ساکن عمان و ایران باکرجی های بادی بطور قاچاق رابطه برقرار و اغلب اسلحه اشرار بشاکردی را آنان وارد مینمایند تعداد خانوار تقریبا مساوی طاهرزائی زبان بلوچی و مذهب آنها سنی است .

علاوه از ایلات و طوایف نامبرده بالا تیره های متعددی نیز که تعداد خانوار آنها کم بوده در نقاط مختلفه کرمان پراکنده میباشند که مختصراً اسامی آنها و تعداد خانوار بطور تقریب و محل سکونت ذیلا شرح داده میشود .

شماره ردیف	اسم ایل	تعداد خانوار	محل سکونت
۱	سیاه جل	۸۰	بردسیر
۲	عسگرمیرخانی	۲۰	بردسیر
۳	زلاله	۱۰	بردسیر
٤	قماچاتی	۱۵	برد سیر
۵	لغو	۱۰۰	بردسیر
٦	سرخی عرب خان	۱۰۰	بردسیر
۷	مصطفائی	۱۰	بردسیر
۸	سرگداری	۲۰	بردسیر
۹	مزنك	۵۰	بردسیر
۱۰	بشت کوهی	۸۰	بردسیر
۱۱	میرجیبی	۲۵	بردسیر
۱۲	نوشادی	۵۰	بردسیر
۱۳	یعقوبی	۱۰	بردسیر
۱٤	حافظی	۳۰	بردسیر

شماره ردیف	اسم ایل و تیره	تعداد خانوار	محل سکونت
۱۵	احمد نظری	۲۰	بردسیر
۱٦	بلوچ متفرقه	۲۰۰	بردسیر
۱۷	ایلاقی	۵۰	بردسیر
۱۸	کوه سفیدی	۷۰	برد سیر
۱۹	کشیتی	۵۰	قشلاق کشیت یکلاق کوك
۲۰	بلوچ آبدرغی	٤۰	شهداد
۲۱	ارشلو	۵۰	دهستان بلورد
۲۲	کمالی	—	شهداد
۲۳	میرزاخونه	—	«
۲٤	افغانی	—	«
۲۵	میرخراسانی	—	«
۲٦	محمدرضاخانی	—	«
۲۷	شنموئی	۲۰۰	رودبار
۲۸	دینادبر	۱۵۰	رودبار
۲۹	تادوئی	۱۵۰	«
۳۰	آب سردوئی	۲۰۰	«
۳۱	خراسانی	۳۰	رفسنجان
۳۲	بلوچ	۳۰	«
۳۳	حوت	۲۰۰	آهن علی رودبار

فصل ششم

وضعیت کرانهای منطقهٔ کرمان از بندر عباس الی جاسک

۱ - مقدمه - منطقهٔ کرمان دارای ۴۷۰ کیلومتر کرانه است که برای آشنائی کامل به وضعیت این کرانه‌ها مشخصات آنرا مورد بررسی قرار میدهیم .

اراضی کرانه دامنه ارتفاعات و چین خوردگیهای فلات ایران بوده این چین خوردگی بواسطه فرورفتگی تنگه هرمز فلات ایران از ارتفاعات عمان جدا جزایر (قشم - هرمز - لارك - هنگام) در مدخل تنگه واقع جنس اراضی کرانه عموماً از مواد رسوبی و زمینهای پست وتپه های شنی تشکیل یافته فقط در بعضی نقاط مانند حدود خانه سرخ باختر بندر عباس و کوهستان بنجی در کرانه بیابان دارای ارتفاعات متوسطی است که مربوط بعهد قدیم شاید عهد اول باشد زیرا جزایر هرمز که دنباله همین ارتفاعات است دارای کان خاك سرخ بوده وجود این کان قدمت ویرا ثابت مینماید .

۲ - آب و هوا - آب و هوا بحری (گرم و مرطوب) زمستانهای کوتاه (بهمن ماه) و تابستانهای بلند (از فروردین الی آبان) وجود کوهستانهای مرتفع در شمال و خاور کرانه مانع وزش باد شمالی بوده و وزش باد های جنوب باختری که سمت وزیدنش از عربستان است بخارات را در خود جزب و مقدار باران را بحدی کم نموده که در بعضی سالها بکلی بی باران و درسال های بارانی هم خیلی کم تقریباً ۱۶ سانتیمتر بدین علت اراضی عاری از نباتات و فقط در بعضی نقاط که در مسیر رود خانها واقع و یا خط القعر درها است اشجار گرمسیری از قبیل گز - کهور - کنار و غیره دیده میشود

تمام نقاط کرانه گرمسیر کامل بوده در هیچ موقع درجه حرارت از ۳۰ پائین نیامده تابستان در سایه به ۴۲ درجه رسیده است در مواقع گرما (ماه های تیر و مرداد) آب دریا در حدود ۳۵ درجه حرارت دارد .

آب مشروبی در طول کرانه باستثنای میناب عموماً از چاه بوده اغلب کمی شور میباشد بدین علت در اغلب قراء مهم کرانه حوضهائی سرپوشیده بنام (برکه) وجود دارد که در مواقع بارندگی از آب باران پر و مورد استفاده اهالی واقع میگردد .

۳ ارتفاعات - گرچه ارتفاعات کرانه در بخشهای بندر عباس و میناب - جاسك شرح داده شد ولی بمنظور شناسائی کامل به کرانه این منطقه اسامی و ارتفاع قلل آخرین رشته کوههای کرانه و مسافت هر یك را تا کرانه بترتیب از خمیر الی حدود رود خانه سدیچ خاور جاسك شرح میدهیم .

کوه خمیر در شمال قریه خمیر بارتفاع ۴۵ متر مسافت تا کرانه ۵ کیلومتر .

کوه چاهو - در شمال خانه سرخ بارتفاع ۵۰۰ متر مسافت تا کرانه ۱۰ کیلومتر .

درشمال بندرعباس بین کرانه وجلگه ایسین تپه ماهورهائی دیده میشود که بلند ترین نقطه آن ۲۰۰ متر است .

ازبندر عباس الی میناب ارتفاعات در ۴۰ کیلومتری کرانه واقع وسیعترین اراضی بدون عارضه کرانه محسوب اولین قلل کوهستان از باختر به خاور عبارتند از کوه نمك بارتفاع ۱۰۵۲ متر قله مهم کشکو بارتفاع ۲۵۰۲ متر و کوه نیان بارتفاع ۱۸۴۶ متر

از این قسمت به بعد جهت ارتفاعات شمالی جنوبی در موازات کرانه است قلل مشخص آن از شمال بجنوب قله کوه زندان بارتفاع ۱۲۸۶ متر بین قراء شمالی میناب (حدود گربند وشمیل) و رودان واقع .

کوه خاکی - در جنوب کوه زندان بارتفاع ۴۵۰ متر .

کوه کوگر - بارتفاع ۳۲۰ متر بین قراء جنوبی میناب و جلگه راونك مسافت از قله بکرانه ۲۵ کیلومتر است .

تل سیاه ـ بارتفاع ۱۲۰ متر بین گورانی و کریان .

کوه میخ ریگو و کوه رورق ـ بارتفاع ۲۱۸ و ۲۱۲ متر بین جاسگه تلنك و کوهستك مسافت تا کرانه ۱۰ کیلومتر .

کوه قلعه شادآب ـ بارتفاع ۲۲۰ متر .

کوه گواسمند ـ بارتفاع ۲۸۰ متر در ۱۵ کیلومتری کرانه .

کوه لك ـ بارتفاع ۲۷۰ متر بین کرانه و کنار جو ـ ۲/۵ کیلومتر کرانه .

کوه زیارت ـ بارتفاع ۲۷۰ متر بین زیارت و دو در ـ ۳ کیلومتری کرانه

کوه بند مسکی ـ بارتفاع ۳۳۰ متر بین بندران و بند گرمان ٤ کیلومتری کرانه .

کوه تغیرو ـ بارتفاع ۳۲۰ متر ۷٫۵ کیلومتری کرانه .

کوه خواجه کمال ـ بارتفاع ۳۱۵ متر ۷/۵ کیلومتری کرانه

کوه رومیرك ـ بارتفاع ۲۳۲ متر ـ ۸ کیلومتری کرانه خاور بندر سیریك.

کوه در زیارت ـ بارتفاع ۲۵۰ متر ـ ۱۳ کیلومتری کرانه بین میشی و مهمانی .

کوه بالائی ـ بارتفاع ۱۷۰ متر ـ ۱۵ کیلومتری کرانه جنوب تنك سرزه

کوه نمردی ـ بارتفاع ۱۵۰ متر ـ ۱۰ کیلومتری کرانه شمال تنك هیوه

پلا کوه ـ بارتفاع ۱۶۰ متر ـ ۱٤ کیلومتری کرانه خور سیکوئی .

کوه کاریا ـ بارتفاع ۳۱۵ متر ـ ۷ کیلومتری کرانه

کوه کوئین ـ بارتفاع ۱۷۳ متر ـ ۳ کیلومتری کرانه .

کوه راس‌البشر ـ بارتفاع ۱۷۰ متر در کرانه واقع است .

کوه سفید ـ بارتفاع ۱۸۰ متر ـ ۲ کیلومتری کرانه .

کوه مبارك ـ بارتفاع ۱۰۰ متر ـ ۵۰۰ متری کرانه (تپه منفردی است در کرانه آخرین رشته ارتفاعات در ٤ کیلومتری کرانه واقع است) .

کوه زیر کوه ـ بارتفاع ۱۶۰ متر ـ ۵ کیلومتری کرانه .

کوه جکین ـ بارتفاع ٤۹۷ متر ـ ۱۰ کیلومتری کرانه شمال جاسک قدیم .

کوه هوشدان ـ بارتفاع ۵۲٤ متر ـ ٦ کیلومتری کرانه (۲۳ کیلومتری خاوری جاسك) .

کوه کارکبن ـ بارتفاع ٤٤۵ متر ـ ۹ کیلومتری کرانه (در شمال شهر نو)

کوه سنگای ـ بارتفاع ۲۵۰ متر ـ ۱۸ کیلومتری کرانه (بین رودخانه جاگین و کابریك) .

کوه لنگری ـ بارتفاع ۶۵۲ متر ـ ۲۵/۵ کیلومتری کرانه (بین رودخانه کابریك و سدیچ

تل گهرت ـ بارتفاع ۱۰۶ متر ـ ٤/۳ کیلومتری کرانه (جنوب قریه گهرت) .

نتیجه ـ جاسگه کرانه‌دراثر دور و نزدیك شدن ارتفاعات کم‌وبیش عریض میشود و عریض ترین قسمت بین بندر عباس میناب و نزدیکترین نقاط ارتفاعات به کرانه بین کوهستك و بندران میباشد .

۴ - رودخانها - با اینکه رودخانهای کرانه در بخشهای بندر عباس - میناب - جاسك شرح داده شد برای تکمیل شناسائی کرانه مصب کلیه رودخانهائیکه به کرانه منتهی میشود از بندر عباس الی خاور جاسك شرح میدهیم -

رودخانه مهران - ۲۰ کیلومتری باختر خمیر در ۴ کیلومتری خاور بیرکوه بدریا منتهی میشود .

رودخانه کل (گر) طویل ترین رودهای بخش بندر عباس است در سه کیلومتری خاوری پل بدریا منتهی میشود .

رودخانه خرگو - ۵ کیلومتری خاوری بستانه (فقط در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه کلاتو - ۲ کیلومتری باختری سورو (فقط در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه شور - ۱۳ کیلومیری خاوری بندر عباس (مشخصات آن در قسمت طبیعی بخش بندر عباس شرح داده شده .

رودخانه جلابی - ۵ کیلومتری خاور کولقان از چندین مسیل بدریا منتهی میشود .

رودخانه حسن لنگی - ۸ کیلومتری خاور رودخانه جلابی از چندین مسیل بدریا منتهی میشود .

رودخانه نمکی - ۵ کیلومتری شمال باختری خورتیاب (در موقع بارندگی دارای آب است .

رودخانه میناب - ۳/۵ کیلومتری جنوبی خورتیاب بخور کلاهی منتهی میشود (مهمترین رودخانه کرانه است در قسمت طبیعی بخش میناب شرح داده شده) .

رودخانه جوب محله - ۱/۵ کیلومتری جنوب گرگان (از ۱۳ کیلومتری کرانه دارای آب است)

رودخانه راوتن - ۲ کیلومتری کوهستك (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه کذارجو - ۴/۵ کیلومتری رودخانه راوتن (درموقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه گرو - ۲ کیلومتری جنوب سدران (درموقع بارندگی دارای است) .

رود خانه گز - ۷ کیلومتری جنوب خور سیریك (مشخصات آن در بخش جاسك شرح داده شده) .

رود خانه هیره - ۴/۵ کیلومتری جنوب خور بالی (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رود خانه شیر آهن - ۱۲ کیلومتری جنوب خاوری کوه مبارك (درموقع بارندگی دارای آب است) .

رود خانه کنگان - ۵ کیلومتری جنوب رود شیر آهن (آب دائمی ندارد) .

رود خانه زیر کوه و بهمدی - ۱۸ کیلومتری جنوب خاوری رود کنگان (آب دائمی ندارد) .

رود خانه کویك - ۱۰ کیلومتری شمال جاسك (آب دائمی ندارد) .

رود خانه جگین - در خاور راس الجاکین .

رودخانه کابریك - ۲۰ کیلومتری رودخانه جگین .

رود خانه گهرت ۷ کیلومتری خاوری رودخانه کابریك .

۵ — خورها

خور عبارت از شیار دائی است در کرانه که بوسیله آب دریا اشغال شده در موقع جزر و مد دریائی عمق آب آن تغییر مینماید در نتیجه قایقهای ۱۰ الی ۵۰ تنی با استفاده از مد دریا داخل خور ها شده پس از بار گیری خارج میکردند .

خور های قابل اهمیت از خمیر الی جاسك بشرح زیر میباشد .

از خمیر الی حدود میناب خور قابل ذکری وجود نداشته تنها مسیر رود خانهای کل - خرگو - کلاتو - شور - حلابی - حسن لنگی است که اجازه ورود قایق را برودخانه نمیدهند .

اولین خور در خاور رودخانه حسن لنگی خور گز ریز است که چندان مهم نبوده قایقهای صیادان گز ریزی از آن استفاده مینمایند .

خور کرگان — در خاور خور گز ریز واقع مشخصات آن نظیر خور گز ریز است .

خور نمکی — ۲ کیلومتری خاوری خور کرگان

خور کالنات - ۲ کیلومتری خاوری خور نمکی .

خور تیاب - ۱۶ کیلومتری جنوب خاوری قلعه میناب اهمیتش از سایر خور های حدود میناب بیشتر در حدود ۱۰ کیلومتر در خشکی پیشرفته بندر تیاب در اول خور واقع جهازات با استفاده از جزر و مد دریا داخل خور شده و از آن خارج میکردند سابقاً برای راهنمائی قایقها در داخل خور چوبهائی نصب شده بود فعلا چند چوب بیشتر وجود ندارد بعلاوه مقدار زیادی شن داخل خور را پر کرده که عبور قایقها بزحمت انجام میگیرد بدون ملاحان هرمزی و قشمی عبور جهازات غیر ممکن است این خور قابل است که دارای چند

چراغ دریائی باشد و با استفاده از شن کشها از پوشیدن خور جلوگیری کرد یقین است بعد از مرمت بر آبادی میناب و بندر تیاب اضافه خواهد شد .

خور مزدر — ۲/۵ کیلومتری جنوب خاوری خور تیاب واقع قابل اهمیت نیست .

خور کلاهی - ۲ کیلومتری جنوب خور مزدر واقع بندر کلاهی که ساکنین آن عموماً صیاد هستند در ساحل جنوبی خور و ۸ کیلومتری دریا واقع ماهی مصرفی میناب و قراء مجاور اکثراً از این بندر تأمین میشود .

خور نوبر — ٤ کیلومتری جنوبی خور کلاهی قابل اهمیت نیست .

خور پروار - ۳ کیلومتری جنوبی خور نوبر واقع درموقع مد ۵ کیلومتر در کرانه پیش میرود .

خور چاخا — ٦ کیلومتری جنوبی خور پروار واقع عرض خور درمصب آن بیش از ۳۰۰ متر نبوده ولی در کرانه وسیعتر بشکل دریاچه شده در نتیجه جزر و مد پر و خالی میشود شهر قدیم میناب (هرمزد) در کنار خور واقع که فعلا خرابهای آن باقی است پاسگاه ژاندارمری و پست گمرك در دماغه جنوبی مصب خور واقع است .

خور کرگان — ۵ کیلومتری جنوب خور چاخا واقع آبادی کرگان در کرانه شمالی خور ۲ کیلو متری دریا شغل ساکنین کرگان صیادی است رود خانه جوب محله در ۱/۵ کیلومتری خور بدریا منتهی در موقع مد اراضی بین خور و رودخانه همچنین اطراف قریه را آب فرا میگیرد .

خور چالاکی — ۲۰ کیلومتری جنوب خور کرگان و ۲ کیلومتری قریه کوهستك واقع رودخانه راوتن باین خور منتهی قابل اهمیت نیست .

خور کرپان – ۵ کیلومتری جنوبی خور چالاکی رودخانه کنار جو بدان منتهی قابل اهمیت نیست .

خور سیریك ۲۶ کیلومتری جنوبی خور کرپان قابل اهمیت قایقهای بظرفیت ۲۰ تن میتوانند داخل خور شوند .

نوخور – ٤ کیلومتری جنوبی خور سیریك قابل اهمیت نیست .

خور رودخانه گز – ۳ کیلومتری جنوبی نوخور در حقیقت مسیر رودخانه گز است در موقع مد تا ٦ کیلومتری دارای آب محل صید صیادان قراء سیریك محسوب میشود .

خور پاچر – ۲/۵ کیلومتری خور گز چندان اهمیتی ندارد .

از خور پاچر الی خور بالی ساحل دریا از جنگل درختهای موسوم به تمبر (حرا) پوشیده شده چندین خور بانامی زیر داخل جنگل میباشند از شمال بجنوب عبارتند از خور پاچر - نوخور - تفریر - نوبر - نوساز - آزینی - پایك - سه خور اخیر قابل اهمیت بوده مخصوصاً قایقهای زیادی متعلق بقاچاقچیان داخل خورهای نامبرده شده در داخل جنگل پنهان میشوند .

خور بالی (گنباری) – ۱۵ کیلومتری جنوبی خور پاچر قابل اهمیت است .

خور گرنان – ٤/۵ کیلومتری خور بالی در حقیقت مسیر رودخانه هیوه است .

خور کوه مبارك – ۲٤ کیلومتری خور گرنان چندان قابل اهمیت نیست.

خور کنگان - ۳۵ کیلومتری خور کوه مبارك

خور جاسك - ۱۳ کیلومتری خور کنگان قابل اهمیت است .

خور شهر نو – ۲۲ کیلومتری جاسك قابل اهمیت است .

خور جاگین – ٤٠ کیلومتری خاوری خور جاسك رود خانه جاگین بدان منتهی میشود .

خور کابریك – ۲۰ کیلومتری خاوری خور جاگین رودخانه کابریك بدان منتهی میشود .

خور سادیچ - ۱۸ کیلومتری خاوری خور کابریك رودخانه سادیچ بدان منتهی میشود .

از حدود خور جاگین الی خور سادیچ کرانه از جنگل حرا پوشیده شده در داخل جنگل خورهای متعدد کوچکی واقع است که قایقهای قاچاقچیان از آن استفاده مینمایند .

٦ – عمق آب در کرانه – کرانه ماسه با شیب خیلی ملایم و متحدالشکل تشکیل در نتیجه عمق آن نیز تدریجی است کشتیهای بزرك مجبورند دور از کرانه لنگر انداخته و محمولات آنان بوسیله قایق به کرانه حمل شود .

در غالب نقاط وضعیت طوری است که حتی قایقهای موتوری ۱۰ الی ٤٠ تن هم نمیتوانند بکرانه نزدیك شوند و مجبورند از قایقهای پاروئی کوچك استفاده نمایند .

عمق آب در نزدیکی کرانه (از ۱۰۰ الی ۳۰۰ متر) دو الی سه متر در (۱۰۰۰ الی ۲۰۰۰ متری) موقع مد ۷ الی ۱۰ متر بدیهی است در موقع جزر از اعماق نامبرده کم میشود .

سطح آب بطور کلی آرام تلاطم آن در سال چند ماه است که از آن جمله اردیبهشت و آبان است ارتفاع موج در بعض نقاط به ۱/۵ متر میرسد

برای آشنائی کامل به اعماق دریا در کرانه متذکر میشود .

در تمام‌طول کرانه منطقه کرمان درخط هم عمق بوسیله عمق یابی‌دریائی تعیین شده منحنیات نامبرده با عمق ۱۵ و ۳۰ متر میباشد .

وضعیت‌نقاط مختلفه خط یکم (۱۵متر) نسبت بکرانه از خمیر الی‌ساحل رودخانه سدیج را صورت زیر نشان میدهد .

نام محل واقع در کرانه	مسافت تا عمق ۱۵ متر	
کرانه بندر خمیر	۵۰۰۰	•
مصب رود خانه کل	۲۳۵۰	•
کرانه بستانه	۲۳۰۰	•
• خانه سرخ	۱۲۶۵	•
• گچین	۳۸۰۰	•
• سورو	۳۸۰۰	•
• بندر عباس	۹۳۲۵	•
• رودخانه شور	۶۴۰۰	•
• کولقان	۸۸۵۰	•
• خور نمکی	۴۵۵۰	•
• خور تیاب	۲۵۰۰	•
• خور کلاهی	۲۸۰۰	•
• کوهستك	۵۲۵۰	•
• زیارت	۲۸۰۰	•
• گرو	۴۰۰۰	•
• بندر سیریك	۴۶۰۰	•
• رودخانه گز	۳۵۰۰	•
• خور بالی	۱۵۰۰	•

نام محل واقعه در کرانه	مسافت تا عمق ۱۵ متر	
کرانه بریز	۵۷۵۰	•
• توجك	۵۰۰	•
• بنجی	۱۰۰۰	•
• کوه مبارك	۱۷۵۰	•
• کنگان	۲۸۰۰	•
• زیر کوه	۳۵۰۰	•
• جاسك قدیم	۹۳۵۰	•
• باختری دماغه جاسك	۱۵۰۰	•
• جنوب باختری جاسك	۱۶۶۵	•
• قریه‌لران	۱۰۰۰	•
• یك بیل	۵۰۰	•
• بهل	۱۰۰۰	•
• هوشدان	۲۳۰۰	•
• جاکین	۱۰۰۰	•
• کابریك	۵۵۰۰	•
• سدیج	۵۷۰۰	•
• گهرت	۱۲۵۰۰	•

۷ بنادر و قراء واقعه در کرانه .

خمیر — در کرانه واقع سکنین آن اغلب صیاد دارای پاسگاه ژاندارم چشمه آب گرمی دارد که برای امراض جلدی مفید است .

پل — ۱۷ کیلومتری خاوری خمیر در کرانه‌واقع شغل عمده اهالی صیادی و زراعت است .

گچین – ۲۰ کیلومتری خاوری پل شغل عمده اهالی صیادی است .

بستانه – ۱۸ کیلومتری خاوری گچین ۷۰ خانوار دارای پاسگاه ژاندارم شغل عمده اهالی صیادی و ملاحی است .

خرگان – ۱۲ کیلومتری خاوری بستانه ۱۶ خانوار شغل عمده اهالی صیادی .

چیچو – ۵ کیلومتری خاوری خرگان ۶ خانوار شغل عمده صیادی است .

بند مغیلی – ۲ کیلومتری خاوری چیچو بدون سکنی .

گلستان – ۱/۵ کیلومتری بندر مغیلی بدون سکنی .

سورو – ۵ر۵ کیلومتری گلستان ۳۰۰ خانوار ساکنین آن صیاد زارع و کاسب آب مشروبی آن از برکه است .

بندر عباس – در بخش حومه بندر عباس شرح داده شده .

نایبند – ۳ کیلومتری خاوری بندر مرکز پادگان نظامی است کنسرو سازی آن در کنار دریا واقع شغل عمده اهالی سبزیکاری است .

نخل ناخدا – ۲ر۵ کیلو متری خاوری نایبند ۱۰۰ خانوار شغل اهالی سبزیکاری و صیادی است .

کولقان – ۳۲ کیلومتری خاوری نخل ناخدا ۵ کیلومتری کرانه از ۱۷ نخلستان کوچك بنامهای مختلف تشکیل نفوس کلیه آن در حدود ۳۰ خانوار پاسگاه ژاندارمری و امتحان تلفن در نخلستان کوچکی بنام عبدالله شتر واقع شغل اهالی گله داری جزئی و کرایه کشی است آب مشروبی از چاه است .

کرگان – ۱۲ کیلومتری خاوری کولقان ٤ کیلومتری کرانه ۱۲ خانوار شغل اهالی صیادی است .

بندر تیاب – ۱۸ کیلومتری خاوری کرگان ۱٦ کیلومتری قلعه میناب ۱۰ کیلومتری کرانه اول خورتیاب ٦۰ خانوار جمعیت و بازار .

دارای پاسگاه – ژاندارمری – اداره گمرك – بوسیله تلفن با بندرعباس ومیناب ارتباط دارد . آب مشروبی اهالی ازدو آب انبار (برکه) است که بوسیله نهر چلو پر میشود . اراضی بین کرگان و تیاب در کرانه شور زار قابل عبور نموده راه مالرو آن از طریق راه عباسی میناب و آبادی دردو است .

بندر کلاهی – ٦ کیلومتری جنوبی تیاب کنار خور کلاهی یا رود خانه میناب واقع ۱٤۰ خانوار شغل اهالی صیادی ماهی مصرفی بخش میناب اکثراً در این محل صید میشود آب مشروبی اهالی از قصراء کولق کاشی و مازیق تأمین میشود .

کرگان – ٢٤ کیلومتری جنوبی کلاهی ۵۰ خانوار شغل اهالی صیادی است در موقع مد آب دریا دورا دور آبادی را فرا میگیرد آب مشروبی اهالی در ۲/۵ کیلومتری شمال آبادی کنار دریا است که چاههائی بعمق تقریباً یك متر حفر نموده واستفاده مینمایند آب آن قدری شور است . اراضی بین کرگان و کلاهی باطلاقی است عبور مخصوصاً در موقع مد دریا غیر ممکن در جزر بلد محلی لازم است راه مالرو آن از طریق کولق کاشی و کنار گاوان و زیارت خضر است .

مغسان – ۱۰ کیلومتری جنوب کرگان و ۱۰ کیلومتری دریا در وسط تپه های شنی واقع شغل عمده اهالی شتر و گله داری است .

کوهستك – ۱۰ کیلومتری جنوبی مغسان کنار دریا نفوس آن ۹۲ خانوار شغل عمده اهالی صیادی است آب مشروبی آن آب چاه است دارای پاسگاه ژاندارمری است کرانه بین کوهستك و مغان شنزار و بوته زار کوتاه است که

چراگاه خوبی برای گوسفنداست راه بین کوهستك مفسان از طریق گوار دو و کنگی است .

زیارت ١٦ کیلومتری جنوبی کوهستك ٥٠٠ متری دریا ٣٣ خانوار شغل عمده اهالی گله داری است آب مشروبی آن از چاه است اراضی بین زیارت و کوهستك شنزار تطیر اراضی بین کوهتك مفسان است راه بین زیارت کوهستك از کرانه عبور مینمایند .

بندران - ٨ کیلومتری جنوبی زیارت ١ کیلومتری دریا ٣٢ خانوار شغل عمده اهالی گله داری آب مشروبی از چاه است .

گرو - ٢/٥ کیلومتری جنوبی بندران ٨٠٠ متری دریا ٩٨ خانوار شغل عمده اهالی زراعت با آب چاه که با دست کشیده میشود وبافتن پارچهای دارك و چادر شب در حدود بندران و گرو چندین نخلستان وجود دارد که اغلب بدون سکنی میباشند .

طاهروئیه ٤/٥ کیلومتری جنوبی گرو یك کیلومتری دریا ٢٠ خانوار شغل عمده اهالی زراعت و تربیت نخل است .

بیلائی (سیریك) - ٢/٥ کیلومتری طاهروئیه آخرین قریه قراء سیریك در کرانه بوده مرکز بخشداری نظامی بیابان ودسته ژاندارمری واداره گمرك است .

سیریك تقریباً از ٣٠ نخلستان کوچك متصل بهم تشکیل شده مجموع نفوس آن ٢٧٠٠ نفر قراء مهم آن کردر - تم راهی - میشی - بیلائی است آب مشروبی از چاه زراعت دیمی سیلاب ارتفاعات در زیارت که در باختر قراء سیریك واقع است نخلستان آنرا مشروب مینماید

کارندهور - ١٤ کیلومتری جنوب بیلائی و ٨ کیلومتری کرانه از ٥ نخلستان کوچك تشکیل شده دارای پاسگاه ژاندارمری و یك چاه آب شیرین است ١٠ خانوار شغل عمده گله داری و زراعت جزئی است .

کهور چران - ٥ کیلومتری جنوبی کارندهور ٦/٥ کیلومتری ٢/١ د ر ١٢ خانوار ب مشروبی آن یك چاه است .

کرتان - ٧/٥ کیلومتری جنوبی کهور چران ٥ کیلومتری کرانه ١٠ خانوار شغل اهالی زراعت جزئی و صیادی است .

سور گی - ٢ کیلومتری جنوبی کرتان از ٣ نخلستان کوچك تشکیل شده ٧ خانوار شغل آنان کرایه کشی است .

سیکوئی - ٦ کیلومتری سورگی ١٠ کیلومتر کرانه از چندین نخلستان تشکیل شده ٤٧ خانوار شغل عمده زراعت آب مشروبی از چاه است .

کوئی و بصره - ٤ کیلومتر سیکوئی خالی از سکنه .

کر کوشکی - ٦ کیلومتری کوئی ٦ خانوار آب مشروبی آب چاه است

شام شهر - ٤ کیلومتری کرکوشکی ٤ خانوار .

بریز - ٢ کیلومتری شامشهر ٣ کیلومتری دریا آب مشروبی چاه ٤٠ خانوار شغل اهالی زراعت جزئی .

کنی - ٩ کیلومتری بریز ٤ کیلومتری دریا ٤٧ خانوار دارای پاسگاه ژاندارمری شغل اهالی کرایه کشی است .

توجك - ٥ کیلومتری کنی ٢ کیلومتری دریا ٥ خانوار

سه راهگان - ٢ کیلومتری توجك ٢ کیلومتری دریا .

بنجی - ٨ کیلومتری سه راهگان ٢٧ خانوار دارای پاسگاه ژاندارمری و اداره گمرك شغل عمده ملاحی و زراعت جزئی .

کوه مبارك - ١١ کیلومتری بنجی ٣ کیلومتری دریا ٢٧ خانوار دارای پاسگاه ژاندار مری .

کنگان ـ ۹ کیلومتری جنوبی کوه مبارك .

جاسك قدیم ـ ۱۰ کیلومتری کنگان سابقاً اهمیت بیشتری داشته ۳۵ خانوار شغل عمده صیادی و ملاحی است .

جاسك ـ مرکز بخش جاسك است که در فصل چهارم شرح داده شده .

بهل ـ ۱۰ کیلومتری خاوری جاسك شغل عمده اهالی صیادی و زراعت جزئی است .

حوشدان ۸ کیلومتری خاوری بهل واقع است .

یکدار ـ ۲۰ کیلومتری خاوری حوشدان ۱۲ کیلومتری کرانه ۵۰ خانوار شغل عمده زراعت آب مشروبی چاه است

جکیین ـ ۱۰ کیلومتری خاوری یکدار شغل عمده زراعت .

کابریك ـ ۲۵ کیلومتری خاوری جکیین دارای نخلستان مهم است .

سدیچ ـ ۲۲ کیلومتری خاوری کابریك در حدود آن چندین نخلستان واقع آب مشروبی از چاه است .

۸ـ وضعیت عمومی ـ بطور کلی قراء واقعه در کرانه و داخل بخش باستثنای میناب و توابع فاقد آب جاری بوده و تمام زراعت این حدود بوسیله آب چاه است که با گاو و یا دست کشیده میشود بدیهی است با آب دستی زراعت بی نهایت کم خواهد بود بطوریکه کفاف اهالی را نداده مجبورند کمبود ارزاق خود را از داخله کشور یا خارج تهیه نمایند نخلستانهای این حدود بطریق زیر احداث میشود . نهال خرما را در نقاط مناسب (محلیکه چاه حفر شده آب شیرین داشته باشد) قرص تا سه چهار سال بادست آب میدهند پس از آن دورا دور نخلستان را تقریبا بارتفاع ۲ متر خاکریزی نموده (بازه) از یکطرف مجرائی

برای ورود سیلاب باز میگذارند در صورتیکه بارندگی بشود نخلستانها مشروب همچنین زراعت دیمی بعمل میاید در غیر این صورت بذر آنها بهدر رفته و نخلستان نیز ثمر نخواهد داد .

بنابراین وضع اقتصادی ساکنین کرانه بی نهایت بد روی اصل ضعف اقتصادی اغلب ساکنین کرانه مخصوصا حدود جاسك و بیابان به عمانات مهاجرت نموده در کارگاهای صید مروارید مزدوری مینمایند بیشتر قراء بیابان که سابقاً اهمیت داشته فعلا بدون سکنی میباشند

۹ ـ عمران و آبادی ـ برای آبادی کرانه سه موضوع زیر را باید در نظر گرفت .

۱ ـ سد سازی ـ بطوریکه در قسمت رودخانه های کرانه شرح داده شد رودخانهای متعدد در کرانه وجود دارد که باشیب ملایمی بدریا منتهی میشوند عموما در طول خود از چندین تنك ومعبر عبور مینمایند که از نقطه نظر سد بندی بهترین موقعیت را داشته با هزینه مختصری در نقاط حساس رودخانها میتوان سد ایجاد نمود در این صورت سیلابهائیکه بدون فائده بدریا میریزد بمصرف آبیاری اراضی مرغوب ومستعد کرانه رسیده از همه گونه محصولات گرمسیری مخصوصا درختهای کائوچو نی میتوان حداکثر استفاده را برد در نتیجه کرانه بایر فعلی تبدیل به باغستان و مزارع خواهد گردید

۲ راه شوسه ـ در طول کرانه راه مالروی وجود دارد که باید مبدل بشوسه شود ایجاد چنین راه با مختصر هزینه صورت خواهد گرفت .

۳ ـ خطوط ارتباط ـ خط تلفن بندر عباس میناب باید به جاسك متصل شود که بندر عباس به جاسك و چاه بهار ارتباط داشته باشد .

فصل هشتم

جاد های مهم کرمان

بطور کلی محور های مهمی که در این منطقه فعلا وجود دارد بشرح زیر است .

۱ - محور - کرمان - سیرجان

۲ - محور - سیرجان - بندر عباس - که محور مهم بطرف دریا است .

۳ - محور - کرمان - بم - زاهدان - که یگانه محور ارتباطی با لشکر مکران محسوب میشود

٤ - محور کرمان - یزد که محور ارتباطی با لشگر خراسان از طریق - گلشن - فردوس است .

٥ - محور - کرمان - بافت که محور دیگری برای اتصال با محور بندر عباس است . (نیمه شوسه)

٦ - محور - کرمان - ساردوئیه (نیمه شوسه و از ساردوئیه به رودبار و میناب مالرو است) اینك بترتیب محورهای بالا را مورد بررسی قرارمیدهیم

نیمرخ محور - کرمان - سیرجان - بندر عباس - و یزد - کرمان - بم بمنظور مطالعه کای پیوست است.

۱ — محور کرمان - سیرجان

مقدمه - محور کرمان - سیرجان یگانه محوری است که مرز دریائی کرمان و سواحل آنرا بمرکز کشور متصل میسازد . اهمیت مخصوص این محور از لحاظ آنست که از سیرجن میگذرد .

سیرجان مرکز مواصلات فوق العاده مهمی است از این شهر محورهای متعددی خارج میشود که‌منطقه کرمان را بنقاط دیگر (شیراز - یزد - عباسی) متصل میسازد

وجود کاروانسراها وبناهای قدیمی در طول راه حاکی از اینست که این راه از قدیم مورد استفاده بوده است .

عملی که شاه عباس کبیر بر علیه پرتغالیها انجام داده از این محور بوده است در زمان جنگ بین المللی نیز این راه مورد استفاده پلیس جنوب بوده ولی ساختمان اساسی آن در عصر حاضر بوسیله وزارت راه بعمل آمده .

مشخصات راه :

طول راه از کرمان به سیرجان (سعید آباد) ۱۸۵ کیلومتر

عرض ۷ - ۸ متر دو طرفه قابل عبور کامیونها .

شیب متغیر . پیچ راه فقط در گردنه ها تند است که از سرعت خود رو ها میکاهد.

این راه جز فصل زمستان که بعلت برف و کولاك در گردنه خانه‌سرخ بسته میشود در سایر فصول قابل عبور و مرور وسائط نقلیه است

راه از لحاظ جغرافیائی :

مسیرراه از کرمان بطرف مغرب سیر کرده و وارد جلگه میشود

آبادیهای متعدد کوچك در اطراف راه‌وجود دارند که هر کدام درحدود ۱۰ - ۱۲ خانوار میباشند‌این آبادیها از هیچ لحاظ قابل توجه نیستند مقدار آب این آبادیها کم است و محصول حتی باندازه کفاف گذران معیشت خودندارند ودر کیلومتر ۲۹ آبادی باغین واقع است .

باغین از لحاظ اینکه در سر سه راهی کرمان - یزد - عباسی - واقعشده قابل ملاحظه است .

این آبادی بادهات تابعه در حدود ۱۰۰۰ خانوار میباشند ۵۰۰۰ نفر جمعیت دارد .

در باغین سه کاروانسرا و ۲ مسجد موجود است .
آبادی مشجر و بزرگی است باغات زیاد دارد .
این آبادی ٦ رشته قنات دارد .

مسیر جاده که از باغین خارج میشود رو به جنوب غربی سیر و داخل ارتفاعات میشود پس از طی ۸ کیلومتر وارد گردنه دختر میشود گردنه در ارتفاعات کله گاو و خنه کوه واقع شده ارتفاعات مزبور عمود بجاده میباشد

و پس از آنکه جاده از ارتفاعات خانه کوه خارج شد باز ارتفاعات مجزا و تپه های منفردی در طرفین جاده در حدود ٤ کیلومتر مسیر جاده را متابعت میکنند مسیر این ارتفاعات بعضی موازی و بعضی عمود به محور جاده است بعد از آنکه تپه ها تمام شد راه داخل در جلگه میشود .

در ۳ کیلومتری جنوب ارتفاعات رودخانه لاله زار جاری است این رودخانه از کوه های لاله زار سرچشمه گرفته و بطرف مغرب سیر میکند از لحاظ مانع بودن بعلت نداشتن عرض و عمق کافی مورد اهمیت نیست ولی از لحاظ مشروب نمودن جلگه بردسیر قابل توجه است .

در کیلومتر ۵۰ آبادی مشیز واقع شده .
مشیز - مرکز بردسیر است .

بخش بردسیر ۲۹۵ پارچه آبادی و دارای ۳۰۰۰۰ نفر جمعیت است .
خود مشیز ۲۰۰ خانوار و ٦۰۰ نفر جمعیت دارد .

در مشیز از ادارات کشوری : بخشداری - نماینده فرهنگ - آمار دارائی شعبه راه - بهداری و یک صندوق پست وجود دارد .

آبادی مشیز از لحاظ وجود باغات زیاد و درخت و ۵ رشته قنات قابل ملاحظه میباشد .

در بخش بردسیر ٤ باب دبستان موجود است یك راه نیمه شوسه از مشیز به طرف قنات سیر و قلعه عسگر میرود که به بافت و راین منتهی میشود

بعد از طی چند کیلومتر طرفین جاده تپه‌های خاکی زیادی وجود دارد که بموازات جاده کشیده شده پس از طی ٤۵ کیلومتر جاده داخل گردنه خانه‌سرخ میشود این گدار در زمستان بعلت برف و کولاك مسدود میشود و تا موقعیکه برای باز شدن گردنه اقدامی نگردیده عبور و مرور متوقف میشود .

ارتفاعات خانه سرخ در حدود ۱۲ کیلومتر ادامه دارد پس از آن راه از گردنه سرازیر میشود کم کم ارتفاعات از جاده دور شده و جاده داخل درجلگه سیرجان میگردد آبادیهای مهمی در مسیر راه نیست فقط آبادی حسین آباد و سعادت آباد است که دو آبادی چسبیده بهم و در حدود ۱۳۰ خانوار میباشند. در کیلومتر ۱۸۵ به شهر سعید آباد میرسد .

سعید آباد : مرکز بخش سیرجان سعید آباد است .

سیرجان آبادی مهمی است از زمان قدیم قابل توجه بوده و مدتی شهر سیرجان پایتخت پادشاهان ساسانی بوده است

سیرجان از لحاظ مرکز مواصلاتی قابل اهمیت مخصوص است راههائیکه از این شهر خارج میشوند عبارتند از :

راه شوسه بندر عباس - راه نیمه شوسه نیریز راه‌بافت که بوسیله‌اهالی در اثر اجرای قانون عمران و آبادی کشور ساخته شده است راه نیمه شوسه رفسنجان که در دولت آباد یك راه جدا شده و به شهر بابك و شیراز میرود.

در سیرجان یك گاراژ و یك کارخانه تراش فلز وجود دارد .

از لحاظ مواضع نظامی

در این محور سه موضع دیده میشود .

موضع اول عبارتست از ارتفاعات مشرف بجلگه سیرجان

محسنات این موضع :

دارای دید و تیر بسیار عالی . دارای مواضع متعدد در عقب دارای عمق کافی است ، قابل عبور همه گونه وسائل است .

معایب :

دیدو تیر نزدیك ندارد . زیرا ارتفاعات کوچك در جلو موضع است . قابل دور زدن است ، آبادی و آب درپشت موضع وجود ندارد .

موضع دوم ارتفاعات خانه سرخ .

محسنات :

دیدو تیر کافی . عمق دارد . یکموضع در عقب دارد .

معایب :

قابل دورزدن و قابل عبور . امکان تهیه راه عرضی در پشت موضع نیست .

موضع سوم - ارتفاعات کله گاو مشرف به جلگه مشیز .

محسنات :

دارای میدان تیر و دید مناسب است . قابل دور زدن نیست .

امکان راه عرضی بعلت وجود جلگه در پشت موضع میسر است . یگانه موضعی است که آب دارد و برای زیست مناسب است .

معایب :

این موضع نزدیك به کرمان و ضمناً اگر بدست مهاجم افتاد دید و تیر روی جلگه کرمان دارد .

استفاده از منابع محلی

در طول راه کرمان - سیرجان جز از سه نقطه زیر استفاده از منابع محلی بعلت نبودن آبادیهای بزرك غیرمقدور است و باید تمام وسائل لازم جهت زیست واحدها از عقب تأمین گردد .

۱ - باغین - مازاد محصول گندم وجو در آبادیهای باغین ۱۳۰۰ خروار

گوسفند	۲۰۰۰ رأس
گاو	۱۵۰۰ رأس

هیزم و سوخت باندازه کافی . آب ۶ رشته قنات وسائل بار کشی زیاده بر احتیاجات اهالی نیست .

۲ - مشیز - گندم	۸۰۰ خروار
گوسفند	۱۰۰۰۰ رأس
گاو	۱۵۰۰ رأس

اسب فوق العاده کم است .

۳ - سیرجان - گندم	۱۰۰۰ خروار
گوسفند	۵۰۰۰۰ رأس
گاو	۱۰۰۰۰ رأس
شتر	۱۰۰۰ رأس
پنبه	۲۰۰ خروار

اسب خیلی کم فقط برای رفع احتیاج باربری اهالی موجود است .

خودرو باری	۰ دستگاه
سواری	۳ دستگاه
گاری ٤ اسبه	یك عدد

نتیجه :

۱ - راه پیمائی بهتر است از نظر استتار در این راه شبانه انجام گیرد .

۲ - از لحاظ زیست و سکنی فقط در باغین و مشیز ممکن است واحدها در منزلگاه باشند در سایر نقاط عرض راه باید بترتیب اردوگاه زیست کنند .

۳ - از لحاظ استفاده از منابع محلی در باغین مشیز - سیرجان علیق و ارزاق و وسائل بارکشی ممکن است فراهم شود در سایر نقاط امکان استفاده از منابع محلی غیر مقدور است .

۴ - از لحاظ موضع ها با بررسی محسنات و معایب هر کدام از مواضع موضع سوم یعنی ارتفاعات مشرف به جلگه مشیز بهتر بنظر میرسد زیرا امکان زیست و تهیه تدارکات و مخصوصاً از لحاظ وجود آب در این منطقه میسر است موضع های ۱ و ۲ برای اجرای عمل تاخیری مناسب است .

باید در نظر داشت پس از سیرجان عمل مهمی نمیشود انجام داد زیرا مهاجم اگر بخواهد از محور های دیگر نفوذ خواهد کرد در اینجا باز باهمیت شهر سیرجان پی میبریم و باید از موضع های جلو سیرجان (در محور سیرجان - عباسی) برای دفاع سیرجان استفاده شود .

۲ - محور سیرجان - بندر عباس

ایجاد راهها بطور کلی یا از نظر بازرگانی است یا از نظر نظامی بطوری که از موقعیت بندرعباس ملاحظه میشود ایجاد محور بندرعباس سیرجان بهر دو منظور بوده و سابقا این راه هم جنبه نظامی داشته وهم جنبه بازرگانی ولی اخیرا از اهمیت بازرگانی آن کاسته شده زیرا تاسیس خط آهن سرتاسری کشور تسهیلات زیادی در حمل مالالتجاره بداخله کشور نموده است که ما را از استفاده این راه جهت بازرگانی بینیاز نموده است .

باهمیتی که دریا در جنگهای امروزه دارد بندر عباس که بمنزله کلید خلیج فارس است دارای اهمیت نظامی و محوریکه بآن منتهی میشود شایان توجه غیر قابل انکاری است که لزوم شناسائی دقیق و عمیقی را در آن ایجاب مینماید .

۱ - وضع طبیعی راه - طول راه از سیرجان تا بندر عباس ۳۷۵ کیلومتر است دو طرفه بعرض ۸ متر قابل عبور کامیونهای بزرگ میباشد .

این محور از حیث ساختمان بدو قسمت متمایز تقسیم میشود .

الف - قسمت جلگه سیرجان که طول آن تقریباً ۱۰۰ کیلومتر وجزو منطقه سرد سیر است .

ب - قسمت کوهستانی که طول آن تقریبا ۲۷۰ کیلومتر و جزو منطقه گرمسیر است .

در طول راه هیچگونه آبرو و پلی وجود نداشته بلکه آبروها در سطح جاده وعمود بر آن قرار گرفته در مواقع بارندگی و سیلابی ممکنست باعث خراب شدن جاده و عدم امکان عبور و مرور بشود .

مسیر راه - محور راه پس از خروج از سیرجان در جلگه نسبتاً وسیعی که بنام جلگه سیرجان معروف است بمسافت ۷۰ کیلومتر طی مینماید این جلگه حاصل خیز و دارای آبادی های زیادی است که جزو بخش سیرجان است آبادی هائی که در این هفتاد کیلومتر در مسیر راه واقع شده اند به ترتیب از سیرجان به بندر عباس) عبارتند از :

در کیلومتر ۷ نجف آباد . در کیلومتر ۱۹ ابراهیم آباد - در کیلومتر ۳۱ ایزد آباد . خارج از محور راه در جلگه و دامنه ارتفاعات طرفین که بمسافت ۱۹ کیلومتر تا جاده واقع شده است آبادیهای دیگری نیز موجود است . در جلگه سیرجان از کیلومتر ۳۱ ببعد تا وقتیکه جاده داخل کوهستان میشود آبادی وجود نداشته فقط در کیلومتر ۷۰ یك پاسگاه ژاندارمری بنام لر کند موجود است .

از کیلومتر ۷۰ تا گدار چاه چقوک که در کیلومتر ۹۵ واقع است محور راه در شیب صعودی واقع است و در اطراف آن ارتفاعاتی بنام چشمه سفید . بید سوار . پلنگی واقع است ارتفاعات طرفین جاده تا کیلومتر ۱۱۳ ادامه مییابد ضمناً از کیلومتر ۹۵ جاده در شیب نزولی طی مسافت مینماید در کیلومتر ۱۱۳ ارتفاعات طرفین جاده از یکدیگر دور شده و محور را در جلگه بنام جلگه علی آباد وارد میشود که آبادی علی آباد در کیلومتر ۱۲۹ در آن واقع شده . مسیر راه پس از گذشتن از علی آباد در تپه ماهور هائی با اعوجاجات چند سیر نموده و در کیلومتر ۱٤۰ در ارتفاعاتی بنام تل محمد خان که دارای پاسگاه ژاندارمری است داخل میشود . از تل محمد خان مسیر جاده در تنگ نیزار که دارای پاسگاه ژاندارمری است طی طریق نموده و در کیلومتر ۱۶۹ آبادی بزرك حاجی آباد واقع است میگذرد از این نقطه ببعد تا ۶ کیلو متر جاده در امتداد نخلستانی که جزو حاجی آباد است عبور نموده و در کیلومتر ۱۸۶ به گدار گهکم میرسد از آن ببعد در شیب نزولی طی مسافت نموده و در جلگه که متکی بارتفاعات صعب العبور در طرفین است داخل میشود در این جلگه محور راه بطرف جنوب شرقی امتداد پیدا کرده و بارتفاعات سمت چپ نزدیکتر است . در کیلومتر ۱۰۲ قهوه خانهٔ و نخلستان بزرگ گهکم واقع است .

محور راه پس از عبور از جلگه بالا در کیلومتر ۲۲۸ بآبادی کوچکی بنام پر عابدین میرسد پس از گذشتن از این آبادی داخل ارتفاعات نسبتاً مشکلی گردیده با اعوجاجاتیکه غالباً محور راه بپرتگاههای مهمی تصادف مینماید برخورد میکند در کیلومتر ۳۰۰ محور جاده به تنك زاغ میرسد از آن ببعد ارتفاعات طرفین جاده از هم دور میشوند در کیلومتر ۲۶۵ آبادی گهره در کنار راه واقع شده .

آبادی و نخلستان پرعابدین ٤ کیلومتری شمالی تنگ زاغ

محور پس از گذشتن از گهره داخل ارتفاعاتی بنام ارتفاعات سرزه شده و تا ۲۵ کیلومتر این ارتفاعات در طرفین جاده نزدیك بیکدیگر قرار دارند. در کیلومتر ۲۸۷ نخلستان بزرگی واقع است در کیلومتر ۲۹۷ پاسگاه ژاندارمری آب شیرین واقع است . پس از عبور از این پاسگاه محور راه آبادی سرزه را در کیلومتر ۳۰۹ در کنار گرفته و بارتفاعات گنو متوجه میشود ارتفاعات گنو در مغرب راه واقع و در کیلومتر ۳٤ پاسگاه ژاندارمری گنو قرار دارد .

تخت سنگ در ۲٤ کیلومتری بندر عباس مجاور راه

مسیر راه پس از گذشتن از دامنه های جنوبی کوه گنو به جلگه عباسی داخل میشود . مسیر راه در کیلومتر ۳٦٤ که آبادی شغو واقع است معبر خود را بطرف مغرب ادامه داده و به بندر عباسی داخل میشود .

۲ – استفاده از منابع محلی .

الف – خوار بار – بطور کلی در محور این راه جز در جلگه سیرجان (که آنهم قابل ملاحظه چندانی نیست) هیچ گونه خوار بار وجود نداشته و اهالی برای معیشت خودشان از خارج تهیه میکنند فقط بزرگترین آبادی سر راه که حاجی آباد است مقدار زیادی در سال صادرات خرما دارد (دارای ۱۷۰۰۰ نخل خرما است) علت فقدان کسری خوار بار در این محور کمی آب است و الا دارای زمین های حاصل خیزی است که استعداد زراعت قابل ملاحظه دارد کما اینکه فعلا با کمی آب در بعضی آبادیها بوسیله قنات زراعت مختصری برداشت مینمایند .

در جلگه سیرجان آبادیهائیکه از قبیل نجف آباد . ابراهیم آباد . امیر آباد ایزد آباد واقع شده اند محصول زراعتی آنها نسبتاً خوب و همه ساله مقداری غله به سعید آباد که مرکز سیرجان است میفرستند .

ب . آب مشروب این مسیر فوق العاده کم است بطوریکه در اغلب نقاط حدود ۱۰۰ کیلومتر اصلا آب وجود ندارد فقط در کیلومتر ۱٦۹ حاجی آباد رودخانه جاریست که بوسیله آن نخلستان مشروب میشود همچنین جوی کوچکی در پرعابدین جریان دارد از گردنه زاغ بطرف بندر عباس تا ۱۰۰ کیلومتر اصلا آب وجود ندارد . در آبادی سرزه قنات آب شوری وجود دارد که با آب آن که بوسیله گاو کشیده میشود زراعت مختصری دارند .

ج – وسایل بارکشی وسیله بارکشی آبادیهای واقع در مسیر راه بیشتر الاغ و شتر است که فقط رفع احتیاج اهالی را مینماید هیچ گونه وسایل خودرو در آبادی های بین راه وجود ندارد .

۳ - مسیر راه از نظر نظامی - ستونهای متحرك در این محور کلیه احتیاجات زندگی خود راحتی آب مشروب باید از سعید آباد و کرمان تامین نمایند .

وسائل اردو گاه از قبیل چادر و غیره باید همراه داشته باشند زیرا در قسمت اعظم راه (از جلگه سیرجان گذشته) آبادیها دور از یکدیگر واقع شده و باراه پیمائی روزانه قسمتها نمیتوانند خودرا از یك آبادی بآبادی دیگر برسانند از طرفی این آبادیها گنجایش قسمتهای زیادی را از گردان ببالا ندارد بعلت نداشتن استتار لازم است جهت ستونهای متحرك در ضمن راه بایستی از راه پیمائیهای شبانه در صورت ایجاب وضعیت تاکتیکی استفاده نمایند .

موضوع دیگری که لزوم راه پیمائیهای شبانه را تائید مینماید عبارت از درجه حرارت یك قسمت اعظم راه در روز که راه پیمائی در آن طاقت فرسا و اجباراً در نه ماه از سال (از اسفند الی آخر آبان) بایستی از شب که درجه حرارت نسبتا کمتر است جهت راه پیمائی استفاده کرد .

از نظر تسهیل عملیات و احراز موفقیتهائی بهتر است با قسمتهائیکه در این راه برعلیه مهاجم احتمالی داخل عمل میشوند یك قسمتهای کوچك کوهستانی فرستاده شود زیرا ضمن عمل در ارتفاعات مختلف این راه واحدهای کوهستانی بموقع میتوانند عملیات مهمی اجرا نمایند .

انتخاب مسیر مواضع دفاعی - بطور کلی در مسیر راه از موقعیکه جاده داخل کوهستان میشود قدم بقدم دارای مواضعی است که میتواند مدتها از مهاجم جلوگیری شود ولی مواضع مهمی که شایان توجه مخصوصی است عبارتست از ۱ – گردنه چاه چقوك ۲ – گدار گهکوم – ۳ تنك زاغ ٤ – ارتفاعات شمال شرقی سرزه ٥ – کوه گنو و ارتفاعات جنوبی آن ۱ – گردنه چاه چقوك - این موضع در ۱۰۳ کیلومتری سعید آباد واقع دارای دید و تیر مناسب از طرفین متکی بارتفاعات غیر قابل عبور عیبی که دارد اینست که این موضع عمق زیادی نداشته و مهاجم اگر موفقیتی در این موضع پیدا کنند تا سعید آباد

یعنی ۱۰۳ کیلومتر هیچ جا نمیتوانیم جلوی او ایستادگی کنیم و مخصوصاً در جلگه سیرجان چنانچه بخواهد باستفاده از موقعیت بپردازد دارای شعاع عمل وسیعی است که میتواند حد اکثر استفاده را ببرد . این موضع فقط برای قسمت های تاخیر انداز که عقب نشینی های خودی را در جلگه سیرجان تأمین مینمایند بسیار موضع خوبی است .

۲ – گدار کهکم – این موضع در ۱۴۰ کیلومتری سعید آباد واقع و از هرحیث برای دفاع مناسب است منتها استقرار در آن وقبول رزم دراین موضع خاک کشور بمسافت دویست کیلومتر باختیار مهاجم است و با اهمیتی که این موضوع دارد در صورت عدم اجبار بایستی موضع دیگری در جلو در نظر بگیریم .

۳ – گردنه زاغ – این موضع که بهترین مواضع این مسیر است در ۲۵۵ کیلومتری از سعید آباد واقع و مشخصات دفاعی را از حیث دید و تیر و عمق و غیره داراست شایسته است دفاع قطعی در این موضع مؤثر است و عبارت ازتأمین احتیاجات زندگی افراد بخصوص آب مشروب است زیرا در شیب شمالی ارتفاعات گردنه زاغ که در دست قوای خودیست دارای آب جاری است مشروب و بالعکس در شیب جنوبی که بطرف دشمن متوجه است تا ۱۰۰ کیلومتر تقریباً نه آب پیدا میشود نه آبادی .
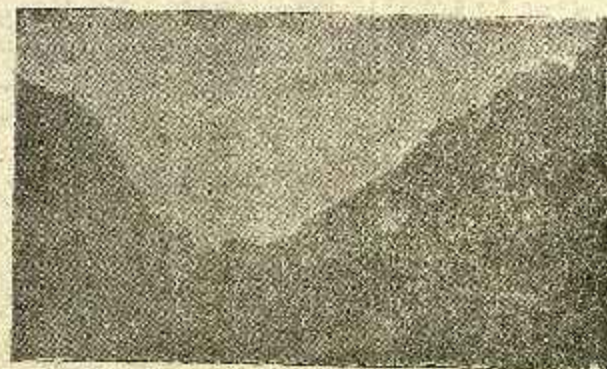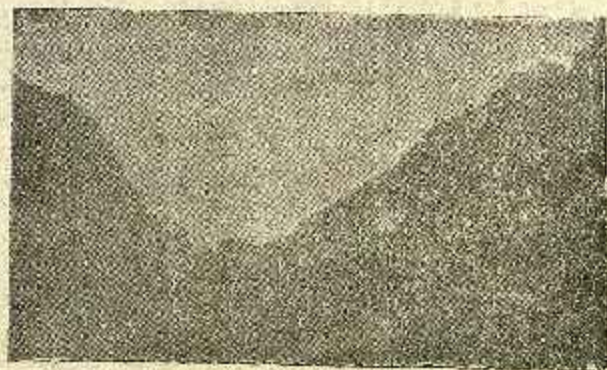
منظره عمومی تنگ زاغ

۴ – ارتفاعات شمال شرقی سرزه – این موضع در ۳۰۰ کیلومتری سعید آباد واقع و از هرحیث وضعیت دفاعی مناسبی را میتوان در آن برقرار نمود معایبی که این موضع دارد عبارت از دوری آن از سعید آباد و نقصان آب در این موضع است معهذا از این موضع تا موقعیکه آرایش موضع گردنه زاغ خاتمه پیدا نکرده باید استفاده شود .

۵ – ارتفاعات کوه گنو – این موضع در ۳۳۵ کیلو متری سعید آباد موضعی است مشرف بجلگه عباسی و برای قسمتهائیکه احیاناً ساحل عباسی را از دست داده اند موضع بسیار مناسبی است در جلوی این موضع ارتفاعات نسبتاً پستی وجود دارد که عند اللزوم میتوان در آنها نیز نسبت بدشت بندر عباس دفاع نمود . نتیجه که از بررسی مواضع بدست میآید بطور خلاصه عبارت از دفاع قطعی در این مسیر در ارتفاعات گردنه زاغ باید بعمل آید برای استقرار در این موضع از مواضع گنو و ارتفاعات مقابل آن و سرزه باید استفاده شود

یکی از نقاط حساس تنگ زاغ

چنانچه احیاناً مواضع دفاعی گردنه زاغ سقوط نماید در مواضع کهکم و چاه چقوك پیشروی دشمن رابتأخیر انداخت وبالاخره برای خاتمه عقب نشینی قسمت ها از جلگه سیرجان قسمت هائیکه تأخیر اندازند باید ارتفاعات چاه چقوك را در اختیار داشته باشند .

تخریبات — در این مسیر در قسمت کوهستانی اجرا و دارای نقاطی حساس است که میتواند حد اکثر استفاده را بدهد مخصوصاً در ارتفاعات گردنه زاغ تعداد این نقاط فوق العاده زیاد وبا تخریب یکی از آنهامیتوانیم چندین روز پیشروی طرف را بتأخیر بیاندازیم نقاطی که تخریب آنها ارزش فوق العاده دارد ذیلا ذکر میشود .

یکی دیگر از حساسترین مواضع در تنگ زاغ

در کیلومتر ۱۲۵ در امتداد راه مسیلی است که در یك نقطه پرتگاه بجاده نزدیك میشود . در کیلومتر ۲۸۶ روی ارتفاعات گنج که مسیر راه در دامنه آن واقع شده دارای نقاطی است برای تخریب که حد اکثر استفاده را میتوان حاصل نمود .

در شعبه صعودی گردنه زاغ دارای ۸ نقطه مهم برای تخریب است که هر کدام آنها میتواند چندین روز از پیشروی جلو گیری کند .

۳ - محور کرمان بم

طول راه از کرمان به بم ۱۹۳ کیلومتر . عرض جاده ٦ الی ۷ متر این راه در ۱۳۰٦ ساخته شده شیب آن متغیر در دو نقطه یکی در ۲۲ کیلومتری شهر کرمان و یکی در ۱٤ کیلومتری بم به ۱۲ در صد میرسد .

از لحاظ جغرافیائی .

مسیر راه از کرمان بطرف جنوبشرقی امتداد دارد . این راه را میتوان بدو قسمت تقسیم نمود قسمت اول قسمت کوهستانی که تا یك کیلو متر و نیمی ابارق امتداد داشته و قسمت دوم از ابارق به بم که جلگه است .

جاده از بین دهلیزی عبور مینماید که ارتفاع آن از ۱۰۰۰ الی ۳۰۰۰ متر تغیر مینماید .

عرض این دهلیز تا ماهان ٥ کیلو متر و بتدریج نزدیکتر شده تا در کیلومتر ٤۰ بیك کیلو متر و نیم میرسد .

از محل مزبور دهلیز مجددا عریضتر شده و در کیلومتر ٦٤ در سینه جهان عرض آن به دو کیلومتر میرسد از آنجا وارد دهلیز وسیعتر شده و در داخل این دهلیز یك سلسله تپه ماهورهائی مشاهده میشود این دهلیز در یك کیلومتری ته رود (کیلومتر ۱۲۹) بهم متصل میشود در این محل ارتفاعات از یکدیگر مجزا ووارد یك جلگه مسطحی میگردد .

آبادیهای متعدد در اطراف جاده وجود دارد که قابل توجه نیستند در کیلومتر ۳۸ بخش ماهان که دارای ٤۰ آبادی است این بخش با دهات تابعه در حدود ۲۰ هزار نفر جمعیت دارد . آبادی مشجر و بزرگی بوده دارای دومسجد و بقعه بزرك شاه نعمت اله است . آبادی تهرود در کیلومتر ۱۲۹ دارای ۱۰۰ خانوار . ابارق در کیلومتر ۱٤۲ دارای ۱۰۰ خانوار دارزین در کیلومتر ۱٦۷ دارای ٦۰ خانوار . جاده هائیکه از جاده کرمان بم منشعب میشود عبارتست

۱ - یك جاده که از ۱۲ کیلومتری کرمان به گردنه سیرچ شوسه شده و از آنجا قرار است تا شهداد و بیرجند امتداد پیدا نماید .

۲ - یك جاده ارابه رو که از دیگل آباد بطرف راین و ساردوئیه میرود

۳ - از ته رود یك جاده به سردوئیه میرود .

٤ - از دارزین یك جاده ارابه رو تا ده بکری (تقریبا ۳۰ کیلومتر جنوب غربی دار زین) میرود و از آنجا مشغولند که تا جیرفت این راه را ادامه دهند

ارتفاعات بین ابارق و تهرود (آبادی ابارق دیده میشود)

از لحاظ دفاع نسبت بمعترض که ازمحور بم میآید .

موضع اول - ارتفاعات ۲ کیلومتر جنوب شرقی ماهان حدود تپه های دو در ان دارای دیدو تیر خوب عمق آن نیز کافیست .

معایب . ارتفاعات کوچك درجلو موضع است .

موضع دوم - ارتفاعات سینه جهان دارای دیدو تیر خوب مسیر موضع کوتاه عمق آن کافی میباشد .

استفاده از منابع محلی .

درطول راه کرمان بم استفاده از منابع محلی جز مختصری ماهان تهرود ابارق و دارزین غیر مقدور باید وسائل لازمه جهت واحدها از عقب تامین گردد .

نتیجه .

۱ - فقط در ماهان و ته رود و دارزین واحد ها میتوانند در منزلگاه باشند درسایر نقاط باید بطور اردوگاه زیست نمایند .

۲ - راه پیمائی بهتر است از نظر استتار شبانه انجام شود و از لحاظ قلت آب بایستی

پیش بینی های لازمه نمود .

۳ - از لحاظ استفاده از منابع محلی از کرمان به بم مختصری در تنه رود و ابارق ممکن است . استفاده ارزاق ووسائل بارکشی نمود

٤ - از لحاظ دفاع موضع دوم بهتر بنظر میرسد و ضعیعات آن فوقا نیز ذکر شده است

٤ - محور کرمان و یزد

مشخصات راه :

طول راه از کرمان به یزد ۳۷۷ کیلومتر .

عرض ۷ - ۸ متر دو طرفه قابل عبور کامیونها است .

شیب آن ملایم از یك در صد تجاوز نمی نماید .

از لحاظ جغرافیائی :

مسیر راه از کرمان بطرف مغرب سیر در کیلومتر ۲۹ به قصبه باغین که درسه راهی کرمان بندر عباس - یزد واقع است میرسد در کیلومتر ٤۸ قریه رباط در یك کیلومتری جنوب راه واقع آبادی مهمی است در کیلومتر ۶۱ بدوراهی زمستانی و تابستانی میرسد راه تابستانی آن مستقیما از دق کبوترخان عبور راه زمستانی دق را از شمال دور زده در کیلومتر ۷۷ قریه کبوترخان میرسد که از مازاد آب رودخانه لاله زار مشروب زراعت عمده آن گندم و قابل اهمیت است در کیلومتر ۸۰ از مسیر رودخانه لاله زار عبور (در موقع طغیان عبور مشکل است) در کیلومتر ۱۰۰ از قریه ناصریه که بواسطه نداشتن آب کم اهمیت است عبور در کیلومتر ۱۲۳ شهر رفسنجان واقع است (مشخصات رفسنجان در بخش رفسنجان شرح داده شده)

از بهرام آباد به بعد راه از جلگه خارج در دامنه ارتفاعات جنوبی بخش بنام کوه مهرکش عبور در کیلومتر ۱۶۰ قریه کوچك احمد آباد واقع که دارای پاسگاه ژاندارمری است .

در کیلومتر ۲۰۳ قصبه بیاض واقع قابل اهمیت دارای یك کارخانه عدل بندی پنبه است .

در کیلومتر ۲۳۱ قصبه اناز (مرکز دهستان) واقع دارای پاسگاه ژاندارمری و اداره پست و شعبه بنزین است کاروانسرای شمش در کیلومتر ۲۶۳ قهوه خانه کرمانشاه در کیلومتر ۲۹۲ آبادی آن در ۱/۵ کیلومتری شمال قهوه خانه واقع است .

گردنه سریزد در کیلومتر ۳۱۷ واقع از گردنه راه باشیب نزولی یك در صد بطرف جلگه یزد سرازیر در کیلومتر ۳۴۱ آبادی سریزد و در کیلومتر ۳۷۷ بشهر یزد منتهی میشود .

راههای فرعی -

در کیلومتر ۲۹ از باغین راه شوسه بندر عباس منشعب میشود .

در کیلومتر ۲۳۱ از دهستان انار راه فرعی به شهر بابك منتهی میشود (عبور خیلی کم تعمیر لازم دارد) .

در کیلومتر ۳۵۰ راه نیمه شوسهٔ بطرف جنوب غربی منشعب از طریق امرغو به شیراز منتهی میشود .

از لحاظ مواضع نظامی

این راه درتمام طول خود از دهلیز عریضی که ارتفاعات کله گاو و کوهستان پاریز و کوهستان شهر بابك و شیر کوه در جنوب و ارتفاعات داوران و ارتفاعات بافق در شمال دهلیز واقع است عبور در طول دهلیز سه موضع دیده میشود .

موضع اول - حدود کبوترخان است که عرض دهلیز تنگ کم ارتفاعات طرفین مهم است .

موضع دوم - حدود کاروانسرای شمش است .

موضع سوم - گردنه سریزد است .

موضع های نامبرده باید مورد بررسی واقع گردد .

از لحاظ استفاده از منابع محلی

در باغین - کبوترخان - رفسنجان - بیاض - انار - ارزاق و علیق و

۵ - محور کرمان - بافت

مقدمه - جاده کرمان - بافت دارای تاریخی نیست ولی سابقاً استفاده کاروان روئی از این جاده میشده جدیداً بدست خود اهالی اتومبیل روشده است (نیمه شوسه) بطور کلی در فصل بارندگی عبور خود روها از این جاده فوق العاده مشکل و در فصول دیگر سال هم خالی از زحمت نیست چون قسمت‌های اولیه این جاده مملو از خاك نرمی است .

در فصول وزش باد های شدید معروف نواحی کرمان همان خاکها در اطراف جاده جمع شده بصورت ارتفاعاتی درمیآیند ولی این ارتفاعات غیرثابت و متغیرند چون وزش باد بهر سمتی که باشد در آنطرف بیشتر دیده میشود .

پیچ های این جاده در قسمت کوهستانی خیلی کوچك و خود روها محتاج به کم کردن سرعت میگردند من‌حیث المجموع درهر فصل سال عبوردو کامیون از این جاده مشکل است .

وضعیت طبیعی محور کرمان - بافت

جاده کرمان - بافت بطرف جنوب غربی کرمان ادامه دارد و مشتمل بر ۲ قسمت جلگه و کوهستان است .

طول این جاده ۱۶۳ کیلومتر - عرض آن در قسمت های جلگه ۶ تا ۸ متر و در قسمت های کوهستانی از ۴ تا ۵ متر تجاوز نمیکند - شیب جاده متغیر و دارای شیب های صعودی و نزولی است .

همینکه از کرمان خارج میشویم تا کیلومتر ۸ آبادیهائی در اطراف دیده میشود که مهم تر از همه آنها باقر آباد است اراضی در این طول شنزار در کیلومتر ۱۵ از شنزار خارج ودر کیلومتر ۲۵ پاسگاه ژاندارمری و کاروانسرای جاری واقع است .

در کیلومتر ۳٤ جاده وارد تنگ میشود که رودخانه جاری در همین تنك جاری است .

در تنك مزبور جاده از گردنه کوچکی میگذرد در کیلومتر ۳۹ جاده در همان تنك بآبادی کلومك میرسد .

پس از خارج شدن از تنك جاده در کیلومتر ٤۳ انشعابی پیدا میکند که بطرف ده تازیان ادامه دارد و اخیراً اتومبیل رو شده است . جاده در کیلومتر ٤۵ بآبادی بحر امجرد رسیده و از اینجا بطرف باختر منحرف در کیلومتر ۷۰ به آبادی نگار میرسد .

از آبادی تامبرده بطرف جنوب منحرف میشود .

در کیلومتر ۸٤ به آبادی قنات‌سیر میرسد از این آبادی انشعابی بطرف مغرب ادامه دارد که منتهی به آبادی‌مشیز مرکز بخش بردسیر روی محورشوسه کرمان — سیرجان میگردد (نظر به شنزار بودن قسمت اولیه راه بالا کامیون هائیکه بمقصد بافت حرکت مینمایند از قلعه مشیز از راه سیرجان خارج درقنات سیر به این محور ملحق میشوند .

همینکه جاده از آبادی قنات سیر گذشت در کیلومتر ۹۰ داخل دره های سنگ صیاد میشود از این ببعد شیب آن صعودی وداخل پیچ و خمهای زیاد میگردد از همین جا کوه های زارچو موازی با جاده در مغرب مشاهده میشود . در کیلومتر ۱۰۰ جاده به گردنه صیاد رسیده و از دهنه حسن آباد گذشته و شیب آن نزولی میگردد .

در کیلومتر ۱۰۵ جاده به امامزاده سلطان سید حمید میرسد .

در کیلومتر ۱۰۸ ارتفاعات تمام شده جاده بیك دره میرسد که رودخانه لاله زار در آن عبور میکند .

رودخانه نامبرده مانع مهم نیست فقط در فصل بارندگی مانع عبور پیاده میگردد . از اینجا یك‌شعبه به لاله زار میرود بعد از آن جاده با شیب صعودی در کیلومتر ۱۱۵ به قلعه عسکر منتهی میشود .

قلعه عسکر مرکز دهستان دارای پاسگاه‌ژاندارمری است .

از قلعه عسکر راه باشیب‌صعودی ادامه یافته در کیلومتر ۱۲۸ به گردنه کفنو میرسد این گردنه در ارتفاع ۲۸٤۸ متر واقع اغلب سالها در زمستان مسدود میشود .

راه از گردنه با شیب نزولی بطرف جلگه گیسکان سرازیر در کیلومتر ۱۳۸ به قریه مشکان و جهان‌جان میرسد در این محل ازدره گیکان خارج بطرف جنوب خاوری منحرف از گردنه خاکی کوچکی گذشته در کیلومتر ۱۵۳ به دهستان بزنجان میرسد .

از بزنجان راه بطرف خاور منحرف در یك کیلومتری باختری بافت از رودخانه گیکان عبور در کیلومتر ۱۶۳ به قصبه بافت منتهی میشود .

منابع محلی در طول جاده کرمان ـ بافت

در طول این محور آبادیهای مشروحه زیر دیده میشود .

در کیلومتر ۶ دو کیلومتری باختر جاده آبادی باقرآباد در کیلومتر ۳۹ آبادی گلاومك و در کیلومتر ٤۲ عباس آباد که چندان اهمیت ندارند

در کیلومتر ٤۵ دهستان بحر امجرد که مشتمل به چند قریه کوچك است واقع دارای مزارع و اشجار زیاد و دو مسجد و دو کاروانسرا است که در مواقع لزوم یك هنگ میتواند درآنجا منزل نماید ولی بواسطه وجود آبهای راکد در اطراف این آبادی مالاریا خیز است .

آبادیهائیکه در اطراف بحر امجرد واقعند بشرح زیر است .

مبارکه ــ ده شیخ ــ ده کرد ــ حسین آباد ــ دولت آباد ــ خیرآباد غبیرا ــ که هر کدام آنها از ۱۰ الی ۳۰ خانوار جمعیت و محصولشان باندازه کفاف مخارج اهالی بیشتر نیست . فقط مبارکه قابل اهمیت است .

در کیلومتر ۸۳ آبادی نگار واقع شده که دارای ۳۰۰ خانوار جمعیت است .

از آبادی نامبرده بالا تا رودخانه لاله‌زار آبادیهای مشروحه زیر وجود دارد که هریك بین ۷ تا ۱۵ خانوار جمعیت دارند و محصول آنها فقط مصرف اهالی را تامین مینمایند .

کهنك - ساهان جرد - سلطان آباد - شاه آباد - قنات سیر .

از رودخانه لاله زار تا کیلومتر ۱۲۷ آبادیهای دیده میشود که هریك بین ۱۵ الی ۱۲ خانوار جمعیت و محصول مازاد بر مصرف اهالی وجود ندارد .

در کیلومتر ۱۲۷ آبادی قلعه عسگر واقع است که دارای ۶۰ خانوار جمعیت و مازاد محصولش قابل توجه است .

آبادی های زیر در اطراف قلعه عسگر وجود دارد که هریك بنوبه خود دارای اهمیت میباشند .

لاله زار - باغابر - خرمنده - سر آسیاب و پاس چمن .

در کیلومتر ۱۳۸ دهستان کیسکان است که از ۲۳ قریه کوچك تشکیل ایل لك در این دهستان سکنی دارند .

در کیلومتر ۱۵۳ دهستان برنجان که از ۲۸ قریه تشکیل دارای باغستان بسیار و ییلاق این جالبارزی است مازاد محصولش قابل توجه است .

جاده هائیکه از بافت منشعب و فعلا بوسیله خود رو ایاب وذهاب میشود بشرح زیراست .

۱ - راه نیمه شوسه بافت - کرمان ۱۶۳ کیلومتر .

۲ - راه نیمه شوسه بافت - سیرجان ۱۰۸ کیلومتر .

۳ - راه نیمه شوسه بافت - گوغر از طریق دهستان فتح آباد .

٤ راه نیمه‌شوسه بافت - به ساحل‌خلیج فارس از طریق اسفندقه - رودبار منوجان - رودان و میناب که اخیراً بوسیله اهالی احداث ولی تعمیر کلی لازم دارد .

از لحاظ مواضع نظامی .

در طول این راه سه رشته ارتفاعات عمود به محور دیده میشود .

الف - ارتفاعات گدار خون مشرف به جلگه بهرامجرد .

ب - ارتفاعات آبخورك .

ج - ارتفاعات کوه شاه (گردنه کفنو)

هریك از ارتفاعات بالا برای انتخاب موضع دفاعی شهر کرمان دارای معایب و محاسنی است .

موضع ۱ - ارتفاعات گدار خون .

محاسن

الف - مسافت تا کرمان خوب است .

ب - دارای میدان تیر و دید کافی است .

معایب .

الف - همه جای آن قابل عبور است .

ب - دور زدن آن از هر دو سمت بسهولت انجام میگیرد .

ج - در عقب سر موضع دیگری ندارد .

موضع ۲ - ارتفاعات آبخرك .

محاسن .

الف - مسافت تا کرمان خیلی خوب است .

ب - پشت سر آن موضع دیگری هم وجود دارد .

ج - دور زدن از سمت مغرب ممکن نیست .

د - جاده قنات سیر - مشیز در عقب آن جاده عرضی خوبی را تشکیل داده .

هـ - دارای دید کافی و میدان تیر خوبی است .

معایب .

الف ـ از طرف خاور دور زدن آن سهل است .

ب ـ همه جای این کوهستان قابل عبور است .

موضع ۳ گردنه کفنو .

محاسن .

الف ـ جناحین متکی بارتفاعات غیر قابل عبور است .

ب ـ دارای دید کافی و میدان تیر خوبی است .

ج ـ پشت سر آن مواضع متعددی وجود دارد .

بطور کلی موضع سوم موضع بالنسبه خوبی را تشکیل و بهتر از مواضع اول و دوم است .

۱ ـ چنانچه جاده کرمان ـ بافت ـ میناب باتمام برسد و مرمت های لازمه بشود همان اهمیتی که جاده کرمان ـ سیرجان بندر عباس ـ دارد این جاده هم پیدا خواهد کرد .

۲ ـ راه پیمائی از لحاظ استتار واحد ها بهتر است که روی این محور در شب اجرا شود .

۳ ـ کلیه وسائل زندگی بایستی همراه ستونهائیکه روی این محور خواهند بود باشد چون منابع محلی آبادیهای واقعه در طول و اطراف این محور حتی تکافوی یك هنك را نمینماید .

۴ ـ از موالید بافت ـ و اقطاع ممکن است یك واحد های کوهستانی کوچکی تشکیل داد .

---

۶ ـ محور کرمان ـ ساردویه

این محور تا کیلومتر ۵۲ (۱۲ کیلومتر جنوب غربی ماهان) جاده شوسه کرمان بم را طی نموده (که جزومحور کرمان بم) شرح داده شده‌است

از کیلومتر ۵۲ الی ساردویه

مقدمه ـ وجود این راه قدیمی بنظر میآید که‌قبل از پیدایش وسائل‌خود رو کاروان رو بوده (مخصوصا وجود یك کاروانسرای شاه عباسی در هنگا قدیمی بودن آنرا ثابت مینماید) و بعلت اقصر راه بودن قبل از ایجاد شوسه (کرمان سیرجان بندر عباس) بین کرمان و سواحل خلیج فارس از این‌محور ایاب و ذهاب میشده .

فعلا این راه رابطه ایلات و اهالی واقع بین رود بار جیرفت ساردوئیه بکرمان میباشد و از طرف دیگر راهی است که میناب و سواحل آنحدود را بکرمان متصل مینماید .

طبق اطلاعات محلی این راه توسط سردار مجلل که یکی از متمولین کرمان و دارای املاك و آبادیهای متعددی است بخود رو تبدیل شده است . (نیمه شوسه)

از راین الی ساردوئیه هم چون مرکزادارات کشوری این بخش‌ودارای کان طلاو مس میباشد بوسیله کمك اهالی به خود رو (نیمه شوسه) مبدل شده است

مسیر راه ـ مسیر این راه ۱۹۰ کیلومتر از کرمان تا ساردوئیه بوده بچهار قسمت میشود .

۱ ـ قسمت شوسه ۲ ـ از کیلومتر ۵۲ الی فخرآباد ۳ ـ از فخرآباد الی گدار سیاه یا گدار کهو ۴ ـ از گدار سیاه الی ساردویه .

قسمت یکم شوسه ـ از کرمان الی ۱۲ کیلومتر جنوب شرقی ماهان (۲ کیلومتر بهزینل آباد) که دارای ۵۲ کیلومتر طول و شرح جزئیات آن جزو محور کرمان بم داده شده است .

قسمت دوم . از کیلومتر ۵۲ این جاده از محور کرمان بم جدا شده و متوجه جنوب میگردد و از روی دامنه های شرقی دهلیز محور کرمان بم با یك شیب ملایم صعودی به کریم آباد در کیلومتر ۶۰ میرسد پس از آن جاده یك کیلومتر متوجه جنوب غربی شده داخل تپه ماهور های خاکی شده و پس از پیچ و خمهای زیادی باز داخل یك دره به عرض ۵۰ الی ۱۰۰ متر به هنگا بالا کیلومتر ۷۲ میرسد از این محل جاده تقریبا بموازات محور شوسه بم که یك رشته تپه ماهور های خاکی در فاصله این دو میباشد به کله شور کیلومتر ۹۲ میرسد از این محل جاده با یك شیب خیلی ملایمی صعود نموده و پس از عبور (۵۰۰ متر) از یك مسیر سیل آب در کیلومتر ۱۰۶ بیك گردنه خیلی کوچك میرسد که موسوم به گردنه کله شور میباشد پس از آن تقریبا بایك خط مستقیم باشیب کمی نزول نموده بقسمیکه تپه ماهور ها بمرور از آن دور شده تقریباً در اراضی مسطحی از بین دو ارتفاع غیر قابل عبور که بفاصله ۵۰۰ متر از هم قرار گرفته اند عبور نموده به آبادی فخر آباد میرسد

قسمت سوم . از فخر آباد کیلومتر ۱۲۶ جاده داخل یك جلگه وسیعی بعرض ۱۲ الی ۱۵ کیلومتر شده و دو شعبه میشود .

الف - یك شعبه آن متوجه جنوب باختری شده بقسمیکه جلگه را در عرض قطع نموده به پای تپه های خاکی بمدر زرد و باغات راین رسیده پس از دور زدن باغات از ارتفاعات زریند صعود نموده از شمال داخل قصبه راین در کیلومتر ۱۳۲ میشود .

پس از عبور از کوچه باغات و خاور قلعه معروف راین از مغرب امامزاده گذشته از قصبه راین خارج شده و روی اراضی لم یزرع گذشته به گدار سیاه (گدار کهو) کیلومتر ۱۵۷ میرسد .

ب - شعبه دیگر از فخر آباد به ده میرزا و از وسط جلگه راین که بطور مایل آنرا قطع مینماید به آبادی کرج رسیده و از تپه خاکی های دنباله زرده بند بایك شیب تندی صعود نموده داخل اراضی لم یزرع شده در ۵ کیلو متری گدار سیاه به جاده ایکه از راین میآید متصل میگردد .

راین - قصبه راین در راس یك کره مو اصلاقی واقع شده که از این قصبه چهار جاده منشعب میشود بشرح زیر (نیمه شوسه)

۱ - یك جاده متوجه شمال خاوری شده بفخر آباد میرسد (همان است که شرح داده شده)

۲ - جاده دیگر متوجه جنوب خاوری شده پس از پیمودن طول جلگه تهرود به جاده کرمان بم متصل میگردد .

۳ - از راین جاده دیگری خارج شده متوجه شمال میگردد که پس از عبور از ده تازیان - بهر امجرد به شهر کرمان متصل میگردد .

۴ - جاده دیگری هم که شرح آن فوقا ذکر شده بگدار سیاه میرود .

قسمت چهارم . در گدار سیاه جاده پس از قطع نمودن کوه هزار داخل منطقه کوهستانی شده و بدو شعبه میشود که یکی قافله رو بوده به آبادی سرخه گل وتوك واز آنجا بجیرفت میرود دیگری جاده خود رو که پس از عبور از پیچ و خمها و شعبه های صعودی و نزولی در کیلومتر ۱۶۷ بحسین آباد میرسد مجدداً بطریق فوق در ارتفاعات رود پل (گردنه بهمان نام) سرازیر شده برودخانه میرسد در آنجا سابقا پلی بوده که بکلی خراب شده فعلا از یك گداریکه در شمال پل مخروبه که محل آن نمودار است از آبادی بنام سرپل در کیلومتر ۱۷۷ میگذرد

ازاین محل جاده مجددا با پیچ و خمهای زیاد و شیب های تند صعودی و نزولی در کیلومتر ۱۸۶ بحسین آباد دهنه میرسد . از این محل جاده بطریق فوق و باشیب صعودی بیشتری به ارتفاعات مشرف بساردوئیه رفته و پس از عبور از گردنه ساردوئیه سرازیر شده داخل جلگه ساردوئیه در کیلومتر ۱۹۰ بقریه باب مزار میرسد مسیر این راه ۳ الی چهارمتر عرض از کریم آباد بکلهشور و از فخر آباد به راین هنگام بارندگی غیر قابل عبور وسائل خودرو است .

از نظر نظامی

از نظر راه پیمائی - این محور بکلی باز ووسیله برای استتار ندارد .

از نظر استقرار - روی این محور تاجلگه راین استقرار باید بوسیله اردوگاه انجام گیرد فقط در هنکا یك کاروانسرای کوچکی است که میتوان باشکال تا یك گردان منزل داد ولی در جلگه راین بعلت وجود آبادی های زیاد و بزرك میتوان قوای بیشتری را منزل داد مخصوصا در خصود راین قلعه بزرگی است که گنجایش سه هزار نفر را دارد و نیز یك مسجد که میتوان در حدود یك گردان در آن منزل داد .

قلعه راین - این قلعه در مغرب و خارج از آبادی روی یك تپه مرتفعی که بتمام جلگه راین دید دارد قرار گرفته بطوریکه اهالی بیان مینمایند ایجاد این قلعه در اثر هجوم اشرار بلوچ بوده پس از چندین مرتبه که اشرار متوجه این قسمت شدند بمجرد اطلاع از حرکت آنها اهالی که بیش از سه هزار نفر نمیشدند باهمان و حشم و آذوقه و اشیاء موجوده خود به این قلعه پناهنده شده و بوسیله عده ای از تفنگچیان از برج و خندق ابی که دور آن هست دست اشرار را از رسیدن بقلعه کوتاه مینموده تا مهاجمین پس از مدتی متواری شده و اهالی پس از اطمینان خارج شده بمحل های خود میرفتند .

وجود اشجار فراوان در راین و قراء اطراف آن استقرار افراد را کاملا از دید هوائی محفوظ خواهد نمود

از نظر تعرض - چون این محور (با وسائل خودرو) به ساردوئیه و از آنجا به بافت و در دو نقطه یکی جنوب امیر آباد و دیگری جنوب گهکم به محور بندر عباس و باوسائل اسبی و جماز به رود بارو میناب متصل میشود لذا میتوان با اعزام یك قوائی از این راه مهاجمیکه روی یکی از مواضع بین بندر عباس سیرجان کرمان متوقف شده است دور زد

وهمچنین چون باوسائل اسبی باز به جیرفت واز آنجا به محور بم متصل میشود میتوان همین عمل را نیز در این محور اجرا نمود و همچنین اگر مهاجم از تهرود گذشته باشد و به این محور هم عواملی فرستاده باشد باز میتوان از محور کرمان حسین آباد قریت العرب راین (حتی باوسائل خودرو) حمله جناحی نمود .

از نظر دفاع - چنانچه مهاجم بمنظور دست یافتن بشهر کرمان متوجه این محور گردد روی مواضعیکه میتوان از او دفاع نمود بشرح زیر میباشد

۱ - موضع ساردوئیه ۲ - موضع رود پل ۳ - موضع گذار سیاه (گذار کهو) ٤ - موضع راین (ارتفاعات عسکر و کله گی) ۵ - موضع هنکا

موضع ساردوئیه - این موضع عبارت است از ارتفاعات شرقی ساردوئیه که مسلط بر جلگه ساردوئیه میباشد دارای مشخصات زیر میدان دید و تیر خیلی خوب (دید به تمام جلگهٔ ساردوئیه)

دارای عمق بحد کافی .

مواضع متوالی دیگر درعقب (هنگام سقوط آن میتوان موضع دیگر در عقب اشغال نمود .)

درعقب آن دارای یك جاده مالرو که از حسین آباد سرخه جنوب شرقی به بیدروی و از شمال غربی به آبادی های کوچك دیگر متصل میشود .

در آبادیهای عقب آن آب بحد کافی موجود است (از مسافت ۳ الی ۱۲ کیلومتر)

مسافت آن تا کرمان ۱۸۵ کیلومتر .

موضع رود پل - این موضع ارتفاعاتیست مشرف به رودخانه که شرح آن در مسیر راه ذکر شد دارای بریدگی هائی بعمق ۱۰ متر کوهستانی سنگ دار و جز گدارها غیر قابل عبور مسافت آن تا موضع قبلی ۱۰ الی ۱۲ کیلومتر

مشخصات آن - میدان دید محدود و . میدان تیر بر رودخانه محدود . وجود
این رودخانه مانع خوبی است . عمق بقدر کافی . عقب آن موضع دیگرو جود
دارد . در عقب موضع آب کم - مسافت آن تا کرمان ۱۷۳ کیلومتر .

موضع کدار سیاه - این موضع عبارتست از دامنه رشته ارتفاعات کوه هزار
که تقریبا بموازات مواضع قبلی قرار گرفته و از جنوب غرب متصل به ارتفاعات
نزدیک تهرود میگردد مشخصات آن .

میدان دید و تیر خوب (مخصوصا ارتفاع کوه هزار که ارتفاع بزرگترین قله
آن به ۴۵۰۰ متر میرسد در روی قلل آن دیدگاه های بسیار خوبی وجود دارد)
جناح راست آن متکی به ارتفاع هزار و غیر قابل عبور است

دارای یک محور عرضی عقب آن که از راین الی کدار سیاه خود روئی و
و بقیه مالرو - بعلت مسطح بودن اراضی لم یزرع شنی آن بایک ترمیم مختصر
میتوان تبدیل بخودرو نمود .

آب باید از قراء اطراف مسافت ۶ الی ۲۰ کیلومتری بدست آورد . عمق
آن بقدر کافی .

دست یابی به ارتفاعات بوسیله قوای خودی آسان ولی از طرف
مهاجم مشکل زیرا از آن طرف دارای عمق چند برابر و بریدگی های فوق العاده
میباشد که صعود به آنرا مشکل بلکه غیر عملی مینماید .

عقب آن آبادی های متعدد که محل احتیاطهارا مستور و از طرف
دیگر استقرار در آن را نیز مهیا مینماید .

در محور خود روئی عمودی به این موضع متصل میگردد .

عقب آن نیز موضع دیگر موجود است که مسافت آن تا کرمان ۱۵۸
کیلومتر .

تبصره - سه موضع فوق الذکر تا هنگامی قابل دفاع است که مهاجم از
محور بم به کرمان نفوذ ننموده باشد و فرماندهی آن موضع باید محور تهرود
به راین را در نظر داشته باشد که عواملی جهت حفظ عقبه و جناح خود در
انتهای جلگه راین روی ارتفاعاتیکه این محور از آن میگذرد اعزام دارد .

سه موضع فوق بعلت کوهستانی و بریدگی های متعددیکه دارد بوسیله
مراکز مقاومت و نقاط اتکاء دفاع شده و عوامل کمتری لازم دارد لذا صرفه
جوئی در قوا ممکن است

موضع راین - این موضع جناح راست متکی بارتفاعات غیر قابل عبور
هزار بوده و جناح چپ به ارتفاعات بین این جلگه و دهلیزی که محور
کرمان بم از آن میگذرد مشخصات آن عبارتند از .

ارتفاعات غیر قابل عبور عسکر و کله گی ۷ الی ۸ کیلومتر عرض جبهه
آنست ۸ این جبهه را کوتاه نموده و مدافعین کمک بزرگی را مینماید ولی
در فاصله بین دو ارتفاع که بعرض ۵۰۰ متر است زمین مسطحی است که باید
دفاع شود . دارای میدان دید و تیر بسیار خوب (بر تمام جلگه راین) .

دو محور کرمان قریت العرب و کرمان کریم آباد فخر آباد را میپوشاند
عمق لازمه را داراست .

چون این موضع از دو دهلیز تشکیل شده که ارتفاعات عسکر و بین آن
دو واقع گردیده فرماندهی عوامل مدافعین را از یکدیگر مجزا مینماید و علت
عرض ارتفاع عسکر و دفاع بین ارتفاع عسکر و کله گی را باید با یک واحد
مجزا و یا واحد جناح خاوری واگذار نمود عقب آن در دهلیز خاوری آب
وجود ندارد . مسافت آن تا کرمان ۱۲۱ کیلومتر .

بواسطه اراضی مسطحی که بین تپه های خاکی بند زرد و عسکر و
کله گی وارتفاعات کله گی و ارتفاعاتیکه واقع بین جلگه راین و دهلیز محور
بم کرمان واقع است احتیاج به اسلحه ضد عرابه و موانع مصنوعی عبور ضد
عرابه از قبیل مین و غیره است

موضع هنگا - این موضع در شمال هنگا و دره ئیکه‌از هنگا متوجه کریم آباد میشود جناح راست آن متکی به دنباله‌ارتفاعات عسکر و غیر قابل‌عبور میباشد و جناح چپ آن متکی به محور بم کرمان میدان دید و تیر محدود .

از هردو جناح دور زده میشود مسافت آن تا کرمان ۷۰ کیلومتر .

نتیجه -

نتیجه که میتوان گرفت از نظر اقتصادی این محور قابل اهمیت فوق العاده بوده زیرا دو کان طلا ومس که درساردوئیه میباشد دسترسی بآن برای کشور اهمیت فوق العاده را دارا است .

از طرف دیگر درنواحی بین بافت و رودبار جیرفت تهرود گله دارهای مهمی هستند که در سال مقدار زیادی پشم ومو که یکی از منابع مهم کشور است صادر مینماید .

از طرف دیگر شهر کرمان در یك نقطه مسدودی واقع شده که قطع محور از آن خارج میگردد و بطوری که مشاهده میگردد دسترسی بدریای آزاد وسواحل آن ازنقطه‌نظر واردات و صدرات مسافت بعیدی‌را باید بپیماید در صورتیکه باز بودن این محور اقصر فاصله بوده وسبب عمران آبادی و بر اهمیت شهر کرمان خواهد افزود .

از نظر نظامی چون پادگان کرمان حفاظت سواحل طویلی را عهده‌دار است لذا احتیاج بمحور هائی دارد که از اقصر فاصله اورا بسواحل خود متصل نماید تا هنگام لزوم بتواند وظائف خود را بخوبی انجام دهد در صورتیکه با وضعیت کنونی اگر کرمان بخواهد هنگام مخاطرات یکی از پادگانهای خود بندر عباس یا میناب را تقویت نماید باید یك مسافت طویلی را دورزند که وقت و زمان زیادی را از دست خواهد داد وبقسمیکه بررسی گردید بموقع با این وضعیت نخواهد توانست تقویت لازمه را بنماید .

بنابر مطالب بالا شوسه شدن این راه بقسمیکه دو طرفه شود بسیارلازم بنظر میرسد مخصوصا که وسائل ساختمان راه‌در همه جا موجود و عبور از بخش جیرفت که دارای آبادی های زیاد و مستعد حاصل خیز و دارای آب شیرین بوده باعث ترقی آن شده در نتیجه بردر آمد کشور افزوده و هنگام سوق قوا نیز ارتش از زحمات حمل آب و ارتزاق رهائی میدهد . مخصوصا در این منطقه کشور که وجود آب از نکات حیاتی بوده و بطوریکه بررسی شد در اطراف این راه‌دارای آب فراوان وشیرین در سواحل هم رودخانه شیرین میناب است از رودبار کوههای شمالی آن سرچشمه میگیرد که درطول این محورواقع میشود

نتیجه و نظریه کلی

در نتیجه بررسی کامل منطقه کرمان بطور خلاصه میتوان نکات زیر را در خاطر سپرده مورد دقت قرار داد کرمان امروز در منطقه بن بستی واقع شده که منطقه مرکزی آن دارای اهمیت نظامی نبوده و در دفاع و حراست کشور رل قابل توجهی را دارا نخواهد بود چه کرمان از خط مرز خیلی دور افتاده است از لحاظ مرزهای زمینی این منطقه دارای اهمیت نیست ولی از لحاظ مرز دریائی طبق شرح فصل شش حائز اولین درجه اهمیت است و بایستی کمال دقت و کمال مراقبت را نسبت به حفاظت این منطقه مرعی داشت چه این منطقه یك مرز دریائی بطول ٤۷۰ کیلومتر را بایستی حفاظت و حراست نموده و در ضمن ٤ جزیره را که تقریبا شامل ۲۰۰ کیلومتر ساحل است بپوشاند بدیهی است این عمل یك عمل بسیار مهم و میتوان گفت کرمان بزرگترین مسئولیت و سنگین ترین بار هارا نسبت به دفاع خلیج در عهده دارد .

بایستی در نظر داشت که اجرای این وظیفه سنگین و مهم را کرمان فقط با در دست داشتن جزایر ممکن است عملی نماید از دست رفتن جزایر مثل از بین رفتن سواحل است هیچگاه نبایستی فراموش کرد که در خلیج فارس و باب هرمز منظور از عملیات فقط عبارت از جلوگیری از پیاده شدن و پاگیری متعرض خواهد بود و نباید فکر کرد که مهاجم منظور رسوخی را دارا میباشد چه این منظور در درجه دوم اهمیت و اولین منظور اصلی هر کشور متعرض فقط تصاحب بندر عباس و جزایر است .

و شاید اصالتا توجهی به محور سیرجان نشود و بر فرض توجه بایستی دانست بطرز خوب و با جزئی دقتی میتوان این محور مهم را مسدود ساخت .

متمنی است اغلاط زیر را تصحیح فرمائید

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲	٤	سارورییه	ساردوئیه	۱۲	۲٤	خانو	کهنو
٤	۲۱	سلاجوخه	سلاجقه	۱۲	۲٤	جوقین	جغین
۵	۲۳	۳۰	۳۰۰	۱٤	۹	سزازیر	سرازیر
۹	۱۰	معرف	معروف	۱٤	۱۳	جزر مویان	جاز موریان
۶	۱۱	بیاقهای	بیابانهای	۱٤	۱۳	آپ	آب
۷	۱۶	روان	راور	۱۵	۱۳	درمنه	گون
۷	۱۷	زرنده	زراند	۱۵	۱۵	نیر	نیز
۷	۱۹	مهون	ماهان	۱۶	۷	خبیص	شهداد
۷	۱۹	کوه ناصر	کوه نصر	۱۶	۱۸	فاقه	فاخته
۸	۳	بافك	بافق	۱۷	۱۱	درودان	رودان
۸	٤	جوبار	جوپار	۱۸	۱۸	پنجم	چهارم
۸	۵	راوبن	راین	۱۹	۳	جوبار	جوپار
۸	۷	سیه جهان	سیه جهان	۲۰	۱۲	ییلاق	قشلاق
۸	۱۶	افك	بافق	۲۲	۲۰	پلزیر	پاریز
۸	۱۸	خوبانان	کوه بنان	۲٤	۱۶	هشتصد متر	هشتاد متر
۸	۱۸	بافك	بافق	۲۵	۵	عفك	مفك
۹	۱٤	مید کان	بیدخون	۲۵	۱۵	میارالدین	مبارزالدین
۹	۲۳	جبنوب	جنوب	۲۵	۲۰	متاع	مطاع
۱۰	۲	بافك	بافق	۲۵	۲۳	کامرد	کلمرد
۱۱	۱۱	کوه	گره	۲۷	۲۱	جواران	جواهران
۱۱	۱۷	خانو	کهنو	۲۹	۱٤	میارالدین	مبارزالدین
۱۱	۱۷	فانوح	فنوج	۲۹	۲۲	منسوبه	منسوب به
۱۱	۲٤	جزد	جاز	۳۰	۶	نوح	نوع
۱۱	۲۵	مویان	موریان	۳۰	۱۵	وساری	دوساری

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۰	۱۹	گل	گل	۳۹	۲	سربی	سرقی
۳۱	۵	[illegible]	موجزه مرکبات	۲۹	۱۰	علیه	برعلیه
۳۲	۲	مغاك	مغاك	۴۳	۱۴	اختیار آباره	اختیار باد
۳۲	۱۶	کامرد	کامرد	۴۴	۲۵	شمه است	شاید است
۳۲	۱۷	پوزه آن	پوزه ده اران	۹۶	۱۲	یك لاق	یکلاق
۳۳	۱۶	کامرد	کامرد	۱۴۱	۱۰	ریشك	ریمشك
۳۴	۷	کامرد	کامرد	۱۵۱	۱۰	امانات	عمانات
۳۴	۷	تنگ آری	تفکاری	۱۵۱	۲۴	پلوچ	بلوچ
۳۴	۸	کشورك	کسورك	۱۵۲	۱۳	پرجیبی	میر حبیبی
۳۴	۱۷	زرماق	زرناق	۱۵۶	۵	بارتفاع ۲۸۰	بارتفاع ۵۹۸
۳۵	۹	آب شردو	آب سردو	۱۶۷	۲۵	مغان	مغسان
۳۵	۱۲	گل	گل				

نیمرخ راه شوسه کرمان - بندرعباس
کرمان
بندرعباس
متر
نیمرخ راه شوسه یزد - کرمان - بم
یزد
کرمان
بم
متر

نقشهٔ محل سکونت ایلات وعشایر
کرمان در ییلاق وقشلاق
ییلاق
قشلاق
آندازه ۱ / ۲،۰۰۰،۰۰۰

جغرافیای نظامی ایران
کرمان
تألیف
سرلشکر علی رزم آرا

جغـــــرافیای نظامی

کـرمان

تالیف : سرلشکر علی رزم آرا

۱۳۲۳

فهرست مطالب جغرافیای نظامی کرمان

مطالب | صفحه

مطالب	صفحه
مقدمه	۱ - ۲
فصل اول - قسمت تاریخی	۳ - ۵
مساحت حدود	۵
آب و هوا	۶
فصل دوم - نظر کلی از لحاظ طبیعی	۷ - ۱۳
رودخانهای کرمان	۱٤
فصل سوم - نظر کلی از لحاظ سیاسی و اقتصادی	۱۵
محصولات زراعتی و اشجار	۱۵ - ۱٦
حیوانات	۱٦
کانها	۱٦ - ۱۷
سکنه	۱۷ - ۱۸
وضعیت اداری	۱۸
صنایع کرمان	۱۸ - ۱۹
منابع محصولاتی	۲۳ -
فصل چهارم - نواحی مختلف کرمان	۲۳ -
بخش جیرفت (از شهرستان بم)	۲۳ - ۳۲
بخش رودبار (از شهرستان بم)	۳۲ - ۳۹
بخش حومه کرمان (از شهرستان کرمان)	٤۰ - ۵۰

مطالب	صفحه
بخش ماهان (از شهرستان کرمان)	۵۱ - ۵۶
« شهداد « «	۵۷ - ۶۳
« زرند « «	۶۴ - ۶۷
« راور « «	۶۸ - ۷۳
« رفسنجان « «	۷۴ - ۷۸
« سیرجان « «	۷۹ - ۸۴
« بافت « «	۸۵ - ۹۲
« حومه بم « بم	۹۳ - ۱۰۱
« بردسیر « «	۱۰۲ - ۱۰۷
« ساردوئیه « «	۱۰۸ - ۱۱۲
« حومه بندرعباس بندر عباس	۱۱۳ - ۱۲۲
« میناب از شهرستان «	۱۲۳ - ۱۳۲
« جاسك « «	۱۳۳ - ۱۴۲
« جزایر « «	۱۴۳
فصل پنجم - ایلات کرمان	۱۴۴ - ۱۵۳
فصل ششم - وضعیت کرانه های کرمان	۱۵۴ - ۱۷۱
فصل هفتم - راههای شوسه کرمان	۱۷۲
راه کرمان ـ سیرجان	۱۷۲ - ۱۷۸
راه سیرجان بندر عباس	۱۷۸ - ۱۸۷
راه کرمان ـ بم	۱۸۸ - ۱۹۰
راه کرمان - یزد	۱۹۱ - ۱۹۲
راه کرمان - بافت	۱۹۳ - ۱۹۸
راه کرمان - ساردوئیه	۱۹۹ - ۲۰۷
نتیجه و نظریه کلی	۲۰۸

کرمان

مقدمه

کرمان یا کارمانیا ایالت جنوبی ایران که واسطه بین بیابان سوزان مکران وصفحه با نزهت و مصفای فارس است منطقه ابست وسیم که دارای مناطق مختلف وهمه نوع آب وهوا است چه در این ایالت مخصوصاً نقاط بسیار گرمسیری چون میناب و نقاط بسیار خوش آب وهوای چون ماهان و جبل بارز بنظر میرسد شاید کمتر نواحی ایران دارای آب وهوای باین متغیری بوده و یا بدین قسم شامل مناطق بسیار مشخص ومعینی باشد .

کرمان چون درجنوب کویرهای بایر ایران قرار گرفته لذا شاهراه بزرگی بطرف هندوستان و خارر محسوب گردیده فاتحین مهم چون اسکندر مسیر خود را ازاین معبر قرار داده اند ـ موقعیت کرمان درروی محور شرق باعث بدبختی وفلاکت این سرزمین گردیده است بطوریکه یك نظر سریع به تاریخ این سرزمین تحولات بسیاری دائماً ارائه وبخوبی ثابت مینماید که چگونه این سرزمین در معرض تاخت وتازها قرار گرفته درنتیجه کلیه این جریانات تلفات بسیاری را متحمل شده که هنوز هم پس از قرنها نتوانسته است از زیر بار مذلت و بدبختی اردو کشی های گذشته قد علم نماید چه تلفات وارده و لطماتیکه ازلحاظ روحی وجسمی به این سرزمین وارد شده طاقت فرسا وخانمان برافکن بوده است

پس میتوان گفت موقعیت کرمان در عوض آنکه باعث ترقی و پیشرفت آن شود باعث بدبختی ونکبت این سرزمین گردیده . امروز هم مثل سوابق ایام باز موقعیت کرمان اهمیتی برای آن بوجود میآورد ولی میتوان امیدوار بود که شاید دیگر این موقعیت بنحو سابق باعث ادبار و بدبختی آن نگردد . برای انکه بهتر بوضعیت این سرزمین آگهی حاصل شود مختصراً وضعیت تاریخی کرمان تشریح میشود .

بایستی فراموش نکرد که قسمتی از کرمان سکنه اش بکلی سیاه چرده و درست شبیه پنجاب بوده اراضی آن پست و کوتاه میباشد چون اراضی جیرفت و کویر برعکس قسمتی چون ارتفاعات بارز ولاله زار منطقه سردسیری محسوب و اراضی خوش آب وهوائی چون ساردویه در منطقه سردسیری آن بنظر میرسد .

بیابانهای کرمان هم برای مسافرین بسیار ترس آور ووحشت زا است .

فصل اول

۱ - قسمت تاریخی کرمان

کرمان از بدو تاریخ تا کنون کم و بیش شامل ایالت کنونی ومساحتی تقریبا مساوی خاك فرانسه بوده اهمیت این سرزمین از ازمنه گذشته بواسطه اختلاف آب وهوا تفاوت محصولات ومغایرت عادات ورسوم اهالی بوده است .

بقول هرودت کرمانیها از قبایل دوازده گانه ایران وساتراپ چهاردهم دارابوتیا (کرمان) بوده است .

در کتاب استرابو جغرافی دان پنت که در ۶۰ قبل از میلاد زندگانی می کرده است در کتاب خود این ایالت‌را بدین قسم تشریح مینماید ، کارمنیا قلمرو وسیعی است مابین گدروسیا وایران بواسطه اراضی حاصلخیز غایت اشتهار رادارد زیرا نه تنها هر گونه محصولی دراین سرزمین بدست میآید بلکه همه قسم درختی باستثنای درخت زیتون بامنتهای عظمت جثه در این نقطه دیده میشود واراضی آن از آب رود خانه مشروب میشود ، در جای دیگر مینویسد ، بنا بقول ایستکراتوس رودخانه ای در کارمانیا جاری است که خورده های زر در آن مشاهده ومعادن مس ونقره در آن پیدا میشود دورشته کوه در این محل وجود دارد که در یکی نمك ودر دیگری زرنیخ یافت میگردد . یك جاده بیابانی هم دارد که منتهی به پارتیا وپارا تیکان میشود و چون اسب در این ناحیه کمیاب است الاغ زیاد مورد استعمال واقع میشود وسکنه محل حتی در مواقع جنگ از حیوان مزبور استفاده مینمایند وبرای الهه اریبل که تنها رب النوع آنها است همین حیوان را ذبح مینمایند جمعیت این منقطه مردمانی رشید و جنگجو میباشند ومردها تا اینکه از خود رشادتی بروز نداده وسریکی از دشمنان را قطع وبپادشاه اهدا ننمایند تاهل اختیار نمیکنند وبنا بقول نیرکاس امیرالبحر

اسکندر مقدونی آداب و رسوم سکنه محل و زبان آنها شبیه باخلاق و بزبان ایرانیها و مادهاست .

آنچه از تاریخ درك میشود اسکندر مقدونی این سرزمین را از مشرق بـه مغرب پیموده کراتیروس سردار او که باستونی از افغانستان حرکت میکرد در وادی هلیل رود بـه اردوی اسکندر ملحق گردید وامیرالبحر اسکندر گزارش مسافرت خود را به اسکندر در این سرزمین داده است .

در دوره حکمرانی خود پارتها نیز قدرتی در این سرزمین حاصل نمودند بعداً سلسله ساسانیان که توسط اردشیر نفوذ وقدرتی حاصل نموده بود در این سرزمین تازمان استیلای اعراب حکمرانی نمودند ودرزمان این سلسله کرمان ترقی زیاد نموده روبه آبادانی رفته وحتی شاهپور ذوالکتاف ه هزار خانوار عرب را از نجد باین سرزمین کوچ داد که هنوز بقایای آنها در این سرزمین باقی میباشند .

پس از شکست نهاوند اعراب در تمام ایران رسوخ نموده در کرمان نیز زمام امور را بدست گرفته ـ تاوقتی یعقوب لیث صفاری قیام ودر سال ۲۵۳هجری بکرمان رو آور شد .

در ۳۱۵ محمدبن الیاس معروف بـه ابوعلی از راهزنان مشهور از صحرای لوت به کرمان حمله و کرمان را تصاحب کرده ولی در همین موقع معزالدوله دیلمی از سلسله دیلمیان فارس به کرمان اردو کشی و کلیه این منطقه را قبضه نمود ولی بعداً مدتها این سرزمین بین دیلمیان فارس وهرمز مورد مشاجره ونزاع بوده دست بدست میگشت .

بعداً سلاجوقه بکرمان اردو کشی کرده ویکقرن ونیم در کرمان حکمرانی نمودند مدتی سلسله جدیدی باسم غزها در این سرزمین استقرار یافته در زمان استیلای مغول کرمان بواسطه دور افتادگی از نقاط ایران قدری مصون باقی ماند ولی معهذا اختلافات حاصله وزد وخورد هسای پی در پی که بین

سرداران رخ داد وضعیت بسیار تاثر آوری برای ایالت کرمان تهیه کرد ـ در سال ۷۸۲ که تیمور لنك در افق عالم پدیدار شد وفرمانفرمایان مظفری کـه در کرمان بودند بدواً مطیع اوامر تیمور شده بعداً در ۷۹۶ در نتیجه اردو کشی تیمور این خانواده بکلی مضمحل گردید .

در ۹۱۵ سلاطین صفوی در کرمان قدرتی بهم رسانیده وحکمرانانی از طرف آنها در این ایالت گمارده شده است .

در ۱۱۶۰ نادر شاه افشار بشهر کرمان وارد و حکومت محل را بواسطه چاقی و فربهی زیاد حکم اعدام و ۷۰۰ نفر از اهالی را هم حکم طناب میدهد بعداً بدبختی واقعی کرمان در زمان لطفعلی خان شروع شده زیرا باشجاعت و رشادت فوق العادهٔ که این سلطان دارا بوده مورد تعقیب آقا محمد خان قرار گرفته وبالاخره پس از زد وخورد های مطول در بم دستگیر وباطرز فجیعی کشته شد وبعدبواسطه کمکی که اهالی کرمان باین سردار شجاع نموده بودند بحکم آقا محمدخان ۷۰۰۰۰ چشم از اهالی کرمان در آوردند وادرحقیقت می توان گفت از این تاریخ اهالی کرمان جز مشتی کور و بیچاره اشخاص دیگری نبوده وروز گار بد بختی این ایالت از این موقع شروع گردید که تا کنون هم بقایای آن باقی ودر نتیجه این بد بختی جز شهر های خراب ویران وجز مشتی مردمان بدبخت فلاکت زده چیزی باقی نمانده .

۲ ـ مساحت حدود

منطقه کرمان از طرف شمال محدود است به کویر ونواحی خراسان ـ از طرف باختر به نواحی یزد وفارس ـ از طرف جنوب بخلیج فارس ومکران واز طرف خاور به مکران .

مطول ترین اضلاع کرمان بین بافت وبندر عباس به ۵۰۰ کیلومتر و کوتاه ترین عرض آن بین سعید آباد وفهرج در حدود ۳۰ کیلو متر میباشد .

مساحت کلیه منطقه کرمان بالغ بر ۲۲۰۰۰۰ کیلو متر مربع میباشد .

۳ - آب وهوا

مقدار باران در منطقه کرمان بسیار متغیر وشاید بطور متوسط میتوان ۱۹/۲۵ را در نظر گرفت ولی در منطقه جیرفت بیش از سایر نقاط کرمان باران باریده واراضی مشروب میشود در اراضی مرتفع این ایالت فصل بهار لاینقطع باد وطوفان و گرد وغبار است که زیادتر از طریق جنوب غربی شروع میشود.

درسالهای بارانی برف وباران زیاد میبارد دراواسط تابستان هوای کرمان گرم ولی شبهای بسیار خوبی دارد. بعد از ظهرها اغلب باد میوزد ایام پائیز بسیار مطبوع ودلپسند است در فصل زمستان اکثراً هوا صاف و شفاف است ودر برخی سالهای خوب چندین برف میبارد که فوری آب شده و بطرف جلگه ها سرازیر میشود -- شب های کرمان از لحاظ صافی و رنگ شفاف آسمان در کلیه فصول بسیار مشهور ومعرف است. بادها وطوفان های کرمان خاصه بواسطه مجاورت با بیابانهای بسیار سخت وزننده ومزاحم است بطوریکه عبور و مرور را بکلی مشکل ودشوار میسازد.

فصل دوم

یك نظر کلی به وضعیت کرمان ازلحاظ طبیعی - ارتفاعات رودخانه - کرانه ها

۱ - ارتفاعات: اگر منطقه کرمان را دقیقاً بررسی کنیم وضعیت این منطقه طبق شرح زیر بنظر جلوه گر خواهد شد رشته کوهستانهای که عموماً دارای جهت شمال غربی جنوب شرقی است بطرف این ناحیه ممتد شده این رشته کوهستانهای موازی قسمتی در شمال وقسمتی در جنوب کرمان بهم گره خورده و سپس از همین رشته‌های مختلف دو رشته یکی درشمال ودیگر درجنوب ازمحل اتصال این کوهستانهای متمرکز جدا وازخاك کرمان خارج میشوند.

در وسط هریك ازاین کوهستانها دره های حاصل خیز و مجاری بوجود آمده که هریك ازلحاظ کشاورزی و بهره برداری دارای محسنات و مشخصات معینی میباشد بعضی ازاین دره ها وسیع وبرخی کم عرض است.

برای آنکه بخوبی بوضعیت این ارتفاعات پی بریم یکایك این رشته ها و دره های آنرا بررسی خواهیم کرد.

دهلیز اول: ارتفاعات مرکزی فلات ایران که از جنوب جندق وبیابانك شروع میشود.

درزیر آب دو رشته بطرف جنوب امتداد میدهد که یك شعبه آن بین روان وزرنده ودر شمال نه رود خاتمه مییابد این رشته کوهستان هر قدر بطرف جنوب امتدادا مییابد ارتفاع آن زیاد تر میشود بطوریکه ارتفاع آن در مقابل کرمان در کوهستان کوهپایه ۱۰۸۰۰ پا ودرشمال ماهون (درکوه ناصر) به ارتفاع ۱۱۰۰۰ پا میرسد سپس ارتفاع ازهفت بند کم شده وبالاخره درشمال بم به ۴۰۰۰ پا رسیده وسپس خاتمه مییابد.

رشته دوم همین کوهستان از سمت مشرق یزد امتداد شمال غربی جنوب شرقی را طی ودرشمال باغین خاتمه میبابد ارتفاع آن ازرشته اولی خیلی کمتر است بطوریکه درمقابل بافك ۸۵۳۰ ودرشمال کرمان دربی‌بی‌حیات به ۶۵۰۰ پا رسیده ودر جلگه کرمان تقریباً خاتمه یافته سپس رشته جوبار امتداد آن را تا راوین مجدداً تعقیب مینماید. این رشته مثل رشته شمالی یك رشته کامل نبوده ودروسط مقابل انار بوسیله رودخانه شور قطع ودره‌ئی درآن تشکیل میشود این دورشته ارتفاع در ارتفاعات سیه جهان گره خورده ومتصل به یکدیگر میشوند ودر نتیجه یك دهلیز مطولی طبق مشخصات زیر بوسیله این دو رشته کوهستان تشکیل میگردد.

طول دهلیزدرحدود ۳۹۰ کیلومتر، عرض مختلف بین ۶۰ تا ۴۰ کیلومتر از شمال به جنوب.

این دهلیز کاملا صاف وبی عارضه نبوده بعضی ارتفاعات دروسط آن واقع شده است.

دراین دهلیز رودخانه ساربانا جاریست که شعب مختلف وقسمت جنوبی آن دهلیز رامشروب میسازد باین رودخانه و رودخانه شور که از دهلیز غربی منطقه‌میبابد وارد کویر نمك افك شده ودرزمین فرو میرود.

دراین دهلیز نقاط مهم عبارتست از:

بافك درارتفاع ۳۳۴۰ پا. خوبانان در دامنه ارتفاعات شرقی، زرند درارتفاع ۵۱۰۲ پا.

بطور کلی قسمت شمالی این دهلیز بیابان وشورزار هرقدر بطرف جنوب امتداد میبابد آبادتر و مسکون ترمیگردد ـ بطوریکه جلگه زرند یکی از جلگه های حاصل خیز این منطقه محسوب میشود.

این دهلیز از لحاظ نظامی دارای اهمیت مهم و قابل توجهی نیست فقط

اهمیت آن بواسطه موقعیت ووضعیت ارتباطی است که دارا بوده ومنطقه کرمان را به خراسان از طریق بیابان و کویر متصل میسازد.

ارتفاعات جناحین این دهلیزجز قسمت جنوبی ارتفاعات شرقی بقیه‌عموماً درتمام طول خود قابل عبور میباشد.

دهلیز دوم — این دهلیز محدود است:

از طرف شمال بدریاچه‌حوض‌السلطان ـ ازطرف جنوب کوهستان لاله زار ازطرف‌مغرب‌ارتفاعات کاشان‌ویزدوچهار گنبد ـ ازطرف مشرق‌ارتفاعات‌غربی‌دهلیز اولی وامتداد آن.

رشته ارتفاعات کاشان که از جنوب دریاچه حوض السلطان شروع میشود به ۱۰۰۰۰ پا رسیده وبوسیله قلل مجزای امتداد یافته تا در جنوب غربی یزد باز مجدداً مرتفع ودر کوه باراف‌خانه بـارتفاع ۱۳۱۸۰ پا رسیده وبوسیله یك قلل مشخص وبشرح زیر تالاله زار ادامه میبابد.

قله وارکوه ۱۱۱۸۵پا درجنوب‌غربی انار. قله مساایم ۱۱۳۹۰پا درمغرب رفسنجان.

قله مام سار درشمال‌شرقی پاریز. قله میدکان ۱۳۰۰۰پا درشمال بافت.

این رشته کوهستان از دو رشته اینکه دردهلیز اول ذکر شد بدرجات‌مرتفع وقابل توجه تر ودارای قلل مرتفع ومهمی است این دهلیز نسبت بدهلیز اولیه خیلی مطول تر است چه طول آن ۷۶۰ کیلو متر از جنوب دریـاچه قم تـا شهر کرمـان عرض این دهلیز بین ۵۰ تا ۷۰ کیلو متر در وسط این دهلیز در برخی نقاط ارتفاعات جناحین تجاوز کرده وتا حدی دهلیز را فرا گرفته ودرنتیجه یك ارتفاعات کوچکی در وسط دهلیز بوجود آورده است.

از ارتفاعات غربی این دهلیز رشته رود خانه های جاریست که از طرف شمال غربی آن رود یزد واز طرف جبوب شرقی آن رود لالـه زار وباغین تولید

شده سپس کلیه این مجاری در شمال بهم متصل شده از ارتفاعات شرقی دهلیز عبور ووارد دهلیز اولی شده بدریاچه نمك بافك داخل میشود .

دهلیز دوم ــ بمناسبت وجود مجاری زیادی که از کوهستانهای غربی جاری است خیلی آبادتر ومستعدتر برای کشاورزی است و بهمین مناسبت است که نقاط آباد بیشتر در این دهلیز بنظر میرسد واز لحاظ کشاورزی دارای اهمیت زیادتری خواهد بود . بطوریکه در بالا اشاره گردید این دهلیز بکلی مسطح و بدون موانعی بوده ومیتوان بدون زحمتی تاقم حرکت نمود در این دهلیز جاده مهم کرمان یزد ــ کاشان ــ قم واقع است .

پس اهمیتی که میتوان برای این دهلیز قائل شد میتوان بشرح زیر خلاصه کرد

دهلیز یزد ــ انار ــ رفسنجان از لحاظ اقتصادی بمناسبت وجود مجاری میاه دارای اهمیت است .

ــ از لحاظ نظامی بمناسبت دست یابی بمرکز فلات قابل توجه است .

ــ از لحاظ ارتباط بمناسبت وجود خطوط موجوده بین کرمان وبم کاشان واصفهان قابل توجه است .

دهلیز سوم ــ رشته ارتفاعات غرب ایران از بختیاری وجنوب اصفهان آباده وده بید شمال نیریز و فورك وغیره عبور کرده ودرست بموازات رشته ارتفاعات کاشان و یزد چهار گنبد واقع میگردد این رشته ارتفاع نیز دارای قلل مرتفع و مشخصی است و با ارتفاع کاشان و یزد و رفسنجان تشکیل یك دهلیز دیگری را میدهد که از طرف شمال محدود بارتفاعات شمال عراق . ازطرف مغرب بارتفاعات جنوبی اصفهان ــ آباده . از طرف مشرق بارتفاعات یزد رفسنجان وچهار گنبد . از طرف جنوب ارتفاعات دشت آب ــ چشمه سفید و ارتفاعات ملوس است .

طول این دهلیز در حدود ۷۶۰ کیلو متر و عرض آن بین ۱۹۰ تا ۱۶۰ کیلو متر است .

سراسر وسط این دهلیز پوشیده از اراضی شن زار میباشد بطوریکه کلیه مجاری که از ارتفاعات مجاور وارد این دره میشو در شن زارها فرو رفته تلف میگردد .

در این دهلیز شهرهای مهم وقابل توجه از قبیل عراق ــ گلپایگان ــ اصفهان ــ ابرقو ــ سعید آباد واقع گردیده است . این دهلیز از لحاظ آبادانی و کشاورزی قابل توجه میباشد مخصوص قسمتی که مربوط بکرمان و منطقه سیرجان است .

۳ رشته ارتفاعات شمال یعنی رشته ارتفاعات زرند رشته ارتفاعات ساربانان رشته ارتفاعات کاشان ویزد	که دهلیز ۱ و ۲ را تشکیل میدهند .

در جنوب غربی کرمان بهم کوه خورده ورشته ارتفاعات لاله زار وکوه هزار این سه رشته را بهم متصل مینماید واز جنوب ساردویه کلیه این سه رشته بوسیله رشته ارتفاعات بارز وشاه سواران بکوه بزمان ومنطقه مکران داخل میگردد رشته ارتفاعات جنوبی اصفهان ــ آباده سیرجان نیز بوسیله ارتفاعات ملوس چشمه سفید ــ ارتفاعات دشت آب به ارتفاعات هزار لاله زار متصل ودر حقیقت بسه رشته های شمالی ملحق شده سپس رشته این کوهستان در جهت جنوبی شرقی از جنوب خاور بشاگرد ــ کوهران کوه بطرف فانوج ولاشار امتداد مییابد این رشته کوهستان جنوبی خیلی بریده ومقطع است مخصوص قسمت جنوبی این ارتفاعات که به موازات ساحل واقع گردیده اند

در نتیجه وجود این دو رشته ارتفاعات است که : سه ناحیه مشخص ملاحظه میشود .

۱ ــ در شمال **رشته اول** ارتفاعات جلگه ریگان و نرماشیر بطرف کویر لوط ادامه مییابد .

۲ ــ دهلیز و **جلگه** وسیع هلیل رود و رود بمپور که در وسط آن جذر موریان واقع شد .

۳ - قسمت ساحلی

برای آنکه بهتر این قسمت مشهود شود راجع به هریك از ۳ قسمت بالا مختصراً شرحی درج میگردد.

منطقه نرماشیر وریگان : این منطقه گرچه قسمت عمده جزو مکران ودر آن قسمت بررسی خواهد شد ولی چون قسمت اخیر آن جزو کرمان است لذا مختصراً وضعیت این منطقه تشریح میشود.

اراضی بکلی خشك وزمین فوق‌العاده لغزنده آب خیلی کم دارای حرارت زیاد هر قدر بطرف بم نزدیکتر گردیم به اراضی مستعد حاضر بیشتر مصادف شده از لحاظ کشاورزی و بهره برداری نقاط بهتری را خواهیم دید کلیه این منطقه تا بم منطقه گرمسیری محسوب میشود.

دهلیز هلیل رود : در این دهلیز بمناسبت وجود رودخانه هلیل رود که مهمترین رودخانه های این منطقه است خیلی حاصل خیز ولی تعداد آبادی وقراء خیلی کم جمعیت آن محدود.

شهر های مهم این منطقه - خانو - بیژن آباد - این منطقه کلیه گرمسیر زراعت وحاصل این منطقه کلیه حاصل گرمسیری است.

قسمت جنوب - دراین قسمت رشته ارتفاعات شمالی یکرشته اصلی است که بمسافت ۳۰ تا ۲۰۰ کیلومتری ساحل امتداد مییابد در جنوب این رشته یك رشته فرعی دیگری وجوددارد که بواسطه رودخانه ومجاری متعددی که بطرف دریا سرازیر میشود بریده شده ودر نتیجه یك تعداد جلگه و دهلیزهای شمالی جنوبی در این منطقه بوجود آورده که قسمت عمده آنها جزو مکران و ضمن بررسی مکران ملاحظه خواهیم کرد.

درقسمت کرمان - از جاسك تا کوهستك جلگهٔ که بین ۵ تا ۸ کیلومتر است ملاحظه میشود که از کوهستك این جلگه وسیع شده و بمناسبت جریان رودخانهٔ جرقین یا میناب یك دره وسیعی در رشته کوهستان جنوبی تشکیل میگردد بطوریکه بدون مانعی میتوان ازاین جلگه ساحلی بطرف دهلیز هلیل رود

راه یافته از طرف دیگر تا محل اتصال کوهستان جنوب ساردویه پیشرفت

میتوان بررسی بالارا بطرززیر خلاصه کرد :

کرمان مرکب از ۳ دهلیز شمالی ۱ دهلیز جنوبی ۱ قسمت ساحلی است	این ۵ قسمت بواسطه چهار رشته کوهستان شمالی و دو رشته کوهستان جنوبی که بوسیله هزار لاله زار بهم گره خورده است تشکیل گردید

۳ دهلیز شمالی منطقه خوش آب وهوا وسردسیر کرمان محسوب شد. دهلیز جنوبی ومنطقه ساحلی قسمت گرمسیری کرمان بشمار میرود ارتفاعات هزار لاله زار حاکمیت کلیه دهلیز ها را دارا بوده و کلیه معابر این منطقه اجباراً بایستی از مجاورت این ارتفاعات عبور نماید.

۲ - رودخانه های کرمان

قسمتی از دهات و قراء کرمان که در دامنه و پایمان ارتفاعات قرار دارند از چشمه سارها و آب های گوارای آن استفاده کرده ولی نقاط دور دستی که در جلگه ها قرار دارند بی اندازه از لحاظ آب در مضیقه بوده و ناگزیرند که از ارتفاعات بوسیله قنات برای کشت و ذرع آب را بجلگه برسانند در بعضی نقاط عمق برخی چاهها تا ۱۳۰ متر میرسد و چون درهر چند متر مسافت بایستی یك چنین چاهی حفر کرد بخوبی درك میشود که چه کار بسیار مهم و طاقت فرسائی را اهالی از لحاظ رعیتی در این منطقه دارا میباشند. تازه با تهیه و حفر این چاه ها باز اهالی در معرض طوفانهای شدید میباشند که در نتیجه این طوفان ریگ شن و ماسه به چاهها سرازیر شده مانع جریان آب گردیده باز حفر مجدد چاه ها و لاروب نمودن آنها لازم میگردد.

در منطقه کرمان رودخانه مهمی نیست و یگانه رودخانه مهم آن رودخانه هلیل رود است که از جنوب کوههای سرحدی سرچشمه گرفته پس از مشروب کردن نواحی جیرفت به جزر مریان وارد میگردد. و در نواحی جیرفت از آب این رودخانه باوسایل مختلف جهت زراعت و کشاورزی استفاده کامل میشود.

وضعیت رودخانه های کرمان بطور مشروح تر درجغرافیای هریك از مناطق تشریح خواهد شد.

فصل سوم

گرچه بواسطه اختلاف هوا بهتر است وضعیت طبیعی - اقتصادی - اداری و انسانی هرقسمت کرمان را ضمن بررسی همان منطقه مورد بررسی قرار دهم ولی از آنجائیکه لازم است یك نظر و فکر کلی نسبت بکلیه منطقه کرمان داد سعی مینمائیم در این فصل یك نظر کلی از لحاظ

۱ - محصولات ۲ - حیوانات

۳ - کانها ٤ - وضعیت انسانی

٥ - وضعیت اداری ٦ - صنایع

کرمان بدهیم تا بعداً ضمن بررسی هریك از این مناطق این مطالب مشروح تر و مفصل تر مورد بررسی قرار گیرد.

۱ - محصولات زراعتی و اشجار

دراین منطقه جنگل های که پر درخت باشد بسیار نایاب و کم است.

اشجار کرمان در درجه اول چنار و سفیدار و در درجه دوم بید - بید مجنون - سرو - صنوبر - سنجد - کاج - اقاقیا و نسترن - گل سرخ. بوته درمنه در کوهستانهای کرمان خیلی فراوان است که از آن کتیرا استخراج می شود انقوزه نیز از گیاههای این منطقه گرفته میشود. انواع گیاه های کوهستانی در ارتفاعات کرمان رشد و نمو مینماید.

زراعت عمومی منطقه - گندم - جو - تریاك - ارزن - وپنبه در اراضی مرتفع چغندر - نخود محصول پائیزه بحساب و فور کشت میشود دراراضی گرمسیری و جلگه ها در تابستان برنج - ذرت - ماش - لوبیا حنا زراعت میشود هندوانه - انگور - باقلا - یونجه - کنجد - خیار - کلم - کاهو - پیاز - بادمجان - کدو - شلغم عدس - سیب زمینی از جمله محصولات این منطقه است.

از جمله میوه جات سیب - گلابی - زردآلو - توت - شلیل - به - آلوچه هلو - گیلاس - انجیر - انار - بادام - فندق - گردو را میتوان اسم برد پسته

کرمان بسیار معروف وممتاز میباشد ودر برخی سالها صادرات فقط آن از ... خروار تجاوز نموده است .

وبا اقداماتی که از چندی باینطرف برای پیوند زدن و استفاده از درخت های پسته جنگلی شده امید کامل میرود که از این مقدار هم بطور محسوسی تجاوز شده وچندین برابر صادرات آن شود .

دربین درختهای گرمسیری مرکبات وخرما از حاصلهای بسیار خوب میباشد خاصه مرکبات جیرفت وبم وخرمای خبیص که معروفیت بسیار زیادی دارا هستند

در نواحی گرمسیری وخاصه درمیناب انبه وموز هم بدست آمده ومورد استفاده کامل است .

۲ - حیوانات

در کرمان تقریباً میتوان گفت همه گونه حیوانات وحشی واهلی کوهستان وجلگه را میتوان یافت .

در کوهستانها خرس وپلنك بسیار زیاد است ولی کمتر خود را ارائه میدهند که هدف تیر عابرین قرار گیرند

بز کوهی در کلیه کوهستانها بسیار زیاد ودر جلگه ها گلههای آهو دید میشود خاصه در مجاورت کفه ها که شکار آنرا با اتومبیل بسیار تسهیل مینماید گرگ - کفتار - روباه - شغال - گربه کوهی - گورخر - گوراسب - گورقاطر و گراز نیز دراکثر نقاط دید میشود از طیور کبك - کبوتر - مرغابی باقرقره - دراج وتیهو وفاقته درنقاط مختلف بحد وفور یافت میشود بلدرچین - اردك و نوك دراز خیلی کمتر یافت میشود .

۳ - کانها

درمنطقه کرمان معادن زیادی در نواحی کوهستانی آن دیده شده که حتی برخی از این کانها ازازمنه قدیم مورد بهره برداری قرار گرفته است از جمله مس - پنبه کوهی سولفات دوزنك

ولی نکته بسیار مهمی که بایستی نسبت به کانهای کرمان خاطر نشان کرد موضوع معادن ساردو است . زیرا در این منطقه کوهستانی طبق بررسی های کاملی که توسط مهندسین ومطلعین معمول شده کان اکثر فلزات خاصه طلاو سایر فلزات قیمتی میباشد واین منطقه در صورت بهره برداری نسبت به انارك که فعلا مرکز کانهای ایران محسوب میشود از چندین نقطه نظر اهمیت ورجحان بیشتری دارا خواهد بود .

اولا - وجود کانهای ذغال سنك در مجاورت کانهای فلز که بواسطه بودن آن استخراج و بهره برداری بسیار سهل و ساده خواهد بود در صورتیکه در انارك بواسطه فقدان ذغال سنك ناگزیرند از مسافات بسیار دور حتی از طهران ذغال مورد احتیاج را حمل نمایند .

ثانیا - امکان تهیه و کشیدن جاده درودان ومیناب وحمل مواد فلزی ازاین راه بطرف کرانه جهت استخراج در کارخانجات کشور هائی که امروزه دارای وسائل لازم برای استخراج وبهره برداری میباشند .

بادر نظر گرفتن دو اصل مندرجه بالا خیلی امید میرود که ساردو در آتیه نزدیك اهمیت بسیار زیادی حاصل کرده یك اهمیت اقتصادی مهمی نیز برای کرمان وقسمت جنوبی آن حاصل شود .

٤ - سکنه

سکنه فعلی کرمان را بین ۷۰۰ الی ۷۵۰ هزار نفر تخمین میزنند که این سکنه بطور غیرمساوی در کلیه ناحیه تقسیم شده جمعیت نسبی کرمان درحدود ۳ نفر درکیلومتر مربع است ولی این نسبت در قسمتهای کوهستانی خیلی زیادتر ودر قسمت های گرمسیری وجلگه ها کمتر است .

از این سکنه ۳/٤ طوایف ودر نقاط مختلف منطقه زندگانی کرده ۱/٤ باقی اهالی شهر نشین وبا اصول تمدن بیشتری زندگانی مینمایند . سکنه کرمان از نژاد های مختلفی تشکیل شده که میتوان بشرح زیر توضیح داد :

- سکنه اصلی منطقه که ایرانیان قدیم وزردشتیهای خود منطقه میباشد.

- اعراب طوایف مختلف دیگر که درازمنه گذشته از کویت ونجدوسایر نقاط به این نواحی کوچ داده شده‌اند.

- بلوچ ها که بمرور زمان واردو کشی هـای مختلف در نواحی جنوبی رسوخ یافته اند.

- حبشی‌ها که بواسطه‌ارتباط‌تجارتی‌وبازرگانی‌بنقاط کرانه این منطقه نقل مکان نموده وباقی مانده اند بطور کلی‌بایستی گفت که سکنه‌دهات‌وشهرهاسکنه اصلی‌این‌سرزمین‌را تشکیل‌وطوایف‌وایلات‌اکثراًمهاجمین‌میباشند که بمرور زمان به‌این منطقه وارد شده اند.

۵ — وضعیت اداری

کرمان استان هشتم کشور را طبق‌سازمان اخیر تشکیل داده. این استان بسه شهرستان وهریك از شهرستان ها ببخش های طبق شرح زیر تقسیم میشوند.

۱ - شهرستان کرمان شامل بخش های کرمان - شهداد - راور - زرند رفسنجان - سیرجان - ماهان - بافت

۲ - شهرستان بم شامل بخش های بم - سبزواران - سازدویه - کهمنو - مشیز

۳ - شهرستان بندر عباس شامل بخش های - بندر عباس - میناب - جاسك - قشم.

این مناطق مستلزم توضیح وتشریح کاملی است که در فصل پنجم وضعیت یکایك بخش‌ها مورد بررسی قرارخواهد گرفت

۶ - صنایع کرمان

کرمان یکی از مراکز صنایع یدی ایران بشمار میرود ومیتوان گفت مردمان وسکنه این سرزمین با فقر و فاقه بسیاری که دارا میباشند بابردباری و تحمل بسیاری این صنایع را حفظ و در پیشرفت آن دقت مینمایند.

قالی بافی میتوان گفت صنعت قالی بافی بالاترین صنعت این منطقه‌محسوب وقالی های کرمان قالی سایر نقاط را از لحاظ رنك وپشم تحت الشعاع خود قرار

میدهند قالی هـای کـرمانی دارای همه نوع گـرده بوده ولی نقوش زمینه آن بسیار جالب وبیش از هر نقشی مورد توجه است در شهر کرمان فقط شاید هزار دستگاه قالی‌بافی دائر باشد در سایر نقاط کرمان خاصه جوپار بسیار این صنعت شایع ورواج میباشند.

قالی‌های کرمانی چه برای فروش وچه برای پرده هرنوع آن قابل توجه ودر پای هردستگاه عده زیادی زن ومرد وبچه مشغول بافت میباشند.

شال کرمانی که با کرك یاپشم بافته میشود آنهم دارای اهمیت بسیارو بازار خیلی مهمی را در اروپا داشته وخریداران زیادی دارد.

پته - این کار هم که یك نوع کار دست دوزی است میتوان گفت مرکز و محل اصلی آن بایستی کرمان را محسوب داشت زیرا تحمل و بردباری عجیبی اهالی کرمان در تهیه این پته‌ها از خود ارائه میدهند. بطوریکه قطعات وپارچه هائی دیده میشود که یکنفر مدت ۲۰ تا ۱۸ سال در روی آن کار کرده.

- نمد - در سوابق ایام در کرمان تهیه میشده که امروز خیلی کم است.

- برنج سازی کرمان هم معروف است..

ضمن شرح مناطق صنایع هریك مشروحاً ذکر خواهد شد

۷ - منابع محصولاتی

الف - ناحیه کرمان :

۱ - حومه کرمان دارای غلات و تریاك ماهان معروف است .

۲ - دردهستانهای بم نقاط آن اغلب حاصل خیز و محصول آنها پنبه خرما-مرکبات-انگور وغلات میباشد اراضی آن ازرودخانه وقنات مشروب میشود

دهستان فرماشیر - هوای آن گرمتر از بم است محصولات آن گندم - جو - حنا - نیل شلتوك است .زراعت آن از رودخانه و قنوات مشروب میشود

اراضی زراعتی آن زیاد وبواسطه کسر جمعیت بایر افتاده محصولات طبیعی آن کتیرا وزیره دربعضی نقاط آن جنگل های کوچکی دیده میشود .
در فرماشیر درختان زیاد و باغهای وسیع دیده میشود .

دهستان رودبار - دارای چشمه سارهای فراوان از آب رودخانه استفاده میکنند ییلاق ایلات مجاور است .

محصولات آن - غلات - برنج - ارزن - ذرت در قسمت جنوبی خرما ومرکبات زیاددارد .

مصنوعات مهم آن گلیم وجوال است .

دهستان بشاکرد - گرمسیر (ایلات مختلف در آن مسکن دارند) محصولات آن خرما - مرکبات وغلات وذرت است .

دهستان جیرفت-اراضی آن باتلاق وشوره زار (رود هلیل رودورود خانه شور آنرا مشروب میکند) دربعضی نقاط آن جنگل محصولات آن تنباکو - پنبه - نیل - خرما غلات مصنوعات آن قالی وگلیم .

دهستان بارز - چون کوهستانی است واراضی مسطح کم دارد در نقاط مرتفع سرد و در نقاط پست گرم است محصولات آن شامل غلات - ارزن - خرما - گردو صنایع آن قالی و شالبافی است .

ساردوئیه - این ناحیه سردسیر از قنوات متعدد و چشمه ها و رودخانه هنزاء وساردوئیه مشروب میشود . محصولات آن گندم - جو - نخود - ارزن - عدس ودرختان میوه از قبیل گلابی - انار - انجیر - بادام - مصنوعات آن شال وقالی - چادراست- محصولات طبیعی آن انقوزه - کتیرا و زیره . مراتع وسیع دارد

اسفندقه - این ناحیه سردسیر - حاصل ارضی آن تنباکو و غلات - تریاك - بادام - پسته - انجیر - انار - گردو - مصنوعات آن قالی است .

مهنی - اراضی آن از شعب هلیل رود وچشمه ها مشروب میشود .
محصولات آن غلات - برنج - ارزن - حبوبات - تنباکو - تریاك و میوه جات سردسیری است . محصولات طبیعی آ ن کتیرا - انقوزه - زیره - محصولات حیوانی آن فراوان است .

اقطاع - هوای آن سرد و در زمستان برف دارد اراضی آن جلگه و از آب قنات مشروب میشود . محصولات آنها بیشتر از گله داری است-میوه جات گردو - گلابی - انار - انجیر - بادام بعمل میآید . اگرسدهای آب آن تعمیر وقابل استفاده شود از نقاط حاصلخیز کرمان است

ارزوئیه - هوای آن درزمستان معتدل ودرتابستان گرم وبادهای سختی دارد محصولات آن - برنج - ذرت خوشهٔ - جو - رنك - حنا - خرما - مرکبات است

سیرجان - دارای آب وهوای معتدل و خشك محصولاتش گندم - جو - ارزن - نخود - عدس - سیب زمینی - کنجد - کرچك - پنبه - کنف - انگور قیسی - پسته - بادام - گردو - کتیرا وبیشتر از همه جو وگندم است .

بازیر وبردسیر - هوای آن معتدل دارای محصولات سردسیری - گندم جو حبوبات وتریاك است

رفسنجان - دارای قنوات زیاد - محصولات آن - گندم - جو - ارزن - پنبه - ذرت - تریاك وروناس وپسته وانقوزه و کرچك است .

زرند ـ محصولات مهم آن ـ گندم ـ جو ـ ارزن ـ پنبه ـ ذرت ـ تریاك وروناس و پسته است .

کوهپایه ـ شهداد ـ گوك ـ محصول آنها گندم ـ جو حبوبات ـ پنبه و انگور وتریاك و کتیرا وانقوزه است مصنوعات آنها منسوجات پشمی و پنبه است

فصل چهارم

نواحی مختلف کرمان

بطوریکه در فصل اول ذکر شد منطقه کرمان از نواحی مختلفی تشکیل شده که از لحاظ آب وهوا ـ نوع زراعت وسکنه باهم اختلاف کامل دارا میباشند وچون شرح عمومی نمیتواند فکر کلی نسبت بکلیه اراضی این منطقه بدهد لذا در این فصل وضعیت جغرافیائی یکایك نقاط مهم منطقه کرمان را مورد بررسی قرار میدهیم ودر فصل پنجم هم وضعیت یکایك بخش ها را تشریح خواهیم کرد

۱ ـ جیرفت	۲ ـ رودبار
۳ ـ میناب	٤ ـ جبال بارز
٥ ـ منطقه شهداد	٦ ـ منطقه زرند
۷ ـ منطقه بردسیر	۸ ـ منطقه بشاگرد
۹ ـ منطقه بیابان	۱۰ ـ ماهان
۱۱ ـ کرمان	۱۲ ـ بم

تا از مجموع این بررسی بهتر بتوان بوضعیت نواحی کرمان پی برده از وضع طبیعی ـ سیاسی واداری هر یك از مناطق استحضار حاصل کرد ـ در خاتمه این نکته را بایستی متذکر شد که این اطلاعات هم برای شناسائی کامل منطقه کافی نبوده همان قسمی که کرارا در جلد های جغرافیای نظامی تذکر داده شده برای شناسائی دقیق اطلاعات کاملتر ودقیق تری مورد لزوم میباشد

۱ ـ جغرافیای جیرفت

وضعیت طبیعی ـ مقدمه ـ جیرفت در سابق بنام کمادی وبعد از آمدن اعراب بجیرفت (جیرفت بمعنی کنار رودخانه است) موسوم گشته است . جلگه مستطیلی است که بین طول وعرض های زیرین میباشد .

مساحت بخش معادل با ۶۱۰۰ کیلو متر مربع

وعرض و طول جغرافیائی آن بین (۳۰ -٥٧- ١٥ -٥٨) طول شرقی (٥-٢٨-٢٩) عرض شمالی

آب و هوا - دهستان جیرفت در تابستان فوق العاده گرم ومرطوب و دارای باد های گرم موسوم بلوارو در زمستان دارای هوای بسیار معتدل وخوب منطقه کاملا مالاریائی است دهستان جبال بارز در تمام سال دارای آب وهوای معتدل ودرموقع تابستان ییلاق اهالی جیرفت میباشد.

حدود - از طرف شمال بکوه های مرغك کوه لری و کوه های دلفاردمان ونر آب.

از طرف خاور دامنه کوه های بم ونرماشیر.

از طرف باختر کوههای اسفندقه (گاو کش قلعه سلیمان قرغضو)

از طرف جنوب کوه کامرد ورودبار و کوهستان نمداد وگدار شاه.

ارتفاعات - ١ سلسله‌جبال بارز که غربی جنوب شرقی وقلل مرتفع آن کوه شیر کوه کله قوچی کوه کلی ماران وسیه ماری کوه سط کوه گلرخی (سرچشمه رودخانه سندر)

گرزمند کوه گشار کوه درین کوه اسفچارومنه سیب کوه برطاقین گشکین بنه کان (که دارای آبشار مهمی است) بارتفاع هشتصد متر که کاملا میتواند مورد استفاده صنعتی قرار گیرد (در تابستان وبهار دارای آب زیاد) کوه انارك کوه درین ودرزمات کوه قلعه زنگیان که بگدار شاه در این محل اتصال میشود - ارتفاع قله مهم آن ٤٣٤٧ مترموسوم به گاو گان که مشرق دوساری واقع شده است.

٢ - کوه آب سه کوه و کوه دوساری وجیرفت که در جلگه دهستان جیرفت واقع شده است.

٣ - ارتفاعات غربی که در حدود نامبرده شده اند و مخصوصاً در قلعه سلیمان آثار تاریخی مشاهده میگردد که در قسمت جغرافیای سیاسی شرح داده خواهد شد.

٤ - ارتفاعات شمالی که جزء سلسلهٔ ساردوئیه وارتفاعات مهم آن کوه لری (سرچشمه رودخانه های گریگان و پا قلعه از شعبات رود خانه شور) (رودخانه هلیل از دامنه غربی این کوه بطرف جلگه جیرفت سرازیر میشود).

معابر - در سلسله جبال بارز دهنه چشمه دزدی و گدار مفك (مرغك) از ده بکری بجاده بم بکرمان متصل میشود. دهنه در حمزه گدار بیدمغك بدهستان جبال بارز متصل میشود. دهنه سلیمان گدار حلق کش از بیدشك و گشار به بم متصل میشود. دهنه امجز گدار سرطاقین از گشار به بم متصل میشود.

معبر گاو گان از گدار شاه از طریق پا دامنه نرماشیر به بم میرود.

معابر شمالی - از دهنه دلفارد گدار سرخ به گدار سربیزن که دارای چمن زاری میباشد متصل و در این محل دو راه شده یکی بطرف ساردویه ودیگری بطرف راین و کرمان رفته وراه اخیر ازروی چمن های سربیزن گذشته قابل اتومبیل رانی است.

گدار بر که از بنه دلفارد گذشته براه بم متصل میشود. دهنه رفساق که که از گدار بحراسمان به ساردوئیه متصل میشود. از دهنه دلفارد محل آبخورها ر دهنه زورك از جلگه ها یکه برازین و جبال بارز میروند به راه بم متصل میشود.

از مغرب تنگ سر گز که از آب نقره وچشمه سر گز گذشته بدولت آباد وچماك متصل میشود.

گدار متاغ که بگنج آباد جیرفت میرود.

گدار سمك به کهن وبلوك متصل میشود و گدار لچو.

در جنوب گدار های تنگری گل کسورك وزرچین سه چاه گدار سهران ومیش پدان که از کوه کامرد برودبار متصل میشود. تمام معابر نامبرده در بالا بآسانی مالرو وبعضی از آنها بااندك کوشش میتوانند عرابه رو بشوند مثل گدار ده بکری که سابقه گذشتن توپخانه صحرائی را نیز دارد.

شکافها ـ در سلسله جبال بارز

در کوه گلی ماران وسیه ماری ـ شکاف گلی سیاه چوب .

در کوه و شط ـ دهنه سه کاران بند توت بند شط بند سبز کم بند قرانی

در کوه گل رخ ـ بند گردین بند گلچوی بند گرزمند (خرابه قلعه‌نارنج در این محل واقع شده‌است) بند گنومزد

در کوه گشار ـ بند شغل آباد بند جوزر گساه بند ملج

در کوه در رود ـ بند آب مایك

در کوه درین ـ بند ندوه سنك انداز بند کمش بند درین که جنگل چنار نسبتاً مهمی دارد وبند تگرگان

در کوه اسفیچار ـ دهنه کمال الدینی بند سرسکر

کوه سرطاقین ـ دهنه بین طاقین ودهنه سی چناران سنك راحو ریش که دارای مرتعی میباشد

کوه بنه گان ـ دهنه زریب دهنه دزدان دهنه گرور دهنه سوله بند باروه (افسانه‌تاریخی راجع بگم شدن کیخسرو و همراهانش در کوه بندگان است)

کوه ادارك ـ دهنه کشم بند نیماك دهنه ویدر دهنه کمیلوئیه بند کشیك

کوه درین در زیارت بند غین بند میدان

کوه قلعه زنگیان ـ دهنه قلعه زنگیان دهنه پست ترین

شکافهای شمالی ـ در کوه رمان دارای آبشار مهمی است بنام گلم دختر کش که محل ییلاق خوبی است

بند مان ـ در کوه لری دهنه زورك دهنه‌بهرامی‌دهنه پشت قلعه دهنه کویر دهنه سرشصت دهنه بن شصت‌دهنه‌دومنه بند گریکان

تمام شکافهای نامبرده در بالا کم وبیش قابل عبور پیاده نظام وتوپخانه کوهستانی است .

بطور کلی در تمام کوههای نامبرده چشمه های زیادی یافت میشود در جبالبارز مهم ترین چشمه ها عبارتند از چشمه حنا چشمه زاخت چشمه و چشمه ملك آباد .

رودخانه ها ـ در جبال بارز رود خانه خانه‌از کوههای فاشکوه (کوه سیه ماری کوهشط و گرزمند) سرچشمه گرفته در دهنه‌مویه فاشکوه تشکیل رودخانه را داده که زیادی آب آن به بیدران بم میرود .

در جیرفت ـ ۱ ـ رودخانه شور از کوههای گل سرخ جبال بارز (رود سقدر) و کوههای گریکان و کوههای دلفارد ـ سرچشمه گرفته و با رودخانه‌های سقدر و گریکان و دلفارد و تل سیاه و سرگز در نزدیکی دهرود متصل وتشکیل رودخانه شور را میدهند و از محل دشت کوچ بپائین بمصرف آبیاری دهات شرقی جیرفت میرسد .

در تمام سال دارای آب مؤقع طغیان و زیادی آب آن از اسفند الی اواخر فروردین است در اینموقع بر عرض وسرعت آب افزوده‌میشودمحل اولین گدار در دشت کوچ و از آنجا بجنوب رود خانه پیدا کردن گدارآسان‌است محل ـ حسین آباد موقعیت خوبی برای بستن پل را دارد در محل بید خیری با رودخانه هلیل متصل میشود .

۲ ـ هلیل رود که از دو رود خانه نامبرده‌مهمتراست‌سرچشمه هلیل رود از کوههای شاه (عسکر جنوب غربی کوه شاه جندق قسمت شمالی و کوههای آب درو جواران) سرچشمه گرفته پس از گذشتن از اسفندقه و از قسمت غربی کوه نر آب بطرف جیرفت سرازیر میشود از محل سرپوشان بپائین بمصرف زراعت قسمت غربی وکمی از قسمت شرقی جیرفت میرسد . در محل بید خیری با رودخانه شور متصل در تمام سال مگر در موقع خشک سالی دارای آب‌موقع طغیان آن از اواسط تا آخر اردیبهشت‌ودر اینموقع عرض رود خانه زیاد محل

گذاردرسبزواران وسرجاز محل بستن پل در ته ثبتی که تمام شعبات دراین محل متصل وعرض آن بیست متراست میگویند رود خانه هلیل سابقاً دارای پلی در محل چادي آباد و زنگ آباد بوده است که هنوز آثار پل در کنار رودخانه دیـده میشود و همچنین در محل نر آب دارای سد مهمی بوده که کاملا تمام قسمتهای شرقی وغربی جیرفت وجبال بارز را مشروب میکرده محل سد در نر آب بین دو کـوه قرار میگرفته عرض آن از پائین کـوه بیست متر و از آنجا ببالا بر این عرض اضافه میشده و یك مخزن بزرگـی از آب تا محل بادام آباد واقع در ۵۰ کیلو متری این سد تشکیل و کاملا برای آبیاری قابل استفاده بوده است زیادی آب هلیل رود از قسمت شرقی رودبار گذشته در جزموریان فرومیرود .

وضعیت سیاسی

تاریخچه – در یکی از کتب رومی در باره شهر قدیم جیرفت چنین نگاشته شده است .

شهر جیرفت سابقاً در دامنه تپه های کریم آباد و در اطراف غربی جیل بوده بعد از خرابی این شهر که علت آن معلوم نیست که بواسطه حادثه طبیعي یا بدست بشر انجام گرفته در بهجرد در زمان ساسانیان بنای شهر جدیدی شده است بعد از انقراض دولت ساسانی این شهر بدست اعراب افتاد و مدتی طوایف عرب کوفج و قفص بر حوالی جیرفت تا ساردو مستولی شده معزالدوله دیلمی بعد از فتح کرمان و گرفتن از علی ابن الیاث متوجه جیرفت گردید در دره – دلفارد با دو طایفه نامبرده برخورد و در نتیجه یك دست او در این جنگ مقطوع میگردد بعدها عضدالدوله دیلمی با کوفج جنگ و آنها را از حدود جیرفت خارج و برای اطمینان از قتل و غارت و سر کشی آنها همه سال هشتاد نفر از این طوایف را بگروگان در شیراز پایتخت خود نگهداشته و در

آخر هر سال این عده را تعویض میکرد تا اواخر دولت عضدالدوله کاملا مطیع و در بشاگرد متواری شده اند تاخت وتاز آنها در حدود خراسان و افغانستان بوده که از حدود فرمانروائی عضدالدوله خارج بوده است ولی بعد از فوت عضدالدوله دو مرتبه طوایف نامبرده سر کشی وتا حدود ساردو را متصرف ومدتی قراء و قصبات جیرفت را غارت مینمودند تا اینکه ملك قاورد سر سلسله سلاجقه کرمان در یك اردو کشی آنها را قتل عام نموده وجنوب کرمان را متصرف شد وشهر جیرفت در دوره سلاجقه کاملا آباد و پنج ماه سال را جیرفت محل قشلاق پادشاهان این سلسله بود بعد از سلاطین سلاجقه مدتی بدست ملوك غز که سر سلسله آنها ملك دینار بود افتاد واز همین زمان جیرفت رو– بخرابی گذارد وتا آخر سلاطین قرختائی هنوز حکمران مغول نداشت و اکثر اوقات جیرفت محل قشلاقی این سلاطین بود و بعد ها در زمان آل مظفر جیرفت قابل سکونت میشود. در زمان دو طایفه مغول معروف بجرمانی و اوغانی شهر جیرفت خراب و ویران میشود و از این زمان دو طایفه نامبرده در زمان امیر مبارزالدین سر سلسله آل مظفر سر کشي کرده ودر قلعه سلیمان جیرفت مسکن امیر مبارزالدین چهارماه آنها را محاصره ونتوانست با جنگ قلعه رامسخر نماید ناچارخود بطرف کرمان رفته واختیار صلح را به پسر وزیر خود محول نمود و آنها باهل قلعه صلح و طوایف مغول به میهن خود– باز گشت نمودند چون جیرفت مدتی در تحت تسلط اعراب بوده است آثاری از خرابی مشاهده نمیشود و فقط بعضی از اسامی قراء جیرفت اسم عربی از قبیل راونه علاءالدینی ابوحربیه باعنابویه سماعیلی وهمچنین دارای اسامی فارسی است مانند هوگرد بهجرد (که اززمان بهرام گرد ومنسوب به دوره ساسانی است و دهگرد خاتون آباد که منسوب به ترکان خاتون دختر براق صاحب است .

دهستان جیرفت شامل دهستان های جیرفت وجبال بارز وجمعیت آن مطابق آخرین آمار .

دهستان جیرفت	۲۱۲۴۴	که مجموع ۳۳۴۴۲ نفر میباشد
دهستان جبالبارز	۱۲۱۹۸	

وشاید ازاین تعداد -/۲۰۰۰ نفر آمار نشده باشند. این سکنه از نژاد ایرانی عرب وترك میباشند طوایف مهم این بخش که مهمترین طوایف آن مهنی - تراکمه است این طوایف بواسطه نداشتن ارتباط با مراکز مهم بیشتر عاری از تمدن وتقریباً میتوان گفت دارای هیچ نوع اخلاق پسندیده نمیباشند وحتی بواسطه مخلوط شدن بااعراب خصایل ایرانیان قدیم نیز در آنها بیادگار نمانده است مرکز بخش در سبزواران جیرفت است دارای بخشداری وادارات دارای نیت سیار پست وتلگراف وتلفن واداره آمار که مسئول آمار بخشهای ساردو ورودبار نیز میباشد ایام پست در تابستان هفته دو مرتبه - سه شنبه و جمعه بوسیله شتر از راه ده بکری تا دارزین واز آنجا باتومبیل میباشد. ولی در موقع زمستان بواسطه برف ومسدود بودن راه برنامه پستی منظم نیست فرهنك دارای یك دبستان چهار کلاسه مختلط میباشد ونظر بعدم مرکزیت سبزواران در نظر است که مرکز بخش بعنبر آباد منتقل گردد قراء مهم دهستان جیرفت هوگرد عنبر آباد وساری کهنوج سعید آباد محمد آباد بلوك مرکز دهداری جبال بارز دوگراغان مسکون وقراء مهم آن نشکن گنار بنستان ملیجان زاخت حنا در مرکز جبال بارز فرهنك دارای یك دبستان چهار کلاسه مختلط میباشد منازل وساختمان های دهستان جیرفت منحصر به کتوك که از برگهای گل ونخل ساخته میشود در جبال بارز که منطقه کوهستانی است ساختمانهای گلی وچوبی ساخته میشود.

وضعیت اقتصادی - اهالی بخش جیرفت بطور کلی فقیر و بی چیز و میتوان گفت که علت بدی اخلاق آنها بواسطه بیچیزی وفقر است و بطور کلی فاقد وسائل بهداشت (تلفات آبله در سال زیاد)

جلگه جیرفت برای همه نوع زراعت مناسب وبطور کلی بسیار حاصلخیز ودر مواقع زمستان تمام میوه جات سرد سیری بابهترین طرزی بعمل می آید

مخصوصاً استعداد آن برای مرکبات وخرما وپنبه وبرنج وکرچك وتنباکو بسیار خوب ولی بواسطه عدم توجه اهالی ومسئله فقر عمومی وعدم توجه مالکین در این بخش یك صدم استفاده بیشتر حاصل نمیشود بااستعداد عجیبی که دراین ناحیه برای میوه جات مشاهده میگردد معذالك در تمام سال هیچگونه میوه در این ناحیه دیده نمیشود فقط در هوسرد مرکبات بعمل میآید که در ردیف مرکبات درجه اول کشور میباشد واگر مختصر توجهی بزراعت این ناحیه بشود عایدات زیادی برای کشور ایجاد میکند

حیوانات اهلی از قبیل گوسفند الاغ بز گاو شتر در قسمت جیرفت و حیوانات وحشی از قبیل آهو وبز کوهی پلنك خرس وشغال وگرگ وروباه کفتار گراز شب گرد وانواع و اقسام طیور مرغ خانگی خروس و بمقدار زیاد کبك دراج طیهو کلاغ عقاب قوش مرغ آبی دیده میشود مخصوصاً جیرفت شکارگاه زمستانی بسیار خوبی برای آهو و بز کوهی وشکار پرندگان مختلف ازقبیل دراج وکبك وطیهو وکبوتر میباشد.

در جبال بارز جنگلهای بادام تلخ بنه گور کهکم و در جیرفت جنگل کهور وگز در ناحیه جنوب شرقی جیرفت زیاد بوده بمصرف ذغال میرسد.

بطور کلی جیرفت مرتع بسیار ممتازی برای اغنام واحشام تشکیل میدهد جلگه جیرفت ازاول اسفند کاملا سبز وخرم وبا طراوت ومورد استفاده همه نوع احشام ومحل چراگاه زمستانی ایلات سرد سیری است در اطراف عنبر آباد نیز چراگاه خوبی برای شتر یافت میشود

بواسطه بی اطلاعی از فن کشاورزی و عدم توجه صادرات این ناحیه فوق العاده کم و اگر مختصر توجهی بشود قسمت مهمی از صادرات کرمان را تأمین میکند و منحصر است از جبال بارز کرك وپشم روغن کتیرا زیره مغز بادام تلخ.

از جیرفت گندم جو حبوبات کنجد خرما ماش لوبیا ارزن

خطوط ارتباط مهم این بخش در قسمت معابر نامبرده شده راههای رسمی مهم این بخش عبارتند راه گدار منك و سقدر و گدار ده بکری که راه پستی بم بکرمان را تشکیل میدهد و ممکن است بسهولت عرابه رو بشود راه تنگ دلفا گدار سربیزن ـ سارد و در این راه تنگ سرگز باسفندقه‌راه ماشین‌روی جدیدی که تارگی برقرار شده که محتاج بتعمیر میباشد این راه که سابقاً مالرو بوده از بافت باسفندقه وتماك وشریف آباد تا هوگرد امتداد میبابد.

درمحل گنج آباد شعبه‌دیگری ازاین راه از پوزه دهلران بطرف کهنو میرود راه ده‌بکری که‌مالرواست ازسبزواران ـ عنبر آباد و بهادر آباد بکهنو میرود.

تعداد موالید در این ناحیه زیاد و روبهمرفته افراداین ناحیه برای راه پیمائی بسیار خوب ورزیده میباشندبرای قسمت جمازو پیاده‌نظام بسیار مناسب میباشند.

دفاع‌منطقه ـ برعلیه‌مهاجمی که ازبم بطرف جیرفت میرود باید گردنه‌های جیرفت مورد بررسی برای تشکیل نقط اتکاءموردداستفاده قرار گیردومخصوصاً گدار ده بکری برای دفاع جیرفت مهم‌است برعلیه مهاجمی که از اسفندقه‌متوجه جیرفت میشودبایستی حوالی‌ده نومورد مطالعه‌قرار گیرد بر علیه‌مهاجمی که از میناب رود بار متوجه جیرفت میشود بایدگردنه های کوه کامرد وارتفاعات پوزه آن‌باید مورد بررسی قرار گیرد.

ازلحاظ موقعیت‌نظامی اگرراه شوسه کاملا موردستفاده قرار گرفته و به میناب متصل شود جیرفت مرکز خوبی برای تدارکات مخصوصاً تهیه غلات خواهد بود

۲ـ جغرافیای رودبار (جزو شهرستان بم)

وضعیت عمومی

مقدمه ـ خرابه های منوجان خرابه های تم خرگ در جنوب آب سرد و خرابه های قلعه گنج در کهن علی از آثار قدیم رودبار محسوب میشود ولی دارای هیچ نوع حفریات علمی نیست که قدمت تاریخی آنرا دقیقاً نشان دهد.

حدود ـ از شمال‌بجیرفت از خاوربه نرماشیراز باختر برود آن ازجنوب به بشاگرد.

مساحت آن

۶۵۰۰ کیلو متر مربع

عرض وطول جغرافیائی بین(۳۰ - ۵۷ - ۱۵ - ۵۸)طول‌شرقی(۱۵-۲۷-۲۸) عرض شمالی.

آب و هوا ـ نسبتاً آب و هوای آن خشک در تابستان دارای بادهای خیلی گرم وحرارت متوسط آن در سایه ۴۲ درجه میرسد در زمستان هوای آن معتدل درجه حرارت از ده پائین تر نبوده وحرارت متوسط زمستانی ۲۵ درجه است بنابراین در زمستان هوای آن بسیار مطبوع است.

ارتفاعات ـ ۱ ـ کوه کامرد که امتداد از پوزه‌دهلران با تپه‌های کوچکی شروع وبطرف مغرب مرتفع تر شده وتا گلاشگرد امتداد یافته وبرودخانه‌دره شور ختم میشود. قلل مرتفع آن بارتفاع ۱۹۹۷ متر میباشد.

۲ ـ سلسله بزرگ نمداد و کوه شاه که به کوههای جبال بارزمتصل میشود.

۳ ـ کوههای‌ده کهان که از جلگه کردی با امتداد شمال‌جنوبی‌بموازات جاده کهنو منوجان شروع وبکوههای جلگه رودان متصل میشود قلل مهم آن عبارتند از کوه کرك بارتفاع ۱۵۶۵ متر ودهکهان.

٤ - سلسله دیگری از قسمت جنوبی کهنو بنام کوه انگور و برگه‌ماهی بارتفاع متوسطی بموزات کوههای دهکهان بطرف جنوب و بکوههای دستگرد و کوه شهری متصل میشود.

قلل مهم آن کوه انگوری بارتفاع ۱۱۰۷ متر و گردنه برگه ماهی بارتفاع ۸۸٤ متر و خیمه کوه در دستگرد بارتفاع ۱٤۲۳ متر میباشد. مواد ساختمانی کوههای نامبرده از احجار رسوبی است.

معابر - از کوههای کامرد ۱ راه گدار تنگ آری که مالرو و صعب‌العبور نیست ۲ راه گل کشورك راه زرچین و تنگاری ۳ راه پوزه ده لران که اخیراً اتومبیل رو و در صورتیکه تعمیراتی بعمل آید قابل استفاده قرار میگیرد و از راه منوجان وجغین به میناب متصل میشود.

٤ - معابر برگه ماهی - گدار برگه ماهی که دهکهان را بجلگه رودبار متصل میسازد (پیاده رو)

٥ - راه بین کهن علی و بارگاه (پیاده رو)

٦ - گدار راه گینو که منوجان را به کهن علی و جلگه رودبار متصل میسازد (مالرو)

۷ - معابر نمداد - ۱ - راه دهنه عباس علی بدرماشیر (مالرو) ۲ - گدار زرماق بزحمت مالرو است.

رودخانه ها

رودخانه هلیل رود که پس از عبور از خاك رودبار بقیه آب آن بجازموریان میرسد؛

رودخانه جغین در قسمت جنوبی رودبار سرچشمه آن در شمال از بارگاه و از دامنه جنوبی کوههای دهکهان از مشرق بکوههای کهن علی و کوه شهری و از جنوب شرقی بدامنه کوههای بشاگرد - سرچشمه و در جنوبی منوجان تشکیل رودخانه جغین را داده که پس از مشروب نمودن اراضی جغین مازاد آب آن

در برنتی برودخانه رودان متصل و تشکیل رودخانه میناب را میدهد (از تجدانو) شش کیلو متری جنوب منوجان دارای آب و قسمت شمالی آن بدون آب میباشد

تعداد نفوس آن بخش ۲۹۰۰۰ نفر تقریباً - ۸۰۰۰ نفر آن هنوز آمار نشده اند از نژاد ایرانی که مخلوط با عرب و بلوچ میباشد طوایف مهم آن بقرار زیر است؛

طایفه شنبوئی ۲۰۰ خانوار که شغل آنها مالداری و نسبت بطوایف رودبار ثروتمند تر و از لحاظ جسمانی نیز قوی تر و بلند قامت تر میباشند. طایفه دیناد بر ۱۵۰ خانه وار شغل مالداری. طایفه تادوئی ۱۵۰ خانه وار مالدار.

طایفه آب شرد و ۲۰۰ خانه وار مالدار.

مذهب - مذهب طوایف نامبرده شیعه و اغلب بواسطه عدم اتصال و ارتباط بنقاط مرکزی دارای اخلاق بدوی و بطور کلی بسیار فقیر میباشند منازل آنها از برگ خرما و برگ گل ساخته میشود و ساختمانهای آجری و گلی کمیاب است.

تقسیمات - بخش رودبار به پنج دهستان تقسیم میشود:

۱ - دهستان رودبار که در شمال شرقی و مشرق رودبار در طول رودخانه هلیل واقع دارای ۱۱۰ قریه است که در زمستان دارای جمعیت و در تابستان بواسطه بی آبی بنقاط مختلف کهنو پراکنده میشوند زراعت عمده آنها جو، گندم بواسطه نداشتن آب هیچگونه باغات در آنجا وجود ندارد.

۲ - دهستان نمداد - در مشرق کهنو منطقه کوهستانی است که دارای ٤٥ قریه و قنوات و چشمه میباشد زراعت آن گندم وجو و ذرت و پنبه و ارزن و خرما است.

۳ - گلاشکرد - در مغرب کهنو دارای ۲۰ قریه بدون زراعت ولی دارای نخلستان بزرك و مرکبات بوسیله قنات و چشمه مشروب میشود.

٤ - منوجان درجنوب غربی کهنو دارای ۳۰ قریه آب آنجا بوسیله قنوات وحفر چاههائی که با دلو کشیده شده بمصرف آبیاری میرسدزراعت جو گندم‌ذرت و نخل میباشد.

٥ - کهن علی در جنوب کهنو دارای ۲۰قریه و نخلستان و آب بوسیله قنوات و چشمه تهیه‌میشود.

مرکز بخش در کهنو که دارای نخلستان زیاد و قلعه خرابه وبرج های معروف بقلعه ضرغام دارای یك پادگان ادارات بخشداری پست بهداری و یك دبستان چهار کلاسه می باشد حرکت پست بوسیله شتر دو روز در هفته (۲ شنبه و جمعه) از راه سبزواران جیرفت با پست جیرفت از راه ده بکری حرکت مینماید و اخیراً اتصال خط تلگرافی جیرفت بکهنو در تحت اقدام‌است.

منظره کهنه قلعه خرابه سعید خان (در کهنوج)

وضعیت اقتصادی

وضعیت ثروت ودارائی - بطور کلی مردم فقیر و بی چیز تمول و ثروت در دست عده خیلی محدود و ابداً در جریان‌نیست بخش رودبار استعدادزیادی برای زراعت داشته مخصوصاً حنا رنگ پنبه اقسام حبوبات سیب زمینی‌اقسام

سبزیجات اقسام مرکبات‌موز انگور وانجیر گرچه‌تا کنون ابداً درفکر زراعت قسمتهای نامبرده نبوده فقط بزراعت گندم و جو ذرت خرما قناعت شده.

حیوانات اهلی - شتر گاو گوسفند الاغ.

حیوانات وحشی - خرس گراز پلنگ بز کوهی آهو کفتار گرگ شغال روباه یوز پلنگ.

طیور - مرغ خانگی وخروس.

طیور دراج کبوتر قمری و گنجشك بطور فراوان یافت‌میشود شکارگاه بسیار خوب زمستانی برای حیوانات مخصوصاً آهو بز کوهی گراز و طیور مختلف میباشد - مراتع - برای شتر و گوسفند بطوروفور درتمام‌قسمتهای بخش موجود میباشد.

جنگلها - جنگلها بطور کلی بزرگ و انبوه بوده‌بیشتر از درخت کهور تشکیل میشود.

انواع اشجارمنطقه - خرما که گذشته از مصرف اهالی بمصرف صادرات میرسد - کهور که‌برای‌ساختن میز و صندلی‌بسیار مناسب‌ولی تا کنون هیچگونه استفاده صنعتی از آن بعمل نیامده است کنار دکرت که چوب آنها بمصرف کشتی سازی میرسد و اهالی فقط از تخم آن برای رسانیدن پوست جهت ساختن دلو بکار میبرند. اخیراً از طرف کشاورزی اقداماتی نیز برای زیاد کردن این درخت بعمل آمده است ولی از طرف اهالی تا کنون جدیتی نشده است.

درخت‌لور که درمحل کلاشگرد زیاد وبرای ساختن کائوچو خوب‌است و درخت استبرق که آنهم مورد استعمال صنعتی دارد. در فصل زمستان از مهر ماه تا اردیبهشت در این منطقه هر نوع زراعت ممکن است و کاملا در اواسط زمستان‌میتوان میوه‌جات‌وزراعت‌سردسیری رابعمل آورد بطوریکه حاصل گندم در این بخش اول فروردین بدست میآید.

صنعت در این ناحیه ابداً وجود ندارد و حتی حصیر مورد احتیاج‌خودرا از خارج تهیه مینمایند.

صادرات ـ صادرات این بخش بطور کم پشم و روغن است .

خطوط ارتباط ـ از شمال راههای تنکاری کل کسورك و زرچین که در قسمت معابر نیز نامبرده شده راه پوزه ده‌لران که از گنجی آباد جیرفت (که محل دوراهی است) بطرف پوزه ده‌لران و کهنو ـ منوجان ـ جغین ـ رودان ـ گردنه سرخ به میناب متصل میشود و این راه بزحمت قابل اتومبیل رانی است که اخیراً از طرف لشکر کرمان امر بساختمان آن شده است و اگر اداره راه رسماً برای تعمیر این راه تصمیم بگیرد ممکن است با یك مخارج کم تعمیر و قابل استفاده شود .

راه کهنو به کلاشگرد که عاری از عارضه و با مختصری تعمیر ارابه رو میشود . راه کهنو به رودان که پس از گذشتن از کردی کندر برودان متصل شده و این راه مالرو است . راه کهنو به کهن علی که از برج قلعه گذشته به کهن علی متصل میشود این راه مالرو ودارای عوارض زیاد نبوده و با اصلاحات جزئی قابل ارابه رانی است .

راه کهنو به نرماشیر (مالرو) که از شاه آباد کوهستان و تمداد عبور و به نرماشیر متصل میشود ـ بطوریکه دیده شده تمام خطوط ارتباط این بخش (مالرو) ارتباط دهستانها بوسیله پیك های محلی صورت گرفته وفقط جاده‌ئی که از پوزه ده لران میگذرد از گنجی آباد جیرفت باسفندقه ـ بافت و کرمان متصل میشود بازحمت زیاد قابل اتومبیل رانی است .

موالید و ورزیدگی اهالی ـ تعداد زوجات هر مرد به دوالی سه زن و تعداد موالید زیاد ولی بواسطه بیماریهای مختلف وعدم هیچگونه وسائل بهداشت تلفات سالیانه بسیار نفرات این بخش رو بهم رفته ورزیده و برای خدمت واحد های جماز و پیاده بسیار خوب است .

طرز دفاع ـ مهاجم خارجی پس از رسیدن بکرانه های جنوبی (میناب)

ممکن است واحد های سبك آن از راههای پیاده رو گردنه آسیا ـ برنطین رودان ـ رودخانه کهنو وراه مالرو کوگز راونك رسربی و جغین و منوجان کهنو وواحدهای عرابه رو آن از راه شهسوار ـ گوربند ـ شمیل ـ کدارسرخ رودان به برنطین جغین برای رسوخ استفاده نمایند .

نقاط حساس برای تشکیل نقاط اتکا عبارتنداز گردنه بارگاه تنگ تجدانو (منوجان) جغین برنطین راهی که از رودخانه دزدی بطرف ده کهان متوجه میگردد بر علیه مهاجمی که از کرمان بافت اسفندقه ـ جیرفت برودبار متوجه میشود .

راههای کوه کلمرد وارتفاعات ده لران نیز قابل بررسی خواهد بود .

علیه مهاجمی که از راه بم ـ جیرفت متوجه رودبار شود ارتفاعات ده‌لران دهنه عباسعلی جاده ده بکری قابل بررسی است .

منظره یکی از نخلستان های کهورك در کهنوج جنوب کرمان

۳ - بخش کرمان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش حومه کرمان از شمال محدود است به بخش شهداد از مشرق به بخش ماهان از جنوب به بردسیر از مغرب به بخش زرند و رفسنجان طول جغرافیائی از ۴۵ ۵۶ الی ۵۷/۴۵ و عرض آن از ۱۰ ۳۰ الی ۴۵ ۳۰ مساحت منطقه بطور تقریب ۲۴۰۰ کیلو متر مربع هوای این بخش معتدل در تیر ماه درجه حرارت از ۳۸ نگذشته و در زمستان از ۵ درجه زیر صفر تجاوز نمینماید در تابستان عموما بعد از ظهرها باد میوزد شبهای آن بسیار خوب است - فصل پائیز بسیار مطبوع در زمستانهائیکه بارندگی بشود برف بزودی آب شده هوا صاف و شفاف است ولی در بهار و زمستان های خشکسالی طوفان باد توأم با شن و گرد و خاك بسیار زننده و سخت است مخصوصا در جلگه این بخش که شنزار است و باد نیز عموماً از همان جهت جریان دارد در نتیجه در مدت چندساعت تمام خیابانها و کوچه های شهر و قراء واقعه در جلگه پر از شن میشود که پس از توقف باد مستلزم جمع کردن است و آخرین دیوارهای جنوب و جنوب غربی شهر و قراء جلگه را در زیر شن پنهان میکند قنوات نیز از این حیث آسیب می‌بیند عبور و مرور مشکل و گاهی غیر ممکن میشود ولی قراء واقعه در دامنه کوهستان این بخش از این قسمت خسارتی متوجهشان نمیشود مقدار بارندگی خیلی کم بطور متوسط میتوان از ۱۲ الی ۲۰ سانتیمتر درسال برآورد نمود مرطوب ترین مواقع سال در اوایل زمستان است

آب مشروبی وزراعتی این بخش بطور کلی از قنوات وچشمه سارها است طویل ترین قنوات شهرستان کرمان میتوان گفت در همین بخش است طول اغلب از قنوات حومه شهر به ۳۰ کیلومتر میرسد و عمق چاه های اولیه از ۱۲۰ متر متجاوز است.

ارتفاعات: در این بخش سه رشته ارتفاعات تقریبا موازی شرقی و غربی زیر مشاهده میشود.

۱ - ارتفاعات شمالی - سلسله جبالیکه از حدود بخش زرند به شهرستان بم امتداد دارد از شمال ومشرق این بخش میگذرد شهر کرمان و قراء حومه در دامنه جنوب غربی این سلسله قرار گرفته قلل مرتفع این سلسله تقریباً در این بخش واقع شده است که درهای مهم قلل در تمام سال دارای برف است اسامی قلل مهم از شمال غرب بجنوب شرق عبارتند از قله کوه سرخ در کوهپایه بارتفاع ۳۴۰۰ متر کافر کوه و کوه مهر بارتفاع ۳۷۰۰ متر قله کوه کبری کوه نصر و کوه فرهاد و کوه سیرچ بارتفاع ۳۳۰۰ - ۳۳۲۰ متر و قله مهم پروار بارتفاع ۳۷۷۵ متر در آخرین حد این بخش عموماً قلل وخط الراس این کوهستانها پر تنگاه بوده وشکافهای آن عبارت است از شمال غرب بجنوب شرق ۱ دهنه هزیمی بین کرمان و کوهپایه ۲ دهنه گرگر بین کوه سعیدی و کوه ملاعلی شکاف و معبر کیشو بین کرمان و درختنگان گردنه کوه جفتان بین چهار فرسخ شهداد و کرمان گردنه ۹ سرو گردنه سیرچ بین کرمان وشهداد معابر در قسمت راه های این بخش ذکر خواهد شد.

۲ - ارتفاعات جنوبی - از کوه جوپار یك رشته ارتفاعات کوتاهی بطرف مغرب امتداد داشته از قسمت شمالی نگار و بردسیر گذشته و بکوهستان بارچی و شهر بابك متصل میگردد در بخش کرمان این ارتفاعات بنام کوه نگار و در قسمت برد سیر به کوه کله گاو نامیده میشوند دو شکاف و دو گردنه در این قسمت مشاهده میشود شکاف اولی بنام دهنه بهرامجرد و شکاف دومی به دهنه کمال آباد معروف است گردنه اولی بنام گردنه خون بین بافت و کرمان گردنه دومی بنام گردنه دختر بین کرمان و بردسیر میباشد ارتفاع کوه نگار ۲۳۱۰ متر و گردنه خون درارتفاع ۲۲۱۰ متر واقع و گردنه دختر در ارتفاع ۲۲۶۶ متر و کوه کله گاو بارتفاع ۲۵۹۰ متر است.

۳ - ارتفاعات غربی - سلسله جبال دره دروداوران و باداماِن که از مشرق بافق شروع میشود در ۲۰ کیلومتری غربی شهر کرمان تمام میشود فقط دماغه

شرقی این رشته در بخش حومه کرمان واقع موسوم بـه پوزه پنبه پران است شرح قلل ومعابر آن را درقسمت زرند ورفسنجان خواهیم دید

رودخانها رودخانه قابل ذکر این بخش عبارتند از ۱ رودخانه چاری که سرچشمه آن از کوه شاه بوده پس‌ازعبور از شیرنك و ده تازیان بهرامجرد از دهنه بهرامجرد خارج اراضی چاری واقع درمشرق باغین را مشروب مینمایداین رودخانه در تمام خط سیرخود دارای آب نیست بلکه در بعضی نقاط از سطح رودخانه بطور چشمه تراوش نمودو در برخی نقاط محو میشود ولی در دهنه بهرامجرد مورد استفاده واقع میگردد سیلاب آن در موقع بارندگی و فصل زمستان از ۳ کیلومتری‌جنوب باغین عبور و به دق کبوترخان منتهی میشود .

۲ ـ رودخانه لاله زار که سرچشمه آن نیز کوه شاه است پس ازعبور از لاله‌زار وقلعه عسکر وبردسیر ومشروب نمودن اراضی کمال‌آباد مازاد آب آن بوسیله جوب مخصوصی اراضی کبوترخان را مشروب مینماید مشخصات این رودخانه نیز مطابق رودخانه چاری است سیلاب آن از ٦ کیلومتری جنوب غربی کبوترخان گذشته بدشت رفسنجان سرازیر میشود .

۳ ـ رودخانه سعیدی کـه از دره کـوه سعیدی سرچشمه گـرفته از یك کیلومتری شمال غربی شهر بطرف کوبر سرازیر میشود قسمت عمده آب این رود نیز بوسیله جوب مخصوص در موازات مسیر آن قریه سعیدی مجاور شهر کرمان را مشروب مینماید

٤ ـ رودخانه کوهپایه که ازچندین رشته کوچك تشکیل‌شده‌پس از عبور از درختنگان بەرودخانه دره سختی متصل به شهداد میرود سایر رودخانه عموماً مسیر رود حساب میشوند وفقط درمواقع بارندگی‌آب آن زیاد و محل جریان سیل‌است و بهمین مناسبت اسمی از آنان برده میشود مهمترین آنها عبارتند از مسیررودخانه ماهان که ازجنوب شهر کرمان ازوسط‌شنزار بطرف دق‌کبوترخان ممتد است مسیر رود بندر بعلی‌آباد از کوه مهر و کافرکوه سرچشمه گرفته از

قسمت شرقی باغ‌سرآسیاب عبور درشنزار بەمسیرماهانی متصل میشود در موقع طغیان هر دورود شهررا تهدید مینمایند سابقه خرابی آن نیز موجوداست مسیر رود دهنه حسین آباد که آن نیز به مسیررود ماهان متصل میشوند .

جنگل : گرچه کوهستانهای این بخش‌دارای اشجار کوهی بوده ولی‌نظر به‌نزدیکی شهر وعدم توجه متصدیان‌تمام بمصرف‌ذغال رسیده‌وتنها در کوهستان های دوردست هنوز قسمتهائی باقی است از قبیل کوهستان کوهپایه ودره کوه مهر ودره سختی ـ اشجار کوهی آن عبارت است ازبادام کوهی و ارچن و پسته کوهی ـ وغیره که در صورت پیوند ممکن بود استفاده مهمی از آنها بشود بته معروف به درمن که تنها سوخت اهالی شهراست ازاین کوهستانها میآورند .

قسمت سیاسی

بخش حومه کرمان به سه دهستان ۱ ــ دهستان باغین ۲ ـ دهستان درختنگان ۳ دهستان خرجند تقسیم شده است .

مرکز دهستان باغین قصبه‌باغین تعداد قراء ۳۲ قریه قراء مهم آن‌عبارتند ازاختیار آبارد ۱۰٦۷ زنگی‌آباد ۱۸۲٥ رباط ۱۹۲۰ کبوترخان ۹٥٥ نفر .

مرکز دهستان درختنگان قریه درختنگان تعداد قراء مهم آن عبارتند از فوساك ۱۹٦ نفر ده‌بالا ۳۸۳ نفر دارسینوئیه ۲٤٤ سیمگ ۲۹۲

مرکز دهستان خرجند قصبه خرجند تعداد قراء ۹۸ قریه قراء مهم آن عبارتند از هـروز ۱٦٦ نفر معز آباد ۱٦۸ کهنوج ۳۱۸ [illegible] در ٤۸۲ تنگدره ده زیار ۳۲۷ .

شناسائی شهر کرمان

شهر کرمان مرکز استان هشتم ومرکز فرماهی لشکر و ناحیه‌امنیه‌وبخش حومه میباشد .

شهر کرمان در ٥۷/٥°٥ طول شرقی و در ۳۰°۱۷ عرض شمالی بارتفاع ۱۷۹۱ متر از سطح اقیانوس درمحل اتصال سه دره معروف ماهان ـ زرند ـ رفسنجان

در ٦ کیلومتری جنوب غربی ارتفاعات شمالی واقع گردیده قلل کوههای مهر و کافر کوه و کوه سعیدی از یکطرف و کوه مهم و مرتفع جوبار از طرف دیگر یك دورنمای قشنگی بدین شهر داده است - دماغه کوهستان شمالی بنام کوه مسجد صاحب الزمان بارتفاع ٥٥٠ متر نسبت بشهر در پانصد متری مغرب شهر و تپه‌های عمود به دماغه آن تا وسط شهر ممتد است - قلعه قدیمی کرمان بنام قلعه دختر (بمعنی قلعه ایکه دست خارجی بدان نرسیده) در روی تپهٔ بارتفاع ١٤٥ متر نسبت بشهر واقع و قلعه اردشیر بارتفاع ٧٠ متر در آخرین تپه آن واقع شده - در روی این تپه‌ها آثار و علائم ساختمانهای عمده از قبیل قصر و اماکن عمومی و دیوارهای ضخیم قلعه دیده میشود تصور مینمایند که ممکن است از حفریات آن نتایج خوبی حاصل شود قلعه دختر کاملا مسلط بشهر و از روی آن تمام خانه و محل های شهر را میتوان مشاهده نمود شهر دارای شکل نامرتبی است که قطر آن از شمال بجنوب ٣/٣٠٠ متر و از مشرق به مغرب ٥٣٠٠ متر است با آنکه کرمان مرکز منطقه بوده در ورود بآن انتظار ملاحظه شهر مهمی میرود متاسفانه جز خرابهای زیاد و دیوارهای نیمه خراب و جز تعدادی بادگیر مناظر دیگری بنظر نمیرسد - کلیه شهر کرمان به پنج محله اصلی و سه محله فرعی تقسیم میشود ١ - محله شهر ٢ - محله خواجه خضر ٣ - محله قطب اولیا ٤ - میدان قلعه ٥ - شاه عادل و سه محله فرعی محله زردشتیان کوچه ماهان و سر جوی معیدی محله باغهای زیر سیف و باغهای نشاط و چوپان محله که سابقاً خارج شهر ولی فعلا متصل بشهر میباشند از باصفاترین محل های شهر محسوب میشوند (طبق نقشه شهر کرمان پیوست)

در شهر کرمان ساختمانهای قدیمی زیادی وجود دارد که قدیمترین آنها مسجد ملك در زمان توران شاه ٤٧٧ هجری و قبه سبز در زمان شاه خاتون ٦٦٤ هجری و مسجد پامنار در زمان شاه شجاع ٧٦٥ هجری میباشد مسجد جامع و کاروانسرای گنجعلی خان و ساختمانهای وکیل رعایا و مسجد ابراهیمخان نیز در زمان صفویه و بعد آن ساخته شده است - از سال ١٣١٢ شروع به ایجاد خیابان

شده باخراب کردن چند کوچه و پر کردن چند خندق فعلا شش خیابان در طول و عرض شهر احداث شده ولی بمناسبت فقر اهالی هنوز طرفین بعضی از خیابانها ساختمان نشده قبرستان قدیمی شهر مقابل مسجد جامع به میدان و باغ تبدیل که پنج خیابان بآن متصل است .

از معایب شهر میتوان نداشتن آب جاری را ذکر کرد در زمان قدیم چندین قنات مخصوص شهر بنام شهر آباد و غیره وجود داشته (وجود چندین درخت چنار قدیمی و آسیاب آبی مجاور اصطبل شهرداری فعلی همچنین قنات خرابه شهر آباد گواه این مطلب است) گمان میرود در موقع محاصره شهر از طرف آقامحمدخان قاجار قناتها پر شده باشد فعلا خیابانهای شهر آب دائمی نداشته گاهی اوقات از آب قنات زرسیف و تکریت آباد در خیابانها جاری است بهمین مناسبت خیابان شاهپور که طویلترین و قدیمترین خیابان شهر است هنوز مشجر نشده در قسمت آبهای زیرزمینی شهر کرمان از تمام شهرهای توابع خود غنی‌تر است زیرا اولا بیش از ده قنات متعلق به قراء مجاور شهر با عمق ٤ الی ده متر از زیر زمین جاری است ثانیا هر نقطه از شهر را ده الی ١٢ متر بکنند بآب شیرین بر میخورد خاصه آنکه بوسیله تلمبه یا گاو گرد مرتبا از این چاه ها آب کشیده شده در اینصورت از نظر بهداشت بهترین آبهاست از آبهای قنات جز در قسمت های اولیه آب تمیز بدست نمیاید آب قنات مسطوره از سایر آبها گوارا تر است آب انبارهای قدیمی مهمی نیز در کرمان وجود دارد از قبیل آب انبار مسجد حاجی آقاعلی آب انبار پامنار وغیره .

سکنه شهر کرمان ٥٠/٠٠٠ نفر تخمین زده میشود که اقلام مهم آن از سنن زیر تشکیل میشود :

شیعه ٣٠/٠٠٠ نفر شیخی ٦٠٠٠ نفر زردشتی ٥٠٠٠ نفر بهائی ١٥٠٠ نفر صوفی ١٢٠٠ نفر یهودی ١٢٠٠ در شهر کرمان مرکز پیروان شیخی قرار گرفته که رئیس آنها به فضیلت و نیکی طبع معروف است .

زردشتیان کرمان بیشتر تاجر وملاك واجاره کار و بزاز هستند کلیمیان به دوشابه فروشی وخرازی مشغولند .

صنعت بیشتر اهالی شیعه کرمان قالی بافی است بیش از هزاران دستگاه قالی بافی در این شهر وجوددارد شال بافی وپته دوزی نیزمعمول است - بااینکه بیش از سی هزار نفر ازاهالی شهر در کارخانه قالی بافی و شال بافی زن و مرد مشغول کار هستند ولی کمتر ممکن است که کارگر قالی‌باف بتواند یکدست لباس نو برای خود تهیه نماید اهالی شهر کرمان را با اطمینان کامل میتوان فقیرترین اهالی شهرهای ایران نامید از سالهای پیش مزد کار را طوری تعیین کرده اند که فقط هزینه روزانه بطور مختصر اداره شود در صورتیکه استفاده کلی آنرا شرکتهای داخلی وخارجی واستادان درجه ۱ و دلالان قالی میبرند یك کارخانه پشم ریسی و دو کارخانه پشم شوئی و یك کارخانه برق نیزدرشهر کرمان وجود دارد .

شهر کرمان‌دارای دانشسرای‌پسران ویك دانشسرای دختران و٦دبیرستان و۱۲ دبستان پسران و دختران است

ستاد لشکر در شهر کرمان وسربازخانه های آن در ۹ کیلومتری مشرق شهر درقسمت اولیای قریه باغ‌سرآسیاب واقع است .

تلگراف بی‌سیم استان هشتم در ٤ کیلومتری مغرب شهر دراراضی جلال‌آباد واقع شده است .

خطوط تلگراف تلفنی که از کرمان باطراف خارج میشود عبارتند از :

۱ - خط تلگراف کرمان یزد طهران ازطریق باغین کبوترخان رفسنجان

۲ - خط تلگراف کرمان بندر عباس از طریق نگار قلعه عسکر بافت

۳ - خط تلگراف کرمان زاهدان ازطریق ماهان بم

٤ - خط تلفن کرمان یزد از طریق کبوترخان رفسنجان

قسمت اقتصادی

بطور کلی اهالی شهرستان کرمان درقسمت اقتصادی از سایر شهرستانهای کشور عقب میباشد .

٥٠/٠ ازاهالی این منطقه فقیر ومزدورهستند ٤٥/٠ را نیز مردان متوسط کاسب وخورده مالك تشکیل داده فقط ٠٥/٠ را میتوان ثروتمند نامید رویهم رفته اندوخته اهالی در نتیجه قناعت و صرفه جوئی وبردباری وغذای ساده است ثروتمندان را ازطبقه مالکین وتجار و دارندگان کارخانهای مهم قالی بافی میتوان تعیین نمود .

تجارت‌منطقه در درجه اول صادرات قالی وشال‌وپته میباشدضمناً صادرات لوازمات زندگی بشهرستانهای کرمان از قبیل بم جیرفت رودبار ساردوئیه بافت سیرجان زرند راور شهداد منحصرا از شهر کرمان بوده ازاین لحاظ‌دارای اهمیت است همچنین مازاد محصولات طبیعی و مصنوعی شهرستانهای مذکور واردات کرمان را تشکیل میدهد مخصوصا پشم و کرك برای تهیه قالی و روغن و کشك وخرما وتجارت عمده شهر کرمان بدست زرتشتیان میباشد . صنایع مهم این بخش دردرجه اول قالی‌بافی است که درنوع خود ممتاز وبالاترین صناعت این بخش محسوب میشود قریهٔ وجود ندارد که در آن‌دستگاه قالی‌بافی‌نباشد بطور کلی هشتاد درصد اهالی ازاین فن اطلاع دارند قالی های کرمان‌درخارجه مخصوصا امریکا خریدار خوبی دارد چند کمپانی بطور نماینده‌در کرمان‌هستند که بادادن نقشه قالی را بطور سلف و با اقساط به قیمت مناسب از استادان بی بضاعت خریداری و بخارجه حمل مینمایند .

دیگر از صنایع کرمان‌شالبافی است همچنین پته دوزی(پرده‌ورومیزی وبقچه) که محل تهیه آن شهر کرمان تهیه آن خیلی مشکل و بردباری و وقت زیادی لازم دارد .

چراغ وقهوه جوش برنجی کرمان نیز جالب توجه است .

استعداد منطقه - اراضی این منطقه برای تهیه هرگونه غلات و میوه‌جات سردسیری مستعد است جنس زمین و تابش آفتاب و هوای صاف برای پرورش نباتات بسیار مساعد ولی کمی آب مانع وفور اغلب از آنهاست .

زراعت عمومی گندم جو ارزن تریاك و پنبه است در اراضی کوهستانی حبوبات بعمل میآید خربزه و هندوانه و خیار و غیره و سبزیجات بدست میآید از میوه‌جات سردرختی همه نوع مخصوصا پسته در حدود کوبرات ثمر خوب میدهد خربزه کویر بسیار مرغوب و نظیر خربزه اصفهان است .

حیوانات اهلی منطقه گاو گوسفند الاغ و طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ کفتار روباه و شکار کوهی و درقسمت کوهستانهای صعب‌العبور پلنگ در جلگه ها دسته های آهو مشاهده میشود طیور وحشی باقرقره در جلگه و کبك بطور فراوان در کوهستانها دیده میشود .

معادن - در کوهستانهای این بخش بطور حتم معادن مختلفی وجود دارد چون هنوز اکتشاف نشده نمیتوان صریحاً تعیین نمود فقط در دره کوه بادامان واقع در ۲۵ کیلومتری غربی شهر کانهای ذغال سنك و مس در جوار یکدیگر واقع اهالی محل و بعضی از ادارات از ذغال آن استفاده مینمایند کانهای سنگ آهك و گچ و گچ شوره بحد وفور در تمام بخش بدست میآید

راههای بخش حومه کرمان

راه شوسه کرمان یزد از طریق باغین رفسنجان

راه شوسه کرمان بندرعباس از طریق باغین سیرجان

راه شوسه کرمان زاهدان از طریق ماهان بم

راه نیمه شوسه کرمان زرند از طریق اختیارآباد و گاوخانه

راه نیمه شوسه کرمان چترود از طریق سرآسیاب شش

راه نیمه شوسه کرمان درختنگان از طریق گرگز

راه کاروان‌رو مهم کرمان شهداد از طریق بلبلو و سیرج

راه کاروان‌رو مهم کرمان بافت از طریق نگار و قلعه عسکر

راه کاروان‌رو کرمان بی بی حیات از طریق بادامان و چشمه گز

راههای مالرو بین تمام قراء موجود در قسمت جلگه ممکن است باهزینه خیلی کم تبدیل به شوسه شود .

قسمت نظامی

جهت مطالعه روحیات اهالی این بخش از نقطه نظر نظامی بایستی قسمت شهرنشین آنرا جداگانه مطالعه نموده . قسمت شهر نشین این بخش باستثناء عده قلیلی جوانان باسواد و تحصیل کرده بقیه فاقد همه گونه صفات نظامی میباشند اولا در نتیجه شغل قالی بافی و شال بافی که از ۷ سالگی مشغول این کار میشوند عموما رنجور و استعداد جسمانی ندارند ثانیاً بیشتر جوانان و مردان شهر مبتلا به تریاك هستند بی‌سوادی نیز مزید برعلت است فقط جوانان تحصیل کرده و کسبه برای کارهای اداری و صنف توپخانه و مهندسی نسبتاً خوب از بقیه بجز انضباط ظاهری و سپاهی لشگر کار دیگری ساخته نیست برعکس از جوانان قراء حومه و کوهستان میتوان بهترین سربازان ورزیده و با انضباط مخصوص صنف پیاده نظام و میتوان تربیت نمود این مردمان در راه پیمائی‌ها و عملیات صحرائی کاملا خوب با غذای ساده و مختصر و عملیات سخت روحیه خود را از دست نمیدهند نسبت به روسا و فرماندهان خود کاملا صمیمی خواهند بود .

تعداد زوجات عموما یکی اشخاص دارای دوزن خیلی کم تعداد موالید رضایت بخش است .

دفاع بخش حومه کرمان از طرف مشرق درصورت تعرض مهاجم از طرف بم موضع مهم روی محور بم کرمان در گردنه سینه جهان است که در قسمت بخش ماهان ذکر خواهد شد .

از طرف جنوب ارتفاعات جنوبی بخش در درجه آخر واقع موضع دفاعی اصلی را در شکافها و معابر کوهستان شاه باید مورد بررسی قرار داد که آنهم در قسمت بخش بردسیر شرح داده خواهد شد

ازطرف مغرب موضع دفاعی دهلیزهای زرند و رفسنجان است که بواسطه

عریض بودن دهلیز دفاع نهایت مشکل مواضع اصلی دفاع در دهلیز رفسنجان قسمت اول حدود کبوترخان است که جناحین قوای مدافع متکی بارتفاعات ختامان وارتفاعات کمال آباد میباشد درقسمت دوم پوزه پنبه پران درامتداد راه شوسه باغین و گردنه دختر ولی رو بهمرفته درهردو مواضع مستلزم بکاربردن عده زیاد و قابل تحرك است در دهلیز زرند خط اصلی دفاع حدود یزدان آباد که عرض دهلیز نسبتاً کم وتپه های مرتفع ومتعددی نیز در مدخل دهلیزوجود دارد میباشد در قسمت دوم حدود گاوخانه و بالاخره موضع سوم ارتفاعات پوزه لب شتر و کوه کبری و کوه دخمه است در این دهلیز نیز دفاع مشکل ونظیر دهلیز رفسنجان میباشد درصورت احتمال تعرض مهاجم ازطرف یزدموضع دفاع را باید درحدود غربی انار مورد بررسی قرارداد که در قسمت رفسنجان شرح آن خواهد گذشت

خط دفاع اصلی مهم بخش کرمان و همچنین بخش ماهان بخش زرند از شمال معابر وشکافهای ارتفاعات شمال‌شرقی است گرچه تعرض مهاجم ازطرف لوت بعید بنظر میرسد ولی بررسی ما درصورت احتمال عبور مهاجم از لوت و یا قسمتی از عمده قوای بم به منظور تهدید کرمان ازجناح راست است.

با این فرض مناسبترین موضع دفاعی همانا مستحکم نمودن شکافها و معابر مذکور درجغرافیای طبیعی این بخش است که خود بهترین موضع طبیعی این بخش است و باعده قلیلی میتوان شکافها و معابر را مسدود و عبور قوای مهمی را مانع گردید

---

۴ - بخش ماهان (ازشهرستان کرمان)

قسمت طبیعی :

بخش ماهان از شمال محدود است به بخش حومه کرمان از مشرق به گردنه سینه جهان و گردنه گل شوراز جنوب به کوه مهم جوپار از مغرب به بخش حومه کرمان

طول جغرافیای آن از ۵°۰۷ الی ۵°۷۳۰ وعرض جغرافیائی از ۲۹ ۵۰° الی ۱۰ ۳۰° مساحت بخش بطور تقریب ۱۶۰۰ کیلومتر مربع بخش ماهان ازخوش آب هوا ترین بخش های کرمان است کلیه قراء پر از باغ و بوستان این بخش در دره ها ودامنه های کوهستان واقع وآب مشروبی وزراعتی آن ازقناتها وچشمه سارهااست آب های قنات وچشمه‌ها فراوان و گوارا است.

ارتفاعات ، کوه جوپار در جنوب وسلسله کوهستان شمال شرقی کرمان درشمال این بخش واقع این دورشته در منتهالیه حدود شرقی منطقه بیکدیگر نزدیك و گره خورده مجدداً امتدادخودرا پیروی مینمایند ارتفاع قله کوه جوپار ۳۹۶۵ متر وقلل ارتفاعات شمالی ازمغرب بمشرق ۱- قلعه کوه پرواز بارتفاع ۳۷۷۵ متر ۲- کوه قبله ۳۵۵۰ متر ۳- کوه آدوری ۳۴۰۰ متراست معابر وشکاف های کوهستان جنوبی از دهنه بهرامجرد (که شرح آن دربخش حومه کرمان گذشت) بطرف مشرق منحصر است به گردنه گودر بین ماهان و گودر معبر کوهستان شمالی گردنه منحصر و صعب العبور گوك بین ماهان و دهستان گوك در ارتفاع ۲۷۰۰ متر میباشد گردنه جهان در ارتفاع ۲۶۵۰ متر و گردنه کلشور در ارتفاع ۲۵۵۰ متر واقع در مشرق بخش بین ماهان و بم.

رودخانها : رودخانه دائمی در این بخش وجود ندارد تنها مسیر رودخانه است که در موقع بارندگی و طغیان قراء دامنه را تهدید مینمایند و عبارتند

از ۱ مسیر رودخانه دهنه که سرچشمه آن از گردنه سینه جهان و دره های عرب آباد و گردنه گوك میباشد که ازوسط قصبه ماهان گذشته در جنوب شهر کرمان به رودخانه ماهانی معروف است.

۲ - مسیر رودخانه هنکا که سرچشمه آن گردنه گل شور و دارستان است که در ۱۲ کیلومتری مشرق ماهان جنب تپه های دودران به مسیر رودخانه دهنه متصل میشود،

۳ - مسیر رودخانه مهچال که سرچشمه آن ازدره‌های شرقی کوه جوپار رگردنه گودراست که در ۷ کیلومتری مشرق قصبه ماهان به رود دهنه متصل میشود وچند مسیر کوتاه دیگر از دره های کوه جوپار بطرف جلگه درقسمت غربی قصبه ماهان جاری است گرچه طول مسیرهای مذکور کوتاه است‌ولی‌نظر باهمیت سرچشمه آنها درصورت طغیان خطرناکند

قسمت سیاسی :

بخش ماهان از ۶۱ قریه تشکیل و مجموع نفوس آن ۱۸۳۵۳ نفر است مهم ترین قراء آن عبارت است از قصبه‌ماهان مرکز بخش‌وقصبه جوپار وقراء‌لنگر قنات غستان ـ شاه آباد ـ اسمعیل آباد ـ وعرب آباد ـ

ماهان ومقبره شاه نعمت‌الله

در موقع حرکت‌از بم بطرف کرمان در ۲۹ کیلومتری شهر کرمان پس از پائین آمدن ازارتفاعات سینه جهان به قصبه‌مصفائی مصادف میشویم که‌ازقراء ودهات عرض راه بزرگتر وازهرلحاظ جالب توجه تراست خاصه چیزیکه بیشتر نظر عابرین را بخود جلب مینماید گنبد ومناره های فیروزه رنگ است که‌در این آبادی بیش از هرچیز جلب توجه مینماید ـ درموقع ورود به این‌ساختمان کاشی کاری که ازروی کمال سلیقه تهیه شده درخت های سرو کهن وفواره‌های بزرگ وپرآب آن بی‌نهایت جالب توجه است این جا مقبره شاه نعمت‌الله ولی‌است که‌با وجود آنکه سالهای بسیاری از فوت او میگذرد پیروان بسیاری دارا

بوده واز تمام نقاط کشور وحتی قسمت عمده از هندوستان و افغانستان برای زیارت مرقد اوباین سامان آمده وازروح با عطوفت این مرحوم تقاضاهای بسیار وتوقعات بیشماری دارند

شاه نعمت‌الله لقب سیدنورالدین یزدی است که از فرزندان امام‌محمدباقر محسوب میشود که در ۷۳۰ هجری درحلب متولد شده بعداً درکسب علوم‌جدیت فراوانی مبذول وحتی برای ریاضت به قلل کوه دماوند والوند درفصل‌زمستان رفته بعداً مدتها در کربلا وسایر نقاط متبرکه بسر برده سپس مسافرتهائی به افغانستان کرده که بی‌نهایت مورد تجلیل اهالی وحتی تیمورشاه واقع شده بقدری معروفیت این سید زیاد وجهانی شد که سلاطین دکن هدایای بسیار قیمتی برای او تقدیم داشته اند ـ شاه نعمت‌الله دارای طبع شعر بوده و اشعار ابداری از خود باقی گذارده که تاکنون کرارا طبع ومنتشرشده است سلاطین وقت خاصه محمد شاه قاجار املاك زیادی را وقف شاه نعمت‌الله نموده گرچه کاملا‌بمصرف معیشت‌خودنمیرسید‌ولی درهرحال توجه عمومی از سلاطین تاکمترین رعایادرزمان‌حیات وبعداً پس ازفوت این‌سید جلیل‌القدرجلب‌نموده شاه‌نعمت‌الله در ۸۳۴ هجری فوت ودر قریه ماهان مدفون گردیده است. شاه نعمت‌الله ۲۵ سال آخر عمر خودرا درماهان گذرانده و گذشته از دیوان اشعارخود پانصد رساله درمراحل مختلف تصوف‌تالیف کرده است. به شاه نعمت‌الله کرامات زیادی نسبت میدهند.

امروز مقبره شاه نعمت‌الله آرامگاهی دربس بیابانهای سوزان برای مسافرین گردیده در صحن اولیه اطاقهای بسیاری که بشکل حجره ساخته‌است ملاحظه میگردد که در موقع ورود زوارهریك حجرهٔ را گرفته ودرآن‌استراحت مینمایند در خود صحن مقبره گرچه ساختمان وآثار گرانبهائی درنتیجه‌حرص وطمع متصدیان باقی نمانده ولی اشعار بسیار مؤثر شاه نعمت‌الله که بر دربهای منبت محکوك شده بهترین هدایا برای هر واردی محسوب میشود.

قصبه ماهان درارتفاع ۱۸٤۰ متر در دامنه کوه جوپار ۲۹ کیلومتری جنوب شهر کرمان واقع است.

چهار قنات مهم فرمین تن و وکیل آباد و مهچالو و کوشك باغستانهای مهم آنرا در قسمتهای اولیای قصبه و اراضی زراعتی آنرا در قسمت سفلی مشروب مینماید تعداد نفوس ۷۲٥٦ نفر و یك دبستان نیز دراین قصبه وجوددارد.

قسمت اقتصادی :

نظر بوجود آب واراضی مرغوب و باغستانهای بسیار و تربیت اشجار وحمل میوه جات بشهر کرمان میتوان گفت وضع اقتصادی این بخش از بعضی بخشها رضایت بخش تر است بطور کلی هشتاد درصد میوه مصرف اهالی شهر ازاین بخش تامین میشود.

صنایع مهم این بخش قالی بافی است که در تمام قراء و قصبات آن برای شرکتهای فرش شهر وار بابان محلی بافته میشود بطور عموم زنان و دختران و پسران از این صنعت اطلاع دارند.

تجارت دراین بخش منحصر است به صدور قالی ومیوه جات و واردات آن لوازمات زندگی از شهر.

استعداد منطقه برای تربیت اشجار سردسیری بسیار مناسب زراعت گندم جو ارزن پنبه و تریاك بعمل میآید تریاك ماهان معروف است میوجات آن عبارت است از انگور هلو شلیل انار آلبالو سیب گلابی و غیره حیوانات اهلی گاو گوسفند الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ کفتار روباه شغال در کوهستانها شکار کوهی و پلنگ نیز دیده میشود. از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نمیتوان اظهار نظر نمود

راه های این بخش

۱ راه شوسه کرمان به بم که از قصبه ماهان عبور مینماید.

۲ - راه نیمه شوسه کرمان به راین که در ۱٤ کیلومتری مشرق ماهان از راه شوسه بم منشعب از دره منگاو گردنه کل شور عبور مینماید.

۳ - راه نیمه شوسه ماهان به شاه آباد که از لنگر - قنات غستان - کوثرریز - جوپار عبور مینماید.

بین کلیه قراء این بخش راه مالرو وجوددارد.

خط تلگراف کرمان زاهدان نیز از ماهان میگذرد ولی خود قصبه ارتباط تلگراف وتلفنی باخارج ندارد

قسمت نظامی :

از نقطه نظر قوای روحی و جسمی و تعداد موالید اهالی بخش ماهان نظیر مردمان بخش کوهستانی حومه کرمان است که شرح آن داده شده.

دفاع منطقه از شمال - تنها معبر رسوخ قوای متعرض گردنه گوك است که با عده قلیل میتوان این راه را مسدود نمود. از طرف مغرب جلگه کرمان و بکلی مسطح است.

ازجنوب کوه مرتفع ومهم جوپار است که بجز از گردنه گودر بهیچوجه اجازه عبور قوائی حتی پیاده نظام را نخواهد داد و گردنه گودر را نیز با حد اقل نیرو میتوان مسدود نمود.

از مشرق - در صورت تعرض مهاجم از طرف بم و راین موضع اصلی در گردنه سینه جهان و گردنه کل شور واقع در شش کیلومتری جناح راست گردنه اولی است بین دو گردنه کره کم ارتفاعی بنام کوه سرخ و تل سیاه واقع است که عمل دیده بانی و تنظیم تیر را نسبت بهر دو محور تا مسافت ۳۰ کیلومتری تامین مینماید.

برای نگاهداری این موضع حیاتی منتهای جدیت و فداکاری رابابد بکار برد چون موقعیت دفاعی آن نه تنها از نقطه نظر دفاع بخش ماهان است بلکه بخش های کرمان - زرند - رفسنجان حتی یزد نیز بدان نیازمند است برای اینکه موضع مناسبی باهمیت این نقطه در این بخش ها وجود ندارد موضع دوم

١٠ کیلومتری شرق ماهان مجاور تپه های دودران است گرچه جناح چپ آن متکی به کوهستان قبله است ولی پوشش جناح راست آن خالی از اشکال نخواهد بود روبهمرفته بعد از موضع اولی مناسبترین محل دفاع این بخش محسوب میشود.

---

٥ ـ بخش شهداد (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش شهداد واقع است در ٣٠°/٢٥ عرض شمالی و ٥٧°/٤٤ طول شرقی از نصف‌النهار مبداء (گرینویچ)

محدود است از مشرق و شمال بکویر لوت خراسان از مغرب به کوه‌های سعیدی و کرمان از جنوب به بم و نرماشیر.

مساحت بخش تقریباً ١٤٩٠٤ کیلومتر مربع است.

آب وهوا ـ خاك شهداد بواسطه پست بلندیهای شگفت آوری که دارد از حیث آب وهوا به سه منطقه تقسیم میشود منطقه گرمسیر ـ منطقه سردسیر ـ منطقه معتدل.

منطقه گرمسیری که قسمت اعظم این ناحیه را تشکیل میدهد واقع است درسمت مشرق وشمال شهداد وعلت اختلاف این است که قسمت جنوب و مغرب بیش از ٢٠٠٠ متر از قسمت مزبور مرتفعتر است ودرقسمت شهداد وتکاب (شمال ومشرق) هوا درتابستان بسیار گرم وحرارت به ٤٤ درجه در سایه میرسد و بهمین جهت نخیلات و مرکبات فراوان بعمل میآید.

منطقه سردسیری عبارت از نقاط مرتفع است که دره جوشان ودره سیرچ باشد تقریبا ٢٠٠٠ متر از سطح نقاط گرمسیری مرتفع تراست و بقدری این ارتفاع محسوس است که در فاصله ٦٦ کیلومتری قصبه شهداد قصبه سیرچ واقع است وحال آنکه شهداد گرمسیر کامل وقصبه سیرچ سردسیر کاملی است

منطقه معتدله واقع است در قسمت جنوب غربی شهداد که قصبه هشتادان وجوشان و کوك باشد.

کوه ها ـ فقط یك رشته کوه از شمال غربی شروع شده وازطرف جنوب به (بم) میرود ودر امتداد این رشته کوه نقاط معتدله و بالاخره نقاط سردسیری را تا آنجائیکه درخاك شهداد میباشد تشکیل میدهد .

این کوه در امتداد خود نامهای چندی دارد دربدو امتداد از شمال غرب مشهور بکوه درانی قریب ۳۰ کیلومتری که جلو میآید بنام طبق سر نامیده میشود و تقریبا ۱۲ کیلومتر که امتداد پیدا میکند کوه شکر و و کوه جفتان نامیده میشود وتقریبا ۱۸ کیلومتر دیگر امتداد یافته بنام کوه پار گیری ودره بر آفتاب معروف است و از آنجا تقریباً ۶۰ کیلومتر فاصله گدار ۹ سر تشکیل یافته وتقریباً ۶۰ کیلومترممتدشده کوه فرهادی را ایجاد مینماید وگدار سیرچ که راه کرمان باشد آنجا تشکیل میشود و رشته دیگری از آنجا امتداد یافته بطرف جوشان میرود که قله آن کوه پرواراست که قریب ۳۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و بزرگترین قلل این رشته است . و این رشته از گوك عبور نموده بطرف خاك بم میرود .

ونیز کوه دیگری درفیمابین سیرچ وجوشان واقع است که معروف است به کوه آبگرم که قله آن کوه تقریباً ۶۰۰ متر ازجلگه شهداد ارتفاع دارد و این کوه دارای چشمه آب گرمی است که فوق العاده گرم ودر حین زمستان به زحمت میتوان داخل آب شد در این کوه در حدود ؛ خانوار مسکن دارند که امور زراعتی را عهده دارند وبمناسبت آبگرم آن کوه و بودن قبر یکنفر پیری که معروف است به قبر سلطان حسن شاه دائماً از اطراف برای زیارت به این کوه مسافرت میشود .

مواد ساختمانی این کوه ها سنگ است و چون اکتشافاتی نشده معلوم نیست چه نوع معادنی در آنها است .

معابری که دراین کوه ها وجوددارد یکی دهنه ایست که در ابتدای کوهستان ومشهور است به دهنه غار ودیگری دهنه پیچ که تقریباً ۲٤ کیلومتر از دهنه غار بطرف جنوب میآید وبا مختصر مخارجی اتومبیل رو خواهد شد

تقریباً ۱۸ کیلومتر جلو آمده گدار مشهور خرشکن را تشکیل میدهد . تقریباً ۶ کیلومتر بعد از آن تنگی است که آب شهداد از آن عبور میکند ـ تقریباً بفاصله ۶ کیلومتری راه گدار شهداد تشکیل میشود ـ بعداز ۶ کیلومتر دیگر کوه جفتان پیدا میشود ـ تقریباً ۱۸ کیلومتر بعد از آن راه گدار ۹ سر تشکیل یافته ـ ۶ کیلو متر دیگر که کوه امتداد یافته راه گدار سیرچ تشکیل میشود که قدری از آن را اداره راه توسعه نموده است ـ و تقریبا ۶۰ کیلومتر بعد از آن راه گدار گوك میباشد .

شکافهای مهم این کوه عبارت از همان راه هائی است که ذکر شد

جویبارها ـ عبارت از ـ آب دهنه غار که از خود دهنه سرچشمه گرفته پس از طی ۲۵ کیلومتر دومزرعه (بیشه وپوزه کوه) را مشروب مینماید داخل آب شهداد رشته اول که از درخت انگون سرچشمه گرفته پس ازطی ۷۰ کیلومتر داخل شهداد میشود . آب کوه جفتان که ازخود این کوه سرچشمه گرفته پس از طی ۲۰ کیلومتر اراضی چهار فرسخ را مشروب مینماید .

آب دره سیرچ ـ که از کوه فرهادی سرچشمه گرفته پس از طی تقریباً ۲۵ کیلومتر به سیرچ آمده اراضی و باغات را مشروب نموده وبقیه آن پس از طی ۳۰ کیلومتر دیگر به آندوهجرد میرود .

آب جوشان که از کوه پروار سرچشمه گرفته پس از طی ۲۰ کیلومتر به جوشان آمده اراضی و باغات را مشروب نموده و گاهی بقیه آن تقریباً پس از ۵۷ کیلومتر دیگر به اندوهجرد میرود .

وازچشمه سارهای باباگلو پیرغیب که تقریبا در ۶ کیلومتری اندوهجرد واقع است آبی بیرون آمده تقریبا پس از طی ۲۰ کیلومتر مسافت دومزرعه رودخانه ومختار آباد را مشروب مینماید .

آب کوه آبگرم ـ که از خود کوه سرچشمه گرفته پس از مشروب نمودن اراضی پائین کوه در همانجا داخل آب جوشان شده که بالاخره فاضل آب آنهم تقریبا بعداز طی ۲۵ کیلومتر به اندوهجرد میرود .

آب کشیت که پس از طی ۶ کیلو اراضی کشیت را مشروب مینمایدولی این آب فوق‌العاده بدطعم و چرب میباشد بهمین واسطه‌دیده‌شده اشخاص‌غیرمحلی که از این آب استعمال میکنند دچار تب شده توضیح آنکه بطور عموم این جویبارها از کوهستان غربی شهداد بطرف جلگه جریان دارند

آب گوك ـ که ازخود گوك سرچشمه گرفته تقریبا پس ازطی‌سی کیلومتر به نساك که از نقاط گرمسیر میباشد رفته و اراضی آنجا رامشروب میکند در اراضی گوك دواستخر طبیعی‌دایره مانند است که محیط‌هریك تقریباً ۵۰متر ودر هفته دو روزآب آن بکلی محو وشن روی آنها را میگیرد بطوریکه‌عبور میتوان نمود بعداً طوری آب تکان میدهد که بکلی شن‌ها رفته وتمام روی آن درياچه را آب فرا میگیرد . وازاین دواستخر یك‌قسمتی از باغات‌و اراضی گوك مشروب میشود . رودخانه در این ناحیه نیست ومنحصر است به همان جویبار هائی که در بالا ذکر شد.

قسمت سیاسی

نفوس ـ تعداد نفوس کلیه این ناحیه طبق آخرین آمار در حدود ۲۰۰۰۰ نفر است . طوایفیکه تشکیل سکنه خاك شهداد را میدهند عبارت از طایفه کمالی ـ میرزاخونه ـ میرزا اسمعیلی ـ افغانی ـ میر خراسانی ـ و یك قسمت از طوایف بلوچ که معروفند ـ محمد رضاخانی ـ محمد رضائی ـ آب دوغی ـ کوزه نی ـ نخعی میباشند و این طوایف از خاك شهداد خارج نشده و تنها در خود خاك شهداد ییلاق وقشلاق مینمایند ـ اهالی شهداد عموماً از نژاد ایرانی های قدیم میباشند

آداب و اخلاق ـ چون اهالی این منطقه اغلب‌زارع میباشندوضعیت‌اخلاق وآداب آنها رعیتی است باین معنی که یك مرد وزن تشکیل خانواده را داده ومرد آن خانواده بکارزراعت وآب یاری مشغول وزن درخانه بامور کرباس بافی و خانه داری و گاهی هم در امور زراعت بشوهر خود کمك میکنند و آداب

مخصوصی ندارند و بطور کلی این طبقه خیلی خونسرد و تنبل در کار میباشند

درجه تمدن ـ چون تا کنون راه شهداد بکرمان‌شوسه نشده وآمدورفت زیادی نمیشود اغلب سکنه این قسمت بوضعیت ترقیات دنیای کنونی‌آشنا نشده فقط در سنوات اخیر که اقدامات دولت از قبیل افتتاح کلاسهای اکابرومواعظی که مامورین دولت باآنها نموده اند قدری بهتر بوضعیت کنونی آشناتر شده‌اند

مراکز مهم شهداد مرکز بخش شهداد تعداد نفوس ۳۴۸۶ نفرمهمترین‌قراء گرمسیری آن عبارتند از اندوهجرد ۱۲۳۵ نفر کشیت ۳۷۴ نفر نساك ۲۳۰ گودیز ۲۹۵ نفر و قراء سردسیر آن قصبه سیرچ ۱۵۴۱ جوشان ۸۶۷ گوك ۴۹۷۶ نفر .

قسمت اقتصادی

ثروت ودارائی چون اهالی این قسمت اکثر زارع و مزدورند خود دارائی چندانی ندارند واملاك بطور جزو متعلق به مالکین کرمانی و یزدی است ازاین جهت متمول ومالك بزرك در این قسمت نیست

استعداد زراعتی این محل خوب است زیرا که محصولات گرمسیری و سردسیر هردو بعمل میآید منتهی زارعین‌این قسمت زراعت خودرا مطابق‌معمول قدیم اجرا مینمایند وچون‌توانائی آبادی‌راندارند بوضعیت فعلی قائل میباشند .

حیوانات وحشی ـ گرگ ـ پلنگ ـ کفتار ـ روباه ـ شغال آهو ـ بز کوهی ـ بحد وفور یافت میشود .

طیور اهلی ـ مرغ‌خانگی ـ کبوتر ـ طیور وحشی ـ کبك ـ تیهو ـ کبوتر فاخته ـ بلبل بحد وفور یافت میشوند

خرما مرکبات در قسمت گرمسیر ودر مناطق سردسیر و معتدله انواع میوه جات فراوان است

صنایع ـ این بخش قالی بافی شال بافی ـ برگ بافی مشهور به برگ احمدی ـ حصیر بافی ـ جاروب بافی ـ بادبزن بافی ـ ریسمان بافی ـ کرباس

بافی گیوه چینی - پشم ریسی - پنبه ریسی - بوسیله چرخ دستی قدیم

تجارت - این حدود منحصر به کسبه جزء است که اجناس طرف احتیاج را از کرمان خریداری نموده و به شهداد یا نقاط دیگر آورده بمصرف فروش میرسانند. فقط درموقع زمستان قوافلی از خراسان و بیرجند و سیستان بعضی اجناس متفرقه بشهداد آورده درعوض خرما خریداری کرده باخودمیبرند.

محصولات ونوع زراعت درخاك شهداد در نقاط گرمسیر گندم - جو - حنا رنك - کنجد - ذرت - پنبه - خرما باقسام مختلف.

میوجات نقاط گرمسیر - مرکبات - نارنج - نارنگی پرتقال

در نقاط معتدله تنباکو - گندم - جو - پنبه - شلتوك.

نوع زراعت - در نقاط سردسیر - گندم - جو - ارزن - جو ترش - ذرت ماش - لوبیا - نخود - عدس - گردو و سنگنك - یونجه - چغندر - تنباکو - سیاه دانه - کنجد -

میوه جات - در نقاط سردسیر - توت - انگور - خیار - هندوانه - خربزه زردآلو - سیب - به - گیلاس - گلابی - آلبالو - پسته - بادام - گردو

خطوط اتومبیل رو ندارد. وخطوط کاروانرو همان است که قبلا ذکر شد

معادن - چون تا کنون اکتشافاتی نشده معلوم نیست ولی معادنی که حدسا بین مردم گفتگو میشود عبارت از معدن گوگرد در گوك ومعدن سرب در کوه های سیرچ میباشد.

وضعیت نظامی

سکنه این حدود اغلب ورزیده هستند اما ورزیدگی نظامی ندارند مگر جوانانیکه دوره نظام وظیفه را بپایان رسانیده ومراجعت کرده‌اند. بطور متوسط هر زن وشوهری دارای ۴ اولاد و اکثر اهالی دارای زن وبچه ومردان این خاك تا سه زن هم اختیار مینمایند

طرز دفاع منطقه

بطور کلی چون حد شمالی وشرقی وقسمتی از حد جنوبی این منطقه محدود بکویر لوت است ودر دوره های سابق محل تحدید بلوچها وافغانها بوده زیرا که بهیچوجه مانعی درراه های آنها از قبیل کوه یاسد های دیگری نیست فقط آب کم است آنهم چون بلوچها باشتر یا پیاده این محل را تحدید میکرده و هر یك مشك آبی با خود داشته اند ودرقسمت غربی شهداد بغیر از شکافهائی که قبلا ذکر شده دیگر راهی نیست وچون شکافهای مذکور صعب العبور و با مختصر قوائی در هرشکاف ممکن است دفاع نمود.

نسبت بوضعیت سوق قواء - شهداد جلگه پرمحصولی است - جو - گندم کاه - یونجه - خرما - گوسفند چنانچه قبلا مامور تهیه آذوقه اعزام گردد ممکن است آذوقه یك لشگر را تامین نماید

٦ - بخش زرند (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش زرند ازشمال محدوداست به بخش راور ازمشرق وجنوب به بخش حومه کرمان از مغرب به بخش رفسنجان طول جغرافیائی آن از ۲۰ ۳۰ الی ۳۱ مساحت بخش بطور تقریب ۳۰۰۰ کیلومتر مربع آب وهوای این بخش درقسمت جلگه زمستان سرد وتابستان گرم وقسمت کوهستانی آن دارای آب و هوای مصفا وفرح بخش است .

ارتفاعات - سلسله جبال شرقی امتداد کوهستان کوه بنان و کوه طغراجه است که بکوهستان شمال شرقی کرمان پیوسته و تا بم امتداد می یابد و قلل مرتفع آن از شمال غرب عبارتند از قاعه کوه سرخ و قلعه کوه دو شاخ و کوه مزار .

معابر آن نیز از شمال غرب بجنوب شرق عبارتند از دهنه سربنان بین زرند و راور و گردنه حتکن و گردنه صعب العبور مزار ارتفاعات غربی بین بخش زرند ورفسنجان واقع که ابتدای آن از جلگه بافق و انتهای آن ۲۰ کیلومتری مغرب شهر کرمان است .

قلل مهم این رشته عبارت است ازقله دره در بارتفاع ۲۸٤٥ متر وقله کوه مخروطی مزار ۲٥٦٠ متر معابر آن عبارت است از گردنه سیریز بین نوق وسیریز و گردنه داوران بین رفسنجان زرند ومعبر خاکی بین بی بی حیات و ختنمان ومعبر آب نرش بین احمدآباد وبساغین

رودخانه - رودخانه مهمی در این بخش وجود نداشته تنها مسیر - سیلابهائی است که در موقع بارندگی سیلاب آنها به مسیر جلگه متصل میشوند مسیر جلگه که ابتدای آن حدود کویر بوده از جنوب قصبه زرند عبور در یزدان آباد عریض تر شده در حدود سیریز دارای آب شوربوده به باتلاق بافق منتهی میشود .

آبهای کوهستان شرقی وکوهستان غربی نیز بدین مسیر متصل میشوند جویبار های چندی نیز از کوهستان شرقی جریان دارد که بعضی ازقراء دامنه را مشروب مینمایند .

قسمت سیاسی

تعداد نفوس این بخش مجموعاً ۳۰/۰۰۰ نفر مرکز بخش قصبه مخروبه زرند است که آب مخصوص نداشته از قناتهای قراء مجاور که از زیر زمینهای آن عبور مینماید استفاده مینمایند .

اهمیت آن بواسطه وجود چند دکان پیله وری است که احتیاجات قراء مجاور را تامین مینماید تعداد نفوس قصبه مزبور ۱۸٥۰ نفر دارای یک دبستان است .

سکنه این بخش از طوایف مختلفه سیستانی ومنصور بیگی است

اخلاق و آداب دارای اخلاق آداب ملایم قابل همه گونه تربیت مذهب اهالی شیعه و آداب ورسوم اسلام را مجرا میدارند .

اکثراً دارای تمدن وقلیلی از آنها چوپان میباشند

این بخش از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل شده .

۱ - دهستان حومه ٤۳ قریه مرکز دهستان قصبه زرند ۱۸٥۰ نفر قراء معتبر آن محمد آباد حومه ٤٤۹ احمد آباد دیلمقانی ۸۹۸ فردوس ۳۰۰ تاج آباد ۷۳۰ فتح آباد ۳۷۱ ریحان ۲۷۸ نفر

۲ - دهستان یزدان آباد ۱۹ قریه مرکز دهستان قریه یزدان آباد ٥٥۸ نفر قراء معتبر آن عبارت است از خالق آباد ٤۳۰ فتح آباد ۲٦۳ تلخ آب ۱٥۷ نفر

۳ - دهستان کوه شرقی ۱۷۱ قریه مرکز دهستان قریه خانوک ۸٦۷ نفر قراء معتبر آن عبارت است از حتکن ٦۹٦ باب تنگل ٤٥۹ طغراجه ۹۷۳ شبچره ۷۱۳ کیک ٦۱۷ نفر .

٤ - دهستان کوه غربی ۱۲۸ قریه مرکز دهستان قریه جرجارك ۸٦٥ نفر

قراء معتبر آن عبارت است از بها آباد ۶۵۷ جاکین ۳۲۳ ده یعقوب ۳۰۳ سبلوئیه ۲۷۹

خطوط تلگراف تلفن وجود ندارد .

قسمت اقتصادی

عده قلیلی بطور متوسط ثروتمند بقیه فاقد دارائی بوده بطور خرده مالك و مزدوری امرار معاش مینمایند صنایع مهم بخش قالی بافی است که برای شرکتهای داخلی وخارجی شهر کرمان تهیه واغلب را بطور سلف میفروشند در درجه دوم کرباس بافی است که از مصرف خود زیاد داشته به بخش های دیگر صادر مینمایند .

تجارت بخش منحصر به صدور قالی و کرباس و محصولات طبیعی بشهر کرمان وواردات آن لوازمات زندگی از شهر میباشد .

استعداد منطقه ـ قسمت جلگه این بخش از حیث آب و هوا وزمین نظیر رفسنجان بوده پسته ثمر خوب میدهد بدین لحاظ اخیرا باغهای زیادی در قراء جلگه احداث شده که ممکن است درآتیه درآمد خوبی برای صاحبان آنها داشته باشد .

زراعت عمومی آن گندم جو ارزن پنبه و تریاك در کوهستانهای شرقی و غربی آن تریاك خوب بدست میاید گله داری در کوهستانهای آن معمول مراتع دردامنه کوهستانهای شرقی وغربی برای گوسفند موجود وهمچنین برای چراگاه شتر درقسمت شمال غربی دهستان یزدان آباد وحدود سیریز مراتع خوبی وجود دارد که مورد استفاده واقع میشود .

اشجار ـ در بعضی نقاط کوهستانهای این بخش اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی وپسته کوهی و انجیر و غیره موجود است ولی استفاده از آن جز برای تهیه ذغال نیست .

معادن ذغال سنگ در کوهستان سربنان موجود ومعدن مس هم در بعضی

از نقاط کوهستانی دیده شده که نمونه استخراج آنرا نشان میدهد معادن زاج سیاه گچ وگچ شوره در اغلب نقاط بخش موجود بطوریکه شنیده میشود معدن سرب هم ممکن است باشد .

حیوانات اهلی آن گاو گوسفند شتر الاغ ازحیوانات وحشی گرك روباه و شغال دردامنه و جلگه آهو بسیار در کوهستانها شکار کوهی و پلنك نیز وجود دارد .

راهها ـ راه نیمه شوسه زرند کرمان ازطریق علی آباد گاوخانه واختیارآباد

راه نیمه شوسه زرند کوه بنان راور از طریق فتح آباد کوه بنان (عبور از این راه خیلی کم گاهی اوقات روسای شرکتهای فرش وملاکین عبور مینمایند تعمیر لازم دارد .)

در کلیه قراء قصبات بخش راه مالرو وجود دارد که بآسانی ممکن است نیمه شوسه شود

قسمت نظامی

ازلحاظ قوای جسمانی وروحی نسبتا خوب سربازان باانضباط بردباری میتوان تربیت نمود تعداد زوجات تقریبا یکی موالید رضایت بخش اکثرا دارای سه الی ۵ اولادهستند .

دفاع بخش ازمشرق وجود معابر صعب العبور در کوهستان شرقی بهترین مواضع دفاع از طرف مشرق بوده با توجه مخصوص ممکن است کاملا دفاع نمود .

از جنوب دهلیز عریضی بین کوهستان شرقی و کوه غربی است که پوشش آن مشکل است ازمغرب معابر کوهستان غربی نظیرقسمت کوهستان شرقی میباشد .

از شمال مخصوصاً شمال غرب امتداد دهلیز زرند به بافق است که پوشش آن مستلزم قوای زیادی میباشد وجود تپه های منفرد متعدد درداخل دهلیز کمك خوبی برای دفاع محسوب میشود

چشمه تراوش نموده و درنقطه دیگر محو میشوند و عبارتند از ۱ مسیر رودحوض پنج که سرچشمه آن از کوهستان شرقی زرند و کوهپایه بوده پس از عبور از حوض پنج و حوض سه در ٥ کیلو متری جنوب شرقی قصبه از جهت خود که از جنوب به شمال است تغییر جهت داده بطرف مشرق منحرف بشکاف سرگزان وارد میگردد از ابتدای دهنه دارای آب بوده پس از مشروب نمودن چندین قریه مجاور رود از کوهستان خارج مسیر آن پس از طی ٦٠ کیلومتر به مسیر رودشور که از کوهستان دربند جاری است متصل با پیوستن برودشیرین کوهپایه به نمك زار شهداد میریزد ۲ مسیر رود سرگردان که از کوه طخراجه سرچشمه گرفته از شمال قصبه راور عبور مینماید این مسیر در موقع بارندگی وسیلاب برای راور خطرناك است چنانچه درسال ۱۳۲۰ نصف قصبه راور و بعضی از قراء مجاور آنرا از بین برد ۳ مسیر کوتاه دیگر از کوه شاه ماران و کوه تخت لطیف و کوه دربند به مسیر رود سرگردان پیوسته با یك قوس برود اولیه متصل میشود ٤ مسیر رود فیروز آباد از کوه طخراجه سرچشمه گرفته پس از عبور از جلگه کوه بنان به کویر بافق میریزد .

قسمت سیاسی

بخش راور از دو دهستان راور و کوه بنان تشکیل میشود ۱ دهستان راور شامل ٤٩ قریه مهمترین آن عبارت است از قصبه راور مرکز بخش و دهستان قراء ده علی - شمس آباد - رق آباد - شهرآباد - تعداد مجموع نفوس این دهستان ۹۰۰۰ نفر است ۲ - دهستان کوه بنان شامل ٤۲ قریه مهمترین قراء آن نرکوش مرکز دهستان و قراء معتبر آن فیروز آباد اسمعیل آباد اله آباد جو دره و کجور درشمال بخش منطقه سربنان که خود دارای چندین قریه معتبریست درمغرب بخش

مرکز بخش قصبه راور است که در ۱۲۰ کیلومتری شمال کرمان واقع سابقاً اهمیت بیشتری داشته که درقسمت جغرافیای اقتصادی شرح آن داده خواهد شد تعداد نفوس ۳۰۰۰ نفر دارای یك دبستان پسرانه و یك دبستان دخترانه است .

۷ - بخش راور و کوه بنان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی :

بخش راور و کوه بنان محدود است از شمال بدشت لوت مرکزی از مغرب به بخش بافق از جنوب به بخش زرند و دهستان کوهپایه از مشرق بدشت لوت کرمان طول جغرافیائی آن از ٦٦°د الی ٥٨°١ ٥٧ وعرض آن از ٣١°١ الی ٣١/٤٠° مساحت منطقه بطور تقریب ٦٠٠٠ کیلومتر مربع .

این بخش از شمال و مشرق منتهی به لوت شده در نتیجه هوای آن نسبت به سایر قسمت‌های مرتفع وحدود لوت خشك و گرم است آب مشروبی وزراعتی از قنوات و چشمه سار میباشد .

ارتفاعات - سلسله جبال مرکزی که از شمال غرب بجنوب شرق ممتد است از مرکز این بخش میگذرد از قلل مهم این کوهستان کوه طخراجه بارتفاع ۲٦٠٠ متر است که دهستان راور درمشرق و دهستان کوه بنان دردامنه غربی آن واقع است سرچشمه قناتهای هر دو دهستان از همین کوه است از کوه‌های مهم دیگر این بخش کوه دربند واقع درشمال شرقی قصبه راور بارتفاع ۲٤٤٠ متر و قلل دیگر آن کوه شاه مارو کوه تخت لطیف و کوه کنجینه درشمال و کوه سیاه درجنوب شرقی است معابر و شکافهای مهم آن از جنوب معبر حوض پنج بین راور و هروز و کوه پایه از مغرب معبر سربنان بین راور و زرند و معبر دشت خاك بین راور دشت خاك و گردنه کوه بنان بین راور و کوه بنان در شمال معبر نجف آباد بین راور و کجور و معبر چاه کوره و گردنه دربند در ارتفاع ۱۱٦٠ متر بین راور و نای بند درمشرق شکاف رود سرگزان امتداد رودخانه شور

رودخانه - رودخانهای این بخش نظیر سایر بخشهای کرمان در تمام سال و در طول خود آب دائم ندارد فقط در بعضی نقطه از سطح رود بطور

قسمت اقتصادی

بخش راور و کوه بنان از بخش های دور افتاده کرمان است که در سر راه واقع نشده جز مکاریهای پیلو ران ونماینده شرکتهای فرش و مامورین دولتی کسی بآن حدود رفت آمد نمینمایند در نتیجه از سایر بخش ها عقب میباشد.

سابقا این بخش اهمیت فراوانی داشته بارانداز مهم زوار مشهد محسوب میشده است از نواحی جنوب وشرقی فارس وتمام بخشهای کرمان مخصوصاً بندر عباس میناب جیرفت - رودبار وایلات پس از ورود بکرمان ازراه دهنه هیزمی و هروز وحوض پنج به راور ورود پس از رفع خستگی و تهیه آذوقه بطور دسته جمعی از راور حرکت درقسمت شرقی لوت به قصبه نای بند که آن نیز قرینه راور در استان خراسان است و فعلا اهمیت خودرا از دست داده وارد میشدند بعداً از طریق دیهك فردوس تربت حیدری به مشهد میرفتند عبور زوار درسال بیش از پنجاه هزار نفر بوده ورونقی به راور بخشیده کسبه راور به نسبت بیش از زارع بوده پس از روی کار آمدن ماشین با اینکه شوسه و یا نیمه شوسه نمودن این راه بمراتب آسانتر وطول آن کمتر از راه یزد طبس مشهد بوده ولی در نتیجه بیحالی متنفذین مخصوصا تجار وصاحبان ماشین کرمان و دوراندیشی و زرنگی اهالی یزد راه یزد طبس از طریق رباط خان گشوده شده درنتیجه زوار جنوب حتی اهالی بخشهای کرمان را بسوی خود جلب نمودند تعداد ماشین هائیکه دراین خط کارمیکنند مخصوصا اوایل پائیز از ماشینهای یزد اصفهان بیشتراست فقط یکنفر از ملاکین راور بنام نخعی این پیش بینی را قبلا کرده بوسیله اهالی راه را تقریباً صاف وبرای اولین مرتبه باماشین سواری خود تا فردوس رفته بود اما در نتیجه فوت ناگهانی این شخص وعدم توجه تجار و صاحبان ماشین نقشه مشارالیه عملی نمیگردد. اهمیت این راه را در جغرافیای نظامی شرح خواهیم داد.

صنایع مهم این بخش قالی بافی است که برای شرکتهای فرش کرمان و اربابان محلی بافته میشود.

تجارت آن منحصر به صدور قالی وخشکبار ولبنیات.

استعداد منطقه برای زراعت کاملا خوب ولی آب آن از سایر بخشها کمتر است زراعت عمده آن گندم جو ارزن پنبه و در قسمتهای کوهستانی حبوبات میباشد انار وانجیررا ورد روغن و پنیرو مخصوصا کشکهای خلال وتلف گل سرخی کوه بنان معروف وخریدار خوبی درشهر کرمان دارد.

گرچه از نقطه نظر کانها اکتشافات بعمل نیامده ولی وجود بعضی معادن دراین بخش مسلم است معدن پنبه نسوز در کوه بنان واقع حتی اهالی به فتیله نمودن سنك آن بطور ساده از خواص آن برای هر تازه وارد بیان مینمایند.

راههای این بخش عبارت است از ۱ راه مالرو راور کرمان ازطریق حوض پنج هروز چترود که با هزینه کمی میتوان به نیمه شوسه تبدیل نمود.

۲ - راه مالرو راور فردوس از طریق گردنه دربند چهل پایه ونای بند که باهزینه مختصری میتوان به نیمه شوسه تبدیل نمود.

۳ - راه مالرو راور وزرند ازطریق دشت خاك

٤ - راه مالرو راور وزرند از طریق سربنان

٥ - راه مالرو راور کوه بنان از طریق گردنه کوه بنان

٦ - راه نیمه شوسه راور کوه بنان زرند کرمان که مالکین وصاحبان کارخانهای قالی بافی بندرت از آن عبور ومرور مینمایند.

خطوط تلگراف وتلفن در این بخش وجود ندارد، مکاتبات پستی ومحمولات آن بوسیله پیك سواره انجام میگیرد

قسمت نظامی:

از نقطه نظر قوای جسمی وروحی وتعداد زوجات و موالید اهالی بخش

نظیر مردمان کوهستانی کرمان ورزنده میباشد میتوان سربازان با انضباط و شجاع مخصوصاً در صنف پیاده نظام تربیت نمود .

دفاع منطقه از قسمتهای جنوب ومغرب نظر بوجود کوهستان مذکوردر قسمت طبیعی ومعابر محدود سهل وازمشرق‌وشمال نیز منتهی‌بدشت‌لوت کرمان ومرکزی‌است که احتمال تعرض مهاجم بعید بنظر میآید .

فقط ازقسمت شمال شرقی معبر را ور وناى بندو فردوس است که باید مورد بررسی قرار گیرد . بفرض اشغال اراضی جنوب خراسان از طرف مهاجم و رسیدن به بیرجند وفردوس تصمیم تعرض بطرف کرمان و بندر عباس بمنظور ۱ قطع روابط استان جنوب خاوری کشور از مرکز ۲ - بدست آوردن محور شوسه کرمان بندر عباس و کرمان اصفهان و کرمان نیریز بعملیات سوق‌الجیشی زیر مبادرت خواهد نمود .

۱ - با دور زدن لوت کرمان از جنوب (این عمل مستلزم وقت زیاد و هزینه هنگفت وعبور از موانع طبیعی که بالاخره منظور اصلی بآسانی تامین نخواهد گردید ۲ - دور زدن دشت لوت مرکزی از شمال که معایب آن بیش از اولی است . ۳ - عبور از لوت در این صورت تنها راه عبور از دشت لوت باقوای موتوری وبنه جنگی راه نایبند به راور است سلسله کوه در بند کوه چهل‌پایه وناى بند بمنزله پلی است بین‌لوت کرمان ولوت مرکزی باتعمیر مختصر در تمام سال مورد استفاده واقع خواهد گردیددرصورتیکه راه طبس‌یزد این محسنات را نداشته باجزئی بارندگی (درقسمت های کویر رباط خان و رباط پشت بادام) و شنزار غیر قابل عبورخواهد بود ضمناً اقصر ترین‌راهیست بین کرمان و خراسان .

مواضع دفاع در این محور موضع ۱ ارتفاعات چهل پایه ۲ - موضع مهم

اصلی گردنه ومعبر دربنداست که جناحین‌قوای‌مدافع متکی به ارتفاعات‌خواهد بود ۳ - موضع سوم دهنه کوه لطیف ب دماغه کوه شاه ماراست .

لازم است اولا این راه را از نقطه نظر تقویت جنبه اقتصادی کرمان بوسیله وزارت راه‌شوسه‌یا اقلاًنیمه شوسه‌شود ثانیا از نقطه نظر نظامی‌راه‌ومعابر آنرا دقیقا مورد بررسی قرار داد .

۸ - بخش رفسنجان (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی :

بخش رفسنجان در ۱۳۳ کیلومتری مغرب شهر کرمان در محور کرمان یزد واقع و محدود است از شمال به بخش زرند از مشرق به بخش حومه کرمان از جنوب به بخش سیرجان از مغرب به بخش یزد .

طول جغرافیائی آن از ۱۰ ° ۵۵ الی ۳۰ /° ۵۶ عرض جغرافیائی آن از ۲۰ ° ۳۰ الی ۳۱° مساحت بخش بطور تقریب ۶۵۰۰ کیلومتر مربع ارتفاع متوسط جلگه ۱۵۰۰ متر از سطح اقیانوس .

هوای این بخش نظیر جلگه حومه کرمان و زرند بوده تابستان آن قدری گرمتر است آب مشروبی و زراعتی آن منحصر به قنوات است آب کلیه قنوات جلگهٔ آن بجز دو یا سه قنات بقیه قدری شور میباشد آب قنات و چشمه سار کوهستان آن گوارا و دارای هوای بسیار مطبوع است .

جلگه رفسنجان بین دو رشته کوه شمال و جنوبی واقع باد دائمی آن از جنوب غربی به شمال شرقی است در نتیجه دامنه جنوبی بخش دشت و قسمت شمالی جلگه و دامنه شمالی آن مخصوصاً حدود دهستان نوق شنزار میباشد راه شوسه کرمان یزد در دامنه جنوبی آن کشیده شده است .

ارتفاعات - دو رشته کوهستان در این بخش دیده میشود کوهستان شمالی به نام کوهستان داوران بین جلگه رفسنجان و زرند مرتفعترین قله آن معروف بکوه دره در بار تفاع ۲۷۴۵ متر است کوهستان جنوبی قسمتی از سلسله جبالیست که از شیر کوه یزد به کوه جوپار متصل میشود در حدود جنوبی رفسنجان بنام کوهستان شهر بابك بارتفاع ۳۴۷۳ متر و کوه پا قلعه و کوه مهار کش و بدبخت کوه و کوهستان پاریز بارتفاع ۳۳۰۰ متر میباشد که جلگه رفسنجان را از جلگه

سیرجان جدا مینماید معابر کوهستان شمالی از مغرب بمشرق عبارتند از گردنه سیریز بین نوق و سیریز گردنه داوران بین رفسنجان و زرند گردنه و معبر خاکی بین دهستان خامان و زرند و معبر آب ترش بین ساعین و بی بی حیات معابر کوهستان جنوبی از مغرب به مشرق دهنه انار و گردنه شهر بابك گردنه راویز بین رفسنجان و دهشتران گردنه سوراخ بین رفسنجان و پاریز دهنه عباسعلی بین رفسنجان و مردسیر دهنه کمال آباد بین کبوتر خان و کمال آباد که شرح آن گذشت .

رودخانها - در کوهستان جنوبی چندین رشته رودخانه از قلل کوهستان بطرف جلگه سرازیر میشود که در قسمت اول دارای آب ولی آب آنها بجلگه نمیرسد عبارتند از رود انار در دهنه شهر بابك رودخانه دهنه راویز و رودخانه شور که سرچشمه آن از گردنه سوراخ و بدبخت کوه بوده و مسیر آن از دهنه عشق آباد بجلگه میرزد رودخانه دهنه عباسعلی بنام رودخانه گیوه دری که سرچشمه آن کوهستان پاریز و بارچی بوده پس از مشروب نمودن قراء مجاور رودخانه و علی آباد را که مسیر آن در حدود ناصریه بجلگه میریزد در موقع بارندگی زیاد سیلاب آن برای کلیه قراء رفسنجان خطرناك است از پست ترین نقاط جلگه که قسمت شمالی آبادیها است رودخانهٔ بنام شیشتو عبور مینماید سرچشمه این رودخانه رودخانه ماهان و رودخانه لاله زار است کلیه مسیر رودخانهای شمالی و جنوبی بدان متصل از رفسنجان عبور در دهستان نوق بنام رودخانه شور معروف و به کویر بافق منتهی میشود در سالهای بارانی و عبور سیلاب در مسیر آن ایلات و اهالی رفسنجان هندوانه کشت نموده استفاده خوبی میبرند رودخانهای کوهستان شمالی چندان طویل نبوده در دامنه محو میگردند فقط رودخانه دره در نسبتاً مهم و در قسمت اولیا دارای آب است .

اشجار کوهی کوهستان شمالی خیلی کم و بمرور زمان بمصرف ذغال رسیده در کوهستان جنوبی هنوز مقداری اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی و بنه وارچن دیده میشود .

قسمت سیاسی

مرکز بخش رفسنجان شهر بهرام آباد است که از سه آبادی متصل بهم بنام بهرام آباد وقطب آباد و علی آباد تشکیل شده دارای دو خیابان شمال جنوبی وشرقی غربی است مرکز گروهان امنیه وتلگرافخانه وتلفن پستخانه دارای یك دبیرستان وسه دبستان است.

بخش رفسنجان از ٥ دهستان بشرح زیر تشکیل میشود.

١ - دهستان حومه ١٦ قریه مرکز دهستان بهرام آباد ١٢٠٠٠ نفر قراء معتبر آن قاسم آباد ٨٥٥ نفر مهدی آباد واحه ٤٧٢ نفر کریم آباد خفاجه ٤٧١ هرمز آباد ٣٦٤ نفر.

٢ - دهستان کشکوئیه ٥٠ قریه مرکز دهستان کشکوئیه ٧٤٨ نفر قراء معتبر آن عبارتند از شریف آباد ٦٠٠ نفر شاهم آباد ٦٠٠ نفر بیاض ٥٦٠ صالح آباد ٤٠٨ نفر

٣ - دهستان انار ٤٣ قریه مرکز دهستان قصبه انار ٢٧٠٠ نفر قراء معتبر آن عبارتند از هرمز آباد ١٥٠٠ نفر بهادران ٥٤٨ نفر کریم آباد ٢٠١ حسن آباد ٢٠٠ نفر.

٤ - دهستان نوق ٥٥ قریه مرکز دهستان مهدی آباد ٢٩٧ نفر قراء معتبر آن عبارتند از اسمعیل آباد ٤٣٥ نفر بهرمان ٤٠٢ جلال آباد ٣٩٦ نفر دولت آباد ٣١٢ نفر

٥ - دهستان خنامان ٦٠ قریه مرکز دهستان خنامان ٢٤٥ نفر قراء معتبر آن عبارتند از داوران ١٠١٨ نفر دره در ١٠٠٠ گلوسالار ٦٢٢ نفر ارجاس ٣٣٧ نفر.

خطوط تلگراف وتلفن این بخش عبارتند از خط تلگراف رفسنجان به کرمان وخط تلگراف رفسنجان یزد خط تلفن کرمان و خط تلفن رفسنجان سیرجان که از طریق اوراف گود احمر - پاریز - زیدآباد - به سعیدآباد سیرجان متصل میشود.

قسمت اقتصادی

ثرومندترین ملاکین شهرستان کرمان را میتوان گفت دراین بخش میباشند تا چند سال قبل رفسنجان نیز نظیر سایر بخشهای کرمان بود ولی در اثر ترقی پسته وصدور آن بخارجه تغییرات قابل ملاحظهٔ بجنبه اقتصادی رفسنجان بخشید ملاکین شروع بایجاد باغستانهای پسته نموده در نتیجه تعداد درخت پسته به ٥٠ برابر ده سال قبل رسید محصول آن زیاد شده به ثروت ملاکین و تجار افزود وجود پسته در رفسنجان بواسطه اراضی مستعد و آب شور و هوای صاف است گرچه درجلگه زرند وسیرجان نیز به ثمر میرسد ولی هیچیك به رفسنجان نمیرسد

زراعت آن عبارت است از گندم جو ارزن پنبه در قسمت کوهستانی تریاك و حبوبات است از هرقبیل میوه جات سردسیری دراین بخش بعمل میآید

راهها - ١ راه شوسه رفسنجان کرمان از طریق ناصریه کبوترخان

٢ - راه شوسه رفسنجان یزد از طریق بیاض وانار

٣ - راه نیمه‌شوسه رفسنجان سیرجان از طریق دهنه‌عشق آباد گردنه‌سوراخ زید آباد این راه تعمیر لازم دارد.

٤ - راه مالرو رفسنجان زرند از طریق داوران

٥ - راه مالرو رفسنجان بافق از طریق نوقات

٦ راه مالرو رفسنجان شهر بابك از طریق راویز

بین کلیه قراء بخش راه مالرو وجود دارد در قسمت جلگه به قراء مهم با ماشین میتوان رفت.

حیوانات اهلی این بخش گاو گوسفند الاغ وشتر طیور خانگی حیوانات وحشی گرگ روباه شغال درجلگه وشترزارها آهو دیده میشود درکوهستان آن شکار کوهی و کبك فراوان است.

کانها در کوهستانهای این بخش موجود ولی چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است.

قسمت نظامی

اهالی شهر نشین وقراء آن بنیه سالمی داشته معتاد بتریاك نیستند سربازان

با انضباط ودارای روحیه قوی مخصوصا پیاده نظام میتوان از آنان تربیت نمود
تعداد زوجات یکی تعداد موالید رضایت بخش است .

دفاع منطقه از شمال - معابر کوهستان شمالی عموماً صعب‌العبور متیوان
با عده قلیلی از راه های اجباری دفاع نمود .

از مشرق جلگه کرمان است که موقعیت خوبی برای دفاع ندارد .

از مغرب دهلیز وسیع‌تر بوده وپوشش آن قوای زیادی را لازم خواهد داشت

از جنوب — مواضع دفاعی کوهستان جنوبی آن باید کاملا مورد بررسی
قرار گیرد چه این کوهستان بین سیرجان ورفسنجان واقع احتمال تعرض از
سیرجان درصورتیکه بخش نامبرده ازطرف مهاجم اشغال شده باشد حتمی است
اولا بمنظورقطع روابط مرکز از کرمان ثانیاً تهدید کرمان از طرف رفسنجان
که در فاصله آن موضع دفاعی خوبی مشاهده نمیشود بنا براین مواضع اصلی
دفاع در این کوهستان معابر و گردنهای نامبرده در قسمت طبیعی این بخش
است که باید مورد بررسی دقیق قرار گرفته بصورت سد غیر قابل نفوذی در آید

۹ - بخش سیرجان (ازشهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش سیرجان از بخشهای معتبر فعلی شهرستان کرمان از قدیم نیز قابل
توجه بوده است - محدود است از شمال ببخش شهر بابك ورفسنجان از مغرب به
قسمت غربی کویر سیرجان ودامنه کوهستان قترو از جنوب بگردنه چاه
چفوك وشترار میدان گل از شمال شرق ببخش بردسیر و از جنوب شرق ببخش
بافت - طول جغرافیائی آن از ۰ ۱/ ۵۵° الی ۱۰ د ۵۶° و عرض آن از ۰ ۵ د ۲۸° الی ۳۰°/
مساحت بخش بطور تقریب ۱۱٫۰۰۰ کیلومتر مربع هوای این بخش نسبت
بموقعیت محل متغیر است قسمت کوهستانی آن هوای بسیار مطبوع داشته قسمت
جلگه در تابستان گرمتر است آب مشروبی ومزروعی قراء جلگه آن عموماً از
قنات درقسمت کوهستانی رودخانه وقنوات وچشمه سار است تعداد قنوات سیرجان
از کلیه بخشهای شهرستان کرمان بیشتر درقدیم بیش ازاین بوده مسیر جریان
کلیه قنوات جلگه و کوهستان آن از مشرق به مغرب وطول بعضی از آنها در
جلگه از ۳۰ کیلومتر متجاوز است قراء این بخش در سه خط شمال و جنوبی
موازی با کویر سیرجان بشرح زیر .

۱ - قراء کوهستان از بارز الی بیدخواب و تنگوئیه در سینه کوهستان
شرقی ۲ - قهستان بین کوهستان وجلگه قراء آن از کران الی سعادت آباد
و کهن‌شهر ۳ قراء جلگه درموازات کویر از زید آباد الی سعید آباد ودارستان اصول
تقسیم ردیف های نامبرده سرچشمه قنوات وحفظ حریم هریك میباشد

ارتفاعات - سلسله جبالیکه ازجنوب بخش رفسنجان وجنوب غربی بردسیر
گذشته به کوهستان شاه متصل میشود از شمال ومشرق این بخش عبور اسامی
قلل و کوه های مهم آن عبارتند از شمال به جنوب کوه پاریز بارتفاع ۳۳۰۰ متر
کوه پنج بارتفاع ۳۳۲۰ متر کوه چاه‌چوران بارتفاع ۲۹۵۰ متر کوه بندهان

(کوه‌خرسی) و کوه تمبور (دو کوه اخیرالذکر از شعبات کوهستان اولی است که در موازات کوهستان نزدیکتر بجلگه واقع‌شده اند) درمغرب بخش و کویر سیرجان کوهستان قترو واقع قلل مهم آن بارتفاع ۲۹۸۶ متر و کوه عین البقر بارتفاع ۲۹۸۶ متر و کوه باغ جلال بطرف مشرق ممتد به کوه سفید و کوه خبر متصل‌میشود معبر معروف‌چاه چفوك بین سیرجان و بندرعباس و گردنه‌سفید بین سیرجان و دشت بردر این قسمت واقع شده از مشرق ارتفاعات و چین خوردگی‌حشون‌وقلعه کردعلی و گزینجان‌است که درفاصله کوه‌خرسی و کوه‌خبر واقع‌شده و چندان‌ارتفاع و قلل‌مشخص ندارند .

معابر کوهستانها از شمال غرب به جنوب عبارتند از ۱ گردنه پاریز بین سیرجان و رفسنجان ۲ گردنه ومعبر خانه سرخ بین بردسیر و سیرجان ۳ گردنه گدار سه بین دهستان تنکوئیه وبردسیر گردنه سیاه بین بلورد و چهار گنبد گردنه حشون بین سیرجان و بافت درجنوب گردنه صعب العبور خبر بین سیرجان وخبر گردنه سفید بین سیرجان دشت بر گردنه چاه چفوك در محور شوسه سیرجان بندرعباس در قسمت غربی بخش گردنه حسن‌آباد بین سیرجان نیریز گردنه عین‌البقر بین سیرجان وتل حلال

رودخانها - رودخانهای‌این بخش در کوهستان شرقی از شمال‌غرب‌بجنوب شرق عبارتند از ۱ رودخانه پاریز که سرچشمه آن کوه سرگاو پاریز بوده و در قسمت اولیه دارای آب و مسیرآن از پاریز گذشته در دامنه محو میشود ۲ - رودخانه‌پسوجان‌سرچشمه آن کوهستان پاریز پس از عبور از پسوجان و کران دردامنه محو میشود ۳ - رودخانه بید خراب سرچشمه آن گردنه خانه سرخ و کوه پنج سیلاب آن سعادت‌آباد و حسین آباد را تهدید مینماید ٤ - رودخانه مهم سیل اعظم سرچشمه آن کوهستان چهار گنبد وچاه چوران پس از مشروب نمودن قراء مجاور رودخانه ازقبیل‌رضوان تنگوئیه‌سنك‌آتش فیروزآباد وامیر آباد وغیره مسیر آن قراء مجاور قلعه سنك را تهدید بکویر سیرجان منتهی میشود مسیر رودخانه شله حیدری سرچشمه آن کوهستان حشون وکوه

خبر بوده در حدود نوکند بکویر سیرجان میریزد ٦ - مسیر رودخانه‌باغ‌جلال درجنوب بخش که بنمك زار سیرجان میریزد چند مسیر رودخانه دیگر از از کوهستان قترو به کویر نمك منتهی میشود .

جنگل - کوهستان شمال وشرقی این بخش دارای اشجار کوهی از قبیل بادام کوهی وبنه (پسته کوهی) وارچن وغیره میباشد قسمتی از آن بوسیله ایلات پیوند شده است .

قسمت سیاسی

بخش سیرجان ٤۰۰ پارچه آبادی است که مجموعا ٦۷۰۰۰ نفرجمعیت دارد که ۲۰٫۰۰۰ نفر آن ایلات میباشند مرکز بخش سعید آباددارای ۷۲۲٤ نفر جمعیت ودوایر دولتی‌پادگان یك هنك پیاده دارای دو دبیرستان‌وچهار دبستان تلگراف وتلفن خنه از ۷ دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ - دهستان حومه ۵۰ قریه مرکز دهستان‌سعید آباد ۷۲۲٤نفر قراءمعتبر آن عبارتند از مکی آباد ۱۳۲۳ نفر آباده ۷۸۲ نفر ده یادگار ٤۷۳ حسنی ۲۵۰ نفر .

۲ - دهستان زید آباد ۵۹ قریه مرکز دهستان قصبه زیدآباد ۳٦۰۵ نفر قراء معتبر آن عبارتنداز محمود آباد ۱٦۳٦ نصرت آباد ۱۱۱٦ عماد آباد ۳۸۵ حافظیه ۳٤۱

۳ - دهستان پاریز ۸۰ قریه مرکز دهستان قصبه پاریز ۲۳۷۵ نفر قراء معتبر آن عبارتند از معزئیه ۲۳۹ شهاب‌الدین۲۱۰ اسمعیل‌آباد ۱۵۰ نفر

٤ - دهستان‌سعادت‌آباد ٦۰قریه مرکزدهستان‌سعادت‌آباد۱۰۹۹ نفرقراءمعتبر آن عبارتند از کران ۹۷۷ پسوجان ۵٦٤ فریدون ۵۳٦ بیدخواب ٤۰۰

۵ - دهستان - تنکوئیه ٦۰ قریه مرکز دهستان تنکوئیه ۷۰۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند ازتکیه ۳۵۸ سرخ گینوئیه ۱۸۸ رضوان ۱۲۳ احمدی۱۲۹نفر

٦ - دهستان بلورد ۷۰ قریه مرکز دهستان بلورد ۷۵۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند از چشمه نعمت ٤۵۰ کهن سیاه ٤٤٤ گلناباد ۲۲٤ اسطور ٤۵۰

۷ - دهستان ملك آباد ٦١ قریه مرکز دهستان ملك آباد ٦٠٤٥ نفر قراء معتبر آن عبارتند از نجف آباد ٦٠٠ عزت آباد ٥٧٣ ابراهیم آباد ٢٨٢ دارستان ٤٦١ .

بخش سیرجان بوسیله خط تلگراف با بافت کرمان و بندر عباس بوسیله تلفن با رفسنجان ارتباط دارد .

قسمت اقتصادی

نظر بوجود ایلات مهم در کوهستان سیرجان که محصولات و صنایع خود را در سعید آباد با اجناس ضروری مبادله مینمایند ثانیاً وجود باغستانهای پسته در شمال بخش نسبتاً تجارت خوبی داشته صادرات آن عبارت است از قالیهای ایلاتی روغن و کشک و کتیرا و پسته و خشکبار .

کارخانه پنبه پاك كنی و یك كارخانه تراش فلزات و دو گاراژ در سعید آباد وجود دارد .

استعداد منطقه برای زراعت کاملا مساعد زراعت عمومی در جلگه گندم جو ارزن پنبه و تربیت درختان میوه از قبیل پسته انگور هلو و غیره در کوهستان گندم جو ارزن حبوبات و تریاك و بادام تریاك بلورد و حبوبات چهار گنبد معروف است .

صنایع دستی آن قالی های ایلاتی است قالیهای بلورد و چهار گنبد شول و آل سعیدی بادوام و خوش رنك و خوش نقش میباشد حیوانات اهلی گاو گوسفند شتر الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرك روباه شغال پلنك آهو در جلگه کبك و شکار کوهی بطور فراوان در کوهستان دیده میشود

در چهار گنبد و گوسلطانی چمن زار و مراتع خوبی وجود دارد که برای نگاهداری اسب بسیار مناسب است پرورش اسب در دهستان گوغر و بلورد معمول است

خطوط مواصلات - راه شوسه سیرجان کرمان از طریق گردنه خانه سرخ و بردسیر .

راه شوسه سیرجان بندر عباس از طریق گردنه چاه چغوك و علی آباد

راه نیمه شوسه سعید آباد بافت از طریق بلورد و حشون .

راه نیمه شوسه سعید آباد پاریز از طریق زید آباد .

راه نیمه شوسه سعید آباد نیریز از طریق خیر آباد و گردنه حسن آباد

راه نیمه شوسه سعید آباد رفسنجان از طریق زید آباد گردنه سوراخ (عبور از این راه خیلی کم باید تعمیر شود)

راه مالرو بین کلیه قراء موجود است .

از نقطه نظر کانها اکتشافاتی بعمل نیامده استخراج نمك بطور قدیمی از نمك زار آن معمول است .

قسمت نظامی

از نقطه نظر تعداد زوجات و موالید نظیر سایر بخشهای کرمان عموماً دارای یکزن تعداد موالید رضایت بخش از امراض مسری تراخم را در جلگه میتوان نامبرد

از نقطه نظر قوای روحی و استعداد جسمانی قسمت جلگه آن ضعیف تر از کوهستانی بوده از جوانان کوهستان مخصوصا ایلات سربازان رشید و بردبار مخصوصاً صنف سوار نظام میتوان تربیت نمود فعلا نیز قسمتی از سربازان سوار نظام پادگان کرمان از افراد کوهستان این بخش است

از نقطه نظر دفاع بخش درصورت تعرض مهاجم از جنوب موقعیت حساس داشته و از نقطه نظر استفاده از منابع محلی درصورت دفاع و تعرض قابل توجه است

دفاع بخش از جنوب موضع دفاعی اصلی مهم گردنه چاه چغوك در روی محور سیرجان عباسی است که در قسمت (شناسائی محور سیرجان بندرعباس) بطور کامل ذکر شده است .

از شمال بررسی معابر کوهستانی پاریز شهر بابك است که در بخش رفسنجان بدان اشاره شده

از مغرب روی محور سیرجان نیریز موضع اصلی گـردنه حسن آباد و ارتفاعات غربی ثانیاً کویر ونمك زار بخش که خود موانع طبیعی قابل توجهی میباشد که باید مورد بررسی واقع شود .

از مشرق معابر کوهستان شرقی‌است که در قسمت‌طبیعی ذکر شده مواضع طبیعی بسیار مناسبی را دارا با عده قلیلی میتوان از عبور قوای متعرض جلو گیری نمود .

ضمناً در صورت وقوع تعرض مهاجم میتوان از وجود افراد ایلات رشید و جنگجوی این منطقه استفاده شایانی برد . شناسائی ایلات این بخش یلاق وقشلاق آنان در فصل بعد شرح داده خواهد شد .

---

١٠ - بخش اقطاع بافت (از شهرستان کرمان)

قسمت طبیعی

بخش بـافت از مهمترین و وسیعترین بخشهای کـرمـان محسوب نظر بوجـود کـوهستان مرتفعی کوه شاه (یا لاله‌زار) و شعبات آن در این بخش و وجود رودخانهای دارای آب و چشمه سار مراتع و مزارع نظیر قسمتهای آباد مغرب کشور میباشدومحدود است ازشمال به‌بخش بردسیر از مشرق ببخش ساردوئیه از جنوب بکوهستان احمدی و فارغان از مغرب به بخش سیرجان و سعادت آبـاد طـارم

طول جغرافیائی آن از ٥٦° الی ٥٧° وعرض آن از ٢٨° الی ٢٥' ٢٩° مساحت بخش بطور تقریب ١٥٠٠٠ کیلومتر مربع

هوای‌قسمتهای شمال و مشرق و مرکـز بخش سردسیر (زمستانها سرد و تابستان معتدل) درقسمت جنوب دهستانهای ارزوئیه و صوغان گرمسیر کامل دارای اشجار گرمسیری و دهستانهای دشت‌آب و خبروده سرد با هوای معتدل (تابستان گرم وزمستان معتدل)

آب - آب‌مشروبی ومزروعی این بخش ازرودخانها وقنوات وچشمه سار است عموماً دارای آب گوارا طول قنوات کوتاه وپرآب میباشد

ارتفاعات - درقسمت شمـال وشمال شرقی این بخش سلسله کوهستان پر برکت شاه یا (لاله زار) بارتفاع ٤٣٨٦ مترواقع‌است که بکوهستان‌ساردوئیه‌و جبال بارز متصل میشود .

درقسمت جنوب شرقی بخش کوهستان کوشك وسیاه کـوه است کـه در جنوب بخش بکوهستان احمدی متصل میشود .

در قسمت مغرب کوهستان خبر بارتفاع ٣٧٦٠ متر است که بکوهستان فارغان متصل میشود .

درقسمت جنوب کوهستان شرقی غربی فارغان واحمدی است بین شهرستان کرمان و شهرستان بندر عباس.

درقسمتهای مرکزی بخش کوهستان مرتفعی نبوده ولی ازشعبات کوهستان های نامبرده دیده میشود از قبیل ارتفاعات ده سرد ودشت آب.

بطور کلی دهستانها و قراء این بخش در دره ها و چین خوردگی های کوهستانهای نامبرده واقع شده جلگه وسیع دراین بخش خیلی کم منحصر است به جلگه های کم وسعت ارزوئیه دشت آب وبافت

رودخانها - رودخانهای بخش ازشمال بجنوب عبارتند از ۱ رودخانه خرا سرچشمه آن ازکوه بیدخون و دره گوغر که پس از عبور از گوغر و مشروب نمودن بعضی ازقراء دهستان فتح آباد وجمیل آباد ودشت آب درمشرق دره بهن به رودخانه رابر متصل بنام هلیل رود بجلگه جیرفت سرازیر میشود (این رود دارای آب بوده ودرتابستان خیلی کم میشود)

۲ - رودخانه کیکان سرچشمه آن کوه شاه وگردنه کفنو است که پس از مشروب نمودن بعضی از قراء دهستان کیسگان قصبه بافت را مشروب ومسیر آن دردهستان دشت آب برودخانه خرا ملحق میشود.

٤ - رودخانه رابر که سرچشمه آن نیز دره‌های عمیق جنوبی کوه شاه است با اتصال چندین رشته دیگر از قبیل رودخانه هنزا و رودخانه جواهران پس ازمشروب نمودن بعضی از قراء مجاور رود درمشرق دره بهن برودخانه هلیل متصل میشود (دارای آب دائم بوده فقط درتابستان کم آب است)

٥ - رودخانه دشت ارزوئیه که ازتجمع چندین رشته از قبیل رودخانه خبر رودخانه کوشك رودخانه صوغان ورودخانه ده سرد از دولت آباد ارزوئیه بطرف مغرب ممتد ازشکاف کوههای عباد وکهکوم عبور درجنوب حاجی آباد (درمحور شوسه سیرجان بندر عباس) به رودخانه حاجی آباد متصل میشود

معابر مهم کوهستانهای این بخش از شمال بجنوب عبارتند از ۱ گردنه

کفنو بین بافت و کرمان گردنه های صعب العبور سنك عشق و کج مکج وخمرودی بین رابر و کرمان گردنه هنزا بین رابر ساردوئیه

۲ - شکاف دره رودخانه هلیل وگردنه دره بهن و گردنه کوشك بین رابر کوشك واسفندقه

۳ - تنك موردان بین رودبار وارزوئیه و گردنه احمدی بین ارزوئیه و احمدی درجنوب بخش.

٤ - شکاف رودخانه اورزوئیه ومعبر حاجی آباد ومعبر دشتبر بین دشتبر وعلی آباد درجنوب غربی بخش

معابر قلعه گزینجان وقلعه کردعلی و حشون بین بافت و سیرجان در مغرب بخش

جنگل - کوهستانهای این بخش ازسایر کوهستانهای شهرستان کرمان پردرخت تر بوده دردرهها جنگل های تنگی را تشکیل میدهد اشجار آن عبارتند از بادام کوهی پسته کوهی ارچن پده وغیره بوته گون بطور وفور دیده میشود که کتیرا از آن میگیرند.

قسمت سیاسی

مرکز بخش اقطاع قصبه بافت واقع دردامنه ارتفاعات کیکان بارتفاع ۲۲۸۷ متر از سطح دریا جمعیت آن ۲۵۳۲ نفر مرکز بخشداری وتلگراف خانه و مرکز گروهان امنیه دارای دودبستان است خانهای مسکونی و دوایر دولتی و بازار مختصر آن درطرفین جوی آب که از رودخانه کیسگان گرفته شده واقع باغستانهای آن درقسمت سفلی قصبه دارای هرگونه درختان میوجات سردسیری است هوای آن مطبوع وآب گوارائی دارد

بخش بافت از ۱۵ دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ - دهستان حومه بافت - عبارت از ۱٦ قریه مرکز دهستان قصبه بافت از قراء معتبر آن حسن آباد ۵۳۰ نفر گریقان ۱۹٤ نفر

۲ - دهستان کوغر - دهستان کوغر درشمال غربی بخش بافت مشتمل از ۵۰ قریه بزرگ و کوچك که اغلب آنها بوسیله ایلات جدیداً بنا شده مرکز دهستان قصبه کوغر ۱۳۹٤ نفرازقراء معتبر آن گوسلطانی ۸۰۹ نفر بندز ۳٤۸ نفر جفریز ۳٤۳ نفر

۳ - دهستان کیکان - دهستان کیکان در ۱۸ کیلومتری شمالی قصبه بافت در دامنه جنوبی کوه شاه واقع مشتمل از ۲۳ قریه است ایل لك در این دهستان ساکن مرکز دهستان قریه جدید مشکان است که دارای ۱۱۳۳ نفر نفوس میباشد از قراء معتبر آن مغونیه ۲۹۳ جهانجان ۱۵۸ گنونیه ۱۵٤ نفر

٤ - دهستان بزنجان - دهستان بزنجان در مشرق دهستان کیکان واقع یك‌لاق ایل جبالبارزی دراین دهستان است مرکز دهستان قصبه بزنجان دارای ۲۱۰۲ نفر نفوس از ۲۸ قریه تشکیل شده قراء معتبر آن عبارتند از آبخرك ۸٦۵ نفر آهونیه ٦٤٦ نفر هنگان ٤۱۹ نفر

۵ دهستان رابر - دهستان رابر در مشرق دهستان بزنجان در درهای جنوبی کوه شاه واقع دارای آب هوای بسیار مطبوع و باغستانهای مهم یك لاق ایلات سلیمانی ولری مشتمل از ۷۳ قریه کوچك و بزرك مرکز دهستان قصبه رابر دارای ۲۹۱٦ نفر نفوس ازقراء معتبر آن جواهران ٦۰۰ نفر اسکر ۵۵۹ نفر تزرج ۵۲٤ نفر کوهستان آن پر ازاشجار کوهی ازقبیل بادام و پسته کوهی که شروع به پیوند آنها شده اشجار سرو و کاج نیز دیده میشود

٦ - دهستان حشون - این‌دهستان درمغرب بافت سرراه نیمه‌شوسه سیرجان واقع یك‌لاق ایل تفرقه افشار محسوب مرکز دهستان قریه حشون (دارای قلعه خرابه قدیمی است) دارای ۳۰۰ نفر نفوس از قراء معتبر آن بیاض ۲۳۵ نفر علی کوسه ۸٤ نفر مجموع قراء آن ۱۰ قریه است

۷ - دهستان فتح آباد - این دهستان در جنوب دهستان کوغر در طرفین رودخانه‌خرا واقع از ۳۰ قریه کوچك بزرك تشکیل شده مرکزدهستان فتح‌آباد

دارای ٦۲٦ نفر جمعیت از قراء معتبر آن قریه بید کردی ۲٤۹ نفر زردشت ۲۲۰ نفر طاحونه قاضی ۲٤۷ نفر قسمتی از ایل افشار در این دهستان سکنی‌دارند

۸ - دهستان جمیل‌آباد - دهستان جمیل‌آباد درجنوب دهستان فتح آباد واقع یك‌لاق ایل افشار محسوب از ۲۱ قریه کوچك بزرك تشکیل شده مرکز دهستان قریه‌جمیل‌آباد دارای ۳۹۸ نفر نفوس قراء معتبر آن عبارتند از دغان ۳۱۳ نفر شاه‌آباد ۱٤۱ نفر پلنگ آباد ۱۳٦ نفر

۹ - دهستان کوشك - این دهستان در جنوب بافت واقع دارای هوای معتدل و از ۲۵ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه کوشك بالا میباشد که دارای ۳۱۸ نفر جمعیت و قراء معتبر آن عبارتند از طرنك ٤۱٦ نفر کوشك پائین ۱۱۲ نفر گلیان ۱۳۹ نفر

۱۰ - دهستان سیاه کوه - این دهستان درباختر اسفندقه واقع کوهستانی دارای هوای معتدل در کوهستان آن جنگل انبوه سرو کاج دیده میشود از ۹ قریه تشکیل مرکز دهستان قریه سیاه کوه ۲۱۵ نفر قراء معتبر آن بندآبدان ۳۲۸ نفر باغ برج ۳۳۱ نفر استخروئیه ۳۷۱ نفر

۱۱ دهستان دشتاب - این دهستان در ۳۰ کیلومتری جنوب قصبه بافت واقع از ۲۷ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه زیارت داری ۸۹ نفر نفوس قراء معتبر آن سلطانی ۳۸۰ نفر شاه آباد ۳۱۷ نفر بره کش ۲۱۵ نفر میباشد

۱۲ - دهستان ده سرد - این دهستان در جنوب دهستان دشتاب سر راه کاروانرو بافت بندر عباس واقع از ۹ قریه تشکیل شده‌مرکزدهستان قریه‌ده‌سرد دارای ۳۹۷ نفوس قراء معتبر آن گیجوئیه ۱۱۲ نفر نسرار ۸۸ نفر گلستان ۷۳ نفر میباشد

۱۳ دهستان خبر - این دهستان در باختر دهستان دشتاب دارای هوای معتدل در کوهستان خبر جنگل انبوه ارچن و رز جنگلی بحد وفور دیده میشود قوچ و بز کوهی و پلنك فراوان دارد از ۱۳ قریه کوهستانی تشکیل

مرکز دهستان قریه خبر بالا دارای ۸۱٤ نفر نفوس از قراء معتبر آن دهوئیه ۳٤۲ نفر گرگین ۲۵۰ نفر آب باد ۲۲٦ نفر میباشد

۱٤ - دهستان ارزوئیه در جنوب بخش بافت واقع هوای آن گرم دارای اشجار گرمسیری قشلاق ایل مهم افشار در این دهستان واقع دشت گودی است محصور بکوهستانهای مرتفع که رودخانه ارزوئیه از مرکز دشت عبور حوالی رود جنگلهای گزو کهور و کنار دیده میشود هوای آن ناسالم تابستان آن گرم از ۲۳ قریه کوچك بزرك تشکیل شده مرکز دهستان دولت آباد دارای ۵۲۰ نفر نفوس قراء معتبر آن عبارتند از سلطان آباد ۹۱۱ نفر شاهماران ۳۵۱ نفر نفر و دشتبر ۳۹۱ نفر

۱۵ - دهستان صوغان - این دهستان نیز گرمسیر در خاور دهستان ارزوئیه واقع کوهستانی بوده دارای اشجار کوهی قابل ذکر است از ۷ قریه تشکیل شده مرکز دهستان قریه صوغان دارای ۵٦۳ نفر جمعیت قراء معتبر آن عبارتند از آشین ٤۱۵ سقنك ۲۹٤ نفر علی آباد ۲۳۷ نفر

خطوط ارتباط - خط تلگراف بافت به کرمان ازطریق کیسکان وقلعه‌عسکر
خط تلگراف بافت به بندر عباس ازطریق دشت‌آب دهسرد دولت آباد احمدی
خط تلگراف بافت سیرجان از طریق حشون بلورد

قسمت اقتصادی

ایلات مهم شهرستان کرمان دراین بخش است که در فصل بعد بطور مشروح ذکر خواهد شد صادرات عمده آن قالیهای ایلاتی ولبنیات خشکبار حبوبات و کتیرا است .

استعداد منطقه درقسمت های دامنه رجلگه برای زراعت ردر کوهستان برای گله داری مناسب زراعت عمومی گندم جو ارزن پنبه تریاك حبوبات و درقسمت گرمسیری خرما و حنا .

حیوانات اهلی آن گاو گوسفند اسب شتر الاغ طیور خانگی حیوانات وحشی گرك پلنك یوز روباه و شغال شکار کوهی و کبك گرچه اکتشافات

کانها بعمل نیامده ولی وجود کان در کوهستان این بخش حتمی است .

راه ها - راه نیمه شوسه بافت سیرجان از طریق جمیل آباد حشون بلورد .

راه نیمه‌شوسه بافت کرمان ازطریق بزنجان گیسکان گردنه کفنو قلعه‌عسکر
راه نیمه شوسه بافت رود بار از طریق دشت آب دره پهن اسفندقه (این راه باید تعمیر شود)

راه شوسه بافت گوغر از طریق شاه آباد فتح آباد .
راه کاروانرو بافت ارزوئیه از طریق دشت آب دهسرد
راه کاروانرو بافت رابر از طریق بزنجان
بین دهستانها و قراء بخش راههای مالرو وجود دارد .

قسمت نظامی

اهالی این بخش از نقطه نظر قوای روحی و استعداد جسمانی و ورزیدگی از سایر بخشهای کرمان بهتر تعداد زوجات تقریباً یکی اشخاص دارای دو زن کم منحصر به ملاکین و سران ایلات است تعداد موالید رضایت بخش استعمال تریاك در برخی ایلات معمول است .

بیشتر اهالی این بخش را ایلات تشکیل میدهند برای صنف سوار نظام و جماز بهترین سربازان شجاع و بردبار را میتوان تربیت نمود باید دانست اهالی قسمتهای گرمسیر آن درموقع احضار بخدمت حتماً باید در پادگانهای گرمسیری انجام وظیفه نمایند در غیر این صورت جز تلفات و تحلیل قوای جسمانی آنان کاری از آنها ساخته نیست همینطور اهالی سردسیری در پادگانهای گرمسیری .

دفاع بخش - چون این بخش کوهستانی محصور بکوه های مرتفع وصعب العبور است تنها معابر آن عبارت از معابر و گردنه های مذکوره در قسمت طبیعی است بنا بر این دفاع این بخش در مقابل مهاجم نسبتاً سهل فقط در

قسمت باختر بخش از کوهستان حشون الی خبر موضع طبیعی مهمی را نداشته برای پوشش آن قوای مکفی لازم است این معبر باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد درقسمت جنوب وجنوب باختری رسوح مهاجم ازاحمدی وحاجی آباد خیلی مشکل با قوای مدافع قلیلی میتوان کاملا دفاع نمود

مواضع طبیعی دفاع گردنه های احمدی و پور وصوغان وشکاف رودخانه ارزوئیه موضع دوم حدود ده سرد کـه جناحین قوای مدافع متکی بارتفاعات مهمی است .

از خاور ـ معابر و گردنه های واقع در کوهستان شاه در صورت استحکام و توجه غیر قابل سقوط است .

---

۱۱ – بخش حومه بم (از شهرستان بم)

شهرستان بم از ۵ بخش بشرح زیر تشکیل شده

۱ ـ بخش حومه بم ـ ۲ ـ بخش سرد سیر ـ ۳ بخش ساردوئیه ـ ٤ بخش جیرفت و جبالبارز ـ ۵ بخش رودبار .

بخشهای جیرفت و رود بار در اول این فصل شرح داده شده اینک بقیه بخشهای شهرستان نامبرده را مورد بررسی قرار میدهیم

قسمت طبیعی بخش حومه بم

بخش بم از نقاط گرمسیری استان هشتم در آخرین حد جنوبی دشت لوت کرمان در ارتفاع متوسط ۱۰۰۰ متر از سطح دریا واقع محدود است از شمال بدشت لوت کرمان و بخش شهداد ـ از خاور بلوت شورگز ـ از جنوب بکوهستان شهسواران و نمداد ـ از باختر بکوهستان جبالبارز طول جغرافیائی آن ۵۸°۰ الی ۵۹°/۱۰ و عرض آن ۲۸°۳۰ الی ۲۹°/۲۰ مساحت بخش بطور تقریب ٦٦۰۰ کیلو متر مربع .

هوای این بخش گرچه گرمسیری است لاکن در نتیجه وزش بادهای مختلفه دائما متغیر است .

باد شمال در زمستان در ظرف ۱۰ الی ۱۵ ساعت ایجاب بستن یخ رامینماید ودر تابستان باد مزبور در بدو وزش بعلت اینکه از روی سنگلاخ و کوههای بی آب و علف می آید خیلی گرم به باد لوار نامیده میشود و به تدریج در ظرف ۲٤ ساعت اگر بطور اتصال بوزد داغی آن برطرف وهوا خنک میشود اگر علاوه از ۲٤ ساعت اتصالا بوزد هوا خیلی خوب در صورتیکه سه شبانه روز بوزد هوا خیلی سرد میشود

باد جنوب موسوم به باد گرم این باد گذشته از اینکه در تابستان فوق العاده هوا را گرم میکند هرگاه در چله زمستان که قطر یخ ۵ سانتیمر باشد در ظرف چند ساعت یخ هارا آب و در چهل و هشت ساعت هوا را مثل هوای فروردین مینماید باد مزبور در موقعیکه محصول گندم و جو بخوشه رفته بوزد فوق العاده به حاصل ضرر میرساند بدین معنی که محصول یکمرتبه میل باب میکند و رساندن آب یکمرتبه به تمام مزارع غیر مقدور و در نتیجه مزارعی که آب بآنها نرسد محصول آن دانه نگرفته رو بخشکی میگذارد و بالعکس باد شمالی محصول را زیاد مینماید .

باد شمال‌باختری - موسوم به بادشب که اکثر شبهای تابستان از ساعت ۹ الی ۵ ساعت میوزد این باد هوا را خنک نموده اهالی استفاده و استفاضه روحی‌وجسمی میبرند - باد شمال خاوری موسوم به باد روز که برودت آن‌چند برابر باد شمال است .

خلاصه آنکه در نتیجه وزش باد های نامبرده بخش بم هوای مختلفی داشته ممکن است در زمستان صبح هوا معتدل عصر همانروز بی نهایت سرد و یا بالعکس در تابستان ممکن است‌روز هوا خیلی گرم و شب خنک بشود . -

رویهمرفته هوای دهستان ریگان گرمتر از دهستان نرماشیر و دهستان نرماشیر گرمتر از دهستان حومه است -

آب مشروبی و مزروعی این بخش بجز چهار پنج قریه که از دره های جالبارز جاری است عموماً از قنات میباشد .

سرچشمه قنوات عموما از طرف کوهستان سارdوئیه - جالبارز - و نمداد است .

ارتفاعات - بخش حومه بم از سه جهت محصور بکوهستان و در طرف شمال و خاور آن لوت شور گز واقع است .

سلسله کوهستان شمالی‌بنام کوه کبود ۱۲۲۰ متر دنباله کوهستان خاوری کرمان است که در شمال قلعه بم با زمین یکسان میشود .

کوهستان باختری سلسله کوهستان‌جالبارزاست که ازشمال باختر بجنوب خاور ممتد جلگه بم را از جلگه جیرفت جدا مینماید .

کوهستان جنوبی کوهستان شهسواران و کوهستان نمداد و کوه سرخ است که به جالبارز متصل جلگه بم را از جلگه رودبار جدا مینماید .

معابر - معابر گردنه های کوهستانهای نامبرده از شمال بجنوب عبارتند از .

۱ - معبرمهم بم کرمان بین کوه کبود وجالبارز

۲ - گردنه ده بکری بین بم و جیرفت

۳ - گردنه های مهم زرناق و عباسعلی و گران ریگ بین بم و رودبار وچندین گردنه های جزء دیگر .

رودخانها - رودخانه پرآبی در این بخش وجود نداشته فقط مسیر رودخانه هائیست که در زمستان و موقع بارندگی دارای آبند مهمترین آنها عبارتند از

۱ رودخانه تهرود سرچشمه آن از کوه هزار و کوهستان ساردوئیه ازشمال باختری‌واردباین بخش شده از وسط شهر بم ومجاور قلعه فهرج عبور بلوت‌شور گز منتهی میشود مسیر رودخانهای فرعی کوچکی از قبیل رود دارستان و رود ده بکری باین مسیر ملحق میشوند .

۲ - رودخانه شور رود سرچشمه آن از کوهستان جنوبی است مسیر آن از خاور دهستان ریگان عبور در سه کیلو متری خاوری پاسگاه‌امنیه شور گز از جاده بم زاهدان گذشته بلوت شور گز منتهی‌میشود مسیر رودهای دیگری‌نیز از سرخ کوه و کوه زندان بدان ملحق میشوند از سیلاب رود خانهای نامبرده زارعین برای مشروب نمودن نخلستان استفاده مینمایند .

جنگل - از اواخر دهستان نرماشیر الی انتهای دهستان ریگان جنگل تنکی از اشجار موسوم به گز و گهور بارتفاع ۲ الی ٤ متر دیده میشود که بمصرف سوخت و ساختمان میرسد در مشرق ریگان درختان گز شیره مشاهده میشود که اهالی در سال متجاوز از پانصد کیلو شیره خشك از آنها گرفته و بمصرف فروش میرسانند .

در کوهستان جنوبی چشمه بنام آب گرم وجود دارد که از زیر کوه در آمده و در گودی جمع شده تشکیل حوضچه بعمق ۱/٥ متر و محیط ٦ متر داده مانند آبهای معدنی برای رفع امراض جلدی مفید میباشد .

قسمت سیاسی

شهر بم مرکز بخش - این شهر در ارتفاع ۱۰٦۷ متر از سطح دریا قرار گرفته جمعیت آن ۱۰۰۰۰ نفر است هوای آن گرمسیری ولی قراء کوهستان جبالبارز بمسافت کمی در مغرب شهر قرار گرفته بهترین ییلاق این شهر را تشکیل میدهد .

بر عکس شهر کرمان خانهای بم دارای باغ و بوستان مصفا میباشد .
دارای یك خیابان شمال جنوبی و چند فلکه و خیابان خاوری و باختری آن مسیر رودخانه است عمر شهر فعلی خیلی زیاد نیست شهر اصلی بم قلعه قدیمی است که آثار آن کاملا باقی در سمت شمال شهر روی تپهٔ قرار گرفته این قلعه که شامل چندین قلعه درهم است قابل بررسی میباشد قلعه اصلی که محل حکومت و توپخانه و سربازان و مستحفظین شهر بوده در ارتفاع مرکزی این قلعه قرار دارای میدان دید وسیعی است در اطراف این قلعه مرکزی خانه و مسکن اهالی قرار گرفته که هنوز کلیه آثار خانه و کوچه و بازار آن بنظر میرسد تصور میرود تا زمان لطفعلی خان زند این قلعه محل سکونت اهالی بوده است بعدا در نتیجه قتل و غارت و پیش آمدهائی مجبور بترك این قلعه شده اند .

قلعه و بازارهای ویرانه شهر قدیم بم - شهر جدید و باغات آن در عقب دیده میشود

دورادور بم از نخلستانهای زیبائی پوشیده شده که طبق سوابق تاریخی در قدیم بسیار زیاد بوده امروزه جز قسمت کمی از آن باقی نیست در شهر بم چندین باغ وجود دارد که مخصوصاً یکی از آنها موسوم بباغ جعفری متعلق بمرحوم سردار مجلل بوده بهترین و با صفا ترین باغهای این منطقه و مجموعه کاملی از انواع میوجات و اشجار این ناحیه است .

برای کسانیکه از طرف بلوچستان بطرف کرمان میروند این شهر یکی از با صفا و قشنگترین مراکز محسوب و از لحاظ تهیه راحتی و وجود وسایل زندگی شاید مرکز خوب و قابل توجهی محسوب شود .

تقسیمات اداری - بخش بم از سه دهستان که مجموع قراء آن ۱۷۹ قریه و مجموع نفوس آن ۳۵۸۶۲ نفر میباشد تشکیل شده

۱ دهستان حومه - مجموع قراء این دهستان ۱۵ قریه مرکز دهستان شهر بم تعداد نفوس دهستان ۲۲۰۰۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند از بروات ۲۴۰۸ نفر خواجه عسکر ۶۳۳ نفر - دارزین که دارای هوای معتدلی است واقع در محور شوسه بم کرمان ۳۷۳ نفر - باغ چمك ۲۷۳ نفر - پشت رود ۴۱۹ نفر - دارستان که از نقاط خوش آب و هوا واقع در دامنه خاوری کوهستان ساردوئیه (شمال خاوری شهر بم) ۴۵۸ نفر

۲ دهستان نرماشیر - مجموع قراء این دهستان ۱۰۸ قریه واقع درجنوب دهستان حومه دارای قراء آباد و مزارع بسیار و آب قنوات فراوان مرکز دهستان قصبه کروك ۱۸۰۵ نفر از قراء معتبر آن بهن آباد ۷۸۸ نفر - وکیل آباد ۵۷۴ نفر - برج اکرم ۳۸۳ - عزیز آباد ۴۸۳ نفر - فهرج واقع درمحور شوسه بم زاهدان ۴۹۳ نفر چهل تخم ۳۹۷ - مجموع نفوس این دهستان ۱۹۷۳۹ نفر است

۳ دهستان ریگان - مجموع قراء این دهستان ۵۶ قریه واقع در جنوب خاوری دهستان نرماشیر هوای این دهستان از دهستانهای حومه و نرماشیر گرمتر و اراضی آن دارای اشجار جنگلی قسمت های شمالی و خاوری آن شنزار قنوات آن

دارای آب فراوان مرکز این دهستان رحمت آباد دارای ۶۳۸ نفر نفوس از قراء معتبر آن چاه دکال ۲۳۳ نفر مظفر آباد ۳۲۶ نفر علی آباد پشت ریك ۳۷۰ نفر جهان آباد ۲۵۵ نفر - ناصر آباد چاه گواری ۲۱۹ نفر مجموع نفوس این دهستان ۸۲۰۷ نفر است .

خطوط مواصلات

۱ خط تلگراف بم کرمان به مرکز

۲ خط تلگراف بم زاهدان به بلوچستان و هندوستان .

۳ خط تلگراف بم جیرفت - رودبار (این خط در سالهای اخیر کشیده شده)

قسمت اقتصادی

اراضی این بخش بسیار حاصلخیز در وسط منطقه پر ثروتی قرار گرفته و آب آن از سایر بخشها بمراتب بیشتر لاکن زارع خوب و متخصصی ندارد استعداد منطقه برای پرورش هر گونه اشجار گرمسیری مساعد محصولات عمده آن عبارتند از حنا و رناك - خرما - گندم - جو - ذرت - ماش - لوبیا - سابقاً کشت برنج نیز معمول بوده ولی طبق دستور دولت فعلا راکد است .

صادرات عمده بم عبارتند از حنا - رناك - خرما - حبوبات - پشم - کرك پوست .

محصولات طبیعی بخشهای جیرفت و جبالبارز رود بار به شهر بم وارد در عوض لوازمات زندگی خارج میشود بهمین جهت تجارت آن نسبتاً خوب است حیوانات اهلی بخش عبارتند از گاو - گوسفند - شتر - الاغ و طیور خانگی .

حیوانات وحشی - گراز گرك - روباه - شغال از طیور وحشی آن بره آهو - دراج - تیهو را میتوان نامبرد .

از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است .

در دو کیلومتری شمال شهر بم تپهٔ وجود دارد بنام تپه در بارتفاع تقریباً ده متر درنتیجه کاوش دانههائی درخشان شبیه بهدر خارج میگردد از حیث هیکل از یك گندم تا یك نخود و بعضی از آنها شیشه را خط میندارد.

راههای این بخش

۱ - راه شوسه بم بکرمان از طریق خواجهعسکر - دارزین - تهرود.

۲- راهشوسه بمزاهدان از طریق فهرج - کهورك - نصرت آباد.

۳ - راه نیمه شوسه بم خاش از طریق و کیل آبـاد - ریگان - چاه ملك (عبور از این راه خیلی کم باید تعمیر شود)

راه بم زاهدان که از لوت شور گزمیگذرد سابقاً نظر بنداشتن جاده عبور از آن بی نهایت مشکل اغلب ماشینها بشن فرورفته و صدمه میدیدند ولی درسال ۱۳۲۱ کاملا تعمیر و قسمتهای کویر و شنزار آن سنك فرش ضخیم شده وبرای عبور وسایل موتوری آماده گردیده است.

درجلگهبین قراء وقصبات مهم راه مالرو که بآسانی میتوان بـه نیمه شوسه تبدیل نمود موجود است.

قسمت نظامی

اهالی این بخش دارای استعداد جسمانی برای خدمت درصنف جماز سوار سربازان بردباری میتوان تربیت نمود ولی باید در پادگانهای گرمسیری انجام وظیفه نمایند.

تعداد زوجات اغلب دارای دوزن و موالید خوب اکثراً دارای چهـار الی پنج اولادمیباشند.

از امراض مسری در این بخش تراخم را باید ذکر نمود که باید درعلاج آن از طرف مقامات مسئول اقدامات جدی بعمل آید

از نقطه نظر تدارکات و تهیه آذوقه نیز رضایت بخش است.

دفاع بخش - از شمال - معبر مهم کرمان است که بین کوهستان جالبارز ساردوئیه و کوه کبوردی واقع مواضع دفاعی آن در درجه اول گردنه سینهجهان (که در بخش ماهان شرح آن گـذشت) و در درجه دوم ارتفاعات اسارق و تهرود است که باید مورد بررسی واقع گردد.

از باختر و جنوب نظر بوجود کوهستان صعب العبور جالبارز و کـوه شهسواران و دهداد و معابـر اجباری محدود دفاع بخش نسبتاً سهل با توجه در مسدود نمودن گردنه و معابر نامبرده در قسمت طبیعی عبور مهاجم مشکل خواهد بود.

از خاور - وجود دشت لوت و اشکال عبوردادن نیروی موتوری ازشنزار و کویر لوت خود یك مانع طبیعی بسیار مناسبی است گـرچه پوشش آن نیز بوسیله قوای مدافع مشکل بنظر میآید ولی نقاط مهم دفاعی درمحور بم زاهدان و بم خاش از قبیل گردنه های نصرت آباد و چاه ملك وجود دارد که باید مورد بررسی کامل واقع گردد.

---

۱۲ - بخش بردسیر (از شهرستان بم)

با اینکه این بخش نظر بنزدیکی آن بشهر کرمان همیشه جزو بخشهای کرمان بوده ولی در تقسیمات جدید کشور جزو بخشهای شهرستان بم معین شده از نقطه نظر آب و هوا بم گرمسیر و برد سیر سرد سیر کامل میباشد رفتن یك زارع برد سیری برای انجام کار های اداری و قضائی بمرکز فرمانداری خاصه در فصل تابستان بقیمت جان او تمام خواهد شد . گذشته از اختلاف آب و هوا مسافت بردسیر به بم ۲۲۳ کیلومتر و به شهر کرمان ۷۰ کیلومتر است خطسیر حرکت نیز از شهر کرمان میباشد

قسمت طبیعی

بخش برد سیر محدود است از شمال به بخش حومه کرمان از خاور به بخش ماهان از جنوب خاوری به بخش ساردوئیه ازجنوب به بخش بافت از باختر به بخش سیرجان طول جغرافیائی آن از ۱۰ ۵۶° الی ۵۷° و عرض آن از ۳۰-۲۹° الی ۳۰°، مساحت بخش بطور تقریب ۳۸۰۰ کیلومتر مربع هوای این بخش نظر بارتفاع محل (ارتفاع متوسط ۲۲۰۰ متر) و کوهستانهای مهم از کلیه بخشهای کرمان سردسیر تر بوده و هوای زمستان آن سرد و تابستان معتدل قلل کوه های مرتفع آن از اواخر پائیز الی انتهای بهار مستور از برف و یخ میباشد . آب مشروبی و زراعتی این بخش قسمتی از رودخانه بقیه از قنوات و چشمه سار ها است آب های کوهستان آن گوارا و هوای آن در تابستان بسیار مطبوع است

ارتفاعات . سلسله کوهستانیکه از شمال شرقی بخشهای سیرجان - بافت میگذرد در قسمت مغرب و جنوب این بخش واقع اسامی قلل مهم و ارتفاعات آن

از شمال باختر به جنوب خاوری عبارتند از - قله کوه پنج بارتفاع ۳۰۰۰ متر و کوه مخروطی چهل تن بارتفاع ۲۶۶۵ متر - کوه پر برکت بید خون بارتفاع ۳۹۶۵ متر - قله مهم کوه شاه (یا لاله زار) بارتفاع ۴۳۷۶ متر - قله کوه هزار بارتفاع ۴۴۲۶ متر (کوه اخیر مرتفعترین کوهای کرمان است) یك رشته ارتفاعاتی بنام کوه کله گاو از شمال این بخش عبور مینماید که جلگه برد سیر را از جلگه کرمان جدا مینماید .

اسامی قلل آن از باختر به خاور عبارت است از کوه بیدو بین بردسیر و کبوترخان کوه کله گاو بین قلعه مشیز و باغین و کوه نگار بین قصبه نگار و حومه شهر کرمان .

معابر . معابر و شکافهای کوهستان جنوبی از شمال باختر به جنوب عبارتند از :

۱ گردنه و معبر خانه سرخ واقع درسینه کوه پنج و محور کرمان بندرعباس از مرتفعترین گردنه های این محور محسوب قبل از شوسه نمودن این گردنه در سال ۱ الی دو ماه مسدود میگردید .

۲ - گردنه صعب العبور کداره بین دهستان تنکوئیه سیرجان و بردسیر

۳ - گردنه طویل چمن و گردنه خاکی بین دهستان بلورد و بردسیر .

۴ - گردنه و معبر کفنو بین دهستان قلعه عسکر و بافت .

۵ - گردنه های صعب العبور سنك عشق - کج مکج - و خمرودی بین بردسیر و رابر .

۶ - معابر صاحب آباد و گودر بین بردسیر و دهستان راین .

معابر ارتفاعات شمالی - شکاف کمال آباد (مسیر رودخانه لاله زار) بین برد سیر و کبوتر خان

۲ - شکاف بهرا مجرد (مسیر رودخانه جاری بین دهستان قریته العرب و حومه کرمان

۳ - گردنه دختر واقع در مسیر راه شوسه بردسیر و کرمان .

۱ - گردنه خون بین قصبه نگار و شهر کرمان .

رودخانه - رودخانهای این بخش عبارتند از :

۱ رودخانه لاله‌زار (آب بخشا) سرچشمه آن کوه شاه و گردنه کفنو شعبات فرعی آن عبارتند از رودخانه بید خون - رودخانه دیشکان و رود خانه آبخرك این رودخانه در تمام طول خودداری کم و بیش آب بوده پس ازمشروب نمودن قراء مجاوررودخانه از قبیل لازار باغابر - خرمنده قلعه‌عسگر - سرآسیاب بیدخون - صفرك در محلی موسوم به آب‌بخشا ازکوهستان خارج آب‌موجودی آن بوسیله جویها به قراء - نارپ - دشتکار ترشاب برده میشود و مسیر آن از جلگه بردسیر عبور در شمال قلعه مشیز مجددا از سطح رود خانه بطور چشمه تراوش نموده بتدریج زیادتر شده قریه کمال آباد رامشروب و مازاد آب آن قریه کبوتر خان واقع در بخش کرمان و قریه ناصریه را در بخش رفسنجان مشروب مینماید سیلاب آن متوجه رفسنجان در موقع طغیان باعث خرابیهای عمده در آن بخش میگردد .

۲ - رودخانه چاری سرچشمه آن کوه هزار و کوهستان شاه مسیر آن از قصبه‌ده تازیان‌وبهر امجردعبور مازادآب آن در محلی‌بنام سفته از رودخانه خارج اراضی چاری را در حدود باغین مشروب سیلاب آن متوجه جلگه باغین بوده به دق کبوترخان منتهی میشود .

۳ - رودخانه ماهانی سرچشمه آن گردنه خانه سرخ و کوه چاه چوران و کوه چهل تن و دره حاجی کاکا است که شعبات فرعی در شمال ده کوسه بهم ملحق در دهنه کمال آباد به رودخانه لاله زار متصل میشود

جنگل - کوهستان شمال و جنوبی آن دارای اشجار کوهی بوده که بمرور زمان بمصرف زغال‌رسیده مختصری در قسمت‌دره و سینه کوه شاه‌موجود است بوته معروف به گون در تمام کوهستان آن دیده میشود که کتیرای آن از صادرات عمده بخش است .

قسمت سیاسی

مرکز بخش بردسیر قلعه قدیمی قلعه مشیز است (بردژ) که در مرکز بخش روی محور کرمان سیرجان در ارتفاع ۲۰۲۸ متر واقع دارای ۵۰۰ نفر نفوس و ادارات بخشداری - دارائی - فرهنگ ودسته امنیه بوده مجموع نفوس این بخش ۳۰/۰۰۰ نفراست .

بخش بردسیر از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ دهستان قلعه مشیز - مجموع قراء این دهستان ۶۲ قریه مرکز دهستان قلعه مشیز قراء معتبر آن عبارت است از قریه بهجرد ۶۰۰ نفر دررو نوئیه ۳۰۰ نفر - کمال آباد ۲۰۰ نفر

۲ - دهستان کوه پنج - مجموع قراء آن ۱۴۱ مرکز دهستان رکن آباد قلعه سنگ دارای ۱۰۰۳ نفر جمعیت قراء مهم آن عبارتند از حاجی کاکا ۱۴۲نفر نفردستجرد ۱۱۹ نفر - مقصودك ۱۳۲ نفر

۳ - دهستان ده تازیان - مجموع قراء آن ۳۹ قریه مرکز دهستان قصبه ده تازیان (قریته‌العرب) دارای ۱۵۰۰ نفر جمعیت قراء معتبرآن عبارتند از قصبه نگار ۱۰۴۵ نفر - بهر امجرد ۲۶۸ نفر شیرینك ۱۴۰ نفر

دهستان قلعه عسگر - مجموع قراء آن ۴۶ قریه مرکز دهستان قریه قلعه عسگر دارای ۸۵۰ نفر جمعیت قراء مهم آن عبارتند از قصبه لاله زار ۱۰۰۰ نفر - قصبه بیدخون ۱۳۰۰ نفر - هراران ۴۰۰ نفر -

خطوط مواصلات - خط تلگراف کرمان بندرعباس در این بخش از قریه نگار و قلعه عسگر عبور دارای دستگاه امتحان سیم میباشد .

قسمت اقتصادی

درقسمت ثروت جز چند نفر محدود ازمالکین بقیه فاقد ثروت ودارائی میباشند.

استعداد منطقه در قسمت جلگه برای زراعت محصول سردسیری مخصوصاً سیب زمینی مناسب و در کوهستان آن تربیت اشجار گردو بادام و گله داری خوب است زراعت عمومی عبارت است از گندم - جو - ارزن - پنبه - تریاك در قسمت کوهستانی حبوبات بهتر بعمل میآید.

گندم جلگه این بخش دارای دانه های تلخی است موسوم بـه خور این گیاه با گندم روئیده و بآن مخلوط در نتیجه نان بردسیر تلخ و خوردن آن برای اشخاص غیر بومی باعث دوار سر میگردد.

چند تیره ایلات در این بخش ساکنند که در فصل بعد شرح آن خواهد گذشت.

صنایع در این بخش عبارت است از قالی بافی و گلیم بافی بین ایلات کرباس بافی و تخت کشی و بافتن گیوه در محل.

تجارت آن صدور قالی های ایلاتی - پشم - کرك - لبنیات - و مازاد غله و حبوبات مخصوصا سیب زمینی و جو به بندر عباس حمل میشود حیوانات اهلی آن گاو گوسفند - شتر - الاغ و طیور خانگی - حیوانات وحشی گرگ - روباه - شغال - آهو در جلگه و شکار کوهی و طیور وحشی از قبیل تیهو و کبك بحد وفور در کوهستانهای آن دیده میشود. شکارگاه های حکومت های قدیم کرمان در کوهستان شاه و کوه نارپ معروف است.

از نقطه نظر کانها چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است.

راههای این بخش ۱ راه شوسه کرمان بندر عباس از گردنه دختر وارد بخش و در گردنه خانه سرخ از بخش خارج میشود.

۲ راه نیمه شوسه بردسیر بافت از طریق ترشاب گردنه حیاد قلعه عسگر و گردنه کفنو.

۳ راه نیمه شوسه بردسیر ده تازیان از طریق ترشاب - نارپ - کهنك

٤ راه نیمه شوسه بردسیر بهرامجرد این راه در جنوب کهنك از راه سوم منشعب از طریق نگار - بهرامجرد به کرمان متصل میشود.

راه های کاروانرو بین کلیه قراء موجود است.

قسمت نظامی

استعداد جسمانی رعایا و ایلات ساکن این بخش کاملاخوب تعداد زوجات عموماً یکی موالید آن رضایت بخش اکثراً دارای سه و چهار اولاد میباشند سربازان دارای روحیه قوی و بردبار میتوان از آنان تربیت نمود.

دفاع منطقه - دفاع این بخش در فصل هفتم در قسمت بررسی راه از هر جهت تشریح شده است

۱۳ بخش ساردوئیه (از شهرستان بم)

قسمت طبیعی

بخش ساردوئیه از بخشهای سردسیری و کوهستانی شهرستان بم بواسطه وجود کانهای مس و طلا دارای اهمیت و آتیه مهمتری را در باره این بخش پیش بینی مینمایند .

محدود است از شمال به بخش ماهان از شمال باختر به بخش بردسیر از باختر به بخش بافت از جنوب به بخش جیرفت از جنوب خاوری به بخش حومه بم از خاور به بخش شهداد . طول جغرافیائی آن از ۵۷° الی ۵۸° عرض آن از ۲۸°/۳۰ الی ۲۹°۴۵ مساحت بخش بطور تقریب ۷۸۰۰ کیلومتر مربع .

هوای ساردوئیه سردسیر زمستانهای آن سرد و تابستان آن معتدل قلل مرتفع کوهستان آن از اواخر پائیز الی بهار پر برف میباشد هوای دهستان اسفندقه زمستان معتدل و تابستان گرم دارد آب مشروبی و مزروعی این بخش از رودخانه و قنوات و چشمه سار است رویهمرفته دارای آب و هوای بسیار خوبی است .

ارتفاعات ـ بخش ساردوئیه فلاتی است مرتفع و محصور بکوهستانهای مهم قلل آن عبارتند از ـ در قسمت شمال کوه هزار بارتفاع ۴۴۲۶ متر (بلندترین کوه های استان هشتم) در باختر اسفندقه کوهستان کوشك و سیاه کوه در خاور همان دهستان کوه ماران و کوه حیدری بارتفاع ۱۷۶۴ متر در جنوب ساردوئیه کوهستان بحر آسمان و دلفارد و در شمال خاوری کوهستان قبله بین بخش ساردوئیه و بخش شهداد .

معابر کوهستانی این بخش در شمال معبر سینه جهان و گردنه گل شور است بین کوهستان قبله و کوه جوپار معبر گودر بین کوه جوپار و ارتفاعات چهل بیکند و معبر صاحب آباد بین ارتفاعات چهل بیکند و کوه هزار .

در باختر معبر چهار طاق بین کوه هزار و کوه سبز پوشان و معبر هنزا بین کوه سبز پوشان و کوهستان بحر آسمان .

در جنوب گردنه سروستان (سرویزن) بین جلگه ساردوئیه و جیرفت در خاور شکاف و معبر مهم تهرود بین کوهستان ساردوئیه و کوه کبود و گردنه آدوری بین راین و گوك .

معابر دهستان اسفندقه ـ دهستان اسفندقه خود نیز محصور بکوهستان های مشروحه بالا بوده معابر آن در شمال شکاف رودخانه هلیل بین کوهستان بحر آسمان و کوهستان شمالی اسفندقه .

در باختر معبر دره بهن و گردنه باغ برج و در جنوب گردنه توت بین اسفندقه و رودبار و در خاور معبر سرگز بین جیرفت و اسفندقه .

رودخانهها ـ ۱ ـ رودخانه هنزا سرچشمه آن کوهستان بحر آسمان و دلفارد و کوه سبز پوشان است پس از مشروب نمودن قراء مجاور رود و بعضی از قراء جلگه ساردوئیه در حسین آباد دهنه از کوهستان خارج تغییر جهت بطرف خاور داده در جنوب تهرود برودخانه تهرود متصل میشود .

۲ ـ رودخانه تهرود سرچشمه آن دامنه شمال و مشرق کوه هزار و دامنه جنوبی کوه جوپار است پس از عبور از جلگه راین و مشروب نمودن قراء تهرود به رودخانه هنزا متصل مسیر آن از مغرب قراء ابارق ـ دارزین گذشته بطرف شهر بم سرازیر میشود .

۳ ـ رودخانه هلیل ـ سرچشمه این رود از بخش بافت در این بخش بین دهستان ساردوئیه و اسفندقه واقع به جلگه جیرفت سرازیر میشود مسیر رودخانهای ارتفاعات بحر آسمان و دامنه جنوبی کوهستان ساردوئیه باین رودخانه ملحق میشود

جنگل - کوهستان این بخش پر از اشجار کوهی از قبیل بادام پسته کوهی ارچن و زارچ و غیره میباشد که تقریباً جنگل تنگی را تشکیل میدهد مخصوصاً دامنه جنوبی کوهستان ساردوئیه واسفندقه در اواخر اسفندماه پر از گل اشجار نامبرده است منظره بسیار زیبائی باین کوهستان میبخشد بوته گون بحد وفور یافت میشود کتیرا از این بوته ها گرفته شده صادرات مهمی را تشکیل میدهد .

قسمت سیاسی

بخش ساردوئیه از چهار دهستان که مجموع قراء آن ۱٤۱ قریه کوچك وبزرك ومجموع نفوس آن ۲۳۲٤۰ نفر است تشکیل شده

۱ - دهستان راین واقع در شمال بخش مجموع قراءاین دهستان ٥٦قریه مرکز دهستان قصبه راین ۲۹۱۹ نفر قراء معتبر آن عبارت است از قریه ابـارق ۸٦۱ - تهرود ۱۷۲ نفر - خانه خاتون ٤۲٤ نفر - ده میرزا - ۲٦٥ نفر - گـرك ۳٦۷ نفر .

۲ - دهستان دلفار و ساردوئیه - مرکز بخش مجموع قراء این دهستان ٤٦قریه مرکزدهستان قریه باب مزار ۳٦۰ نفر قراء معتبر آن عبارتند ازهنزا ۸۰۰ نفر - گروه ۱۱۰۲ نفر - دلفارد و توابع ۱۰٥٦ نفر - سید مرتضی ٥۰۰ نفر - حربیزن ٥۷۸ نفر

۳ - دهستان بحر آسمان - واقع در جنوب بخش مجموع قـراء این دهستان زمین حسین ۲٦۷ نفر و قراء معتبر آن عبارتند از دولت آباد ٥٤۲ نفر سرآب ۳۰ نفر کان مهم مس در این دهستان واقع است .

٤ - دهستان اسفندقه واقع در جنوب باختری بخش مجموع قراء این دهستان ۳۱ قریه مرکز دهستان قریه دولت آباد است که تعداد نفوس آن ۳٥۰ نفر بوده قراء معتبر آن عبارتند از چمك ۳٥۰ نفر - زهمکان ۲۰۰ نفر - گاو کش ۱۰۰ نفر باغ برج ۱۰۰ نفر

خطوط مواصلات - خط تلگراف و تلفن در ایـن بخش وجـود نـداشته مکاتبات و محمولات پستی آن بوسیله قاصد انجام میگیرد خط تلگراف کرمان بم از آخرین حد خاوری این بخش از قریه تهرود میگذرد کـه دارای دستگـاه امتحان سیم است

قسمت اقتصادی

در بخش ساردوئیه ایلات مهمی وجود دارد که در فصل بعد شرح داده خواهد شد .

اهالی بخش چه زارعین و چه گله دارها بی بضاعت بوده فاقد ثـروت میباشند فقط چند نفر از مالکین ثروتمند هستند ولی مزدور نیز نبوده اغـلب خورده مالك میباشند که با مختصر زراعت و گله داری امورات خودرا میگذرانند

صنایع در این بخش عبارت است از بافتن قالی و گلیم و چادر شب بین ایلات و کرباس بافی و گیوه چینی بین اهالی بومی آهنگری و ساختن چاقو در قصبه راین معمول و معروف است .

محصولات این بخش عبارت است از گندم - جو - ارزن - پنبه - تـریاك وحبوبات محصولات طبیعی آن کتیرا و انقوزه و زیره است تجارت آن صدور قالی لبنیات و حبوبات و محصولات طبیعی بکرمان و بم .

از نقطه نظر کانها این بخش از کلیه بخشهای کرمان غنی تر بوده وجود کانهای مس - طلا - و ذغال سنك در دهستان بحرآسمان و کانهای مختلفه دیگر در نواحی بخش که در صورت شروع باستخراج قسمت اقتصادی این بخش بهتر خواهد شد .

در صورت پیوند اشجار کوهستانی ممکن است از این طریق نیز استفاده قابل توجهی نصیب صاحبان آنها بشود .

مراتع آن برای نگاهداری گوسفند بسیار مناسب است .

راههای این بخش - راه شوسه کرمان بم که در خاور این بخش از قراء تهرود - ابارق میگذرد

٢ - راه نیمه شوسه سار دوئیه و کرمان از طریق راین - گردنه کلشور دهنه حنکا - در ذیل آباد به راه شوسه بم متصل میشود .

٣ - راه نیمه شوسه سار دوئیه و رابر از طریق دهنه هنزا (باید تعمیر شود)

٤ - راه کاروانرو مهم سار دوئیه به جیرفت و رودبار از طریق گردنه سربیزن و دلفارد .

٥ - راه نیمه شوسه بافت رودبار که از دهستان اسفندقه میگذرد (تعمیر لازم دارد)

راه مالرو بین کلیه قراء این بخش موجود است .

قسمت نظامی

اهالی این بخش عموما ورزیده و بردبار دارای اخلاق ساده در راه پیمائی زرنك در امور زندگی صرفجو میباشند .

تعداد زوجات یکی مولید رضایت بخش اکثر دارای سه الی پنج اولاد هستند از امراض مسری آن در دهستان راین مختصر آتراخم را میتوان ذکر نمود سربازان شجاع و ورزیده با انضباطی میتوان از آنان تربیت نمود .

دفاع بخش - وجود خط الراس کوهستانهای جنوبی و معابر صعب العبور ومحدود در مقابل تعرض مهاجم از جنوب (جیرفت رودبار) موضیع طبیعی بسیار خوبی بوده که باعده قلیلی میتوان کاملا دفاع نمود .

از طرف باختر نیز نظیر قسمت جنوبی است .

از شمال معابر گودر و صاحب آباد است که موقعیت جنوبی را دارا نبوده ولی باقوای بیشتری دفاع ممکن خواهد بود

در قسمت جنوب خاوری دهنه و معبر تهرود است که نه تنها از نقطه نظر دفاع دهستان راین بلکه دفاع شهر کرمان قابل اهمیت است لهذا این موضع دقیقاً باید مورد بررسی قرار گیرد .

١٤ - بخش حومه بندر عباس (از شهرستان بندر عباس)

شهرستان بندر عباس از چهار بخش بشرح زیر تشکیل شده

١ - بخش حومه بندر عباس ٢ بخش میناب ٣ بخش جاسك ٤ بخش جزایر

قسمت طبیعی بخش حومه بندر عباس

محدود است از شمال به بخش سیرجان از خاور به بخش میناب از جنوب به دماغ هرمز از باختر به بخش لار .

طول جغرافیائی آن ٥٥°/٤٥ الی ٥٦°٤٥ و عرض آن از ٢٧° الی ٢٨°/١٠

مساحت بخش بطور تقریب ١٢٥٠٠ کیلومتر مربع هوای این بخش گرم و مرطوب (بحری) زمستانهای کوتاه (فقط بهمن ماه) تابستان طولانی از فروردین تا آبان ماه درجه حرارت تابستان بندر عباس در سایه به ٥٢ درجه میرسد اختلاف درجه حرارت کاملا محسوس است .

بطور کلی هوای گرم و مرطوب آن مخصوصاً در تابستان طاقت فرسا تنفس مشکل بادهائیکه از ساحل خاوری و باختری میوزد گرم و بادیکه از طرف دریا میوزد دارای بوی زننده و عفن میباشد .

علت بدی آب و هوای قسمت های جنوبی این بخش وجود ارتفاعات مهم کوهستان شمیل بارتفاع ٢١٢٠ متر و کوه گینو بارتفاع ٢٣٧٣ متر که تقریباً مانع بزرگی برای جریان هوا از شمال بطرف دریا بوده و در جنوب وجود دشت سوزان عمانات است که رطوبت هوا را جزب و مانع بارندگی است - بارندگی در این بخش بسیار کم و اغلب سالها بارندگی نمیشود هوای دهستانهای شمالی بمراتب بهتر از قسمت جنوبی بوده هرچه بطرف شمال نزدیك تر شویم هوای آن معتدل و رطوبت آن کمتر است .

در قسمت سواحل نظر بشور زار بودن اراضی آب اغلب ازچاه ها و رودخانهای آن قابل استفاده نبوده ولی در دهستانهای شمالی دارای قنوات آب شیرین و رودخانهای متعددی است .

ارتفاعات - کوهستانهای واقعه در این بخش عموماً خاوری بباختری در موازات ساحل کشیده شده بوسیله مسیر رودخانهای مهم شکافهائی در آنها ایجاد شده قلل کوهستان این بخش از جنوب بشمال عبارتند از کوه گینو بارتفاع ۲۳۷۳ متر بین شکاف رودخانه شور و رودخانه کل کوه نمکی و کوه نیان بارتفاع ۲۱۲۰ متر بین رودخانه شور و رودخانه نیان کوه گوره در شمال سرزه و کوهستان فارغان در چهل کیلومتری شمال کوهستان نیان بارتفاع ۳۲۶۶ متر و کوه هرمز بارتفاع ۲۸۰۶ متر در باختر شکاف رودخانه کل کوهستان احمدی در شمال خاوری بخش بارتفاع ۲۷۵۰ متر بین دشت ارزوئیه و احمدی

معابر - مسیر رودخانهائیکه از شمال بخش سرچشمه گرفته در حدود بندر عباس بدریا میریزد معابر شکافهائی تشکیل میدهند که عموما عمود بساحل بوده مهمترین معابر از خاور به باختر عبارتند از تنگ نیان واقع در شمال دهستان شمیل بین کوه نیان و کوهستان فاریاب (راه کاروان رو بندر عباس بکرمان قبل از شوسه شدن راه سیرجان و خط تلگراف بندر عباس کرمان در این معبر واقع است) .

۲ معبر رودخانه شور بین کوه گینو و کوه نمکی که محور شوسه بندر عباس کرمان در آن واقع است .

۳ معبر رودخانه کل بین کوه گینو و کوه هرمز که تابلوک سبعه امتداد دارد.

رودخانه - رودخانهای این بخش از خاور به باختر

۱ - رودخانه شمیل سرچشمه آن کوهستان احمدی است در تنگ نیان جاری پس از خارج شدن از تنگ قراء نیان و شمیل و سحرنگی را مشروب مسیر آن از باختر حسن لنگی و گز ریز گذشته در باختر کولقان بدریا میریزد در ساحل بنام رودخانه حسن لنگی معروف است .

۲ - رودخانه جلابی سرچشمه آن دره های واقع بین کوه نیان و کوه نمکی است در شمال قریه تخت از کوهستان خارج پس از مشروب نمودن قراء تخت - سردره - زیارت - گودی جلابی در ۵ کیلومتری دریا پخش شده سیلاب آن از چندین مسیر بدریا میریزد در موقع طغیان راه میناب بندر عباس را از طریق کولقان مسدود و به باطلاق تبدیل مینماید .

۳ رودخانه شور سرچشمه آن از کوهستان فارغان مسیر آن پس از عبور از آب شیرین و سرزه از کوهستان خارج در ۲۰ کیلومتری خاوری بندر عباس بدریا میریزد در قسمت اول آب نداشته در جنوب سرزه آب شوری از سطح آن تراوش مینماید که قابل استفاده نبوده بدریا منتهی میشود .

۴ - رودخانه شیرین سرچشمه آن از کوهستان داراب و ارتفاعات حدود گردنه چاه چغوک و رودخانه دشت ارزوئیه است که پس از مشروب نمودن قراء جلگه طارم داخل تنگ شده در ۲۵ کیلومتری خاوری قصبه خمیر از کوهستان خارج و بدریا میریزد در موقع بارندگی آب زیادی دارد

جنگل - منحصر است به جنگلهای تنگ گزی در دامنه کوهستانها و در تمام دره های آن اشجار گرمسیری از قبیل گز - کهور - کنار - کرت وغیره دیده میشود که بمصرف سوخت میرسد .

قسمت سیاسی

بخش حومه بندر عباس از ۸ دهستان تشکیل شده مرکز بخش و شهرستان شهر و بندر عباس است .

تاریخچه مختصر در باره بندر عباس - تاریخ این بندر از سال ۱۶۲۳ میلادی است که پس از سقوط هرمز و خرابی آن بدست ایرانیان مرکز تجارت خلیج از آن به بندر عباس منتقل گردید اهمیت تجارتی فراوانی بدست آورد .

شاه عباس پس از فتح هرمز در صدد افتاد که بندر گاه بزرگی درساحل

کشور خود احداث نماید برای این مقصود قریه کوچك گمنام کامرون را که سابقاً اقامتگاه جماعتی از صیادان بود انتخاب کرده آنرا بمناسبت اسم خود به بندر عباس موسوم گردانید.

شهر نامبرده بعد ها در تاریخ خلیج فارس شهرت و اهمیت بسیار پیدا کرد تجارت و جمعیت شهر هرمز متدرجاً به بندر جدیدالحداث انتقال یافت و به کمپانی هند شرقی نیز اجازه داده شد که در آنجا دو عمارت مسکونی داشته باشد ولی اجازه ساختن خانه برای خود نداشتند که مبادا روزی آنرا مبدل بقلعه نمایند.

بندر جدید برای تجارت انگلیسها به مراتب مناسبتر از بندر جاسك بود زیرا راه بسیار خوبی آنجا را به پایتخت کشور متصل میساخت و انگلیسها آسانتر از سابق میتوانستند امتعه خود را بداخله ایران حمل نمایند بهمین جهت تا مدت یکقرن نیم بندر عباس مهمترین مرکز تجارتی کمپانی هند شرقی در سواحل خلیج بوده است.

بندر عباس از نظر تجارتی و موقعیت مهمی که داراست اول بندر خلیج بوده و امروزه بعلت افتتاح بندر شاهپور و راه آهن سرتاسری ایران را اهمیت آن کاسته شده در ردیف دوم قرار گرفته است.

این بندر در سر راه کاروانرو سیرجان کرمان و بافت کرمان قرار گرفته و محل صادرات ابریشم و کالای داخلی کشور بوده چنانچه تاریخ نشان میدهد هر موقع که خارجیان در صدد تسلط بر خلیج فارس و تجارت این دریا بر آمده اند اول دفعه متوجه جزیره و این بندر میشدند و امروزه که راه کاروانرو سیرجان کرمان شوسه شده است میتوان امیدوار بود که با مختصر توجهی این بندر ممکن است یکی از بنادر مهم تجارتی ایران گردد.

وضعیت شهر بندر عباس

تا کنون اقدامات اساسی جهت عمران این شهر بعمل نیامده فقط در ۷ سال قبل یك خیابان خاوری باختری کشیده شده و این خیابان را بوسیله دو خیابان دیگر باسگله متصل نموده اند در صورتیکه سابقاً راه اسکله از کوچها عبور مینموده بعلاوه قنات نایبند را که در قدیم چاهی بیش نبوده بشهر آورده اند.

وضعیت بهداشت شهر فوق العاده بد اغلب به امراض تراخم - مالاریا و پیوك دچار میباشند.

علت خرابی بندر عباس را بی آبی و زمین شور زار آن میدانند

آب مشروبی بندر - اشخاصیکه استطاعت دارند از آب نایبند (سه کیلو متری خاور بندر) که بوسیله کوزه حمل مینمایند استفاده بقیه اهالی از آب برکه های واقع در شمال شهر استفاده مینمایند (برکه حوضهای سر پوشیده بزرگی است که با آب باران پر میشود)

هوای بندر از سایر نقاط بخش بد تر بوده تابستان آن برای اهالی غیر بومی طاقت فرسا است تجار و اعیان و اغلب از اهالی غیر بومی در فصل تابستان بکوه گینو واقع در ۲۰ کیلومتری شمال بندر عباس میروند در سینه شمالی این کوه محلی بنام کهنوج دارای چشمه های آب شیرین و باغستان و هوای معتدل است اختلاف ارتفاع آن محل نسبت به بندر عباس ۱۸۰۰ متر تنها معایب آن راه بسیار مشکل آن میباشد.

بندر عباس دارای دوایر دولتی - فرمانداری - گمرك - فرهنگ - شهرداری شهربانی - بانك ملی و پادگان نظامی است ساختمانهای پادگان در نای بند و ساختمان سفارت انگلیس و چند ساختمان مرغوب دیگر بین نایبند و بندر عباس دیده میشود دهستانهای بخش بندر عباس بشرح زیر میباشد.

۱ - دهستان حومه - دهستان حومه ۱۲ قریه مرکز دهستان قریـه ایسین قراء معتبر آن عبارتند از کلاتو - سرخون - نخل ناخدا و سورو -

۲ - دهستان شمیل - دهستان شمیل در خاور بندر عباس واقع دارای ۳۰ قریه بزرك و کوچك است مرکز دهستان قریه شمیل قراء معتبر آن عبارتند از قلعه قاضی - سردره - تخت - جلابی - کشکو - نیان -

۳ دهستان احمدی - دهستان احمدی در شمال دهستان شمیل واقع دارای ۱۳ قریه مرکز دهستان قریه احمدی از قراء مهم آن پور و حیدر آباد است -

٤ دهستان فارغان - این دهستان در باختر دهستان احمدی واقع دارای ۲۱ قریه مرکز دهستان قریه فارغان ۲۰۰ نفر قراء معتبر آن سیروئیه ٤٥۰ نفر جائین ۵۰۰ نفر همای بالا ٤۰۰ نفر و سهك ۳۰۰ نفر زراعت برنج در این دهستان معمول مرکبات آن نیز معروف است

٥ - دهستان در آگاه - این دهستان در شمال باختری بخش واقع دارای ۲۲ قریه است مرکز دهستان در آگاه ۲٤۰ نفر جمعیت از قراء معتبر آن چاه کنوئیه ۹٥۰ نفر باینوج ۳۸۰ نفر تنکدهوئیه ٤۲۰ نفر علی آباد ۱٥۰ نفر علی آباد سر راه شوسه کرمان سیرجان واقع است

٦ دهستان طارم - دهستان طارم در جنوب خاوری دهستان در آگـاه واقع راه شوسه بندر عباس سیرجان از این دهستان عبور مینمـاید

از ۲۲ قریه تشکیل مرکز دهستان قریه سعادت آباد ۳٤۸ نفر از قراء معتبر آن حاجی آباد ۷۷٦ نفر گهکم ۵۲۰ نفر طاشکویه ۳۹٤ نفر تل قلعه ۵۸٥ نفر طارم ۲۹۰ نفر

۷ - دهستـان فین - این دهستان در جنوب دهستان طارم واقع از چهل و سه قریه تشکیل شده مرکز دهستان قصبه فین میباشد

۸ - دهستان خمیر - این دهستان در باختر بندر در ساحل دریا واقع از ۱۳ قریه تشکیل مرکز دهستان قصبه خمیر از قراء معتبر آن کشار ۵٥۰ نفر - بستانه ۲٥۰ نفر است

خطوط ارتباطی بخش - بندر عباس بوسیله کابل زیر دریائی به جزایـر قشم و هنگام مربوطه است (کابل زیر دریائی بصره و بمبئی از جزیره هنگـام میگذرد) بوسیله تلگراف با کرمان و داخله کشور و بوسیله تلفن بـا میناب ارتباط دارد

قسمت اقتصادی

بطوریکه ذکر شد بندر عباس در ردیف دومین بنادر جنوب محسوب دارای تجارتخانهای مهم از قبیل - دارایجی - گله داری و غیره است

صادرات و واردات آن نسبتاً دارای اهمیت میباشد .

استعداد محل برای پرورش همه قسم محصولات گرمسیری و سبزیجات بسیار مناسب ولی در قسمتهای ساحلی کم آبو اغلب زراعت قراء ساحلی بوسیله آب چاه است که با گاو ودست خارج مینمایند .

دامنه کوهستان گینو و کشکو برای احداث قنوات بسیار مناسب سهل انگاری اهالی و عدم متخصص فاقد قنوات است تنها قناتیکه جدیدا احداث شده و آب فراوانی دارد قنات سعید آباد متعلق به حاجی مشیر است در صورتیکه سایر ملاکین نیز اقدام نمایند سواحل آباد و نتیجه خوبی خواهند برد ضمناً در معبر و تنگ ها نقاط حساس و مناسبی برای ایجاد سد وجود دارد که درصورت سد بندی نه تنها ارزاق سواحل تامین شده بلکه صادرات مهمی به عمانات خواهد داشت در این خصوص در فصل سواحل توضیحاتی داده خواهد شد

محصولات این بخش عبارتند از خرما - گندم - جو - ارزن - زرت کـه در قسمت سواحل کفاف اهالی را نداده اغلب گندم - جو - از بندر بوشهر و داخله کشور و برنج از کراچی وارد میشود در دهستان فارغان برنج کاری معمول است

اغلب نخلستانهای این بخش بوسیله آب باران مشروب میشود .

حیوانات اهلی بخش الاغ - گاو - بز - شتر و طیور خانگی است وسیله باربری بوسیله الاغ و شتر است الاغهای این بخش در سرعت حرکت معروف‌اند حیوانات وحشی آن گراز - گرگ - روباه - شغال - در دامنه آهو بحد وفور در کوهستانها بز کوهی دیده میشود از طیور وحشی آن دراج و بره اهواست

در کوهستان های آن کان وجود دارد چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است .

کوه نمك در دهستان خمیر واقع است که استخراج و صادر میشود -

کارخانجات آن عبارت است از کارخه نخ ریسی در دو کیلومتری خاوری بندر عباس و کارخانه کنسرو سازی است که از اردیبهشت ۱۳۱۹ محصول آن صادر شده است .

وسایل نقلیه دریائی بندر عبارت است از دو قایق موتوری ۵ تنی و ۸ قایق باربری ٤٠ تنی و ۳۰ عدد قایق باربری کوچك

وسائل باربری در خشکی - ۵ ماشین سواری و ۷ کامیون بعلاوه کامیون های متعددی از داخله کشور همه روزه برای حمل بار باین بندر وارد میشوند -

طرق مواصلاتی .

۱ - راه شوسه بندر عباس کرمان از طریق دهستان طارم و سیرجان

۲ - راه نیمه شوسه بندر عباس لار از طریق ایسین و کشار

۳ - راه نیمه شوسه بندر عباس میناب از طریق باغو - جلابی - گاو مرده حاجی اباد ،

٤ - راه کاروانرو بندرعباس کرمان از طریق دهستان شمیل - دهستان احمدی و بافت بعلاوه بین کلیه دهستانهای بخش راه مالرو وجود دارد .

قسمت نظامی

اغلب اهالی دارای دو الی سه زن تعداد موالید رضایت بخش دارای سه الی چهار اولاد میباشند .

استعداد جسمانی اهالی دهستانها بمراتب بهتر از سواحل در قسمت هوش و ذکاوت نیز برتری دارند .

امراض تراخم - مالاریا - و پیوك در حدود بندر و سواحل بسیار در قسمتهای شمالی کمتر دیده میشود .

نظر به بدی آب و هوا و تابستان طاقت فرسا از وجود سربازان قسمت های سردسیری و داخلی کشور بهیچوجه نمیتوان استفاده نمود لازم است پادگان های سواحل را حتی المقدور تقویت نمود که حتی المکان در تکمیل کادر و سربازان بومی موفق شده و نیروی کافی در احتیاط داشته باشند در غیر این صورت از کادر و سربازان داخلی کشور خاصه در فصل گرما جز تلفات بی‌مورد نتیجهٔ حاصل نخواهد گردید .

سربازان نیروی بحری خوبی از افراد سواحل و صنف پیاده از افراد دهستانهای شمالی بخش میتوان تربیت نمود .

دفاع واهمیت بخش ازنقطه نظر نظامی - اهمیت اولیه بندر عباس بواسطه مجاورت با باب هرمز میباشد زیرا بطوریکه از اسم آن مفهوم است درب خلیج فارس محسوب و قفل بست این درب جزایر اربعه است (قشم - هرمز - لارك هنگام) که هرگونه تهدیدی بـه باب هـرمز و جزایر نامبرده یك تهدید غیر مستقیمی برای بندر عباس و کلیه خلیج است -

جزایر که این بندر را حفظ مینماید مسلط بدریای عمان و هم به خلیج فارس میباشد .

بندر عباس پیش بندر خلیج و یا بعبارت دیگر بندر واسطه برای کشتی هائیکه از بمبئی بمقصد بصره میروند میباشد .

بندر عباس راه رسوخ بطرف داخله کشور و فلات ایران محسوب است

از بندر هرچه بطرف شمال (داخله کشور) پیش برویم زمین مرتفع تر گشته در ۳۰ کیلومتری ساحل به ارتفاعات گیمو برخورد مینماید این کوه ها بهترین موضعی است که میتواند از منظور رسوخ مهاجم بداخله کشور جلوگیری نمود شکافهائی که در کوهستان موجود است اغلب عمود بساحل واقع شده برای پیشروی مهاجم دهلیزهائی تشکیل میدهد -

نتیجه - بندر عباس بطوریکه در بالا گفته شدچون مبدء اولین راه نفوذی بطرف فلات ایران است بایستی طرح دفاعی آن از زمان صلح پیش بینی شده و اهمیت مخصوص بدان داده شود -

از نظر منابع محلی و ارتزاق اهالی خود بندر محتاج بخوار باری بوده که از بوشهر حمل میشود در زمان جنگ برای نگاهداری عده در این منطقه بایستی وسایل ارزاق آنها را از شیراز یا از کرمان پیش بینی نمود که از راه خشکی حمل شود .

بندر عباس برای عمران و آبادی خود و نگاهداری عده ها در زمان جنگ محتاج تهیه آب مشروب میباشد .

---

۱۵ - بخش میناب (از شهرستان بندر عباس)

قسمت طبیعی

بخش میناب محدود است از شمال به بخش رود بار و کوهستان احمدی از خاور به دهستان منوجان و دهستان بشاکرد از باختر به بخش بندر عباس از جنوب به دهستان بیابان از بخش جاسك از جنوب باختری به خلیج فارس -

طول جغرافیائی آن از ۴۵-۵۶° الی ۳۰-۵۷° وعرض آن از ۲۷° الی ۲۸°

مساحت بخش بطور تقریب ۸۰۰۰ کیلومتر مربع -

آب و هوا - هوای این بخش نسبت بموقعیت طبیعی آن متغیر قسمت میناب و حومه آن گرم و مرطوب حرارت متوسط سالیانه در تابستان ۴۰ درجه درزمستان ۲۰ الی ۲۵ درجه است وزش باد خاوری موسوم به باد لوار درتابستان خشك و گرم در زمستان موسوم به نعشی سرد و خشك است وزش آن در زمستان باعث تراکم ابر وریزش باران میشود .

بواسطه وفور آب و کثرت نخلستان و باغات پشه ومگس فراوان مخصوصاً در ماه های فروردین و اردیبهشت زیاد جز با پشه بند و یا دود نمودن اسباب آسایش فراهم نمیشود . در داخل نخلستانها رطوبت زیاد تر و انواع امراض از قبیل مالاریا . ذات الجنب و سستی اعصاب فراوان و خارج از نخلستان هوا نسبتاً بهتر و مبتلایان به امراض کمتر مشاهده میشوند . میزان باران سالیانه ۸ - تقریباً ۱۳ سانتیمتر است .

نظر باختلاف ارتفاع دهستان های رودان و رودخانه دز هوای آنان خشك و سالمتر از میناب میباشند .

آب مشروبی و مزروعی این بخش بطور کلی از رودخانه میناب است .

ارتفاعات ـ در این بخش چهار سلسله جبال دیده میشود .

۱ ـ سلسله کوه زندان امتداد آن شمال باختری و جنوب خاوری است که از کوهستان احمدی شروع دهستانهای رودخانه دژ و رودان در خاور و تنگ نیان و شمیلات در باختر سلسله نامبرده واقع از باختر میناب گذشته بارتفاعات بیابان متصل میشود .

قلل مهم این سلسله از شمال باختری عبارتند از قله کوه تیله بارتفاع ۱۷۰۰ متر و کوه سفید بارتفاع ۱٤۲۰ متر و قله کوه زندان بارتفاع ۱۰۱۱ متر معابر و شکافهای این سلسله از شمال باختری عبارتند از گردنه نیور گدار بین فاریاب و سرزه ـ گردنه سرخ بین رودان و شمیل ـ گردنه خاکی بین باغ سیسی و قراء شمالی میناب (شهزار) شکاف رودخانه میناب و گردنه پالائی بین راونك و سرنی .

۲ ـ از سلسله جبال اولیه در قسمت شمال گردنه نیور گدار رشتهٔ به طرف خاور ممتد بوسیله شکاف رودخانه دزدی از کوهستان ده کهان نو دز جدا می شود این کوهستان بین دهستان رودان و دهستان رودخانه واقع ارتفاع بلندترین قله آن در شمال رودان ۱۳۱۲ متر است معابر این کوهستان اولاً گردنه شوران در ارتفاع ۱۱۰۰ متر است بین رودان و رودخانه دژ از طریق رهدار .

ثانیاً معبر رودخانه دزدی است که بین رودان و کهنو واقع است .

۳ ـ ارتفاعات نودژ و ده کهان است که ابتدای آن از جلگه کردی کهنوج شروع شده در شمال قریه جغین تمام میشود دهستان منوجان از بخش کهنوج را از دهستان رودان جدا مینماید قلل آن از شمال بجنوب قله کوه گروم بارتفاع ۱۵٦۵ متر و آخرین قله آن در شمال جغین ۱۱۲۵ متر است معابر این کوهستان ۱ گردنه ده کهان بین رودان و رودبار ۲ گردنه نودژ بین رودان و منوجان .

٤ ـ از جنوب دهستان منوجان ارتفاعاتی بنام کوه تجدانو شروع شده بکوهستان بشاگرد متصل میشود قراء تجدانو ـ جغین ـ سرنی ـ کریان سندرك از بخش میناب در دامنه باختری این کوهستان واقع معابر قابل ذکری در این حدود نداشته تنها گردنه ده ریك است بین تجدانو و ده ریك .

رودخانه ـ رودخانه ایکه سه دهستان این بخش را مشروب مینماید رود میناب است که در هر یك از دهستان ها بنامی مخصوص نامیده میشود سرچشمه این رودخانه کوه شاه احمدی و کوهستان اسفندقه است که صد ها مسیر از ارتفاعات نامبرده در جلگه رودخانه دژ بهم متصل و در همین دهستان از سطح مسیر ها آب تراوش نموده قراء دهستان نامبرده را مشروب مازاد آب آن داخل تنگ کلاتو شده بطرف رودان سرازیر میشود در کهنو بالا (از قراء شمالی رودان) از کوهستان خارج قراء دهستان رودان را مشروب در وسط جلگه مسیر آن سنگستانی را تشکیل میدهد مجدداً در جنوب دهستان نامبرده آب از سطح آن تراوش و داخل تنگ میناب شده در نزدیکی قریه برینطین بارودخانه جغین که سرچشمه آن از کوهستان کوه شهری و منوجان است متصل رودخانه میناب را تشکیل در پانصد متری قلعه میناب از تنگ خارج بوسیله جویبار ها درداخل نخلستانهای مهم میناب پخش میشود مسیر آن از وسط نخلستانها عبور در حدود بندر کلاهی بدریا منتهی میشود .

جنگل ـ در تمام دره های کوهستان نامبرده اشجار گرمسیری از قبیل کهور ـ کنار ـ گز ـ کسرت ، غیره دیده میشود قسمت عمده جنگل در حدود

قسمت سیاسی

تاریخچه مختصر در باره میناب .

درازمنه قدیم میناب بنام هرمزویا هرمزد بوده اولین کسیکه از این
بندر در تواریخ صحبت میکند دریاسالار اسکندر است که بمنظور شناسائی
از سند تا خلیج فارس به امر اسکندر مقدونی آمده و او از زیبائی و طرز
معاملات این شهر با افریقا و هندوستان سخن میراند و مینویسد مراکز دریائی
شاه ایران در بندر سیراف و هرمزبوده است از نویسندگان قرون اسلامی یاقوت
حموی است که مدتی در میناب به تجارت کتب اشتغال داشته است ودر کتاب
معجم البلدان چنین مینگارد این شهر از زمان کیخسرو بدست امراء محلی اداره
میشود فقط هرساله باجی به پادشاه ایران میپرداختند و او از عدالت و دادخواهی
و کوشش آنان در آبادی تمجید مینماید و میگوید آب رودخانه و چشمه ها
بوسیله سدهای مصنوعی بمصرف زراعت میرسد واهالی عایدات سالیانه سرشاری
از زراعت دارند بعلاوه معاملات مروارید و اسب در این شهر خیلی رواج وتجارت
این دوقسمت با هند وچین برقرار و حکومت خود نیز در این دوماده تجارتی
بااهالی مشترك همیشه مقدار زیادی اسب در دست حکومت محلی پرورش میگردد

در سنه ٦٦٩ قمری لشگریان تاتار پس از تاخت و تاز در ایران از راه
کرمان بمنظور غارت اهالی میناب که در این وقت بواسطه دوری ثروتی داشته
اند به این قسمت حمله میکنند ولی حاکم آنزمان که امیر محمود نام داشته
است متهورانه در مقابل تاتار با استفاده از گرما که تاتار از آن عاجز بودند
عرض اندام و ناچار آنها تاب مقاومت نیاورده و فرار اختیار میکنند و امیر
نامبرده که علت عمده فتح را شدت گرما میداند مغرور نشده و میداند
که حریف تاتار در آتیه نخواهد شد از بندر هرمز بجزیره هرمز که در آنوقت
زرون نام داشته است منتقل میشود و برای اینکه از شر تاتار محفوظ باشد هر

هرمز از این بندر زیاد تمجید نموده و میگویند این بندر دارای چهل هزار
جمعیت و ابنیه و عمارات زیبا میباشد . ابن بطوطه که یکنفر از سیاحان
و نویسندگان قرن هشتم اسلامی است در سفر نامه خود در سنه ۷۳۲ هجری در
مسافرتی که باشاه هرمز بطرف بندر هرمز میکند از آن خرابه بیش نمی بیند
در زمان شاه عباس کبیر امام قلی خان والی فارس که ماموز اخراج پرتغالی ها
از جزیره هرمز بوده بدوا وارد میناب میشود و از آنجا به هرمز حمله مینماید

نادر شاه افشار که ماموریت تسخیر عمانات را داشته است بدوا وارد
میناب (افسانه درخت نور خلعت پوشن) میشود وگویا اهالی این ناحیه
سرپیچی میکنند لذا نادر شاه همه را سرکوبی و آنها فرار اختیار میکنند(اوله
های توپ نادر شاه در میناب دیده میشود) وبرای آباد کردن این ناحیه جماعتی
از بیابانی ورودانی و بشاگردی عده یزدی را برای زراعت و فلاحت و صناعت
بمیناب کوچ میدهد .

در دوره قاجاریه که اعراب عمان مذهب وهابی را قبول نمودند به غارت کشتی
های تجارتی واموال و کشتار مردمان پرداخته چون والی فارس حسنعلی میرزا
از جلوگیری دزدان دریائی عاجز بود قسمتی از سواحل ایران (بندر عباس
تاجاسك) راشصت سال هرساله مبلغ ۴۰۰۰ تومان ومقداری هدیه برای والی
فارس به سلطان مسقط اجاره میدهد وقریب یك قرن اعراب مسقط در این نواحی
حکومت داشته واز این تاریخ این ناحیه به میناب موسوم شده است خرابه های
شهر هرمز قدیم در نزدیك گرکن یافت میشود و این شهراز حدود ۱۰ کیلومتری
غربی جلرود هوونارنج فعلی تاخورچا خاو کرازوی فعلی امتداد داشته و
خورچاخاهم در قسمت جنوب خرزتیاب واقع شده است که به شهر هرمز قدیم
متصل بوده است .

نژاد - سکنه کارگر و زارع اغلب از نژاد اسود هستند که در زمان امراء هرمز و تسلط اعراب مسقط از زنگبار بعنوان بردگی آورده اند و کمی عرب و لارستانی مخلوط میباشد و طبقات برجسته واشراف از نژاد ایرانی بلوچ میباشند .

از طبقات زارعین آنهائیکه ورودشان به این منطقه از قدیم بوده بواسطه آمیزش به رنگ مخصوص در آمده ولی خواص عمومی نژاد اسود را که دارا بودن لبهای کلفت و بینی های پهن و ساق پای درشت و کف پای پر گوشت میباشند حفظ نموده اند .

اهالی اکثراً بی سواد تمدن متوسط و کم هوش اغلب در خانهای بدوی خود که از برگ خرما تهیه میکنند زندگی مینمایند .

تقسیمات اداری - بخش میناب از سه دهستان بشرح زیر تشکیل شده

۱ - دهستان حومه میناب - مرکز بخش و دهستان قصبه میناب واقع در مغرب تپه قلعه قدیمی دارای ادارات بخشداری - شعبه بانک ملی - فرهنگ ثبت اسناد - پادگان نظامی - مرکز گروهان امنیه - پست و تلفن دو دبستان پسران و دختران تعداد مجموع نفوس این دهستان ۲۴۹۰۰ نفر .

قراء حومه بشعاع ۸ الی ۱۲ کیلومتر قصبه میناب واقع کلیه قراء و نخلستان ها بهم متصل است .

قراء معتبر آن عبارتند از شهوار ۱۰۰۰ نفر - بهمنی - ۵۰۰ نفر - حکمی ۵۰۰ نفر - مهرگان ۷۵۰ نفر - گورزانك ۳۰۰ نفر - شیخ آباد ۲۰۰ نفر - تنبك ۵۰۰ نفر - دهو - ۷۰۰ نفر - حاجی اباد ۳۰۰ نفر -

۲ - دهستان رودان - دهستان رودان در ۳۰ کیلومتری شمال قلعه میناب واقع مرکز دهستان قلعه ده برز قراء معتبر آن معزآباد - قلعه خراجی - بیکا و فاریاب است .

مجموع نفوس این دهستان ۹۷۰۸ نفر است .

۳ - دهستان رودخانه دز - در ۴۰ کیلومتری شمال دهستان رودان - مرکز دهستان قلعه مظفر آباد قراء معتبر آن نور آباد - عزیز آباد - راوران - و باغ نرگس است .

مجموع نفوس این دهستان ۶۰۷۸ .

قسمت اقتصادی

ثروت - دارائی این بخش در سال ۱۳۱۹ بالغ بر ۹۱۰۰۰۰۰ ریال بود که ۷۷۰۰۰۰ ریال آن متعلق به اوقاف بوده است .

ولی با وجود استعداد فوق العاده که در زراعت این بخش یافت میشود دارائی این بخش کم میباشد و اگر اقدامات لازمه برای کشاورزی این بخش بشود بمراتب به دارائی آن اضافه خواهد شد اهالی بطور کلی فقیر و بی چیز میباشند

تجارت - تجارت در این بخش بواسطه موقعیتی که داراست نسبتاً زیاد و دارای همه گونه تجارت داخلی و خارجی و معاملات مرزی است صادرات آن بشرح زیر است -

خرما - مرکبات - ظروف سفالین - چوب نخل که محل فروش آنها بندر عباس و جزایر واغلب بنادر ایران بوده و بعضی هم بعنوان معاملات مرزی بعمانات حمل میشود .

خارك (خرمای مخصوص) که هرسال مقدار ۲۵۰۰۰۰ کیلو در کیسه های ۸۵ کیلوئی و مری ز بطور کم به هندوستان حمل میشود بالاخره میزان صادرات آن ۱۷۵۵ تن به ارزش ۳۴۲۲۰۰۰ ریال که مرکب از انواع خشکبار و حبوبات و الیاف نباتی و غلات به استثناء گندم میزان واردات آن به ۲۹۱ تن به ارزش ۲۴۲۲۰۰۰ ریال که مرکب از انواع پارچهای مجاز - برنج و اسباب خرازی - و ریسمان پنبه میباشد بنام معاملات مرزی از هندوستان وارد میشود واردات پس از ورود به گمرك تیاب داخل بخش شده بمصرف احتیاجات

صنعت - از دیرزمانی کارهای دستی و بافندگی دراین قسمت مخصوصاً میناب و حومه معمول بوده است صنایع این بخش بافندگی - چادر شب - لنگ و پارچه‌های نازك - ساختن اشیاء سفالین از قبیل کوزه آب لیوان قلیان و غیره و بافتن حصیر های فرش و پردهٔ ظریف میباشد که در روز های پنج شنبه در بازار میناب تجمع کرده و بمصرف فروش میرسانند .

زراعت - این منطقه برای همه گونه زراعت مستعد و اغلب محصولات مناطق حاره در این قسمت بعمل می‌آید زراعت با آب رودخانه و خیلی کم بطور دیمی عملی میشود برای پرورش اشجار - مرکبات و انبه هوا مساعد مخصوصاً درختهای کوچك‌بزرك - تنباکو و موز دراین ناحیه بطور خوبی بعمل می‌آید زراعت‌بخش خرما - خارك - لیمو - گندم - جو - ارزن - ماش - لوبیا - کنجد و سبزیجات مختلفه است .

حیوانات اهلی آن گاو - شتر - الاغ - بز - و طیور خانگی است حیوانات وحشی آن گراز - گرگ - روباه - شغال - طیور وحشی آن آهو بره کبك دراج بط و تیهو است مرغ مینا که دست آموز است مانند طوطی تقلید میکند در این منطقه فراوان ولی کم عمر است .

کان - چون اکتشافاتی بعمل نیامده نوع آن مبهم است

راهها -

۱ - راه نیمه شوسه میناب به بندر عباس از طریق گربند - جلابی - باغو (تعمیر لازم دارد)

۲ - راه نیمه شوسه میناب بـه کهنوج رود بر - از طریق گربند - گردنه سرخ - رودان - منوجان (این راه در سال ۱۳۲۰ به تشریق فرماندهی لشکر از طرف اهالی احداث شده ولی تعمیر لازم دارد .)

۳ - راه کاروانرو میناب - جاسك از طریق کوهستان (با هزینه مختصر نیمه شوسه میشود)

٤ - راه کاروانرو میناب - رودبار از طریق برینطین منوجان - ۳۰ کیلومتر اول این راه در داخل تنك رودخانه میناب است که چندین مرتبه از رود عبور مینماید در مواقع طغیان عبور مشکل گاهی غیر ممکن است .

۵ راه کاروانرو میناب رودخانه از طریق رودان و گردنه شوران .

بین کلیه قراء بخش راه مالرو موجود و اغلب از راههای جلگه رامیتوان با هزینه مختصری نیمه شوسه نمود .

بنادر - بنادر بخش در فصل ششم سواحل شرح داده خواهد شد .

قسمت نظامی

اهالی این بخش بطور عموم ورزیده و مخصوصاً برای راه پیمائی بسیار قابل و برای این کار میتوان گفت دارای اراده خیلی قوی میباشند هر مرد از دو تا پنج زن میگیرد و تعداد موالید زیاد ولی این قسمت ها بطور کلی دقیق آمار نشده است

بهداشت در این بخش میتوان گفت به صفر میرسد .

بطور عموم مردم مبتلا به تراخم و امراض مختلفه‌چشم میباشند تعداد کور زیادورویهمرفته‌مردم‌این‌بخش برای‌ملوانـی-جمازو‌پیاده‌نظام‌بسیارخوب‌میباشد.

دفاع منطقه حساس این بخش (دهستان) قلعه میناب محسوب میشود که در دامنه جنوبی رشته کوههای‌ساحلی قرار گرفته‌است میناب از نظر نظامی‌دارای همان اهمیت میباشد کـه بندر عباس داراست‌فقط فاقد راه ورودی‌بداخله فلات است یا در نظر گرفتن راه ارابه روی کـه اخیراً از شمیلات گـدار سرخ رودان کهنو میگذرد اگـر این راه شوسه بشود دارای همان اهمیت نظامی‌بندر

باب هرمز برای میناب هم همان اهمیت بندر عباس را دارد میناب بوسیله جزایر قشم وهرمزولارك پوشیده میشود و بوسیلهاین جزایردفاع میناب میسر میگردد از قلعه قدیمی میناب جزایر هرمز و قشم و لارك بخوبی دیده میشود در دست داشتن هرمز برای دفاع میناب در درجه اول اهمیت و در ثانی راه های ورودی بندر عباس ـ میناب و گدار سرخ باید مورد بررسی برای تشکیل نقاط اتکاء قرار گیرد همچنین راه جاسك ـ میناب نیز باید مورد بررسی قرار گیرد .

---

۱۶ ـ بخش جاسك (از شهرستان بندرعباس)

بخش جاسك محدود است از شمال به بخش میناب و رود یار از خاور به بخش ایرانشهر از باختر به باب هرمز از جنوب به دریای عمان .

طول جغرافیائی آن از ۵۷° الی ۵۹° و عرض آن از ۳۰' ۲۵° الی ۲۷° مساحت بخش بطور تقریب ۲۶۰۰۰ کیلومتر مربع .

نظر باینکه بخش جاسك از سه دهستان مهم جاسك ـ بیابان ـ بشاکرد تشکیل شده که از نقطه نظر طبیعی و سیاسی با هم اختلاف کلی دارند لذا قسمت های نامبرده از هر جهت جداگانه مورد بررسی قرار میدهیم .

دهستان حومه جاسك

این دهستان در کرانه بحر عمان واقع هوای آن گرم نظیر هوای بخش بندر عباس میباشد حرارت در هیچ موقع از ۳۰ درجه پائین نیامده در مواقع گرما (تیر و مرداد ماه) آب دریا ۳۵ درجه حرارت دارد .

آب مشروبی دهستان ازچاه است که در تمام نقاط بدست نیامده و بارندگی خیلی کم و گاهی چندسال متوالی باران نباریده

ارتفاعات ـ دامنه جنوبی کوهستان بشاکرد در این منطقه در موازات کرانه بفاصله از ۳ الی ۲۰ کیلومتری ساحل واقع ارتفاعات اولیه نسبتاً پست بتدریج مرتفعتر شده در ۵۰ الی ۷۰ کیلومتری شمال ساحل بکوههای معروف کوه آهن بارتفاع ۱۸۶۶ متر و کوه گرچون بارتفاع ۱۵۲٤ متر و گر کوه بارتفاع ۱۸۶۰ متر و کوه زنکیاك بارتفاع ۱۲۱۰ متر میرسد .

معابر ـ معابر کوهستانی آن از جاسك بطرف خاور عبارتند از ۱ معبر رودخانه جکی ۲ معبر رودخانه کابریك ۳ معبر رودخانه‌سدیچ ٤ معبر رودخانه رابچ که‌عموماً عمود بساحل بوده بین کرانه‌خاوری‌جاسك و بشاکرد واقع عبور از این معابر طویل نهایت سخت مخصوصاً در موقع طغیان رودخانها خیلی مشکل است بطور کلی جز کرانه کلیه راهها از گردنه های صعب العبور ودرهای تنك عبور مینماید.

رودخانه ـ رودخانهای مهم این دهستان از خاور به باختر عبارتند از رودخانه رابچ سرچشمه آن از کوهستان قنوج که پس از مشروب نمودن قراء بنت و قراء مجاور رودخانه در حدود کالك بدریا منتهی میشود .

۲ روخانه کابریك سرچشمه آن کوهستان مارز که پس از مشروب نمودن قراء مجاور رود در حدود گریشکین بدریا میریزد .

۳ رودخانه سدیچ سرچشمه آن کوهستان جنوبی ریمشك بوده در حدود گوهرت بدریا میرزد .

٤ رودخانه جکی سرچشمه آن کوهستان انگهران است که در حدود راس الجکین بدریا میریزد .

رودخانهای نامبرده عموماً از کوهستان بشاکرد سرچشمه گرفته اغلب اوقات دارای آب در موقع بارندگی و طغیان عبور از آنها مشکل از سیلاب آن اهالی نخلستانهای کرانه را مشروب مینمایند .

مرکز بخش جاسك بندر جاسك است که در دماغه کوچکی بنام راس الجاسك واقع فعلا از طریق خشکی جاده شوسه بآن مربوط نمیشود عمق آب درساحل آن نسبتاً زیاد کشتی های تجارتی در این بندر از بندرعباس نزدیکتر بساحل توقف مینمایند .

دارای فرودگاه هواپیمای پستی و مرکز بی سیم با موج ۲۱۰۰ میباشد.

این بندر نیز مانند بندر چاه بهار رو به آبادی است دارای ۱۶۵۰ نفر نفوس وادارات گمرك ـ بخشداری ـ پادگان وگروهان ژاندارمری است خط تلفن بین جاسك و چاه بهار موجود راههای آن عموماً مالرو میباشد .

محصول این منطقه خرما شغل عمده اهالی ماهی گیری است ارزاق مامورین و نفرات پادگان از بوشهر و بندر عباس تهیه میشود .

طایفه نوشیروانی که سابقاً اهمیت زیادتری داشتند دراین دهستان ساکن عموماً سنی بزبان بلوچی تکلم مینمایند .

۲ ـ دهستان بیابان

دهستان بیابان محدود است از شمال به بخش میناب از خاور به دهستان بشاکرد از جنوب به دهستان حومه جاسك از باختر به باب هرمز عرض این دهستان از ٤۰ الی ٦۰ کیلومتر و طول آن در حدود ۲۰۰ کیلومتر است .

وضعیت کلی ـ شامل یك جلگه کرانه و یك رشته کوهستان موازی با کرانه که گاهی این رشته به کرانه نزدیك و گاهی دور شده در نتیجه جلگه کرانه را کم و بیش عریض مینماید .

هوای این دهستان نظیر هوای دهستان حومه جاسك آب مشروبی آن منحصر به چاههای محدود است که در وسط نخلستانها به عمق سه الی ۸ متر احداث و آب اغلب آنها شور بوده گوارترین آب مشروبی در این منطقه آب باران است که در نخلستانهای عمیق تا چند ماه بعد از بارندگی نگاهداری میشود

ارتفاعات ـ دامنه باختری کوهستان بشاکرد دراین دهستان در موازات دریا بطور متوالی واقع و دارای دره های بسیار و ارتفاعات آن پرتگاهی

صعب العبور است مرتفعترین قلل کوههای آن عبارتند از کوه گواسمند بارتفاع ۶۰۰ متر و کوه کلات شیخان بارتفاع ۵۵۰ متر و کوه کاریا بارتفاع ۴۸۰ متر معابر کوهستانی منحصر دهستان بیابان معبر سرگز است که به بشاکرد منتهی میشود .

رودخانه ـ رودخانهای مهم این دهستان از شمال بجنوب .

۱ ـ رودخانه جوب محله سرچشمه آن کوهستان بشاکرد که پس از مشروب نمودن قراء سندرك و کریان در جوب محله از کوهستان خارج در حدود کرگان بدریا میریزد اغلب فصول در بعضی نقاط آن دارای آب شیرین فقط در تابستان بی آب است .

۲ ـ رودخانه گز سرچشمه آن کوهستان بشاکرد که پس از مشروب نمودن بعضی از قراء سرگز در حدود قریه گز از کوهستان خارج در جنوب بندر سیریك بدریا میریزد مشخصات آن نظیر رودخانه اولی است .

۳ ـ رودخانهای کوچك دیگر نیزدراین دهستان وجود دارد از قبیل رودخانه گرو و رود کنگان که طول آنها کم ولی در موقع بارندگی وطغیان قابل ملاحظه میباشد ازلحاظ کشاورزی رودخانه‌های بالا قابل استفاده بودآب آنها بمصرف آبیاری نخلستانها و زراعت میرسد .

کلیه سکنه اهالی بیابان از ۱۵۰۰۰ نفر تجاوز نه مینماید سکنه آن قسمتی بومی و قسمت عمده بلوچ میباشند .

اکثر سکنه طایفه طاهر زائی است این طایفه مردمانی جنگجو بوده حفاظت دهستان بآنان برگزار شده رؤسای این طایفه فعلا ۳ نفر بنام علی جلال نیکخواه وحسن افسری و دوست محمد یزدان پناه است قسمت شمال دهستان بیابان از حدود جنوبی میناب الی کوهستك بدهداری علی جلال از کوهستك الی گرو و بندران بدهداری حسن افسری و قسمت جنوب از گرو الی کوه

مبارك بدهداری دوست محمد میباشد رؤسای نامبرده دارای نفوذ فوق العاده افراد ایل مطیع آنان هستند .

شغل عمده طایفه طاهر زائی گله داری و خرده مالکی دارای چند قایق بادی نیزهستند که با عمانات رابطه داشته لوازمات مورد احتیاج وارد مینمایند

اهالی بومی به زراعت و ماهیگیری مشغولند مذهب اهالی بومی شیعه و بزبان فارسی متکلم و طایفه طاهر زائی سنی و بزبان بلوچی تکلم مینمایند

زراعت منطقه ـ گندم ـ زرت ـ ارزن ـ زراعت گندم و جو اغلب بطور دیمی است در صورت آمدن باران محصول آنها کافی و در صورت خشك سالی بایستی ازخارج تأمین نمایند نخلستانهای زیادی دارندکه در صورت بارندگی ثمره آن خوب و کافی است .

وسایل باربری آنان شتر و الاغ است الاغهای بیابان از لحاظ سرعت و جثه معروف میباشند .

قراء معتبر بیابان از شمال به جنوب عبارتند از کنار اسمعیل دارای ۵۰۰ نفر جمعیت در ۱۰ کیلومتری دریا واقع شغل عمده اهالی گله داری است .

کوهستك ـ در ساحل دریا واقع دارای ۴۰۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی ماهیگیری است .

بمانی ـ و قراء مجاور دارای نخلستانهای خوب مرکز دهداری نیکخواه در سه کیلومترخاوری کوهستك واقع شغل عمده اهالی گله‌داری و تربیت نخل است

گرو ـ در ۲۰ کیلومتری جنوبی کوهستك و یك کیلومتری دریا دارای ۶۰۰ نفر جمعیت مرکز دهداری حسن افسری شغل عمده اهالی ماهیگیری و زراعت د آب دستی و بافتن پارچهای نازك و چادر شب است .

بندر سیریك ـ بندر سیریك و قراء مجاور در مرکز بیابان در یك کیلو متری دریاواقع دارای نخلستان نسبتاً مهمی است مرکز بخشداری بیاباندارای ۱۳۹۶ نفر نفوس شغل عمده اهالی زراعت و صیادی است .

گز - در چهار کیلومتری خاوری بندر سیریك دارای ۵۰۰ نفر نفوس شغل عمده اهالی گله داری وزراعت است .

کرتان - در ۲۶ کیلومتری جنوب بندر سیریك سه کیلومتری دریا دارای ۱۵۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی زراعت است .

سیکوئی - ۲۰ کیلومتری دریا دارای ۲۵۰ نفر جمعیت شغل عمده اهالی تربیت نخل و زراعت است .

بنجی - در ۳۰ کیلومتری جنوب سیکوئی واقع دارای ۲۰۰ نفر جمعیت در دو کیلومتری دریا شغل عمده اهالی گله داری است .

کوه مبارك - در ۱۱ کیلومتری جنوب بنجی واقع آخرین قریه بیابان محسوب دارای ۱۳۰ نفر جمعیت است .

۳ - دهستان بشاکرد

مقدمه - بشاکرد ناحیه ایست کوهستانی واقع در قسمت جنوب شرقی کرمان و محدود بحدود زیر

از سمت شمال - رودبار - جازموریان - نواحی ایرانشهر

از سمت خاور - بمکران - از سمت جنوب به بیابان و جاسك - ازسمت باختر به میناب - منوجان - رودبار

مساحت دهستان بطور تقریب ۱۹۰۰۰ کیلومترمربع

وضعیت کلی - منطقه بشاکرد بکلی کوهستانی و از ۳ رشته کوهستان موازی تشکیل گردیده این ارتفاعات دارای شیب بسیار تندی میباشند . دردامنه این ارتفاعات قلل فرعی هم ملاحظه و مشاهده میشود . در وسط این ۳ رشته دره بسیار تنك و فشرده دیده میشود . اراضی این ناحیه کلیه کوهستانی نا صاف و دره های آن پر از نخل های کوتاه و آب شیرین میباشد .

ارتفاعات - بطوریکه ذکر شد این منطقه کوهستانی و از یك سلسله ارتفاعاتی تشکیل شده که بطور کلی مقسم آبهای است که بطرف جاز موریان و دریای عمان سرازیر میشوند ارتفاعات مهم این ناحیه از شمال به جنوب به شرح زیر است .

کوهستان مارز در جنوب خاوری کوه شهری مرتفعترین قله آن ۲۰۴۷ متر

کوهستان ریمشك در خاور کوهستان مارز مرتفعترین قله آن ۱۹۳۵ متر

کوهستان دراب سر وانگهران در خاور بیابان مرتفعترین قله آن ۲۰۷۴ متر .

کلیه این منطقه سنگی و ازجنس سنگهای دریائی است اکثر قسمت های کوهستانی با وجود سنگی بودن مشجر است در این کوهستان اشجار زیر دیده میشود - بادام جنگلی - کرت - مغیل بواسطه بارانهای دائمی دردامنه کوهستانها علف زار های بسیار خوب وجود دارد که بهترین مراتع محسوب میشود

در بین این ارتفاعات رشته دراب سر از رشته های دیگر مرتفعتر ولی قلل هر سه رشته غیر مشجر است .

رودخانه ها - دربشکرد دو رودخانه تشکیل میشود رودخانه جکی که که از دره های کوهستان انگهران تشکیل شده باسم رود جکی وارد دریا میشود - آب این رودخانه دائمی وشیرین ودرموقع طغیان قابل عبور نیست کف آن پوشیده از سنك در فصل کم آبی در تمام نقاط قابل عبور است . آب دره های شمالی کوهستان مارز بطرف جاز موریان سرازیر میشود .

هوا - هوای این منطقه نسبت به مکران و بیابان بسیار معتدل تر و بهمین مناسبت خرمای آن معروف است .

برف در این منطقه میبارد ولی باقی نمانده فوری آب میشود. معهذا باید در نظر داشت که بشاگرد منطقه گرمسیری محسوب میشود و نقاط زیر در تابستان بسیار خنك و ییلاق منطقه است بیورج - پشتکوه - در آب سر - مارز - ولی اهالی احتیاجی به ییلاق ندارند چه فقط از ته دره ها به راس ارتفاعات معینی تغیر مکان مینمایند گرچه فقط از لحاظ تهیه آب قدری تولید اشکال میشود

باران این منطقه زیاد و برئات هندوستان در این منطقه تأثیر کامل داشته در تابستان بارانهای آن شروع میشود

بارانها عموماً سیلابی است . در زمستان دره ها گرمسیر بسیار خوبی است .

سکنه - سکنه این نواحی در سوابق ایام درحدود ۵۰۰۰۰ نفر بوده است که قسمتی از آنها به کرانه عمانات متواری شده و فعلا بیش از ۲۰۰۰۰ نفر سکنه این منطقه را نبایستی محسوب داشت

سکنه این منطقه قسمتی بومی و قسمتی بلوچ میباشند سکنه بشاگرد شاید قدیمی ترین سکنه بلوچستان باشند رنگ آنها تیره و سطح فکر آنها خیلی عقب است اکثراً قوی بلند قد خوش هیکل میباشند . موالید این منطقه خیلی زیاد و امراض آن بسیار کم است اشخاص ۹۰ ساله در بین اهالی دیده میشود .

مذهب اهالی قسمتی شیعه اثنا عشری و قسمتی سنی میباشند ارتباط این دو باهم کم و هر یك از لحاظ مذهبی دارای مشایخ خاصی بوده علاقمند به اصول مذهبی خود میباشند

سن ازدواج دختر ها ۱۴ و یکی از عادات عجیبی که در بین طایفه ستوپیر که در نرك سکنی دارند تا چند سال قبل رواج داشت موضوع معاوضه زنها بود که با گرفتن سرانه تعویض مینمودند .

در سراسر بشاگرد لهجه های زیاد رواج دارد و حتی در قصبات نزدیك هم این اختلاف هویدا است مثلا چهار قصبچه بیزك - زنکیك - کامز بارسوند - زبانشان با سایر دهات اختلاف کلی دارد .

بشاگرد شامل ٤ ناحیه است که سکنه آنها تقریبا مساوی است .

۱ - سندرك در حدود ۱۵ قریه در مجاورت میناب که اهالی آن ییلاق و قشلاق نموده زیاد تر از سایر سکنه آن آمیزش مینمایند .

۲ - چکدان واقع در خاور بشاگرد که محل بایرو بسیار خشکی است دارای ۲٤ آبادی که برخی از آن در مجاورت جاسك قرار گرفته .

۳ - ناحیه انگهران مشتمل به ۱٤ قریه .

مارز شامل ۲۲ قریه مرکز آن ریشك که سایر قصبات متمدن تر محسوب میشوند .

وضعیت زندگانی اهالی - کلیه سکنه این منطقه در کپر (خانه چوبی) زندگانی مینمایند مرکز مهم بشاگرد انگهران میباشد که دارای ۲۰۰ خانوار سکنه میباشند .

زراعت - معیشت عمده اهالی قسمت زیاد با ارزن و ذرت و از حاصل احشام خود نیز کمکی به ارزاق آنها میشود .

مردم عموماً کمتر با هم مربوط بوده اشخاص بومی کاملا ساکت راحتی ... امنی ها قسمت عمده بوسیله بلوچ ها تهیه میشود طوایف مشهور - ایلات مشهور بشاگرد بشرح زیر است .

کوه شهری - پشتکوه سرهنك - پوم - دورك - سندرك - در میهن - داوری زنکیك - سروشت - انگهران - بیزك - بیورج - کامز - پارمند - دراب سر - مارز سرحدی - رمشك . -

زراعت و حشم داری - زراعت مقدار کمی گندم که تکافوی اهالی را نمی نماید - قسمت زیاد تر ذرت - ارزن .

بطور کلی چون زمین زراعتی این منطقه کم است لذا احتیاجات سکنه را بزحمت تامین مینماید .

خرمای منطقه خیلی خوب و زیاد است .

در این منطقه اهالی دارای مقدار زیادی بز و کمی گوسفند میباشند مراتع منشا کرد خیلی زیاد است ولی اهالی بواسطه فقر و بیچارگی دارای احشام کافی نیستند .

شتر وشتر جماز والاغ وسیله حمل ونقل این منطقه را تشکیل میدهد . حیوانات وحشی زیاد و شکار فراوان است .

کسب و کار اهالی - مردها عموماً کار فلاحتی و نگاهداری احشام را عهده دار ولی زنها کارهای ابریشم دوزی - حصیر بافی و کمک با مردها اهالی عموماً فقیر میباشند .

خطوط مواصلات - معابر این منطقه بواسطه کوهستانی بودن برای پیاده قابل استفاده ولی برای مالرو برخی از آنها قابل استفاده است

آثار قدیمه - در این منطقه دو قلعه انگهران و مارز است که تاریخ ساختمان آن از ۴۰۰ الی ۵۰۰ قبل تجاوز نمی نماید .

۱۷ - بخش جزایر (از شهرستان بندر عباس)

نسبت به جزایر خلیج که در کرانه‌های کرمان اهمیت بسیاری را دارا میباشند شرح مخصوصی درج نشده متمنی است برای شناسائی و بررسی این جزایر به جغرافیای مخصوص جزایر مراجعه فرمایند .

فصل پنجم

ایلات کرمان

ایلات و عشایر کرمان از نقطه نظر اقتصادی و نظامی دارای اهمیت است مخصوصا در قسمت اقتصادی کرمان رل مهمی را عهده دار میباشند محصول طبیعی آنان بمصرف صنایع اولیه کرمان میرسد (پشم گوسفند برای تهیه قالی و کرک بز بمصرف تهیه شال و پته دوزی)

محصولات لبنیات آن دست کمی از محصولات بالا نداشته همچنین محصولات مصنوعی آن قالی بافی و گلیم بافی ایلاتی است که علاوه از احتیاجات داخلی صادرات مهمی بداخله کشور دارد .

از نقطه نظر نظامی افراد ایلات بمراتب ورزیده تر و جابکتر از اهالی ده نشین و شهر نشین بوده عموما سربازان واحدهای سوار نظام لشگر کرمان از افراد ایلات است روح جنکجوئی و علاقه به محل نشو و نما بهترین وسیله تحریك آنان در دفاع از کرمان محسوب میشود .

اتحاد ایلاتی و تابعیت از دستورات روسای خود رضایت بخش آمیزش آنان با اهالی ده نشین و بومی کم نژاداً ایرانی و میتوان گفت کمتر از سایر ساکنین بخش دستخوش اختلاط واقع شده اند .

مهمان نوازی و دیانت و اطاعت امر از دولت از جمله محسنات ایلات کرمان است .

تعداد نفوس ایلات تقریبا ۵۰۰۰ نفر از چندین تیره وتامهای مختلف تشکیل شده لهجه آنان اکثر فارسی فقط سه چهار تیره بزبان ترکی مخلوط بفارسی تکلم مینمایند .

ایلات کرمان تا سالهای اخیر بطور کوچ تابستان در نقاط سردسیری و زمستان در گرمسیرات با حشم و دارائی خود کوچ در پناه چادر های سیاه زندگی میکردند از سال ۱۳۱۳ به بعد برحسب دستور دولت تخت قاپو شده در محل ییلاقی خود طبق نقشه ساختمانی بخشداران متجاور ازصد قریه جدید احداث و شروع به عمران آبادی نمودند ایلات مذکور در محل ییلاق تقریبا مجاور یکدیگر در دامنه و دره های کوهستان پاریز - کوه پنج - کوه چهل تن - کوه بیدخون - کوه شاه - کوه هزار کوهستان ساردوئیه که در بخشهای چهار گاه سیرجان - برد سیر - بافت و ساردوئیه واقع شده قشلاق آنان وسیعتر از ییلاق بوده برخی از ایلات تا حدود میناب تغییر مکان میدهند .

بمنظور شناسائی هریك از تیره های ایلات تعداد خانوار و محل ییلاق و قشلاق و مشخصات دیگر از کوهستان پاریز الی کوهستان ساردوئیه یکایك مورد بررسی قرار میدهیم .

نقشه پیوست با علائم مخصوص ییلاق و قشلاق نیز بمنظور راه نمائی میباشد .

۱ - آل سعیدی - ییلاق آل سعیدی در شمال قصبه پاریز در محل مرتفعی بنام سرگاو از سردسیرترین نقاط کوهستان پاریز واقع و قشلاق آنان در جلگه بین شهر بابك و پاریز سر چاههای مخصوص به ایل نامبرده است تعداد خانوار ۹۰ مذهب اسلام بزبان فارسی تکلم مینمایند .

شغل عمده گله داری و زراعت جزئی در املاك شخصی صنایع دستی قالی بافی است قالی های آل سعیدی خوش رنك و با دوام بوده خریدار خوبی دارد

۲ خراسانی - ایل خراسانی سابقاً ایل بزرگ بوده و بگرمسیرات کوچ مینموده ولی فعلا تغییر مکان عمده ننموده و به املاکی و زارعی مشغول میباشند گله گوسفند

وشترمختصری نیزدارند مسکن آنان قراء شمالی سیرجان قشلاق در حدود کویر سیرجان‌زبان فارسی مذهب‌شیعه تعداد خانوار تقریباً ۲۰۰ صنایع دستی قالی و گلیم‌بافی‌است .

۳ لری کوه پنجی - ییلاق ایل لری کوه پنجی دردامنه جنوبی و غربی کوه پنج و خانه سرخ الی سعادت آباد شغل عمده گله داری وزراعت دراملاك خود میباشد از کارهای برجسته ایل نامبرده پیوند اشجار کوهستانی (ارجن و بادام کوهی) کوهستان پاریز و کوه پنج میباشد که پس از تحمل زحمات و محافظت املاك بعضی از قسمتهای کوهستان نامبرده تبدیل به باغستان بادام شده در نتیجه سایر ایلات به آنها تاسی جسته‌مشغول پیوند زنی اشجار کوهستانها شده اند همچنین در سینه کوه پنج در زمینه‌های مساعد درخت رز بطور دیمی بعمل آورده اند که اکنون مبدل به تاکستان شده و عایدی خوبی برای صاحبان آن دارد‌تعداد ایل ۵۰۰ خانوار‌مذهب شیعه‌زبان فارسی رئیس ایل برادران امانی .

قشلاق ایل نامبرده مغرب کویر سیرجان حدود خیر آباد و کوهستان قترو میباشد .

٤ - بارچی ییلاق ایل بارچی دامنه شمالی کوهستان پاریز شغل عمده زراعت و گله داری تعداد ایل ۵۰ خانوار اکثراً متوطن فقط چند نفری ازجوانان بدون زن و بچه گله های گوسفند خود را به گرمسیر برده اوایل فروردین مراجعت مینمایند بقیه بزراعت و تربیت باغستان مشغول میباشند زبان فارسی مذهب شیعه‌رؤسای ایل فتح اله و فیض اله قشلاق در جنوب شرقی اسفندقه دامنه غربی کوه حیدری میباشد .

۵ - قرائی - ییلاق حدود تنگوئیه و چاه چوران - خانه سرخ شغل عمده گله و شتر داری و زراعت جزئی دراملاك شخصی و پیله وری بوده و صنایع دستی قالی بافی است قالی های قرائی از کلیه قالی های ایلاتی کرمان پست و

ارزان ترمیباشد تعداد ایل ۷۰۰ خانوار بعد از ایل افشار بزر کترین ایل‌محسوب بضاعت چندانی ندارند رؤسای ایل کربلائی علی امیری و رضای امیری است ایل نامبرده بیش از ده تیره بوده دو سه تیره بنام بیگلری و حیدری بزبان ترکی مخلوط بفارسی بقیه بفارسی تکلم مینمایند . قشلاق ایل جنوب گردنه‌چاه چغوك واقع در محور بندر عباس حوالی علی آباد ودر آگاه‌میباشد .

٦ - معصومی - ییلاق ایل در بخش بردسیر حدود چشمه سبز و چهل بید و شغل عمده گله داری و زراعت جزئی و پیله وری است تعداد ایل ۶۰ خانوار زبان فارسی مذهب شیعه رئیس ایل حسین شهاب الدین قشلاق در حدود اسفندقه میباشد .

۷ - شول - ییلاق ایل در بخش سیرجان حدود کهن شهر و ملك آباد شغل عمده گله داری و زراعت جزئی صنایع دستی قالی بافی - قالی شول از حیث نقش و دوام از قالیهای معروف ایلاتی است تعداد ایل ۲۰۰ خانوار زبان ترکی و عموما بزبان فارسی نیز آشنا بوده مذهب شیعه قشلاق حدود شرقی گردنه چاه چغوك

۸ بچاقچی - ایل بچاقچی از مهمترین ایلات کرمان افراد ایل زحمت کش و جنگجو بوده در صورت تعلیم و تربیت سربازان شجاع و بردبارمخصوصاً سوار نظام میتوان از آنان تشکیل داد . افراد سوار نظام واحدهای کرمان از ایل بچاقچی وایل افشار میباشد شغل عمده گله داری و زراعت کتیرا گیری یکی از کارهای عمده جوانان ایل محسوب اغلب‌مناطق کتیرا خیزرا از مالکین اجاره و محصول آنرا برداشت مینمایند زنان و دختران در بافتن قالی ایلاتی مهارت خوبی داشته قالیهای ایل بچاقچی از سایر قالیهای ایلاتی مرغوب تر و گرانتر است . ایل نامبرده بیش از ۱۰ تیره بنامهای مختلف بوده دو تیره از آنها بنام انکلو نوکی سوابق خوبی ندارند اغلب راه‌زنان و اشرار آن حدود

که بنام بچاقچی شناخته شده اند از این دو تیره میباشند تعداد ایل ۴۰۰ خانوار زبان ترکی (فارسی را نیز خوب میدانند) مذهب شیعه روسای ایل مرادخان شکوه و حسین خان اسفندیاری (شجاع السلطان) ییلاق حدود دبلور دو چهار گنبد است که از نقاط خوش آب و هوای بخش سیرجان محسوب شده قشلاق جنوب جلگه سیرجان و کوهستان عین البقر میباشد .

نگاهداری اسب بین خوانین ایل مرسوم ایلخی های مختصری در محل ییلاق چمن زارهای چهار گنبد و در قشلاق حدود کویر سیرجان مشاهده میشود

۹ غربا - ییلاق ایل در دامنه شمالی کوه چهل تن حدود قلعه سنگ واقع شغل عمده گله داری وزراعت در املاك خود صنایع گلیم بافی است . گله‌های ایل نامبرده بیشتر بز سفید بوده کرك آن خریدار خوبی دارد زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل تقریبا ۱۰۰ خانوار رئیس ایل کامران قشلاق حدود غربی کهنوج رودبار (از یوزه ده لران الی قوچ آباد) دامنه ارتفاعات کلوك میباشد .

۱۰ - بدوئی قلعه سنگی - ییلاق ایل حدود حاجی کاکا و قلعه سنگ در بخش بردسیر شغل عمده گله داری و زراعت جزئی در املاك خود صنایع گلیم بافی است ایل بدوئی از سه تیره بنام بدوئی عموئی بدوئی حاج کاکائی و بدوئی کوه پنجی است تعداد مجموع ایل تقریبا ۴۰۰ خانوار زبان فارسی مذهب شیعه قشلاق حدود شمالی رود آن و گدار شور میباشد .

۱۱ افشار - ایل تفرقه افشار از حیث تعداد از کلیه ایلات کرمان بیشتر است ولی در قسمت اتحاد ایلاتی و جنبه مالی خیلی عقب بیشتر خوانین و جوانان مبتلا باستعمال تریاك بوده و حاصل املاك خود را اغلب بطور سلف میفروشند در نتیجه اکثر بی بضاعت میباشند در صورتیکه بیست سال قبل دارای خوانین مهم از قبیل قنبرعلی خان و غیره بوده اتحاد ایلاتی قوی داشته اند .

ایل تفرقه افشار بیش از ۲۰ تیره بنامهای مختلف بوده عموما ترك زبان (فارسی را نیز بخوبی میدانند) هستند تعداد ایل ۲۲۰۰ خانوار مذهب شیعه ییلاق در بخش بافت حدود دهستان گوغر - دهستان فتح آباد - وجمیل آباد و دهستان حشون قشلاق آنان دشت ارزوئیه است . صنایع قالی بافی ولی از حیث ارزش پست تقریباً نظیر قالی های قرائی است از رؤسای ایل میتوان پسران شکوه السلطان و ناصر جهانشاهی را نامبرد

۲۲ گودری - ییلاق ایل حدود قلعه عسکر لاله زار بخش بردسیر بوده شغل عمده گله داری و شتر داری است نسبتاً ثروتمند بوسیله شترهای خود بین شهرستان هائیکه راه شوسه ندارد بارکشی مینمایند صنایع گلیم بافی است زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل تقریباً ۲۰ خانوار رئیس ایل حسین گودری قشلاق آنان حدود جنوبی جیرفت میباشد .

۳۳ چهال بارزی - ییلاق ایل دهستان بزنجان (بخش بافت) شغل عمده گله داری و شتر داری و زراعت جزئی در املاك خود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰ خانوار سرپرست محمد ناصری دهدار بزنجان و رجائی است قشلاق آنان جلگه کردی واقع در مغرب کهنوج رودبار است .

۱۴ الك - ییلاق ایل حدود دهستان گیسکان بخش بافت شغل عمده گله داری و زراعت و مخصوصاً ذغال سوزی است ذغال مصرفی شهر کرمان بیشتر بوسیله آنان تهیه میگردد - زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰ خانوار سرپرست طایفه شکراله و حمداله قشلاق آنان در حدود ارزوئیه میباشد .

۱۵ - قطب ییلاق ایل دامنه کوه هزار حدود شیرنك و چهار طاق شغل عمده گله داری و زراعت در املاك خود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۲۵ خانوار رئیس ایل نعمت اله قشلاق آنان حدود آب سه کوره جیرفت میباشد .

۱۶ - سلیمانی - ایل سلیمانی از مهمترین و با ثروت ترین ایلات کرمان محسوب اتحاد ایلاتی آنان نسبت برؤسای ایل و نسبت بهم قابل توجه شغل عمده آنها گله داری و زراعت در املاك شخصی است روغن و پشم گوسفند سلیمانی خوب و طالب زیادی دارد یکلاق حدود دهستان را بر بخش بافت امتداد رودخانه هلیل زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۵۰۰ خانوار رؤسای ایل گرامی کرامت وعطاالله قشلاق حوالی کهنوج رودبار وسر گریچ گاهی نیز برای بهارچری به حدود جغین میروند .

۱۷ لری اسفندقه - از جمله مشخصات ایل لری اسفندقه سفید چهره و چشم های آبی است که با سایر ایلات مجاور کاملا مشخص افراد ایل با هوش واستعداد شغل عمده گله داری مهم و مرتب وزراعت در املاك شخصی واقع در اسفندقه صنایع چادر شب بافی است که در نوع خود ممتاز و پر قیمت است اتحاد ایلاتی کاملا خوب نسبت برئیس طایفه صمیمی زبان فارسی مذهب شیعه دیانت خوب تعداد ایل ۲۵۰ خانوار رئیس ایل قاسم شمس الدین قشلاق دشت آب بید واقع در جنوب اسفندقه .

۱۸ راینی - یکلاق حدود کوهستان چشمه نعمت شغل عمده گله داری صنایع قالی بافی قالی های راینی از حیث ظرافت و نقش از بهترین قالی های ایلاتی و خریدار خوبی دارد عموماً خرده مالك زراعت جزئی در املاك شخصی زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۳۰۰ خانوار رئیس ایل شیرعلی خان قشلاق آنان در حدود دهستان رودخانه دز بخش میناب است .

۱۹ قتلو - یکلاق حدود دراز بخش بافت شغل عمده گله داری وزراعت در املاك شخصی صنایع قالی بافی قالی های قتلو از حیث نقش و دوام از قالی های خوب بشمار میرود زبان فارسی مذهب شیعه تعداد ایل ۱۵۰ خانوار رئیس طایفه سلاجقه قشلاق آنان قسمت شمال اسفندقه امتداد رودخانه هلیل میباشد .

۲۰ ایلات ساردوئیه - در بخش ساردوئیه ایلات متعدد و کوچکی سکنی دارند محل یکلاق کوهستان ساردوئیه و بحراسمان شغل عمده گله داری و کرایه کشی بین کرمان و گرمسیر وزراعت در املاك شخصی صنایع چادر شب بافی است که در نوع خود ممتاز است زبان فارسی مذهب شیعه تعداد مجموع ایلات تقریباً ۶۰۰ خانوار قشلاق قسمت شمالی و مرکزی جلگه جیرفت میباشد.

۲۱ — طایفه طاهرزائی - از جمله طوایف بلوچستان که از زمان قدیم بناحیه بیابان جزو بخش جاسك (از کنار اسمعیل الی کوه مبارك) کوچانده شده بیش از هزار خانوار مسکن دائمی دهستان بیابان مشخصات این طایفه قد بلند سفید چهره که از اهالی سواحل جنوب کاملا تمیز داده میشود عموما جنگجو و سلحشور میباشند بین خود به سه گروه به سرپرستی سه نفر از خوانین تقسیم شده اند . قسمت اول منطقه شمالی بیابان از کنار اسمعیل الی زیارت به سرپرستی علی جلال ثانیاً از زیارت الی گرو و طاهروئیه به سرپرستی حسن یسار محمد افسری ثالثاً قسمت جنوب بیابان از سیریك الی کوه مبارك بسرپرستی دوست محمد یزدان پناه که هر سه نفر دارای نفوذ فوق العاده بوده دهداری بیابان وحفاظت منطقه نیز (باستثنای پاسگاههای امنیه و گمرك در سواحل) بدانها محول شده شغل عمده طایفه گله داری گاو داری و زراعت و تربیت نخل ضمنا بوسیله گرجی های بادی خود از امانات اجناس لازم وارد مینمایند (اغلب بطور قاچاق) یکلاق وقشلاق در داخل منطقه بدین نحو که در فصل بهار (از اسفند الی خرداد) گاو گوسفند های خودرا به دامنه و دره های کوهستان بشاگرد و مجاور منطقه خود حدود تلنك سندرك - کریان برده در پائیز زمستان به حدود کرانه بر میگردانند اغلب از آنان در محل دائمی خود سکنی دارند زبان بلوچی (فارسی نیز میدانند) مذهب سنت پوشاك مردان بلوچی وزنان با پیراهن عربی و برقه میباشند.

۲۲ طایفه نوشیروانی - این طایفه نیز بلوچ بوده از کوه مبارك الی جاسك و گیسکان جکین (۵۰ کیلومتری شرقی جاسك) ساحل دریای عمان موطن

میباشند سابقا اهمیت بیشتری داشته سرقبیله آنان برکت خان بیابانی بوده که بعد از گرفتاری و فوت او اغلب متواری شده و اهمیت خود را از دست داده‌اند بیشتر آنها به عمانات مهاجرت بقیه بزراعت و گله داری جزئی مشغول میباشند فعلا نیز بین طوایف ساکن عمان و ایران باکرجی های بادی بطور قاچاق رابطه برقرار و اغلب اسلحه اشرار بشاکردی را آنان وارد مینمایند تعداد خانوار تقریبا مساوی طاهرزائی زبان بلوچی و مذهب آنها سنی است .

علاوه از ایلات و طوایف نامبرده بالا تیره های متعددی نیز که تعداد خانوار آنها کم بوده در نقاط‌مختلفه کرمان پراکنده میباشند که مختصراً اسامی آنها و تعداد خانوار بطور تقریب و محل سکونت ذیلا شرح داده میشود .

شماره ردیف	اسم ایل	تعداد خانوار	محل سکونت
۱	سیاه جل	۸۰	بردسیر
۲	عسگرمیرخانی	۲۰	بردسیر
۳	زلاله	۱۰	بردسیر
٤	قماچاتی	۱۵	بردسیر
۵	لغو	۱۰۰	بردسیر
٦	سرخی عرب خان	۱۰۰	بردسیر
۷	مصطفائی	۱۰	بردسیر
۸	سر گداری	۲۰	بردسیر
۹	مزناك	۵۰	بردسیر
۱۰	پشت کوهی	۸۰	بردسیر
۱۱	میرجیبی	۲۵	بردسیر
۱۲	نوشادی	۵۰	بردسیر
۱۳	یعقوبی	۱۰	بردسیر
۱٤	حافظی	۳۰	بردسیر

شماره ردیف	اسم ایل و تیره	تعداد خانوار	محل سکونت
۱۵	احمد نظری	۲۰	بردسیر
۱٦	بلوچ متفرقه	۲۰۰	بردسیر
۱۷	ایلاقی	۵۰	بردسیر
۱۸	کوه سفیدی	۷۰	بردسیر
۱۹	کشیتی	۵۰	قشلاق کشیت یکلاق کوک
۲۰	بلوچ آبدرغی	٤۰	شهداد
۲۱	ارشلو	۵۰	دهستان بلورد
۲۲	کمالی	—	شهداد
۲۳	میرزاخونه	—	»
۲٤	افغانی	—	»
۲۵	میرخراسانی	—	»
۲٦	محمد رضاخانی	—	»
۲۷	شمنوئی	۲۰۰	رودبار
۲۸	دینادبر	۱۵۰	رودبار
۲۹	تادوئی	۱۵۰	»
۳۰	آب سردوئی	۲۰۰	»
۳۱	خراسانی	۳۰	رفسنجان
۳۲	بلوچ	۳۰	»
۳۳	حوت	۲۰۰	آهن علی رودبار

فصل ششم

وضعیت کرانهای منطقهٔ کرمان از بندر عباس الی جاسک

۱ - مقدمه - منطقه کرمان دارای ۴۷۰ کیلومتر کرانه است که برای آشنائی کامل به وضعیت این کرانه‌ها مشخصات آنرا مورد بررسی قرار میدهیم .

اراضی کرانه دامنه ارتفاعات و چین خوردگیهای فلات ایران بوده این چین خوردگی بواسطه فرورفتگی تنگه هرمز فلات ایران از ارتفاعات عمان جدا جزایر (قشم - هرمز - لارك - هنگام) در مدخل تنگه واقع جنس اراضی کرانه عموماً از مواد رسوبی و زمینهای پست وتپه های شنی تشکیل یافته فقط در بعضی نقاط مانند حدود خانه سرخ باختر بندر عباس و کوهستان بنجی در کرانه بیابان دارای ارتفاعات متوسطی است که مربوط بعهد قدیم شاید عهد اول باشد زیرا جزایر هرمز که دنباله همین ارتفاعات است دارای کان خاك سرخ بوده وجود این کان قدمت ویرا ثابت مینماید .

۲ - آب و هوا - آب و هوا بحری (گرم و مرطوب) زمستانهای کوتاه (بهمن ماه) و تابستانهای بلند (از فروردین الی آبان) وجود کوهستانهای مرتفع در شمال و خاور کرانه مانع وزش باد شمالی بوده و وزش باد های جنوب باختری که سمت وزیدنش از عربستان است بخارات را در خود جزب و مقدار باران را بحدی کم نموده که در بعضی سالها بکلی بی باران و درسال های بارانی هم خیلی کم تقریباً ۱۶ سانتیمتر بدین علت اراضی عاری از نباتات و فقط در بعضی نقاط که در مسیر رود خانها واقع و یا خط القعر درها است اشجار گرمسیری از قبیل گز - کهور - کنار و غیره دیده میشود

تمام نقاط کرانه گرمسیر کامل بوده در هیچ موقع درجه حرارت از ۳۰ پائین نیامده تابستان در سایه به ۵۲ درجه رسیده است در مواقع گرما (ماه های تیر و مرداد) آب دریا در حدود ۳۵ درجه حرارت دارد .

آب مشروبی در طول کرانه باستثنای میناب عموماً از چاه بوده اغلب کمی شور میباشد بدین علت در اغلب قراء مهم کرانه حوضهائی سرپوشیده بنام (برکه) وجود دارد که در مواقع بارندگی از آب باران پر و مورد استفاده اهالی واقع میگردد .

۳ ارتفاعات - گرچه ارتفاعات کرانه در بخشهای بندر عباس و میناب - جاسك شرح داده شد ولی بمنظور شناسائی کامل به کرانه این منطقه اسامی و ارتفاع قلل آخرین رشته کوههای کرانه و مسافت هر یك را تا کرانه بترتیب از خمیر الی حدود رود خانه سدیج خاور جاسك شرح میدهیم .

کوه خمیر در شمال قریه خمیر بارتفاع ۴۵ متر مسافت تا کرانه ۵ کیلومتر .

کوه چاهو - در شمال خانه سرخ بارتفاع ۵۰۰ متر مسافت تا کرانه ۱۰ کیلومتر .

درشمال بندرعباس بین کرانه وجلگه ایسین تپه ماهورهائی دیده میشود که بلند ترین نقطه آن ۲۰۰ متر است .

ازبندر عباس الی میناب ارتفاعات در ۴۰ کیلومتری کرانه واقع وسیعترین اراضی بدون عارضه کرانه محسوب اولین قلل کوهستان از باختر به خاور عبارتند از کوه نمك بارتفاع ۱۰۵۲ متر قله مهم کشکو بارتفاع ۲۵۰۲ متر و کوه نیان بارتفاع ۱۸۴۶ متر

از این قسمت به بعد جهت ارتفاعات شمالی جنوبی در موازات کرانه است قلل مشخص آن از شمال بجنوب قله کوه زندان بارتفاع ۱۲۸۶ متر بین قراء شمالی میناب (حدود گربند وشمیل) و رودان واقع .

کوه خاکی - در جنوب کوه زندان بارتفاع ۴۵۰ متر .

کوه کوگر - بارتفاع ۳۲۰ متر بین قراء جنوبی میناب و جلگه راونك مسافت از قله بکرانه ۲۵ کیلومتر است .

تل سیاه - بارتفاع ۱۲۰ متر بین گورانی و کریان .

کوه میخ ریکو و کوه رورق - بارتفاع ۲۱۸ و ۲۱۲ متر بین جاجکه تلنگ و کوهستك مسافت تا کرانه ۱۰ کیلومتر .

کوه قلعه شادآب - بارتفاع ۲۲۰ متر .

کوه گواسمند - بارتفاع ۲۸۰ متر در ۱۵ کیلومتری کرانه .

کوه لك - بارتفاع ۲۷۰ متر بین کرانه و کنار جو - ۲/۵ کیلومتر کرانه .

کوه زیارت - بارتفاع ۲۷۰ متر بین زیارت و دو در - ۳ کیلومتری کرانه

کوه بند مسکی - بارتفاع ۳۳۰ متر بین بندران و بند گرمان ٤ کیلومتری کرانه .

کوه تغیرو - بارتفاع ۳۲۰ متر ۷٫۵ کیلومتری کرانه .

کوه خواجه کمال - بارتفاع ۳۱۵ متر ۷/۵ کیلومتری کرانه

کوه رومیرك - بارتفاع ۲۳۲ متر - ۸ کیلومتری کرانه خاور بندر سیریك .

کوه در زیارت - بارتفاع ۲۵۰ متر - ۱۳ کیلومتری کرانه بین میشی و مهمانی .

کوه بالائی - بارتفاع ۱۷۰ متر - ۱۵ کیلومتری کرانه جنوب تنك سرزه

کوه نمردی - بارتفاع ۱۵۰ متر - ۱۵ کیلومتری کرانه شمال تنك هیوه

پلا کوه - بارتفاع ۱۶۰ متر - ۱٤ کیلومتری کرانه خور سیکوئی .

کوه کاریا - بارتفاع ۳۱۵ متر - ۷ کیلومتری کرانه

کوه کوئین - بارتفاع ۱۷۳ متر - ۳ کیلومتری کرانه .

کوه راس‌البشر - بارتفاع ۱۷۰ متر در کرانه واقع است .

کوه سفید - بارتفاع ۱۸۰ متر - ۲ کیلومتری کرانه .

کوه مبارك - بارتفاع ۱۰۰ متر - ۵۰۰ متری کرانه (تپه منفردی است در کرانه آخرین رشته ارتفاعات در ٤ کیلومتری کرانه واقع است) .

کوه زیر کوه - بارتفاع ۱۶۰ متر - ۵ کیلومتری کرانه .

کوه جکین - بارتفاع ٤۹۷ متر - ۱۰ کیلومتری کرانه شمال جاسک قدیم .

کوه هوشدان - بارتفاع ۵۲٤ متر - ٦ کیلومتری کرانه (۲۳ کیلومتری خاوری جاسك) .

کوه کارکبن - بارتفاع ٤٤۵ متر - ۹ کیلومتری کرانه (در شمال شهر نو)

کوه سنگای - بارتفاع ۲۵۰ متر - ۱۸ کیلومتری کرانه (بین رودخانه جاگین و کابریك) .

کوه لنگری - بارتفاع ٦۵۲ متر - ۲۵/۵ کیلومتری کرانه (بین رودخانه کابریك و سدیج

تل گهرت - بارتفاع ۱۰٦ متر - ٤/۳ کیلومتری کرانه (جنوب قریه گهرت) .

نتیجه - جاجکه کرانه در اثر دور و نزدیك شدن ارتقاعات کم و بیش عریض میشود و عریض ترین قسمت بین بندر عباس میناب و نزدیکترین نقاط ارتفاعات به کرانه بین کوهستك و بندران میباشد .

۴ - رودخانها - با اینکه رودخانهای کرانه در بخشهای بندر عباس - میناب - جاسك شرح داده شد برای تکمیل شناسائی کرانه مصب کلیه رودخانهائیکه به کرانه منتهی میشود از بندر عباس الی خاور جاسك شرح میدهیم -

رودخانه مهران - ۲۰ کیلومتری باختر خمیر در ۴ کیلومتری خاور بیرکوه بدریا منتهی میشود .

رودخانه کل (گر) طویل ترین رودهای بخش بندر عباس است در سه کیلومتری خاوری پل بدریا منتهی میشود .

رودخانه خرگو - ۵ کیلومتری خاوری بستانه (فقط در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه کلاتو - ۲ کیلومتری باختری سورو (فقط در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه شور - ۱۳ کیلومیری خاوری بندر عباس (مشخصات آن درقسمت طبیعی بخش بندر عباس شرح داده شده .

رودخانه جلابی - ۵ کیلومتری خاور گولقان از چندین مسیل بدریا منتهی میشود .

رودخانه حسن لنگی - ۸ کیلومتری خاور رودخانه جلابی از چندین مسیل بدریا منتهی میشود .

رودخانه نمکی - ۵ کیلومتری شمال باختری خورتیاب (در موقع بارندگی دارای آب است .

رودخانه میناب - ۳/۵ کیلومتری جنوبی خورتیاب بخور کلاهی منتهی میشود (مهمترین رودخانه کرانه است در قسمت طبیعی بخش میناب شرح داده شده) .

رودخانه جوب محله - ۱/۵ کیلومتری جنوب گرگان (از ۱۳ کیلومتری کرانه دارای آب است)

رودخانه راوتن - ۲ کیلومتری کوهستك (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه کنارجو - ۴/۵ کیلومتری رودخانه راوتن (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رودخانه گرو - ۲ کیلومتری جنوب بندران (در موقع بارندگی دارای است) .

رود خانه گز - ۷ کیلومتری جنوب خور سیریك (مشخصات آن در بخش جاسك شرح داده شده) .

رود خانه هیره - ۴/۵ کیلومتری جنوب خور بالی (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رود خانه شیر آهن - ۱۲ کیلومتری جنوب خاوری کوه مبارك (در موقع بارندگی دارای آب است) .

رود خانه کنگان - ۵ کیلومتری جنوب رود شیر آهن (آب دائمی ندارد) .

رود خانه زیر کوه و بهمدی - ۱۸ کیلومتری جنوب خاوری رود کنگان (آب دائمی ندارد) .

رود خانه کویك - ۱۰ کیلومتری شمال جاسك (آب دائمی ندارد) .

رود خانه جگین - در خاور راس الجاکین .

رود خانه کابریك - ۲۰ کیلومتری رودخانه جگین .

رود خانه گهرت ۷ کیلومتری خاوری رودخانه کابریك .

۵ — خورها

خور عبارت از شیار دائمی است در کرانه که بوسیله آب دریا اشغال شده در موقع جزر و مد دریائی عمق آب آن تغییر مینماید در نتیجه قایقهای ۱۰ الی ۵۰ تنی با استفاده از مد دریا داخل خور ها شده پس از بارگیری خارج میکردند .

خور های قابل اهمیت از خمیر الی جاسك بشرح زیر میباشد .

ازخمیر الی حدود میناب خور قابل ذکری وجود نداشته تنها مسیر رودخنهای کل - خرگو - کلانو - شور - حلابی - حسن لنگی است که اجازه ورود قایق را برودخانه نمیدهند .

اولین خور در خاور رودخانه حسن لنگی خور گز ریز است که چندان مهم نبوده قایقهای صیادان گز ریزی از آن استفاده مینمایند .

خور کرگان — در خاور خور گز ریز واقع مشخصات آن نظیر خور گز ریز است .

خور نمکی - ۲ کیلومتری خاوری خور کرگان

خور کالناك - ۲ کیلومتری خاوری خور نمکی .

خور تیاب - ۱۶ کیلومتری جنوب خاوری قلعه میناب اهمیتش از سایر خور های حدود میناب بیشتر در حدود ۱۰ کیلومتر در خشکی پیشرفته بندر تیاب در اول خور واقع جهازات با استفاده از جزر و مد دریا داخل خور شده و از آن خارج میکردند سابقاً برای راهنمائی قایقها در داخل خور چوبهائی نصب شده بود فعلا چند چوب بیشتر وجود ندارد بعلاوه مقدار زیادی شن داخل خور را پر کرده که عبور قایقها بزحمت انجام میگیرد بدون ملاحان هرمزی و قشمی عبور جهازات غیر ممکن است این خور قابل است که دارای چند

چراغ دریائی باشد و با استفاده از شن کشها از پوشیدن خور جلوگیری کرد یقین است بعد از مرمت بر آبادی میناب و بندر تیاب اضافه خواهد شد .

خور مزدر — ۲/۵ کیلومتری جنوب خاوری خور تیاب واقع قابل اهمیت نیست .

خور کلاهی - ۲ کیلومتری جنوب خور مزدر واقع بندر کلاهی که ساکنین آن عموماً صیاد هستند در ساحل جنوبی خور و ۸ کیلومتری دریا واقع ماهی مصرفی میناب و قراء مجاور اکثراً از این بندر تأمین میشود .

خور نوبر — ٤ کیلومتری جنوبی خور کلاهی قابل اهمیت نیست .

خور پرواز - ۳ کیلومتری جنوبی خور نوبر واقع درموقع مد ۵ کیلومتر در کرانه پیش میرود .

خور چاخا — ٦ کیلومتری جنوبی خور پرواز واقع عرض خور درمصب آن بیش از ۳۰۰ متر نبوده ولی در کرانه وسیعتر بشکل دریاچه شده در نتیجه جزر و مد پر و خالی میشود شهر قدیم میناب (هرمزد) در کنار خور واقع که فعلا خرابهای آن باقی است پاسگاه ژاندارمری و پست گمرك در دماغه جنوبی مصب خور واقع است .

خور کرگان — ۵ کیلومتری جنوب خور چاخا واقع آبادی کرگان در کرانه شمالی خور ۲ کیلومتری دریا شغل ساکنین کرگان صیادی است رودخانه جوب محله در ۱/۵ کیلومتری خور بدریا منتهی در موقع مد اراضی بین خور و رودخانه همچنین اطراف قریه را آب فرا میگیرد .

خور چالاکی — ۲۰ کیلومتری جنوب خور کرگان و ۲ کیلومتری قریه کوهستك واقع رودخانه راوتین باین خور منتهی قابل اهمیت نیست .

خور کرپان – ۵ کیلومتری جنوبی خور چالاکی رودخانه کنار جو بدان منتهی قابل اهمیت نیست .

خور سیریك ۲۶ کیلومتری جنوبی خور کرپان قابل اهمیت قایقهای بظرفیت ۲۰ تن میتوانند داخل خور شوند .

نوخور – ۴ کیلومتری جنوبی خور سیریك قابل اهمیت نیست .

خور رودخانه گز – ۳ کیلومتری جنوبی نوخور در حقیقت مسیر رودخانه گز است در موقع مد تا ۶ کیلومتری دارای آب محل صید صیادان قراء سیریك محسوب میشود .

خور پاچر – ۲/۵ کیلومتری خور گز چندان اهمیتی ندارد .

از خور پاچر الی خور بالی ساحل دریا از جنگل درختهای موسوم به تمبر (حرا) پوشیده شده چندین خور با‌نامی زیر داخل جنگل میباشند از شمال بجنوب عبارتند از خور پاچر – نوخور – تفریر – نوبر – نوساز – آزینی – پاپك – سه خور اخیر قابل اهمیت بوده مخصوصاً قایقهای زیادی متعلق بقاچاقچیان داخل خورهای نامبرده شده در داخل جنگل پنهان میشوند .

خور بالی (گشاری) – ۱۵ کیلومتری جنوبی خور پاچر قابل اهمیت است .

خور کرتان – ۴/۵ کیلومتری خور بالی در حقیقت مسیر رودخانه هیوه است .

خور کوه مبارك – ۲۴ کیلومتری خور کرتان چندان قابل اهمیت نیست.

خور کنگان – ۲۵ کیلومتری خور کوه مبارك

خور جاسك – ۱۳ کیلومتری خور کنگان قابل اهمیت است .

خور شهر نو – ۲۲ کیلومتری جاسك قابل اهمیت است .

خور جاگین – ۴۰ کیلومتری خاوری خور جاسك رودخانه جاگین بدان منتهی میشود .

خور کابریك – ۲۰ کیلومتری خاوری خور جاگین رودخانه کابریك بدان منتهی میشود .

خور سادیچ – ۱۸ کیلومتری خاوری خور کابریك رودخانه سادیچ بدان منتهی میشود .

از حدود خور جاگین الی خور سادیچ کرانه از جنگل حرا پوشیده شده در داخل جنگل خورهای متعدد کوچکی واقع است که قایقهای قاچاقچیان از آن استفاده مینمایند .

۶ – عمق آب در کرانه – کرانه ماسه با شیب خیلی ملایم و متحدالشکل تشکیل در نتیجه عمق آن نیز تدریجی است کشتیهای بزرگ مجبورند دور از کرانه لنگر انداخته و محمولات آنان بوسیله قایق به کرانه حمل شود .

در غالب نقاط وضعیت طوری است که حتی قایقهای موتوری ۱۰ الی ۴۰ تن هم نمیتوانند بکرانه نزدیك شوند و مجبورند از قایقهای پاروئی کوچك استفاده نمایند .

عمق آب در نزدیکی کرانه (از ۱۰۰ الی ۳۰۰ متر (دو الی سه متر در (۱۰۰۰ الی ۲۰۰۰ متری) موقع مد ۷ الی ۱۰ متر بدیهی است در موقع جزر از اعماق نامبرده کم میشود .

سطح آب بطور کلی آرام تلاطم آن در سال چند ماه است که از آن
جمله [illegible] آبان است ارتفاع موج در بعضی نقاط به ۱/۵ متر میرسد

برای آشنائی کامل به اعماق دریا در کرانه متذکر میشود .

در تمام‌طول کرانه منطقه کرمان درخط هم عمق بوسیله عمق یابی‌دریائی تعیین شده منحنیات نامبرده با عمق ۱۵ و ۳۰ متر میباشد .

وضعیت‌نقاط مختلفه خط یکم (۱۵متر) نسبت بکرانه از خمیر الی‌ساحل رودخانه سدیچ را صورت زیر نشان میدهد .

نام محل واقع در کرانه	مسافت تا عمق ۱۵ متر	
کرانه بندر خمیر	۵۰۰۰	»
مصب رود خانه کل	۲۳۵۰	»
کرانه بستانه	۲۳۰۰	»
» خانه سرخ	۱۲۶۵	»
» گچین	۳۸۰۰	»
» سورو	۳۸۰۰	»
» بندر عباس	۶۳۲۵	»
» رودخانه شور	۶۴۰۰	»
» کولقان	۸۸۵۰	»
» خور نمکی	۴۵۵۰	»
» خور تیاب	۲۵۰۰	»
» خور کلاهی	۲۸۰۰	»
» کوهستك	۵۲۵۰	»
» زیارت	۲۸۰۰	»
» گرو	۴۰۰۰	»
» بندر سیریك	۴۶۰۰	»
» رودخانه گز	۳۵۰۰	»
» خور بالی	۱۵۰۰	»

نام محل واقعه در کرانه	مسافت تا عمق ۱۵ متر	
کرانه بریز	۵۷۵۰	»
» توجك	۵۰۰	»
» بنجی	۱۰۰۰	»
» کوه مبارك	۱۷۵۰	»
» کنگان	۲۸۰۰	»
» زیر کوه	۳۵۰۰	»
» جاسك قدیم	۶۳۵۰	»
» باختری دماغه جاسك	۱۵۰۰	»
» جنوب باختری جاسك	۱۶۶۵	»
» قریه لران	۱۰۰۰	»
» یك بیل	۵۰۰	»
» بهل	۱۰۰۰	»
» هوشدان	۲۳۰۰	»
» جاکین	۱۰۰۰	»
» کابریك	۵۵۰۰	»
» سدیچ	۶۷۰۰	»
» کهرت	۱۲۵۰۰	»

۷ بنادر و قراء واقعه در کرانه .

خمیر - در کرانه واقع سـکنین آن اغلب صیاد دارای پاسگاه ژاندارم چشمه آب گرمی دارد که برای امراض جلدی مفید است .

پل - ۱۷ کیلومتری خاوری خمیر در کرانه‌واقع شغل عمده اهالی صیادی و زراعت است .

گچین – ۲۰ کیلومتری خاوری پل شغل عمده اهالی صیادی است .

بستانه – ۱۸ کیلومتری خاوری گچین ۷۰ خانوار دارای پاسگاه ژاندارم شغل عمده اهالی صیادی و ملاحی است .

خرگان – ۱۲ کیلومتری خاوری بستانه ۱۶ خانوار شغل عمده اهالی صیادی .

چیجو – ۵ کیلومتری خاوری خرگان ۶ خانوار شغل عمده صیادی است .

بند مغیلی – ۲ کیلومتری خاوری چیجو بدون سکنی .

گلستان – ۱/۵ کیلومتری بندر مغیلی بدون سکنی .

سورو – ٥ر٥ کیلومتری گلستان ۳۰۰ خانوار ساکنین آن صیاد زارع و کاسب آب مشروبی آن از برکه است .

بندر عباس – در بخش حومه بندر عباس شرح داده شده .

نایبند – ۳ کیلومتری خاوری بندر مرکز پادگان نظامی است کنسرو سازی آن در کنار دریا واقع شغل عمده اهالی سبزیکاری است .

نخل ناخدا – ٥ر۲ کیلو متری خاوری نایبند ۱۰۰ خانوار شغل اهالی سبزیکاری وصیادی است .

کولقان – ۳۲ کیلومتری خاوری نخل ناخدا ٥ کیلومتری کرانه از ۱۷ نخلستان کوچك بنامهای مختلف تشکیل نفوس کلیه آن در حدود ۳۰ خانوار پاسگاه ژاندارمری و امتحان تلفن در نخلستان کوچکی بنام عبدالله شتر واقع شغل اهالی گله داری جزئی و کرایه کشی است آب مشروبی از چاه است .

کرگان – ۱۲ کیلومتری خاوری کولقان ٤ کیلومتری کرانه ۱۲ خانوار شغل اهالی صیادی است .

بندر تیاب – ۱۸ کیلومتری خاوری کرگان ۱٦ کیلومتری قلعه میناب ۱۰ کیلومتری کرانه اول خورتیاب ٦۰ خانوار جمعیت و بازار .

دارای پاسگاه – ژاندارمری – اداره گمرك – بوسیله تلفن با بندرعباس ومیناب ارتباط دارد . آب مشروبی اهالی ازدو آب انبار (برکه) است که بوسیله نهر چلو پر میشود . اراضی بین کرگان و تیاب در کرانه شور زار قابل عبور نبوده راه مالرو آن از طریق راه عباسی میناب و آبادی در دو است .

بندر کلاهی – ٦ کیلومتری جنوبی تیاب کنار خور کلاهی یا رود خانه میناب واقع ۱٤۰ خانوار شغل اهالی صیادی ماهی مصرفی بخش میناب اکثراً در این محل صید میشود آب مشروبی اهالی از قسراء کولق کاشی و مازیق تأمین میشود .

کرگان – ۲٤ کیلومتری جنوبی کلاهی ۵۰ خانوار شغل اهالی صیادی است در موقع مد آب دریا دورا دور آبادی را فرا میگیرد آب مشروبی اهالی در ۲/۵ کیلومتری شمال آبادی کنار دریا است که چاههائی بعمق تقریباً یك متر حفر نموده واستفاده مینمایند آب آن قدری شور است . اراضی بین کرگان و کلاهی باطلاقی است عبور مخصوصاً در موقع مد دریا غیر ممکن در جزر بلد محلی لازم است راه مالرو آن از طریق کولق کاشی و کنار گاوان و زیارت خضر است .

مغسان – ۱۰ کیلومتری جنوب کرگان و ۱۰ کیلومتری دریا در وسط تپه های شنی واقع شغل عمده اهالی شتر و گله داری است .

کوهستك – ۱۰ کیلومتری جنوبی مغسان کنار دریا نفوس آن ۹۲ خانوار شغل عمده اهالی صیادی است آب مشروبی آن آب چاه است دارای پاسگاه ژاندارمری است کرانه بین کوهستك و مغسان شنزار و بوته زار کوتاه است که

چراگاه خوبی برای گوسفنداست راه بین کوهستك مفسان از طریق گوار دو و کنگی است .

زیارت ۱۶ کیلومتری جنوبی کوهستك ۵۰۰ متری دریا ۳۲ خانوار شغل عمده اهالی گله داری است آب مشروبی آن از چاه است اراضی بین زیارت و کوهستك شنزار تطیر اراضی بین کوهتك مفسان است راه بین زیارت کوهستك از کرانه عبور مینمایند .

بندران - ۸ کیلومتری جنوبی زیارت ۱ کیلومتری دریا ۳۲ خانوار شغل عمده اهالی گله داری آب مشروبی از چاه است .

گرو - ۲/۵ کیلومتری جنوبی بندران ۸۰۰ متری دریا ۹۸ خانوار شغل عمده اهالی زراعت با آب چاه که با دست کشیده میشود و باقی پارچهای دارك و چادر شب در حدود بندران و گرو چندین نخلستان وجود دارد که اغلب بدون سکنی میباشند .

طاهروئیه ۴/۵ کیلومتری جنوبی گرو یك کیلومتری دریا ۲۰ خانوار شغل عمده اهالی زراعت و تربیت نخل است .

بیلائی (سیریك) - ۲/۵ کیلومتری طاهروئیه آخرین قریه قراء سیریك در کرانه بوده مرکز بخشداری نظامی بیابان و دسته ژاندارمری و اداره گمرك است .

سیریك تقریباً از ۳۰ نخلستان کوچك متصل بهم تشکیل شده مجموع نفوس آن ۲۷۰۰ نفر قراء مهم آن کردر - تم راهی - میشی - بیلائی است آب مشروبی از چاه زراعت دیمی سیلاب ارتفاعات در زیارت که در باختر قراء سیریك واقع است نخلستان آنرا مشروب مینماید

کارندهور - ۱۴ کیلومتری جنوب بیلائی و ۸ کیلومتری کرانه از ۵ نخلستان کوچك تشکیل شده دارای پاسگاه ژاندارمری و یك چاه آب شیرین است ۱۰ خانوار شغل عمده گله داری و زراعت جزئی است .

کهور چران - ۵ کیلومتری جنوبی کارندهور ۶/۵ کیلومتری [illegible] خانوار آب مشروبی آن یك چاه است .

گرتان - ۷/۵ کیلومتری جنوبی کهور چران ۵ کیلومتری کرانه ۸۰ خانوار شغل اهالی زراعت جزئی و صیادی است .

سورگی - ۲ کیلومتری جنوبی گرتان از ۳ نخلستان کوچك تشکیل شده ۷ خانوار شغل آنان کرایه کشی است .

سیکوئی - ۶ کیلومتری سورگی ۱۰ کیلومتر کرانه از چندین نخلستان تشکیل شده ۴۷ خانوار شغل عمده زراعت آب مشروبی از چاه است .

کوئی و بصره - ۴ کیلومتر سیکوئی خالی از سکنه .

کرکوشکی - ۶ کیلومتری کوئی ۶ خانوار آب مشروبی آب چاه است

شام شهر - ۴ کیلومتری کرکوشکی ۴ خانوار .

بریز - ۲ کیلومتری شام‌شهر ۳ کیلومتری دریا آب مشروبی چاه ۴۰ خانوار شغل اهالی زراعت جزئی .

کنی - ۹ کیلومتری بریز ۴ کیلومتری دریا ۴۷ خانوار دارای پاسگاه ژاندارمری شغل اهالی کرایه کشی است .

توجك - ۵ کیلومتری کنی ۲ کیلومتری دریا ۵ خانوار

سه راهگان - ۲ کیلومتری توجك ۲ کیلومتری دریا .

بنجی - ۸ کیلومتری سه راهگان ۳۷ خانوار دارای پاسگاه ژاندارمری و اداره گمرك شغل عمده ملاحی و زراعت جزئی .

کوه مبارك - ۱۱ کیلومتری بنجی ۳ کیلومتری دریا ۲۷ خانوار دارای پاسگاه ژاندار مری .

کنگان ـ ۹ کیلومتری جنوبی کوه مبارك .

جاسك قدیم ـ ۱۰ کیلومتری کنگان سابقاً اهمیت بیشتری داشته ۳۵ خانوار شغل عمده صیادی و ملاحی است .

جاسك ـ مرکز بخش جاسك است که در فصل چهارم شرح داده شده .

بهل ـ ۱۰ کیلومتری خاوری جاسك شغل عمده اهالی صیادی و زراعت جزئی است .

حوشدان ۸ کیلومتری خاوری بهل واقع است .

یکدار ـ ۲۰ کیلومتری خاوری حوشدان ۱۲ کیلومتری کرانه ۵۰ خانوار شغل عمده زراعت آب مشروبی چاه است

جگین ـ ۱۰ کیلومتری خاوری یکدار شغل عمده زراعت .

کابریك ـ ۲۵ کیلومتری خاوری جگین دارای نخلستان مهم است .

سدیج ـ ۲۲ کیلومتری خاوری کابریك در حدود آن چندین نخلستان واقع آب مشروبی از چاه است .

۸ـ وضعیت عمومی ـ بطور کلی قراء واقعه در کرانه و داخل بخش باستثنای میناب و توابع فاقد آب جاری بوده و تمام زراعت این حدود بوسیله آب چاه است که با گاو و یا دست کشیده میشود بدیهی است با آب دستی زراعت بی نهایت کم خواهد بود بطوریکه کفاف اهالی را نداده مجبورند کمبود ارزاق خود را از داخله کشور یا خارج تهیه نمایند نخلستانهای این حدود بطریق زیر احداث میشود . نهال خرما را در نقاط مناسب (محلیکه چاه حفر شده آب شیرین داشته باشد) قرص تا سه چهار سال بادست آب میدهند پس از آن دورا دور نخلستان را تقریبا بارتفاع ۲ـ۴ متر خاکریزی نموده (بازه) از یکطرف مجرائی

برای ورود سیلاب باز میگذارند در صورتیکه بارندگی بشود نخلستانها مشروب همچنین زراعت دیمی بعمل میاید در غیر این صورت بذر آنها بهدر رفته و نخلستان نیز ثمر نخواهد داد .

بنابراین وضع اقتصادی ساکنین کرانه بی نهایت بد روی اصل ضعف اقتصادی اغلب ساکنین کرانه مخصوصاً حدود جاسك و بیابان به عمانات مهاجرت نموده در کارگاهای صید مروارید مزدوری مینمایند بیشتر قراء بیابان که سابقاً اهمیت داشته فعلا بدون سکنی میباشند

۹ ـ عمران و آبادی ـ برای آبادی کرانه سه موضوع زیر را باید در نظر گرفت .

۱ ـ سد سازی ـ بطوریکه در قسمت رودخانه های کرانه شرح داده شد رودخانهای متعدد در کرانه وجود دارد که باشیب ملایمی بدریا منتهی میشوند عموما در طول خود از چندین تنك ومعبر عبور مینمایند که از نقطه نظر سد بندی بهترین موقعیت را داشته با هزینه مختصری در نقاط حساس رودخانها میتوان سد ایجاد نمود در این صورت سیلابهائیکه بدون فائده بدریا میریزد بمصرف آبیاری اراضی مرغوب و مستعد کرانه رسیده از همه گونه محصولات گرمسیری مخصوصا درختهای کائوچوئی میتوان حداکثر استفاده را برد در نتیجه کرانه بایر فعلی تبدیل به باغستان و مزارع خواهد گردید

۲ راه شوسه ـ در طول کرانه راه مالروی وجود دارد که باید مبدل بشوسه شود ایجاد چنین راه با مختصر هزینه صورت خواهد گرفت .

۳ ـ خطوط ارتباط ـ خط تلفن بندر عباس میناب باید به جاسك متصل شود که بندر عباس به جاسك و چاه بهار ارتباط داشته باشد .

فصل هشتم

جاد های مهم کرمان

بطور کلی محور های مهمی که در این منطقه فعلا وجود دارد بشرح زیر است .

۱ - محور - کرمان - سیرجان

۲ - محور - سیرجان - بندر عباس - که محور مهم بطرف دریا است .

۳ - محور - کرمان - بم - زاهدان - که یگانه محور ارتباطی با لشکر مکران محسوب میشود

٤ - محور کرمان - یزد که محور ارتباطی با لشکر خراسان از طریق - گلشن - فردوس است .

۵ - محور - کرمان - بافت که محور دیگری برای اتصال با محور بندر عباس است . (نیمه شوسه)

٦ - محور - کرمان - ساردوئیه (نیمه شوسه و از ساردوئیه به رودبار و میناب مالرو است) اینك بترتیب محورهای بالا را مورد بررسی قرارمیدهیم

نیمرخ محور - کرمان - سیرجان - بندر عباس - و یزد - کرمان - بم بمنظور مطالعه کای پیوست است .

۱ - محور کرمان - سیرجان

مقدمه - محور کرمان - سیرجان یگانه محوری است که مرز دریائی کرمان و سواحل آنرا بمرکز کشور متصل میسازد . اهمیت مخصوص این محور از لحاظ آنست که از سیرجن میگذرد .

سیرجان مرکز مواصلات فوق العاده مهمی است از این شهر محورهای متعددی خارج میشود کهمنطقه کرمان را بنقاط دیگر (شیراز - یزد - عباسی) متصل میسازد

وجود کاروانسراها وبناهای قدیمی در طول راه حاکی از اینست که این راه از قدیم مورد استفاده بوده است .

عملی که شاه عباس کبیر بر علیه پرتغالیها انجام داده از این محور بوده است در زمان جنك بین المللی نیز این راه مورد استفاده پلیس جنوب بوده ولی ساختمان اساسی آن در عصر حاضر بوسیله وزارت راه بعمل آمده .

مشخصات راه :

طول راه از کرمان به سیرجان (سعید آباد) ۱۸۵ کیلومتر

عرض ۷ - ۸ متر دو طرفه قابل عبور کامیونها .

شیب متغیر . پیچ راه فقط در گردنه ها تند است که از سرعت خود رو ها میکاهد.

این راه جز فصل زمستان که بعلت برف و کولاك در گردنه خانهسرخ بسته میشود در سایر فصول قابل عبور و مرور وسائط نقلیه است

راه از لحاظ جغرافیائی :

مسیرراه از کرمان بطرف مغرب سیر کرده و وارد جلگه میشود

آبادیهای متعدد کوچك در اطراف راهوجود دارند که هر کدام درحدود ۱۰ - ۱۲ خانوار میباشندپاین آبادیها از هیچ لحاظ قابل توجه نیستند مقدار آب این آبادیها کم است و محصول حتی باندازه کفاف گذران معیشت خودندارند ودر کیلومتر ۲۹ آبادی باغین واقع است .

باغین از لحاظ اینکه در سر سه راهی کرمان - یزد - عباسی - واقعشده قابل ملاحظه است .

این آبادی بادهات تابعه در حدود ۱۰۰۰ خانوار میباشند ۵۰۰۰ نفر جمعیت دارد .

در باغین سه کاروانسرا و ۲ مسجد موجود است .
آبادی مشجر و بزرگی است باغات زیاد دارد .
این آبادی ۶ رشته قنات دارد .

مسیر جاده که از باغین خارج میشود رو به جنوب غربی سیر و داخل ارتفاعات میشود پس از طی ۸ کیلومتر وارد گردنه دختر میشود گردنه در ارتفاعات کله گاو و خنه کوه واقع شده ارتفاعات مزبور عمود بجاده میباشد

وپس از آنکه جاده از ارتفاعات خانه کوه خارج شد باز ارتفاعات مجزا و تپه های منفردی در طرفین جاده در حدود ٤ کیلومتر مسیر جاده را متابعت میکنند مسیر این ارتفاعات بعضی موازی و بعضی عمود به محور جاده است بعد از آنکه تپه ها تمام شد راه داخل در جلگه میشود .

در ۳ کیلومتری جنوب ارتفاعات رودخانه لاله زار جاری است این رودخانه از کوه های لاله زار سرچشمه گرفته و بطرف مغرب سیر میکند از لحاظ مانع بودن بعلت نداشتن عرض و عمق کافی مورد اهمیت نیست ولی از لحاظ مشروب نمودن جلگه بردسیر قابل توجه است .

در کیلومتر ۵۰ آبادی مشیز واقع شده .

مشیز - مرکز بردسیر است .

بخش بردسیر ۲۹۵ پارچه آبادی و دارای ۳۰۰۰۰ نفر جمعیت است .

خود مشیز ۲۰۰ خانوار و ۶۰۰ نفر جمعیت دارد .

در مشیز از ادارات کشوری : بخشداری - نماینده فرهنگ - آمار دارائی شعبه راه - بهداری ویك صندوق پست وجود دارد .

آبادی مشیز از لحاظ وجود باغات زیاد و درخت و ۵ رشته قنات قابل ملاحظه میباشد .

در بخش بردسیر ٤ باب دبستان موجود است يك راه نیمه شوسه ازمشیز به طرف قنات سیر و قلعه عسگر میرود که ۸ ببافت وراین منتهی میشود

بعد از طی چند کیلومتر طرفین جاده تپه‌های خاکی زیادی وجود دارد که بموازات جاده کشیده شده پس از طی ٤٥ کیلومتر جاده داخل گردنه خانه‌سرخ میشود این گدار در زمستان بعلت برف و کولاك مسطور میشود و تا موقعیکه برای باز شدن گردنه اقدامی نگردیده عبور و مرور متوقف میشود .

ارتفاعات خانه سرخ در حدود ۱۲ کیلومتر ادامه دارد پس از آن راه از گردنه سرازیر میشود کم کم ارتفاعات از جاده دور شده و جاده داخل درجلگه سیرجان میگردد آبادیهای مهمی در مسیر راه نیست فقط آبادی حسین آباد و سعادت آباد است که دو آبادی چسبیده بهم و در حدود ۱۳۰ خانوار میباشند .
در کیلومتر ۱۸۵ به شهر سعید آباد میرسد .

سعید آباد : مرکز بخش سیرجان سعید آباد است .

سیرجان آبادی مهمی است از زمان قدیم قابل توجه بوده و مدتی شهر سیرجان پایتخت پادشاهان ساسانی بوده است

سیرجان از لحاظ مرکز مواصلاتی قابل اهمیت مخصوص است راههائیکه از این شهر خارج میشوند عبارتند از :

راه شوسه بندر عباس - راه نیمه شوسه نیریز راه‌بافت که بوسیله‌اهالی در اثر اجرای قانون عمران و آبادی کشور ساخته شده است راه نیمه شوسه رفسنجان که در دولت آباد يك راه جدا شده و به شهر بابك و شیراز میرود .

در سیرجان يك گاراژ و يك كارخانه تراش فلز وجود دارد .

از لحاظ مواضع نظامی

در این محور سه موضع دیده میشود .

موضع اول عبارتست از ارتفاعات مشرف بجلگه سیرجان

محسنات این موضع :

دارای دید و تیر بسیار عالی . دارای مواضع متعدد در عقب دارای عمق کافی است ، قابل عبور همه گونه وسائل است .

معایب :

دیدو تیر نزدیك ندارد . زیرا ارتفاعات کوچك در جلو موضع است . قابل دور زدن است ، آبادی و آب درپشت موضع وجود ندارد .

موضع دوم ارتفاعات خانه سرخ .

محسنات :

دیدو تیر کافی . عمق دارد . یکموضع در عقب دارد .

معایب :

قابل دورزدن و قابل عبور . امکان تهیه راه عرضی درپشت موضع نیست .

موضع سوم - ارتفاعات کله گاو مشرف به جلگه مشیز .

محسنات :

دارای میدان تیر و دید مناسب است . قابل دور زدن نیست .

امکان راه عرضی بعلت وجود جلگه در پشت موضع میسر است . یگانه موضعی است که آب دارد و برای زیست مناسب است .

معایب :

این موضع نزدیك به کرمان و ضمناً اگر بدست مهاجم افتاد دید و تیر روی جلگه کرمان دارد .

استفاده از منابع محلی

در طول راه کرمان - سیرجان جز از سه نقطه زیر استفاده از منابع محلی بعلت نبودن آبادیهای بزرك غیرمقدور است و باید تمام وسائل لازم جهت زیست واحدها از عقب تأمین گردد .

۱ - باغین - مازاد محصول گندم وجو در آبادیهای باغین ۱۳۰۰ خروار

گوسفند ۲۰۰۰ رأس

گاو ۱۵۰۰ رأس

هیزم و سوخت باندازه کافی . آب ٦ رشته قنات وسائل بار کشی زیاده بر احتیاجات اهالی نیست .

۲ - مشیز - گندم ۸۰۰ خروار

گوسفند ۱۰۰۰۰ رأس

گاو ۱۵۰۰ رأس

اسب فوق العاده کم است .

۳ - سیرجان - گندم ۱۰۰۰ خروار

گوسفند ۵۰۰۰۰ رأس

گاو ۱۰۰۰۰ رأس

شتر ۱۰۰۰ رأس

پنبه ۲۰۰ خروار

اسب خیلی کم فقط برای رفع احتیاج باربری اهالی موجود است .

خودرو باری ۰ دستگاه

سواری ۳ دستگاه

گاری ٤ اسبه یك عدد

نتیجه :

۱ - راه پیمائی بهتراست از نظر استتار در این راه شبانه انجام گیرد .

۲ - از لحاظ زیست و سکنی فقط در باغین و مشیز ممکن است واحدها در منزلگاه باشد در سایر نقاط عرض راه باید بترتیب اردوگاه زیست کنند .

۳ - از لحاظ استفاده از منابع محلی در باغین مشیز - سیرجان علیق و ارزاق و وسائل بارکشی ممکن است فراهم شود در سایر نقاط امکان استفاده از منابع محلی غیر مقدور است .

۴ - از لحاظ موضع ها با بررسی محسنات و معایب هر کدام از مواضع موضع سوم یعنی ارتفاعات مشرف به جلگه مشیز بهتر بنظر میرسد زیرا امکان زیست و تهیه تدارکات و مخصوصاً از لحاظ وجود آب در این منطقه میسر است موضع های ۱ و ۲ برای اجرای عمل تاخیری مناسب است .

باید در نظر داشت پس از سیرجان عمل مهمی نمیشود انجام داد زیرا مهاجم اگر بخواهد از محور های دیگر نفوذ خواهد کرد در اینجا باز باهمیت شهر سیرجان پی میبریم و باید از موضع های جلو سیرجان (در محور سیرجان - عباسی) برای دفاع سیرجان استفاده شود .

۲ - محور سیرجان - بندر عباس

ایجاد راهها بطور کلی یا از نظر بازرگانی است یا از نظر نظامی بطوری که از موقعیت بندرعباس ملاحظه میشود ایجاد محور بندرعباس سیرجان بهردو منظور بوده و سابقا این راه هم جنبه نظامی داشته وهم جنبه بازرگانی ولی اخیرا از اهمیت بازرگانی آن کاسته شده زیرا تاسیس خط آهن سرتاسری کشور تسهیلات زیادی در حمل مالالتجاره بداخله کشور نموده است که ما را از استفاده این راه جهت بازرگانی بینیاز نموده است .

باهمیتی که دریا در جنگهای امروزه دارد بندر عباس که بمنزله کلید خلیج فارس است دارای اهمیت نظامی و محوریکه بآن منتهی میشود شایان توجه غیر قابل انکاری است که لزوم شناسائی دقیق و عمیقی را در آن ایجاب مینماید .

۱ - وضع طبیعی راه - طول راه از سیرجان تا بندر عباس ۳۷۵ کیلومتر است دو طرفه بعرض ۸ متر قابل عبور کامیونهای بزرگ میباشد .

این محور از حیث ساختمان بدو قسمت متمایز تقسیم میشود .

الف - قسمت جلگه سیرجان که طول آن تقریباً ۱۰۰ کیلومتر وجزو منطقه سردسیر است .

ب - قسمت کوهستانی که طول آن تقریبا ۲۷۰ کیلومتر و جزو منطقه گرمسیر است .

در طول راه هیچگونه آبرو و پلی وجود نداشته بلکه آبروها در سطح جاده وعمود بر آن قرار گرفته در مواقع بارندگی و سیلابی ممکنست باعث خراب شدن جاده و عدم امکان عبور و مرور بشود .

مسیر راه - محور راه پس از خروج از سیرجان در جلگه نسبتاً وسیعی که بنام جلگه سیرجان معروف است بمسافت ۷۰ کیلومتر طی مینماید این جلگه حاصل خیز و دارای آبادی های زیادی است که جزو بخش سیرجان است آبادی هائی که در این هفتاد کیلومتر در مسیر راه واقع شده اند به ترتیب از سیرجان به بندر عباس) عبارتند از :

در کیلومتر ۷ نجف آباد . در کیلومتر ۱۹ ابراهیم آباد - در کیلومتر ۳۱ ایزد آباد . خارج از محور راه در جلگه و دامنه ارتفاعات طرفین که بمسافت ۱۹ کیلومتر تا جاده واقع شده است آبادیهای دیگری نیز موجود است . در جلگه سیرجان از کیلومتر ۳۱ بعبد تا وقتیکه جاده داخل کوهستان میشود آبادی وجود نداشته فقط در کیلومتر ۷۰ یک پاسگاه ژاندارمری بنام تبرکند موجود است .

از کیلومتر ۷۰ تا گدار چاه چقوك که در کیلومتر ۹۵ واقع است محور راه در شیب صعودی واقع است و در اطراف آن ارتفاعتی بنام چشمه سفید . بید سوار . پلنگی واقع است ارتفاعات طرفین جاده تا کیلومتر ۱۱۳ ادامه میابد ضمناً از کیلومتر ۹۵ جاده در شیب نزولی طی مسافت مینماید در کیلومتر ۱۱۳ ارتفاعات طرفین جاده از یکدیگر دور شده و محور را در جلگه بنام جلگه علی آباد وارد میشود که آبادی علی آباد در کیلومتر ۱۲۹ در آن واقع شده .

مسیر راه پس از گذشتن از علی آباد در تپه ماهور هائی با اعوجاجات چند سیر نموده و در کیلومتر ۱٤۰ در ارتفاعاتی بنام تل محمد خان که دارای پاسگاه ژاندارمری است داخل میشود . از تل محمد خان مسیر جاده در تنگ نیزار که دارای پاسگاه ژاندارمری است طی طریق نموده و در کیلومتر ۱۶۹ آبادی بزرك حاجی آباد واقع است میگذرد از این نقطه ببعد تا ۶ کیلو متر جاده در امتداد نخلستانی که جزو حاجی آباد است عبور نموده و در کیلومتر ۱۸۶ به گدار کهکم میرسد از آن ببعد در شیب نزولی طی مسافت نموده و در جلگه که متکی بارتفاعات صعب العبور در طرفین است داخل میشود در این جلگه محور راه بطرف جنوب شرقی امتداد پیدا کرده و بارتفاعات سمت چپ نزدیکتر است . در کیلومتر ۱۰۲ قهوه خانهٔ و نخلستان بزرگ کهکم واقع است .

محور راه پس از عبور از جلگه بالا در کیلومتر ۲۲۸ بآبادی کوچکی بنام پر عابدین میرسد پس از گذشتن از این آبادی داخل ارتفاعات نسبتاً مشکلی گردیده با اعوجاجاتیکه غالباً محور راه بپرتگاههای مهمی تصادف مینماید برخورد میکنند در کیلومتر ۳۰۰ محور جاده به تنك زاغ میرسد از آن ببعد ارتفاعات طرفین جاده از هم دور میشوند در کیلومتر ۲۶۵ آبادی گهره در کنار راه واقع شده .

آبادی و نخلستان پرعابدین ٤ کیلومتری شمالی تنگ زاغ

محور پس از گذشتن از گهره داخل ارتفاعاتی بنام ارتفاعات سرزه شده و تا ۲۵ کیلومتر این ارتفاعات در طرفین جاده نزدیك بیکدیگر قرار دارند. در کیلومتر ۲۸۷ نخلستان بزرگی واقع است در کیلومتر ۲۹۷ پاسگاه ژاندارمری آب شیرین واقع است . پس از عبور از این پاسگاه محور راه آبادی سرزه را در کیلومتر ۳۰۹ در کنار گرفته و بارتفاعات گنو متوجه میشود ارتفاعات گنو در مغرب راه واقع و در کیلومتر ۳٤ پاسگاه ژاندارمری گنو قرار دارد .

تخت سنگ در ۲٤ کیلومتری بندر عباس مجاور راه

مسیر راه پس از گذشتن از دامنه های جنوبی کوه گنو به جلگه عباسی داخل میشود . مسیر راه در کیلومتر ۳٦٤ که آبادی شغو واقع است معبر خود را بطرف مغرب ادامه داده و به بندر عباسی داخل میشود .

۲ – استفاده از منابع محلی .

الف – خوار بار – بطور کلی در محور این راه جز در جلگه سیرجان (که آنهم قابل ملاحظه چندانی نیست) هیچ گونه خوار بار وجود نداشته و اهالی برای معیشت خودشان از خارج تهیه میکنند فقط بزرگترین آبادی سر راه که حاجی آباد است مقدار زیادی در سال صادرات خرما دارد (دارای ۱۷۰۰۰ نخل خرما است) علت فقدان کسری خوار بار در این محور کمی آب است و الا دارای زمین های حاصل خیزی است که استعداد زراعت قابل ملاحظه دارد کما اینکه فعلا با کمی آب در بعضی آبادیها بوسیله قنات زراعت مختصری برداشت مینمایند .

درجلگه سیرجان آبادیهائیکه از قبیل نجف آباد . ابراهیم آباد . امیر آباد ایزد آباد واقع شده اند محصول زراعتی آنها نسبتاً خوب و همه ساله مقداری غله به سعید آباد که مرکز سیرجان است میفرستند .

ب – آب مشروب این مسیر فوق العاده کم است بطوریکه در اغلب نقاط حدود ۱۰۰ کیلومتر اصلا آب وجود ندارد فقط در کیلومتر ۱٦۹ حاجی آباد رودخانه جاریست که بوسیله آن نخلستان مشروب میشود همچنین جوی کوچکی در پرعابدین جریان دارد از گردنه زاغ بطرف بندر عباس تا ۱۰۰ کیلومتر اصلا آب وجود ندارد . در آبادی سرزه قنات آب شوری وجود دارد که با آب آن که بوسیله گاو کشیده میشود زراعت مختصری دارند .

ج – وسایل بارکشی وسیله بارکشی آبادیهای واقع در مسیر راه بیشتر الاغ و شتر است که فقط رفع احتیاج اهالی را مینماید هیچ گونه وسایل خودروی در آبادی های بین راه وجود ندارد .

۳ – مسیر راه از نظر نظامی – ستونهای متحرك در این محور کلیه احتیاجات زندگی خود راحتی آب مشروب باید از سعید آباد و کرمان تامین نمایند .

وسائل اردو گاه از قبیل چادر و غیره باید همراه داشته باشند زیرا در قسمت اعظم راه (از جلگه سیرجان گذشته) آبادیها دور از یکدیگر واقع شده و باراه پیمائی روزانه قسمتها نمیتوانند خودرا از یك آبادی بآبادی دیگر برسانند از طرفی این آبادیها گنجایش قسمتهای زیادی را از گردان ببالا ندارد

بعلت نداشتن استتار لازم است جهت ستونهای متحرك در ضمن راه بایستی از راه پیمائیهای شبانه در صورت ایجاب وضعیت تاکتیکی استفاده نمایند .

موضوع دیگری که لزوم راه پیمائیهای شبانه را تائید مینماید عبارت از درجه حرارت یك قسمت اعظم راه در روز که راه پیمائی در آن طاقت فرسا و اجباراً در نه ماه از سال (از اسفند الی آخر آبان) بایستی از شب که درجه حرارت نسبتا کمتر است جهت راه پیمائی استفاده کرد .

از نظر تسهیل عملیات و احراز موفقیتهائی بهتر است با قسمتهائیکه در این راه برعلیه مهاجم احتمالی داخل عمل میشوند یك قسمتهای کوچك کوهستانی فرستاده شود زیرا ضمن عمل در ارتفاعات مختلف این راه واحدهای کوهستانی بموقع میتوانند عملیات مهمی اجرا نمایند .

انتخاب مسیر مواضع دفاعی – بطور کلی در مسیر راه از موقعیکه جاده داخل کوهستان میشود قدم بقدم دارای مواضعی است که میتواند مدتها از مهاجم جلوگیری شود ولی مواضع مهمی که شایان توجه مخصوصی است عبارتست از ۱ – گردنه چاه چقوك ۲ – گدار گهکوم – ۳ تنگ زاغ ٤ – ارتفاعات شمال شرقی سرزه ٥ – کوه گنو و ارتفاعات جنوبی آن ۱ – گردنه چاه چقوك – این موضع در ۱۰۳ کیلومتری سعید آباد واقع دارای دید و تیر مناسب از طرفین متکی بارتفاعات غیر قابل عبور عیبی که دارد اینست که این موضع عمق زیادی نداشته و مهاجم اگر موفقیتی در این موضع پیدا کند تا سعید آباد

یعنی ۱۰۳ کیلومتر هیچ جا نمیتوانیم جلوی او ایستادگی کنیم و مخصوصاً در جلگه سیرجان چنانچه بخواهد باستفاده از موقعیت بپردازد دارای شعاع عمل وسیعی است که میتواند حد اکثر استفاده را ببرد . این موضع فقط برای قسمت های تاخیر انداز که عقب نشینی های خودی را در جلگه سیرجان تأمین مینمایند بسیار موضع خوبی است .

۲ — گدار کهکم — این موضع در ۱۴۰ کیلومتری سعید آباد واقع و از هرحیث برای دفاع مناسب است منتها استقرار در آن وقبول رزم دراین موضع خاک کشور بمسافت دویست کیلومتر باختیار مهاجم است و باهمیتی که این موضوع دارد در صورت عدم اجبـــار بایستی موضع دیگری در جلو در نظر بگیریم .

۳ — گردنه زاغ ـ این موضع که بهترین مواضع این مسیر است در ۲۵۵ کیلومتری از سعید آباد واقع و مشخصات دفاعی را از حیث دید و تیر و عمق و غیره داراست شایسته است دفاع قطعی در این موضع مؤثر است و عبارت از تأمین احتیاجات زندگی افراد بخصوص آب مشروب است زیرا در شیب شمالی ارتفاعات گردنه زاغ که در دست قوای خودیست دارای آب جاری است مشروب و بالعکس در شیب جنوبی که بطرف دشمن متوجه است تا ۱۰۰ کیلومتر تقریباً نه آب پیدا میشود نه آبادی .

منظره عمومی تنگ زاغ

۴ ـ ارتفاعات شمال شرقی سرزه ـ این موضع در ۳۰۰ کیلومتری سعید آباد واقع و از هرحیث وضعیت دفاعی مناسبی را میتوان در آن برقرار نمود معایبی که این موضع دارد عبارت از دوری آن از سعید آباد و نقصان آب در این موضع است معهذا از این موضع تا موقعیکه آرایش موضع گردنه زاغ خاتمه پیدا نکرده باید استفاده شود .

۵ ـ ارتفاعات کوه گنو ـ این موضع در ۳۳۵ کیلو متری سعید آباد موضعی است مشرف بجلگه عباسی و برای قسمتهائیکه احیاناً ساحل عباسی را از دست داده اند موضع بسیار مناسبی است در جلوی این موضع ارتفاعات نسبتاً پستی وجود دارد که عند اللزوم میتوان در آنها نیز نسبت بدشت بندر عباس دفاع نمود . نتیجه که از بررسی مواضع بدست میآید بطور خلاصه عبارت از دفاع قطعی در این مسیر در ارتفاعات گردنه زاغ باید بعمل آید برای استقرار در این موضع از مواضع گنو و ارتفاعات مقابل آن و سرزه باید استفاده شود

یکی از نقاط حساس تنگ زاغ

چنانچه احیاناً مواضع دفاعی گردنه زاغ سقوط نماید در مواضع کهکم و چاه چقوک پیشروی دشمن را بتأخیر انداخت و بالاخره برای خاتمه عقب‌نشینی قسمت ها از جلگه سیرجان قسمت هائیکه تأخیر اندازند باید ارتفاعات چاه چقوک را در اختیار داشته باشند.

تخریبات — در این مسیر در قسمت کوهستانی اجرا و دارای نقاطی حساس است که میتواند حد اکثر استفاده را بدهد مخصوصاً در ارتفاعات گردنه زاغ تعداد این نقاط فوق العاده زیاد و با تخریب یکی از آنها میتوانیم چندین روز پیشروی طرف را بتأخیر بیاندازیم نقاطی که تخریب آنها ارزش فوق العاده دارد ذیلا ذکر میشود.

یکی دیگر از حساسترین مواضع در تنگ زاغ

در کیلومتر ۱۲۵ در امتداد راه مسیلی است که در یک نقطه پرتگاه بجاده نزدیک میشود. در کیلومتر ۲۸۶ روی ارتفاعات گنج که مسیر راه در دامنه آن واقع شده دارای نقاطی است برای تخریب که حد اکثر استفاده را میتوان حاصل نمود.

در شعبه صعودی گردنه زاغ دارای ۸ نقطه مهم برای تخریب است که هر کدام آنها میتواند چندین روز از پیشروی جلوگیری کند.

۳ - محور کرمان بم

طول راه از کرمان به بم ۱۹۳ کیلومتر . عرض جاده ٦ الی ۷ متر این راه در ۱۳۰٦ ساخته شده شیب آن متغیر در دو نقطه یکی در ۲۲ کیلومتری شهر کرمان و یکی در ۱۲ کیلومتری بم به ۱۲ در صد میرسد .

از لحاظ جغرافیائی .

مسیر راه از کرمان بطرف جنوبشرقی امتداد دارد . این راه را میتوان بدو قسمت تقسیم نمود قسمت اول قسمت کوهستانی که تا یك کیلو متر و نیمی ابارق امتداد داشته و قسمت دوم از ابارق به بم که جلگه است .

جاده از بین دهلیزی عبور مینماید که ارتفاع آن از ۱۰۰۰ الی ۳۰۰۰ متر تغیر مینماید .

عرض این دهلیز تا ماهان ۵ کیلو متر و بتدریج نزدیکتر شده تا در کیلومتر ٤۰ بیك کیلو متر و نیم میرسد .

از محل مزبور دهلیز مجددا عریضتر شده و در کیلومتر ٦٤ در سینه جهان عرض آن به دو کیلومتر میرسد از آنجا وارد دهلیز وسیعتر شده و در داخل این دهلیز یك سلسله تپه ماهورهائی مشاهده میشود این دهلیز در یك کیلومتری ته رود (کیلومتر ۱۲۹) بهم متصل میشود در این محل ارتفاعات از یکدیگر مجزا و وارد یك جلگه مسطحی میگردد .

آبادیهای متعدد در اطراف جاده وجود دارد که قابل توجه نیستند در کیلومتر ۳۸ بخش ماهان که دارای ٤۰ آبادی است این بخش با دهات تابعه در حدود ۲۰ هزار نفر جمعیت دارد . آبادی مشجر و بزرگی بوده دارای دو مسجد و بقعه بزرك شاه نعمت اله است . آبادی تهرود در کیلومتر ۱۲۹ دارای ۱۰۰ خانوار . ابارق در کیلومتر ۱٤۲ دارای ۱۰۰ خانوار دارزین در کیلومتر ۱٦۷ دارای ٦۰ خانوار . جاده هائیکه از جاده کرمان بم منشعب میشود عبارتست

۱ - یك جاده که از ۱۲ کیلومتری کرمان به گردنه سیرچ شوسه شده و از آنجا قرار است تا شهداد و بیرجند امتداد پیدا نماید .

۲ - یك جاده ارابه رو که از ذینل آباد بطرف راین و ساردو تپه میرود

۳ - از ته رود یك جاده به سردو تپه میرود .

٤ - از دارزین یك جاده ارابه رو جاده بکری (تقریبا ۳۰ کیلومتر جنوب غربی دار زین) میرود و از آنجا مشغولند که تا جیرفت این راه را ادامه دهند

ارتفاعات بین ابارق و تهرود (آبادی ابارق دیده میشود)

از لحاظ دفاع نسبت بمعترض که از محور بم میآید .

موضع اول - ارتفاعات ۲ کیلومتر جنوب شرقی ماهان حدود تپه های دو در ان دارای دید و تیر خوب عمق آن نیز کافیست .

معایب . ارتفاعات کوچك در جلو موضع است .

موضع دوم - ارتفاعات سینه جهان دارای دید و تیر خوب مسیر موضع کوتاه عمق آن کافی میباشد .

استفاده از منابع محلی .

در طول راه کرمان بم استفاده از منابع محلی جز مختصری ماهان تهرود و ابارق و دارزین غیر مقدور باید وسائل لازمه جهت واحد ها از عقب تامین گردد .

نتیجه .

۱ - فقط در ماهان و ته رود و دارزین واحد ها میتوانند در منزلگاه باشند در سایر نقاط باید بطور اردو گاه زیست نمایند .

۲ - راه پیمائی بهتر است از نظر استتار شبانه انجام شود و از لحاظ قلت آب بایستی

پیش بینی های لازمه نمود .

۳ – از لحاظ استفاده از منابع محلی از کرمان به بم مختصری در تـه رود و ابارق ممکن است . استفاده ارزاق و وسائل بارکشی نمود

٤ – از لحاظ دفاع موضع دوم بهتر بنظر میرسد و ضعیعات آن فوقاً نیز ذکر شده است

٤ – محور کرمان و یزد

مشخصات راه :

طول راه از کرمان به یزد ۳۷۷ کیلومتر .

عرض ۷ – ۸ متر دو طرفه قابل عبور کامیونها است .

شیب آن ملایم از یك در صد تجاوز نمی نماید .

از لحاظ جغرافیائی :

مسیر راه از کرمان بطرف مغرب سیر در کیلومتر ۲۹ به قصبه باغین که درسه راهی کرمان بندر عباس – یزد واقع است میرسد در کیلومتر ٤۸ قریه رباط دریك کیلومتری جنوب راه واقع آبادی مهمی است در کیلومتر ۱٥ بدوراهی زمستان و تابستانی میرسد راه تابستانی آن مستقیماً از دق کبوترخان عبور راه زمستانی دق را از شمال دور زده در کیلومتر ۷۷ قریه کبوترخان میرسد که از مازاد آب رودخانه لاله زار مشروب زراعت عمده آن گندم و قابل اهمیت است در کیلومتر ۸۰ از مسیر رودخانه لاله زار عبور (در موقع طغیان عبور مشکل است) در کیلومتر ۱۰۰ از قریه ناصریه که بواسطه نداشتن آب کم اهمیت است عبور در کیلومتر ۱۲۳ شهر رفسنجان واقع است (مشخصات رفسنجان در بخش رفسنجان شرح داده شده)

از بهرام آباد به بعد راه از جلگه خارج در دامنه ارتفاعات جنوبی بخش بنام کوه مهدر کش عبور در کیلومتر ۱٦٦ قریه کوچك احمد آباد واقع که دارای پاسگاه ژاندارمری است .

در کیلومتر ۲۰۳ قصبه بیاض واقع قابل اهمیت دارای یك کارخانه عدل بندی پنبه است .

در کیلومتر ۲۳۱ قصبه اناز (مرکز دهستان) واقع دارای پاسگاه ژاندارمری و اداره پست و شعبه بنزین است کاروانسرای شمش در کیلومتر ۲٦۳ قهوه خانه کرمانشاه در کیلومتر ۲۹۲ آبادی آن در ۱/٥ کیلومتری شمال قهوه خانه واقع است

گردنه سریزد در کیلومتر ۳۱۷ واقع از گردنه راه باشیب نزولی یك در صد بطرف جلگه یزد سرازیر در کیلومتر ۳۴۱ آبادی سریزد و در کیلومتر ۳۷۷ بشهر یزد منتهی میشود .

راههای فرعی –

در کیلومتر ۲۹ از باغین راه شوسه بندر عباس منشعب میشود .

در کیلومتر ۲۳۱ از دهستان انار راه فرعی به شهر بابك منتهی میشود (عبور خیلی کم تعمیر لازم دارد) .

در کیلومتر ۳۵۰ راه نیمه شوسهٔ بطرف جنوب غربی منشعب از طریق امرغو به شیراز منتهی میشود .

از لحاظ مواضع نظامی

اینراه درتمام طول خود ازدهلیز عریضی که ارتفاعات کله گاو و کوهستان پاریز و کوهستان شهر بابك و شیرکوه در جنوب و ارتفاعات داوران وارتفاعات بافق در شمال دهلیز واقع است عبور در طول دهلیز سه موضع دیده میشود .

موضع اول – حدود کبوترخان است که عرض دهلیز تست کم ارتفاعات طرفین مهم است .

موضع دوم – حدود کاروانسرای شمش است .

موضع سوم – گردنه سریزد است .

موضع های نامبرده باید مورد بررسی واقع گردد .

از لحاظ استفاده از منابع محلی

در باغین – کبوترخان – رفسنجان – بیاض – انار – ارزاق و علیق و

۵ – محور کرمان – بافت

مقدمه – جاده کرمان – بافت دارای تاریخی نیست ولی سابقاً استفاده کاروان روئی از این جاده میشده جدیداً بدست خود اهالی اتومبیل روشده است (نیمه شوسه) بطور کلی در فصل بارندگی عبور خود روها از این جاده فوق العاده مشکل و در فصول دیگر سال هم خالی از زحمت نیست چون قسمت‌های اولیه این جاده مملو از خاك نرمی است .

در فصول وزش باد های شدید معروف نواحی کرمان همان خاکها در اطراف جاده جمع شده بصورت ارتفاعاتی درمیآیند ولی این ارتفاعات غیرثابت و متغیرند چون وزش باد بهر سمتی که باشد در آنطرف بیشتر دیده میشود .

پیچ های این جاده در قسمت کوهستانی خیلی کوچك و خود روها محتاج به کم کردن سرعت میگردند من‌حیث المجموع درهر فصل سال عبوردو کامیون از این جاده مشکل است .

وضعیت طبیعی محور کرمان – بافت

جاده کرمان – بافت بطرف جنوب غربی کرمان ادامه دارد و مشتمل بر ۲ قسمت جلگه و کوهستان است .

طول این جاده ۱۶۳ کیلومتر – عرض آن در قسمت های جلگه ۶ تا ۸ متر و در قسمت های کوهستانی از ۴ تا ۵ متر تجاوز نمیکند – شیب جاده متغیر و دارای شیب های صعودی و نزولی است .

همینکه از کرمان خارج میشویم تا کیلومتر ۸ آبادیهائی در اطراف دیده میشود که مهم تر از همه آنها باقر آباد است اراضی در این طول شنزار در کیلومتر ۱۵ از شنزار خارج ودر کیلومتر ۲۵ پاسگاه ژاندارمری و کاروانسرای جاری واقع است .

در کیلومتر ۳٤ جاده وارد تنگ میشود که رودخانه جاری در همین تنگ جاری است .

در تنگ مزبور جاده از گردنه کوچکی میگذرد در کیلومتر ۳۹ جاده در همان تنگ بآبادی گلومك میرسد .

پس از خارج شدن از تنگ جاده در کیلومتر ٤۳ انشعابی پیدا میکند که بطرف ده تازیان ادامه دارد و اخیراً اتومبیل رو شده است . جاده در کیلومتر ٤٥ بآبادی بهر امجرد رسیده و از اینجا بطرف باختر منحرف در کیلومتر ۷۰ به آبادی نگار میرسد .

از آبادی تامبرده بطرف جنوب منحرف میشود .

در کیلومتر ۸٤ به آبادی قنات‌سیر میرسد از این آبادی انشعابی بطرف مغرب ادامه دارد که منتهی به آبادی‌مشیز مرکز بخش بردسیر روی محورشوسه کرمان – سیرجان میگردد (نظر به شنزار بودن قسمت اولیه راه بالا کامیون ها ئیکه بمقصد بافت حرکت مینمایند از قلعه مشیز از راه سیرجان خارج درقنات سیر به این محور ملحق میشوند .

همینکه جاده از آبادی قنات سیر گذشت در کیلومتر ۹۰ داخل دره های سنگ صیاد میشود از این ببعد شیب آن صعودی وداخل پیچ و خمهای زیاد میگردد از همین جا کوه های زارچو موازی با جاده در مغرب مشاهده میشود . در کیلومتر ۱۰۰ جاده به گردنه صیاد رسیده و از دهنه حسن آباد گذشته و شیب آن نزولی میگردد .

در کیلومبه ۱۰۵ جاده به امامزاده سلطان سید حمید میرسد .

در کیلومتر ۱۰۸ ارتفاعات تمام شده جاده بیك دره میرسد که رودخانه لاله زار در آن عبور میکند .

رودخانه نامبرده مانع مهم نیست فقط در فصل بارندگی مانع عبور پیاده میگردد . از اینجا یك‌شعبه به لاله زار میرود بعد از آن جاده با شیب صعودی در کیلومتر ۱۱۵ به قلعه عسگر منتهی میشود .

قلعه عسکر مرکز دهستان دارای پاسگاه‌ژاندار مری است .

از قلعه عسکر راه باشیب‌صعودی ادامه یافته در کیلومتر ۱۲۸ به گردنه کفنو میرسد این گردنه در ارتفاع ۲۸٤۸ متر واقع اغلب سالها در زمستان مسدود میشود .

راه از گردنه با شیب نزولی بطرف جلگه گیسکان سرازیر در کیلومتر ۱۳۸ به قریه مشکان و جهان‌جان میرسد در این محل ازدره گیسکان خارج بطرف جنوب خاوری منحرف از گردنه خاکی کوچکی گذشته در کیلومتر ۱۵۳ به دهستان برنجان میرسد .

از برنجان راه بطرف خاور منحرف در یك کیلومتری باختری بافت از رودخانه گیسکان عبور در کیلومتر ۱۶۳ به قصبه بافت منتهی میشود .

منابع محلی در طول جاده کرمان ـ بافت

در طول این محور آبادیهای مشروحه زیر دیده میشود .

در کیلومتر ۶ دو کیلومتری باختر جاده آبادی باقرآباد در کیلومتر ۳۹ آبادی گلومك و در کیلومتر ٤۲ عباس آباد که چندان اهمیت ندارند

در کیلومتر ٤٥ دهستان بحر امجرد که مشتمل به چند قریه کوچك است واقع دارای مزارع و اشجار زیاد و دو مسجد و دو کاروانسرا است که در مواقع لزوم یك هنك میتواند درآنجا منزل نماید ولی بواسطه وجود آبهای راکد در اطراف این آبادی مالاریا خیز است .

آبادیهائیکه در اطراف بحر امجرد واقعند بشرح زیر است .

مبارکه ـ ده شیخ ـ ده کرو ـ حسین آباد ـ دولت آباد ـ خیرآباد غبیرا ـ که هر کدام آنها از ۱۰ الی ۳۰ خانوار جمعیت و محصولشان باندازه کفاف مخارج اهالی بیشتر نیست . فقط مبارکه قابل اهمیت است .

در کیلومتر ۸۳ آبادی نگار واقع شده که دارای ۳۰۰ خانوار جمعیت است .

از آبادی نامبرده بالا تا رودخانه لاله‌زار آبادیهای مشروحه زیر وجود دارد که هریك بین ۷ تا ۱۵ خانوار جمعیت دارند و محصول آنها فقط مصرف اهالی را تامین مینمایند .

کهنك ـ سامان جرد ـ سلطان آباد ـ شاه آباد ـ قنات سیر .

از رودخانه لاله زار تا کیلومتر ۱۲۷ آبادیهای دیده میشود که هریك بین ۱۵ الی ۱۲ خانوار جمعیت و محصول مازاد بر مصرف اهالی وجود ندارد .

در کیلومتر ۱۲۷ آبادی قلعه عسگر واقع است که دارای ۶۰ خانوار جمعیت و مازاد محصولش قابل توجه است .

آبادی های زیر در اطراف قلعه عسگر وجود دارد که هریك بنوبه خود دارای اهمیت میباشند .

لاله زار ـ باغابر ـ خرمنده ـ سر آسیاب و پاس چمن.

در کیلومتر ۱۳۸ دهستان کیسکان است که از ۲۳ قریه کوچك تشکیل ایل لك در این دهستان سکنی دارند .

در کیلومتر ۱۵۳ دهستان برنجان که از ۲۸ قریه تشکیل دارای باغستان بسیار و ییلاق این جالبارزی است مازاد محصولش قابل توجه است .

جاده هائیکه از بافت منشعب و فعلا بوسیله خود رو ایاب وذهاب میشود مشرح زیراست .

۱ ـ راه نیمه شوسه بافت ـ کرمان ۱۶۳ کیلومتر .

۲ ـ راه نیمه شوسه بافت ـ سیرجان ۱۰۸ کیلومتر .

۳ ـ راه نیمه شوسه بافت ـ گوغر از طریق دهستان فتح آباد .

٤ راه نیمه‌شوسه بافت ـ به ساحل‌خلیج فارس از طریق اسفندقه ـ رودبار منوجان ـ رودان و میناب که اخیراً بوسیله اهالی احداث ولی تعمیر کلی لازم دارد .

از لحاظ مواضع نظامی .

در طول این راه سه رشته ارتفاعات عمود به محور دیده میشود .

الف ـ ارتفاعات گدار خون مشرف به جلگه بهرامجرد .

ب ـ ارتفاعات آبخورك .

ج ـ ارتفاعات کوه شاه (گردنه کفتو)

هریك از ارتفاعات بالا برای انتخاب موضع دفاعی شهر کرمان دارای معایب و محاسنی است .

موضع ۱ ـ ارتفاعات گدار خون .

محاسن

الف ـ مسافت تا کرمان خوب است.

ب ـ دارای میدان تیر و دید کافی است .

معایب .

الف ـ همه جای آن قابل عبور است .

ب ـ دور زدن آن از هر دو سمت بسهولت انجام میگیرد .

ج ـ در عقب سر موضع دیگری ندارد .

موضع ۲ ـ ارتفاعات آبخرك .

محاسن .

الف ـ مسافت تا کرمان خیلی خوب است .

ب ـ پشت سر آن موضع دیگری هم وجود دارد .

ج ـ دور زدن از سمت مغرب ممکن نیست .

د ـ جاده قنات سیر ـ مشیز در عقب آن جاده عرضی خوبی را تشکیل داده .

هـ ـ دارای دید کافی و میدان تیر خوبی است .

معایب .

الف ـ از طرف خاور دور زدن آن سهل است .

ب ـ همه جای این کوهستان قابل عبور است .

موضع ۳ گردنه کفنو .

محاسن .

الف ـ جناحین متکی بارتفاعات غیر قابل عبور است .

ب ـ دارای دید کافی و میدان تیر خوبی است .

ج ـ پشت سر آن مواضع متعددی وجود دارد .

بطور کلی موضع سوم موضع بالنسبه خوبی را تشکیل و بهتر از مواضع اول و دوم است .

۱ ـ چنانچه جاده کرمان ـ بافت ـ میناب باتمام برسد ومرمت های لازمه بشود همان اهمیتی که جاده کرمان ـ سیرجان بندر عباس ـ دارد این جاده هم پیدا خواهد کرد .

۲ ـ راه پیمائی از لحاظ استتار واحد ها بهتر است که روی این محور در شب اجرا شود .

۳ ـ کلیه وسائل زندگی بایستی همراه ستونهائیکه روی این محور خواهند بود باشد چون منابع محلی آبادیهای واقعه در طول و اطراف این محور حتی تکافوی یك هنك را نمینماید .

٤ ـ از موالید بافت ـ و اقطاع ممکن است یك واحد های کوهستانی کوچکی تشکیل داد .

---

٦ ـ محور کرمان ـ ساردویه

این محور تا کیلومتر ۵۲ (۱۲ کیلومتر جنوب غربی ماهان) جاده شوسه کرمان بم را طی نموده (که جزومحور کرمان بم) شرح داده شده‌است

از کیلومتر ۵۲ الی ساردویه

مقدمه ـ وجود این راه قدیمی بنظر میآید که‌قبل از پیدایش وسائل‌خود رو کاروان رو بوده (مخصوصا وجود یك کاروانسرای شاه عباسی در هنکا قدیمی بودن آنرا ثابت مینماید) و بعلت اقصر راه بودن قبل از ایجاد شوسه (کرمان سیرجان بندر عباس) بین کرمان و سواحل خلیج فارس از این‌محور ایاب و ذهاب میشده .

فعلا این راه رابطه ایلات و اهالی واقع بین رود بار جیرفت ساردوئیه بکرمان میباشد و از طرف دیگر راهی است که میناب و سواحل آنحدود را بکرمان متصل مینماید .

طبق اطلاعات محلی این راه توسط سردار مجلل که یکی از متمولین کرمان و دارای املاك و آبادیهای متعددی است بخود رو تبدیل شده است . (نیمه شوسه)

از راین الی ساردوئیه هم چون مرکزادارات کشوری این بخش و دارای کان طلاو مس میباشد بوسیله کمك اهالی به خود رو (نیمه شوسه)مبدل شده است

مسیر راه ـ مسیر این راه ۱۹۰ کیلومتر از کرمان تا ساردوئیه بوده بچهار قسمت میشود .

۱ ـ قسمت شوسه ۲ ـ از کیلومتر ۵۲ الی فخرآباد ۳ ـ از فخرآباد الی کدار سیاه یا کدار کهو ٤ ـ از کدار سیاه الی ساردویه .

قسمت یکم شوسه ـ از کرمان الی ۱۲ کیلومتر جنوب شرقی ماهان (۲ کیلومتر به‌زینل آباد) که دارای ۵۲ کیلومتر طول و شرح جزئیات آن جزو محور کرمان بم داده شده است .

قسمت دوم . از کیلومتر ۵۲ این جاده از محور کرمان بم جدا شده و متوجه جنوب میگردد واز روی دامنه های شرقی دهلیز محور کرمان بم با یك شیب ملایم صعودی به کریم آباد در کیلومتر ۶۰ میرسد پس از آن جاده یك کیلومتر متوجه جنوب غربی شده داخل تپه ماهور های خاکی شده و پس از پیچ و خمهای زیادی باز داخل یك دره به عرض ۵۰ الی ۱۰۰ متر به هنگا بالا کیلومتر ۷۲ میرسد از این محل جاده تقریبا بموازات محور شوسه بم که یك رشته تپه ماهور های خاکی در فاصله این دو میباشد به کله شور کیلومتر ۹۲ میرسد از این محل جاده با یك شیب خیلی ملایمی صعود نموده و پس از عبور (۵۰۰ متر) از یك مسیر سیل آب در کیلومتر ۱۰۶ بیك گردنه خیلی کوچك میرسد که موسوم به گردنه کله شور میباشد پس از آن تقریبا بایك خط مستقیم باشیب کمی نزول نموده بقسمیکه تپه ماهور ها بمرور از آن دور شده تقریباً در اراضی مسطحی از بین دو ارتفاع غیر قابل عبور که بفاصله ۵۰۰ متر از هم قرار گرفته اند عبور نموده به آبادی فخر آباد میرسد

قسمت سوم . از فخر آباد کیلومتر ۱۲۶ جاده داخل یك جلگه وسیعی بعرض ۱۲ الی ۱۵ کیلومتر شده و دو شعبه میشود .

الف - یك شعبه آن متوجه جنوب باختری شده بقسمیکه جلگه را در عرض قطع نموده به پای تپه های خاکی بندر زرد و باغات راین رسیده پس از دور زدن باغات از ارتفاعات زربید صعود نموده از شمال داخل قصبه راین در کیلومتر ۱۳۲ میشود .

پس از عبور از کوچه باغات و خاور قلعه معروف راین از مغرب امامزاده گذشته از قصبه راین خارج شده و روی اراضی لم یزرع گذشته به گدار سیاه (گدار کهو) کیلومتر ۱۵۷ میرسد .

ب - شعبه دیگر از فخر آباد به ده میرزا و ازوسط جلگه راین که بطور مایل آنرا قطع مینماید به آبادی کرج رسیده و از تپه خاکی های دنبالهٔ زرده بند بایك شیب تندی صعود نموده داخل اراضی لم یزرع شده در ۵ کیلو متری گدار سیاه به جاده ایکه از راین میآید متصل میگردد .

راین - قصبه راین در راس یك کره مواصلاتی واقع شده که از این قصبه چهار جاده منشعب میشود بشرح زیر (نیمه شوسه)

۱ - یك جاده متوجه شمال خاوری شده بفخر آباد میرسد (همان است که شرح داده شده)

۲ - جاده دیگر متوجه جنوب خاوری شده پس از پیمودن طول جلگه تهرود به جاده کرمان بم متصل میگردد .

۳ - از راین جاده دیگری خارج شده متوجه شمال میگردد که پس از عبور از ده تازیان - بهر امجرد به شهر کرمان متصل میگردد .

۴ - جاده دیگری هم که شرح آن فوقا ذکر شده بگدار سیاه میرود .

قسمت چهارم . در گدار سیاه جاده پس از قطع نمودن کوه هزار داخل منطقه کوهستانی شده و بدو شعبه میشود که یکی قافله رو بوده به آبادی سرخه گل وتوك واز آنجا بجیرفت میرود دیگری جاده خود رو که پس از عبور از پیچ و خمها و شعبه های صعودی و نزولی در کیلومتر ۱۶۷ بحسین آباد میرسد مجدداً بطریق فوق در ارتفاعات رود پل (گردنه بهمان نام) سرازیر شده برودخانه میرسد در آنجا سابقا پلی بوده که بکلی خراب شده فعلا از یك گداریکه در شمال پل مخروبه که محل آن نمودار است از آبادی بنام سرپل در کیلومتر ۱۷۷ میگذرد

ازاین محل جاده مجددا با پیچ و خمهای زیاد و شیب های تند صعودی و نزولی در کیلومتر ۱۸۶ بحسین آباد دهنه میرسد . از این محل جاده بطریق فوق و باشیب صعودی بیشتری به ارتفاعات مشرف بساردوئیه رفته و پس از عبور از گردنه ساردوئیه سرازیر شده داخل جلگه ساردوئیه در کیلومتر ۱۹۰ بقریه باب مزار میرسد مسیر این راه ۳ الی چهار متر عرض از کریم آباد بکله شور و از فخر آباد به راین هنگام بارندگی غیر قابل عبور وسائل خودرو است .

از نظر نظامی

از نظر راه پیمائی - این محور بکلی باز ووسیله برای استتار ندارد .

از نظر استقرار - روی این محور تاجلگه راین استقرار باید بوسیله اردو گاه انجام گیرد فقط در هنکا یك کاروانسرای کوچکی است که میتوان باشکال تا یك گردان منزل داد ولی در جلگه راین بعلت وجود آبادی های زیاد و بزرك میتوان قوای بیشتری را منزل داد مخصوصا در خصوص راین قلعه بزرگی است که گنجایش سه هزار نفر را دارد و نیز یك مسجد که میتوان در حدود یك گردان در آن منزل داد .

قلعه راین - این قلعه در مغرب و خارج از آبادی روی یك تپه مرتفعی که بتمام جلگه راین دید دارد قرار گرفته بطوریکه اهالی بیان مینمایندایجاد این قلعه در اثر هجوم اشرار بلوچ بوده پس از چندین مرتبه که اشرار متوجه این قسمت شدند بمجرد اطلاع از حرکت آنها اهالی که بیش از سه هزار نفر نمیشدند بامال و حشم و آذوقه و اشیاء موجوده خود به این قلعه پناهنده شده و بوسیله عده ای از تفنگچیان از برج و خندق ابی که دور آن هست دست اشرار را از رسیدن بقلعه کوتاه مینموده تا مهاجمین پس از مدتی متواری شده واهالی پس از اطمینان خارج شده بمحل های خود میرفتند .

وجود اشجار فراوان در راین و قراء اطراف آن استقرار افراد را کاملا از دید هوائی محفوظ خواهد نمود

از نظر تعرض - چون این محور (با وسائل خودرو) به ساردوئیه و از آنجا به بافت و در دونقطه یکی جنوب امیر آباد و دیگری جنوب کهکم به محور بندر عباس و باوسائل اسبی و جماز بـه رود بـارو میناب متصل میشود لذا میتوان با اعزام یك قوائی از این راه مهاجمیکه روی یکی ازمواضع بین بندر عباس سیرجان کرمان متوقف شده است دور زد

وهمچنین چون باوسائل اسبی باز به جیرفت واز آنجا به محور بم متصل میشود میتوان همین عمل را نیز در این محور اجرا نمودو همچنین اگر مهاجم از تهرود گذشته باشد و به این محور هم عواملی فرستاده باشد باز میتوان از محور کرمان حسین آباد قریت العرب راین (حتی باوسائل خودرو) حمله جناحی نمود .

از نظر دفاع - چنانچه مهاجم بمنظور دست یافتن بشهر کرمان متوجه این محور گردد روی مواضعیکه میتوان از او دفاع نمود بشرح زیرمیباشد

۱ - موضع ساردوئیه ۲ - موضع رود پل ۳ - موضع گدار سیاه (گدار کهو) ۴ - موضع راین (ارتفاعات عسکر و کله گی) ۵ - موضع هنکا

موضع ساردوئیه - این موضع عبارت است از ارتفاعات شرقی ساردوئیه که مسلط برجلگه ساردوئیه میباشدودارای مشخصات زیر میدان دید و تیر خیلی خوب (دید، به تمام جلگهٔ ساردوئیه)

دارای عمق بحد کافی .

مواضع متوالی دیگر درعقب (هنگام سقوط آن میتوان موضع دیگر در عقب اشغال نمود .)

درعقب آن دارای یك جاده مالرو کـه از حسین آباد سرچه جنوب شرقی به بیدروی و از شمال غربی به آبادی های کوچك دیگر متصل میشود .

درآبادیهای عقب آن آب بحد کافی موجود است (از مسافت ۳ الی ۱۲ کیلومتر)

مسافت آن تا کرمان ۱۸۵ کیلومتر .

موضع رود پل - این موضع ارتفاعاتیست مشرف به رودخانه که شرح آن در مسیر راه ذکر شد دارای بریدگی هائی بعمق ۱۰ متر کوهستانی سنگ دار و جز گدارها غیر قابل عبور مسافت آن تا موضع قبلی ۱۰ الی ۱۲ کیلومتر

مشخصات آن - میدان دید محدود و . میدان تیر بر رودخانه محدود . وجود این رودخانه مانع خوبی است . عمق بقدر کافی . عقب آن موضع دیگر وجود دارد . در عقب موضع آب کم - مسافت آن تا کرمان ۱۷۳ کیلومتر .

موضع کدار سیاه - این موضع عبارتست از دامنه رشته ارتفاعات کوه هزار که تقریبا بموازات مواضع قبلی قرار گرفته و از جنوب غرب متصل به ارتفاعات نزدیک تهرود میگردد مشخصات آن .

میدان دید و تیر خوب (مخصوصا ارتفاع کوه هزار که ارتفاع بزرگترین قله آن به ۴۵۰۰ متر میرسد در روی قلل آن دیدگاه های بسیار خوبی وجود دارد) جناح راست آن متکی به ارتفاع هزار و غیر قابل عبور است

دارای یک محور عرضی عقب آن که از راین الی کدار سیاه خود روئی و بقیه مالرو - بعلت مسطح بودن اراضی لم یزرع شنی آن بایک ترمیم مختصر میتوان تبدیل بخودرو نمود .

آب باید از قراء اطراف مسافت ۶ الی ۲۰ کیلومتری بدست آورد . عمق آن بقدر کافی .

دست یابی به ارتفاعات بوسیله قوای خودی آسان ولی از طرف مهاجم مشکل زیرا از آن طرف دارای عمق چند برابر و بریدگی های فوق العاده میباشد که صعود به آنرا مشکل بلکه غیر عملی مینماید .

عقب آن آبادی های متعدد که محل احتیاطها را مستور و از طرف دیگر استقرار در آن را نیز مهیا مینماید .

در محور خود روئی عمودی به این موضع متصل میگردد .

عقب آن نیز موضع دیگر موجود است که مسافت آن تا کرمان ۱۵۸ کیلومتر .

تبصره - سه موضع فوق الذکر تا هنگامی قابل دفاع است که مهاجم از محور بم به کرمان نفوذ ننموده باشد و فرماندهی آن موضع باید محور تهرود به راین را در نظر داشته باشد که عواملی جهت حفظ عقبه و جناح خود در انتهای جلگه راین روی ارتفاعاتیکه این محور از آن میگذرد اعزام دارد .

سه موضع فوق بعلت کوهستانی و بریدگی های متعددیکه دارد بوسیله مراکز مقاومت و نقاط اتکاء دفاع شده وعوامل کمتری لازم دارد لذا صرفه جوئی در قوا ممکن است

موضع راین - این موضوع جناح راست متکی به ارتفاعات غیر قابل عبور هزار بوده و جناح چپ به ارتفاعات بین این جلگه و دهلیزی که محور کرمان بم از آن میگذرد مشخصات آن عبارتند از .

ارتفاعات غیر قابل عبور عسکر و کله گی ۷ الی ۸ کیلومتر عرض جبهه آنست ۸ این جبهه را کوتاه نموده و مدافعین کمک بزرگی را مینماید ولی در فاصله بین دو ارتفاع که بعرض ۵۰۰ متر است زمین مسطحی است که باید دفاع شود . دارای میدان دید و تیر بسیار خوب (بر تمام جلگه راین) .

دو محور کرمان قریت العرب و کرمان کریم آباد فخر آباد را میپوشاند عمق لازمه را دارا است .

چون این موضع از دو دهلیز تشکیل شده که ارتفاعات عسکر و بین آن دو واقع گردیده فرماندهی عوامل مدافعین را از یکدیگر مجزا مینماید و علت عرض ارتفاع عسکر و دفاع بین ارتفاع عسکر و کله گی را باید با یک واحد مجزا و یا واحد جناح خاوری واگذار نمود عقب آن در دهلیز خاوری آب وجود ندارد . مسافت آن تا کرمان ۱۲۱ کیلومتر .

بواسطه اراضی مسطحی که بین تپه های خاکی بند زرد و عسکر و کله گی و ارتفاعات کله گی و ارتفاعاتیکه واقع بین جلگه راین و دهلیز محور بم کرمان واقع است احتیاج به اسلحه ضد عرابه و موانع مصنوعی عبور ضد عرابه از قبیل مین و غیره است

موضع هنگا - این موضع در شمال هنگا و دره تیکه‌از هنگا متوجه کریم آباد میشود جناح راست آن متکی به دنباله‌ارتفاعات عسکر و غیر قابل‌عبور میباشد و جناح چپ آن متکی به محور بم کرمان میدان دید و تیر محدود .

از هردو جناح دور زده میشود مسافت آن تا کرمان ۷۰ کیلومتر .

نتیجه -

نتیجه که میتوان گرفت از نظر اقتصادی این محور قابل اهمیت فوق العاده بوده زیرا دو کان طلا ومس که درسادر دوئیه میباشد دسترسی بآن برای کشور اهمیت فوق العاده را دارا است .

از طرف دیگر درنواحی بین بافت و رودبار جیرفت تهرود گله دارهای مهمی هستند که در سال مقدار زیادی پشم ومو که یکی از منابع مهم کشور است صادر مینماید .

از طرف دیگر شهر کرمان در یك نقطه مسدودی واقع شده که فقط ۲ محور از آن خارج میگردد و بطوری که مشاهده میگردد دسترسی بدریای آزاد وسواحل آن از نقطه‌نظر واردات و صدرات مسافت بعیدی را باید بپیماید در صورتیکه باز بودن این محور اقصر فاصله بوده وسبب عمران آبادی و بر اهمیت شهر کرمان خواهد افزود .

از نظر نظامی چون پادگان کرمان حفاظت سواحل طویلی را عهده‌دار است لذا احتیاج بمحور هائی دارد که از اقصر فاصله اورا بسواحل خود متصل نماید تا هنگام لزوم بتواند وظائف خود را بخوبی انجام دهد در صورتیکه باوضعیت کنونی اگر کرمان بخواهد هنگام مخاطرات یکی از پادگانهای خود بندر عباس یا میناب را تقویت نماید باید یك مسافت طویلی را دورزند که وقت و زمان زیادی را از دست خواهد داد وبقسمیکه بررسی گردید بموقع با این وضعیت نخواهد توانست تقویت لازمه را بنماید .

بنابر مطالب بالا شوسه شدن این راه بقسمیکه دو طرفه شود بسیارلازم بنظر میرسد مخصوصا که وسائل ساختمان راه در همه جا موجود و عبور از بخش جیرفت که دارای آبادی های زیاد و مستعد حاصل خیز و دارای آب شیرین بوده باعث ترقی آن شده در نتیجه بردر آمد کشور افزوده و هنگام سوق قوا نیز ارتش از زحمات حمل آب و ارتزاق رهائی میدهد . مخصوصا در این منطقه کشور که وجود آب از نکات حیاتی بوده و بطوریکه بررسی شد در اطراف این راه دارای آب فراوان وشیرین در سواحل هم رودخانه شیرین میناب است از رودبار کوههای شمالی آن سرچشمه میگیرد که درطول این محورواقع میشود

نتیجه و نظریه کلی

در نتیجه بررسی کامل منطقه کرمان بطور خلاصه میتوان نکات زیر را در خاطر سپرده مورد دقت قرار داد کرمان امروز در منطقه بن بستی واقع شده که منطقه مرکزی آن دارای اهمیت نظامی نبوده و در دفاع و حراست کشور رل قابل توجهی را دارا نخواهد بود چه کرمان از خط مرز خیلی دور افتاده است از لحاظ مرزهای زمینی این منطقه دارای اهمیت نیست ولی از لحاظ مرز دریائی طبق شرح فصل شش حائز اولین درجه اهمیت است و بایستی کمال دقت و کمال مراقبت را نسبت به حفاظت این منطقه مرعی داشت چه این منطقه یك مرز دریائی بطول ٤٧٠ کیلومتر را بایستی حفاظت و حراست نموده و در ضمن ٤ جزیره را که تقریبا شامل ۲۰۰ کیلومتر ساحل است بپوشاند بدیهی است این عمل یك عمل بسیار مهم و میتوان گفت کرمان بزرگترین مسئولیت و سنگین ترین بار را نسبت به دفاع خلیج در عهده دارد .

بایستی در نظر داشت که اجرای این وظیفه سنگین و مهم را کرمان فقط با در دست داشتن جزایر ممکن است عملی نماید از دست رفتن جزایر مثل از بین رفتن سواحل است هیچگاه نبایستی فراموش کرد که در خلیج فارس و باب هرمز منظور از عملیات فقط عبارت از جلوگیری از پیاده شدن و یا گیری متعرض خواهد بود و نباید فکر کرد که مهاجم منظور رسوخی را دارا میباشد چه این منظور در درجه دوم اهمیت و اولین منظور اصلی هر کشور متعرض فقط تصاحب بندر عباس و جزایر است .

و شاید اصالتا توجهی به محور سیرجان نشود و بر فرض توجه بایستی دانست بطرز خوب و با جزئی دقت میتوان این محور مهم را مسدود ساخت .

متمنی است اغلاط زیر را تصحیح فرمائید

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲	٤	سارووییه	ساردوئیه	۱۲	۲٤	خانو	کهنو
٤	۲۱	بسلاجوخه	سلاجقه	۱۲	۲٤	جوقین	جغین
٥	۲۳	۳۰	۳۰۰	۱٤	۹	سزازیر	سرازیر
۹	۱۰	معرف	معروف	۱٤	۱۳	جزر موریان	جاز موریان
٦	۱۱	بیاقهای	بیابانهای	۱٤	۱۳	آپ	آب
۷	۱٦	روان	راور	۱٥	۱۳	درمنه	گون
۷	۱۷	زرنده	زراند	۱٥	۱٥	نیر	نیز
۷	۱۹	مهون	ماهان	۱٦	۲	خبیص	شهداد
۷	۱۹	کوه ناصر	کوه نصر	۱٦	۱۸	فاقه	فاخته
۸	۳	بافك	بافق	۱۷	۱۱	دررودان	رودان
۸	٤	جوبار	جوپار	۱۸	۱۸	پنجم	چهارم
۸	٥	راوبن	راین	۱۹	۳	جوبار	جوپار
۸	۷	سیه جهان	سیمه جهان	۲۰	۱۲	ییلاق	قشلاق
۸	۱٦	افك	بافق	۲۲	۲۰	پلزیر	پاریز
۸	۱۸	خوبالبان	کوه بنان	۲٤	۱٦	هشتصد متر	هشتاد متر
۸	۱۸	بافك	بافق	۲٥	٥	عفك	مفك
۹	۱٤	میدکان	بیدخون	۲٥	۱٥	میار الدین	مبارزالدین
۹	۲۳	جبوب	جنوب	۲٥	۲۰	متاع	مطاع
۱۰	۲	بافك	بافق	۲٥	۲۳	کامرد	کلمرد
۱۱	۱۱	کوه	گره	۲۷	۲۱	جواران	جواهران
۱۱	۱۷	خانو	کهنو	۲۹	۱٤	مبار الدین	مبارزالدین
۱۱	۱۷	فانوج	فنوج	۲۹	۲۲	منوبه	منسوب به
۱۱	۲٤	جزد	جاز	۳۰	٦	نرح	نوع
۱۱	۲٥	مویان	موریان	۳۰	۱٥	رساری	دوساری

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۰	۱۹	گل	کل	۳۹	۲	سربی	سرقی
۳۱	۵	موجودمرد ۲ کات	موجزه مرکبات	۲۹	۱۰	علیه	برعلیه
۳۲	۷	مفك	مفاك	۴۳	۱۴	اختیار آباره	اختیار باد
۳۲	۱۶	کامرد	کلمرد	۴۴	۲۵	شمه است	شایه است
۳۲	۱۷	پوزه آن	پوزه ده اران	۹۶	۱۲	یك لاق	یکلاق
۳۳	۱۶	کامرد	کلمرد	۱۴۱	۱۰	ریشك	ریمشك
۳۴	۷	کامرد	کلمرد	۱۵۱	۱۰	امانات	عمانات
۳۴	۷	تنگ آری	تفکاری	۱۵۱	۲۴	پلوچ	بلوچ
۳۴	۸	کشورك	کسورك	۱۵۲	۱۳	یرجیبی	میرحبیبی
۳۴	۱۷	زرماق	زرناق	۱۵۶	۵	بارتفاع ۲۸۰	بارتفاع ۵۹۸
۳۵	۹	آب شردو	آب سردو	۱۶۷	۳۵	مغان	مغسان
۳۵	۱۲	گل	کل				

نیمرخ راه شوسه کرمان - بندرعباس
کرمان
بندرعباس
متر
نیمرخ راه شوسه یزد - کرمان - بم
یزد
کرمان
بم

نقشهٔ محل سکونت ایلات و عشایر
کرمان در ییلاق و قشلاق
کرمان
بندر عباس
قشم
ییلاق
قشلاق
اندازه ۱/۲,۰۰۰,۰۰۰